

DE WESTMINSTER CONFESSIE

met de Grote en de Kleine Catechismus

DE WESTMINSTER CONFESSIE

met de Grote en de Kleine Catechismus

vertaald en ingeleid

door

drs. G. van Rongen

met medewerking van dr. M.J. Arntzen

tweede druk

Uitgeverij De Vuurbaak Barneveld 1986

Oorspronkelijke titels:

The Confession of Faith/The Larger Catechism/The Shorter Catechism
- agreed upon by *The Assembly of Divines at Westminster*
(zie verder de afzonderlijke titelpagina's)

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Rongen, G. van

De Westminster Confessie: met de Grote en de Kleine
Catechismus / vert. [uit het Engels] en ingel. door G. van Rongen ;
m.m.v. M.J. Arntzen. - Barneveld : De Vuurbaak
Vert. van: *The Confession of Faith ; The Larger Catechism ;*
The Shorter Catechism. - 1e dr. Nederlandse uitg.: 1986 -
Met reg.
ISBN 90-6015-712-5
SISO 251.1 UDC 238:285 NUGI 632
Trefw.: Westminster Confessie

Copyright © 1986 Uitgeverij De Vuurbaak, Barneveld, The Netherlands

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of
openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored
in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means,
electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without
the prior written permission of the publisher.*

ISBN 90 6015 712 5
NUGI 632

Zetwerk: Nedag Grafisch bedrijf b.v., Barneveld
Druk: Drukkerij Giethoorn, Meppel
Omslag: Bart Oost (naar een schilderij van J.R. Herbert, R.A. (19e eeuw):
Een zitting van de Westminster Assemblée)
Register: R.G. van der Veen

INHOUD

Bij de tweede druk, 6

Ter inleiding, 7

1. Puriteinse oppositie, 7
2. Onder Jacobus de Zesde (of: de Eerste), 9
3. Onder Karel de Eerste, 12
4. Westminster, 18
5. Amerika, 23
6. Vertalingen, 24

Onze vertaling, 27

De Westminster Confessie, 29

Inhoud, 31

De Westminster Confessie, 33

De Grote Catechismus, 83

De Kleine Catechismus, 139

De Tien Geboden, 157

Het Gebed des Heren, 158

De Apostolische Geloofsbelijdenis, 158

Naschrift, 159

Tekstregister, 161

BIJ DE TWEEDE DRUK

Van de gelegenheid die het uitkomen van een tweede druk biedt – waarmee we uiteraard blij zijn –, hebben we gebruik gemaakt om een paar zetfouten die ons ontgaan waren te verbeteren, enkele correcties in 'de vertaling aan te brengen, en wat aanvullende informatie te geven over wijzigingen in de tekst aangebracht door enkele Presbyteriaanse kerken.

Om druktechnische redenen was het niet mogelijk om een aanvulling te geven op bladzij 25. In een recensie geschreven door Prof. Dr. W. van 't Spijker werden we opmerkzaam gemaakt op een Nederlandse vertaling van de Confessie die kort na de verschijning van de Engelse tekst uitkwam en die te danken is aan Tobias H. Velthuisius, 'Dienaer Iesu Christi' te Beemster. De titel ervan luidt: *De Belydenisse des Geloofs, Gemaect ende gestelt door de Synodale Vergaderinge van Engelant, Nu laetst door Last van de beyde Huysen des Parlements vergadert tot West-Munster, 't Amsterdam By Nicolaes van Ravesteyn, op S. Anthonius Marcket/1651*. Deze vertaling was opgedragen 'Aan de Eerwaarde, en Bloeyende Gereformeerde Kercke Iesu Christi van Nederlandt'. In een andere recensie, van de hand van Prof. Dr. K. Runia, werden we herinnerd aan de publikatie van een Nederlandse vertaling van de *Westminster Confessie*, enkele tientallen jaren geleden verzorgd door Prof. Dr. J.A. Schep van Geelong in *Trowel and Sword*, het blad van The Reformed Churches in Australia en New Zealand.

Kelmscott, 11 februari 1989,
G. van Rongen

TER INLEIDING

1. Puriteinse oppositie

1.1. *Vershil*

Voor een goed verstaan van de ontstaansgeschiedenis en de betekenis van de Confessie van Westminster en de beide daarbij behorende catechismussen, is enige kennis van de Engelse en Schotse kerkgeschiedenis nodig. Die kennis zal ook hierin moeten bestaan dat men inzicht heeft in het verschil dat er tussen de kerken in beide landen geweest is vanaf de Reformatie van de zestiende eeuw.

Dat verschil kan als volgt kort worden getypeerd. Het kerkelijke leven in Schotland werd bepaald door de stelling dat Christus de Koning der kerk is, en dat slechts de door Hem aangewezen ambtsdragers de opdracht hebben, en daarmee ook het recht, om de kerk naar zijn Woord te regeren. Maar in Engeland was het kerkelijke leven na de Reformatie afhankelijk van de wil van de koning. Volgens de gedachten van wat erastianisme genoemd wordt – naar een Zwitsers medicus met een sterk theologische belangstelling, van wie in het jaar 1589 in Londen postuum een geschrift verscheen – kwam de macht in de staat en in de kerk alleen toe aan de overheid, wat Engeland en Schotland betreft dus aan de koning. Hij zou de bevoegdheid hebben om de kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders aan te stellen, en zo nodig weer te verwijderen. Dat het bisschoppelijke stelsel hem daarbij zeer goed van pas kwam laat zich gezien het hiërarchische karakter daarvan goed verstaan.

1.2. *Geschild*

In de tweede helft van de zestiende eeuw kreeg Calvijn meer en meer invloed in het Engelse kerkelijke leven. Vooral zijn gedachten over Gods predestinatie vonden ingang én sterke verdedigers, met name aan de Universiteit van Cambridge, in mannen als Thomas Cartwright, William Perkins en William Whitaker.

Tijdens de regering van koningin Elizabeth de Eerste (1558-1603) gingen de Puriteinen een al sterkere oppositionele stroming vormen.

Zij stonden een nadere reformatie van de kerk voor op het punt van de leer, de eredienst en de regering der kerk. Hun spotnaam was te danken aan hun streven naar een zuivere – pure – kerk met een zuivere leer en een zuiver leven.

Men was sterk gekant tegen de koninklijke suprematie, de uiterlijke praal van allerlei kerkelijke ceremoniën en zaken als priesterkleding, en tegen het

hele episcopale stelsel dat in Engeland ook na de Reformatie was gehandhaafd. Men kon in deze kringen waardering opbrengen voor de officiële geloofsbelijdenis van de Kerk van Engeland, de Negenendertig Artikelen, maar niet voor de kerk zelf, die immers staatskerk was.

Vandaar dat in het jaar 1572 de eerste afgescheiden gemeente in Engeland werd geïnstitueerd, namelijk te Wandsworth bij Londen. Men wenste de presbyteriaanse kerkinrichting.

Maar ook binnen de Anglicaanse Kerk bleef er beweging. Die liep zelfs uit op de aanvaarding van de calvinistische leer van de dubbele predestinatie als officiële kerkleer, zoals deze vastgelegd werd in de negen *Lambeth Artikelen*. Dit gebeurde in het jaar 1595.

De aanleiding daartoe was het optreden van een Franse vluchteling, P. Baron, hoogleraar te Cambridge, die een sterke voorkeur had voor de theologie van de 'kerkvaders' en die van de scholastici uit de Middeleeuwen, en ook voor de werken van roomse auteurs van zijn eigen tijd. Ook speelde een rol de preek van William Barreth, die door de Senaat van de Universiteit van Cambridge werd voorgelegd aan Whitgift, de aartsbisschop van Canterbury, omdat hij daarin de bijbelse leer van de verkiezing uit vrije genade van God alleen, en die van de verwerping en van de volharding der heiligen fel bestreed.

Nu had de aartsbisschop – die het officieuze 'hoofd' van de Engelse kerk was: als zodanig wordt de aartsbisschop van Canterbury nog altijd beschouwd en behandeld – een hekel aan de Puriteinen, die immers zijn positie ondermijnden. Hij wees dan ook aanvankelijk de beschuldiging van de hand dat Barreth zou zijn afgeweken van de officiële leer van de Kerk van Engeland. Maar Whitaker en anderen lieten het hierbij niet, zodat, nadat een nader onderzoek was ingesteld, de aartsbisschop zijn oordeel wijzigde en Barreth zijn preek moest herroepen. Maar deze verliet Engeland en werd rooms.

Daarmee was de zaak niet ten einde. Het geschil leverde aanleiding tot het bijeenroepen van een conferentie van theologen, die een nadere verklaring van Artikel 17 van de Engelse geloofsbelijdenis moesten voorbereiden. Dat Artikel gaat over de predestinatie en de uitverkiezing. Naar het ontwerp van Whitaker werden toen de *Lambeth Artikelen* opgesteld – zo genoemd naar het Lambeth paleis, de officiële residentie van de aartsbisschop van Canterbury.

Whitgift keurde ze goed en legde ze voor aan de Senaat van de Universiteit van Cambridge als een nadere interpretatie van wat al als officiële leer in de kerk gold. Hij wilde op die manier een einde maken aan het geschil.

Maar koningin Elizabeth weigerde sanctionering: de conferentie was buiten haar om bijeengeroepen en daarom niet wettig.

1.3. Ook Ierland

Even vooruitlopend op de geschiedenis die volgde vermelden we in dit verband dat de Ierse kerk rondom de wisseling van de zestiende en zeven-

tiende eeuw calvinistisch was.

Zij nam in het jaar 1615 de *Ierse Artikelen* aan, 104 in getal, opgesteld door James Ussher.

Daarin waren gedeelten uit de *Negenendertig Artikelen* en de *Lambeth Artikelen* nader uitgewerkt.

Veel uit deze *Ierse Artikelen* is in de *Westminster Confessie* overgenomen, soms letterlijk.

2. Onder Jacobus de Zesde (of: de Eerste)

2.1. Kennismaking

Koning Jacobus is ook in Nederland bekend. Hij heeft immers afgevaardigden van zijn land naar de welbekende Nationale Synode van Dordrecht (1618/1619) gezonden. Zijn naam is ook verbonden aan een Bijbelvertaling, die in het jaar 1611 verscheen en een soort voorbeeld is geworden voor de 'Statenvertaling'. Ze staat internationaal niet alleen als *Authorized Version* bekend, maar ook als de *King James Version*.

Deze twee feiten kunnen bij wie verder niet op de hoogte is van de Engelse kerkgeschiedenis gemakkelijk de indruk wekken als zou Jacobus een warm voorstander van de gereformeerde leer zijn geweest.

Maar nadere kennismaking met hem neemt die indruk wel weg en vervangt ze door het beeld van iemand die soms een stap terugdeed om daarmee een aanloop te nemen voor een sprong vooruit, om zo een bepaald doel te bereiken. Een karaktereigenschap die in zijn zoon, de latere Karel de Eerste, nog sterker voor de dag kwam.

Jacobus weigerde dan ook te voldoen aan het verzoek om de *Lambeth Artikelen* op te nemen in het officiële belijdenisboek van de Kerk van Engeland. Dat was in het jaar 1604.

Deze en dergelijke aangelegenheden gaven al meer aanleiding tot het uitbreken van wat niet minder dan een complete revolutie tegen de Stuarts zou worden.

Maar om het verband te zien dat dit conflict met het opstellen van de *Westminster Confessie* en de verwante geschriften had, moeten we nu eerst naar Schotland.

2.2. Het recht des konings

In het jaar 1579 verscheen van de hand van de Schotse classicus George Buchanan een geschrift, getiteld *De Jure Regni Apud Scotos*, over het recht dat de koning bij de Schotten heeft.

Daarin stelde hij dat de koning door het volk werd gekozen en gehandhaafd, en onderworpen was aan menselijke en goddelijke wetten, en dat men slechte regeerders ter verantwoording mocht roepen.

Het is – dit even terzijde – merkwaardig dat diverse punten van geschil internationaal een rol speelden: dat over de predestinatie speelde niet alleen

in Engeland maar ook in de Nederlanden; dat over het recht van verzet en zelfs opstand tegen een overheid die de grenzen van haar bevoegdheden overschrijdt kende men niet alleen in Schotland maar ook in de Nederlanden, waar immers de Tachtigjarige Oorlog gaande was.

Het standpunt van Jacobus was precies omgekeerd. Hij was in 1567 als kind Maria Stuart opgevolgd. Zijn moeder had hem een tijdlang als leermeester in bepaalde vakken de zojuist genoemde George Buchanan toegevoegd. Hij moet toen vreselijk bang voor hem geweest zijn, en ook later nog een gloeiende hekel aan hem hebben overgehouden. Hij bleek het dan ook op het zojuist vermelde punt totaal niet met zijn voormalige tutor eens te zijn. Aan zijn zoon – de latere Karel de Eerste – moet hijzelf geleerd hebben: God heeft je als een kleine god op de troon gezet om over mensen te regeren. Jacobus voelde zich gesterkt door het voorbeeld van Elizabeth van Engeland, die praktisch absolute zeggenschap in haar land had. Hij zorgde er dan ook voor dat Buchanans boek in 1584 door het Schotse parlement werd verboden.

2.3. 'Zwarte wetten'

Iets eerder, namelijk in 1582, had Andrew Melville in zijn kwaliteit van moderator van de Generale Assemblée van de Kerk van Schotland aan de koning – die in Schotland Jacobus de Zesde heette – een remonstrantie (bezwaarschrift) overhandigd, die handelde over het feit dat de koning zich met allerlei kerkelijke zaken bemoeide. Melville kan worden beschouwd als de opvolger van de Schotse reformator John Knox, die in 1572 was gestorven.

Het conflict tussen volk en koning werd zelfs zo scherp dat een aantal edelen Jacobus gevangen nam. Maar na ongeveer 30 maanden zag deze kans om te ontsnappen.

Hij gaf de schuld van deze gebeurtenis aan de predikanten en goot zijn toorn uit over de kerk. Hij zorgde ervoor dat het Schotse parlement de zogenaamde *Black Acts* (zwarte wetten) uitvaardigde. Daarin werd gesteld dat de koning de opperste machthebber over allen en alles is, dus niet alleen in de staat maar ook in de kerk. Een Generale Assemblée mocht dan ook niet meer gehouden worden dan alleen met zijn permissie. Het bisschoppelijke stelsel werd in de Kerk van Schotland weer ingevoerd. Dat was in het jaar 1560 afgeschaft, toen Schotland tot reformatie kwam. En uiteraard zouden de bisschoppen door de kroon worden benoemd.

In 1587 haalde de koning de Schotse Staten er zelfs toe over om te verklaren dat alle kerkelijke goederen aan de kroon behoorden, zij het met uitzondering van de pastorieën, de pastorielanden en de tienden die werden opgebracht.

2.4. Zigzag-koers

Toen Jacobus om bepaalde redenen de steun van zijn presbyteriaanse on-

derdanen in Schotland hard nodig had, leek het erop dat hij aan hun kant was komen te staan. In 1590 sprak hij de Generale Assemblée van de Kerk van Schotland toe. Hij moet toen de liturgie van de Kerk van Engeland genoemd hebben: „een slecht gemompelde mis in de Engelse taal.”

In 1592 werd het presbyterianisme dan ook formeel door het parlement hersteld. De *Black Acts* werden teruggenomen.

Maar de vreugde over de schijnbare verandering in de houding van de koning was van korte duur. Want toen in 1592 een complot van enkele roomse edelen werd ontdekt, behandelde de vorst hen met een onverwachte en onverdiende zachtheid.

Opnieuw werd hem een remonstrantie aangeboden onder leiding van Melville. En hoewel de koning zich voor het moment beheerste bleek hij toch erg boos te zijn. Melville sprak hem immers vrijmoedig persoonlijk toe. Hij noemde hem Gods „silly vassal” (Gods onnutte dienstknecht) en zei een paar woorden die later beroemd geworden zijn: „Sire, zoals ik u al verschillende malen heb gezegd zo moet ik het u nu weer zeggen: er zijn twee koningen en twee koninkrijken in Schotland. Daar is koning Jacobus, het hoofd van het Gemenebest, en daar is Koning Jezus, de Koning van de kerk, wiens onderdaan koning Jacobus de Zesde is, en in wiens Rijk deze noch koning, noch heer, noch hoofd is, maar slechts een lid. Wij erkennen uw positie, en brengen alle gepaste gehoorzaamheid aan u op. Maar ik zeg u nog eens: u bent niet het hoofd van de kerk.”

Later heeft dit – tegenover de gedachte die in het huis van de Stuarts heerste, die van het goddelijke recht van koningen – geleid tot de ontwikkeling van de idee van het goddelijke recht van de presbytery, het kerkelijk lichaam waaraan het presbyterianisme zijn naam ontleent en dat enigszins te vergelijken is met de figuur van de gereformeerde classis.

Koning Jacobus dacht op dit alles tactisch te reageren door te stellen dat de Generale Assemblée maar een commissie moest benoemen die dan als een derde ‘Staat’ in het parlement – dat evenals zijn Nederlandse tegenvoeter met de naam ‘Staten’ werd aangeduid – zou worden opgenomen, en dit dan in de rang van bisschoppen. Niet langer behoefde de geestelijkheid dan als een groep bedelaars aan de deur van de koning te staan!

Inderdaad, hij nam het voorbeeld van koningin Elizabeth van Engeland ter harte: daar maakten de bisschoppen immers ook deel uit van het Hogerhuis om zodoende onder directe koninklijke invloed ook de kerkelijke zaken te behartigen.

Het is duidelijk: het streven van Jacobus bleef: het invoeren van het episcopalisme, zodat hij de kerk onder zijn controle kon houden, dit te meer omdat hij als koning de bisschoppen zou benoemen!

2.5. Overwinning ?

Dat streven werd versterkt toen Jacobus in het jaar 1603 ook koning van Engeland werd – waar hij Jacobus de Eerste werd genoemd. Het werd

opgenomen in zijn grote ideaal om van zijn twee koninkrijken een volledige eenheid te maken.

Dit hield ook in dat de Schotse kerk het noordelijke contrapunt van de Kerk van Engeland moest worden.

Een belangrijk onderdeel in zijn strategie was dan ook dat hij poogde ervoor te zorgen dat er geen echt-presbyteriaanse Generale Assemblée meer zou zijn, maar dat deze vergadering volkomen onder de invloed van de koning kwam te staan.

Hij stuurde daarom boodschappen naar de presbyteries waarin werd gezegd dat zij bepaalde met name genoemde personen naar de Generale Assemblée moesten afvaardigen. Op die manier kreeg hij heel listig de samenroeping van die vergadering in handen.

Intussen werden de bisschoppen gehandhaafd, maar dan – dit als een soort zoethoudertje – als moderatoren van de regionale synodes.

In 1610 werd te Glasgow een Generale Assemblée gehouden die in de geschiedenis bekend staat als ‘the Angelicals Assembly’. De naam is ontleend aan het woord ‘angels’, voor geldstukken: de leden ervan hadden steekpenningen van de koning ontvangen.

Zo was in Schotland weer een min of meer compleet episcopaaals systeem ingevoerd. Het werd in hetzelfde jaar door de Schotse Staten geratificeerd.

In het jaar 1616 gaf de koning de opdracht om voor een nieuwe belijdenis en kerkorde te zorgen. En twee jaar later werden de zogenaamde *Vijf artikelen van Perth* door de Generale Assemblée aangenomen. Die gingen over het knielend ontvangen van het Heilig Avondmaal, over zo nodig persoonlijke bediening van dit sacrament, over niet-openbare doopbediening in dergelijke gevallen, over de onderhouding van kerkelijke feestdagen, en over de confirmatie van jongeren door een bisschop.

Koning Jacobus regeerde dus de kerk door middel van haar eigen Generale Assemblée.

Maar de steun van het Schotse volk heeft hij toch niet kunnen winnen. Dat bleef presbyteriaans.

Wel had hij zich intussen van Melville weten te ontdoen. Die werd namelijk eerst uitgesloten van het lidmaatschap van de Generale Assemblée, vervolgens voor vier jaar in de beruchte Tower van Londen opgesloten, en daarna naar Frankrijk verbannen, waar hij hoogleraar te Sédan werd en ook is gestorven zonder zijn geboorteland ooit nog te hebben teruggezien.

Bij de dood van koning Jacobus in 1625 hadden de bisschoppen in Schotland veel macht.

3. Onder Karel de Eerste

3.1. *Startsein*

Jacobus werd opgevolgd door zijn zoon Karel.

Die moest in het begin van zijn regering Schotland met rust laten. Hij had de handen vol met andere dingen.

Maar het was een veeg teken dat zijn kroning als koning van Schotland gepaard ging met allerlei ceremoniën die het volk het ergste deden vrezzen voor een romanisering van het land.

Daarbij kwam dat hij al spoedig daarna William Laud tot aartsbisschop van Canterbury benoemde.

Deze stimuleerde de koning om sterk op het 'goddelijk recht van koningen' te staan. Laud was fel anti-presbyteriaans.

Zonder een Generale Assemblée en buiten het Schotse parlement om probeerde koning Karel het *Book of Commons* aan de kerk op te leggen. De *Vijf Artikelen van Perth* werden met dwang uitgevoerd. Dat gebeurde in 1636.

Een jaar later werd zelfs een sterke poging gewaagd om een nieuwe liturgie in te voeren, die van de in Schotland allerm minst gewaardeerde William Laud. Maar dit stuitte op ernstig verzet. De uit de geschiedenis van de *Westminster Confessie* bekende George Gillespie schreef er een pamflet tegen. En in de St. Giles, de kathedraal van Edinburgh, ontstond op 23 juli 1637 grote chaos: de mensen liepen massaal de kerk uit. Het verhaal gaat dat dit gebeurde nadat een vrouw haar stoel in de richting van de liturgie gegooid had onder het uitroepen van enkele afkeurende woorden over de genoemde liturgie. Haar naam is in Schotland bekend gebleven, mee doordat zij – Jenny Geddes – in de genoemde kathedraal een gedenkteken heeft gekregen. Maar stringente bewijzen zijn volgens deskundigen niet te leveren. Wel wordt haar naam vermeld in de annalen over de restauratie van het koningshuis, zo'n twintig jaar later. Wat aan een geschiedschrijver de opmerking ontlokte: het kan best dezelfde vrouw geweest zijn, maar dan nu wat ouder en wijzer! Maar dan past dat laatste woord toch niet zo best, want hij voegt er nog aan toe dat ze toen onder de royalisten was! Intussen werd wat er in de St. Giles gebeurde het startsein van een complete¹ revolutie.

3.2. Nationaal Verbond

Om allerlei narigheid te voorkomen gaf de Privy Council (de kroonraad) aan koning Karel het advies om geen strengere episcopaat aan Schotland op te leggen. Maar deze sloeg die raad in de wind.

De Schotse bevolking heeft zich toen aanvankelijk beperkt tot een aantal formele protesten tegen de bisschoppen. Karel reageerde daarop door te stellen: dat is rebellie tegen mijzelf en dus een halmsmisdrijf.

De Schotten vormden toen een commissie van edelen, andere voorname personen, geestelijken en gewone burgers, 'The Tables' genoemd.

En in dezelfde tijd kwam als derde sterke leider van de Presbyterianen, na Knox en Melville, Alexander Henderson naar voren.

Men stelde toen – het was in het jaar 1638 – een *National Covenant* op (een nationaal verbond). Vaak zijn de Presbyterianen daarnaar 'Covenanters' genoemd.

De voorlezing en eerste ondertekening daarvan vond op 28 februari van dat

jaar plaats in de Greyfriars' Church te Edinburgh, een kerkgebouw dat bekend geworden is door zijn rol in de kerkgeschiedenis en in die van het Schotse volk. Dat geldt ook voor de nabij gelegen open gevangnissen, waarvan nog resten te vinden zijn, waarin duizenden hebben vastgezeten, en voor het grote kerkhof dat eromheen ligt en waar verschillende prominente Schotse leiders, onder anderen George Buchanan, begraven zijn, en het massale gedenkteken voor de Schotse martelaren.

In de tekst van dat verbond is opgenomen de *King's Confession* (de geloofsbelijdenis van de koning), ook wel genoemd: de negatieve geloofsbelijdenis. Daarvoor moeten we even terug in de geschiedenis, en wel naar het jaar 1581. Koning Jacobus stond toen onder de verdenking beïnvloed te worden door Rome. Om deze verdenking weg te nemen heeft hij door zijn hofprediker John Craig – de man die enkele goed-gereformeerde catechismussen heeft geschreven – de genoemde belijdenis laten opstellen. De koning ondertekende haar niet alleen zelf, maar liet ook het volk tekenen. Hij beloofde erin – en liet dus ook zijn onderdanen beloven – de gereformeerde religie te zullen verdedigen, en de dwalingen van Rome, dat de antichrist werd genoemd, te verwerpen.

Door deze *King's Confession* in de *National Covenant* op te nemen vrijwaarde men zich tegen een eventuele beschuldiging van rebellie tegen de koning: men ging immers voort in de lijn van zijn voorganger en vader, zoals die officieel was vastgelegd. Men vernieuwde slechts de gelofte die men ook als volk van Schotland eens had afgelegd.

In feite was het een vernieuwing van het verbond met God.

Naast de herhaling van genoemde confessie bevat de tekst van dit document twee delen. In het ene – opgesteld door Archibald Johnston, die we ook later in de geschiedenis tegenkomen – werden allerlei parlementaire wetten opgesomd waarbij de Kerk van Schotland officieel erkend werd in haar presbyteriaanse karakter. Het tweede deel omvat het eigenlijke verbond, opgesteld door Alexander Henderson: de verbintenis om de vrijheid van de kerk te waarborgen en het presbyterianisme te verdedigen, alsook de majesteit van de koning in het bewaren van de genoemde ware religie, en de vrijheden en wetten van het koninkrijk.

Het verbond werd overal in den lande met enthousiasme ontvangen, op een enkele uitzondering na, bijvoorbeeld die van 'the Aberdeen Doctors'.

In de maand november van hetzelfde jaar, 1638, werd in Glasgow een Generale Assemblée gehouden. Ze staat bekend als de 'Covenant Assembly'. Haar 240 leden, onder voorzitterschap van Henderson, stelden de *Vijf Artikelen van Perth* buiten werking, verklaarden plechtig de liturgische en kerkordelijke ideeën van William Laud te verwerpen, zetten de bisschoppen af en excommuniceerden zelfs sommigen van hen.

En hoewel de gecommiteerde van de koning, een zekere Hamilton, de Assemblée voor onwettig verklaarde, kan gezegd worden dat op dat tijdstip de Presbyteriaanse Kerk in Schotland was hersteld. Men spreekt er in dat land dan ook over als de 'Tweede Reformatie'.

3.3. Oorlog

De reactie van koning Karel bestond uit het voorbereiden van een invasie in Schotland – hij was immers ook koning van Engeland en resideerde in Londen.

In antwoord daarop mobiliseerden de Schotten zo'n 30.000 man. Nu was het moreel van de koninklijke troepen laag. Karel had ook moeite met de uitbetaling van hun soldij. Zodoende was hij gedwongen om de Pacificatie van Berwick te tekenen, waarbij de koning de samenroeping van een vrij parlement en een vrije Generale Assemblée beloofde.

Beide lichamen kwamen in de maand augustus van het jaar 1639 te Edinburgh bijeen. Nogmaals werd uitgesproken dat het episcopalisme verworpen werd en de Schotse kerk een presbyteriaans karakter had.

Maar dit nam koning Karel toch niet.

Om te voorkomen dat hij Schotland zou binnenvallen trokken de Schotten Engeland in. Hun generaal was Alexander Leslie, die onder graaf Gustaaf Adolf van Zweden zijn sporen als militair leider al had verdiend.

Karel had geen geld voor zijn troepen. Het 'Korte Parlement' – er was in Engeland in geen tien jaar een parlement bijeen geweest – weigerde om hem geld voor zijn oorlog ter beschikking te stellen. Waarna de koning dat lichaam weer ontbond na een kortstondig bestaan van drie weken, vandaar de naam ervan.

Op 26 augustus 1640 werd koning Karel door de Schotten bij Newburn verslagen. Laatstgenoemden trokken toen de stad Newcastle binnen, waar zij hun hoofdkwartier vestigden.

Onderhandelingen werden door de beide partijen aangegaan, eerst te Ripon in Yorkshire, later in Londen. Daarbij speelden Alexander Henderson, Robert Baillie, George Gillespie en een zekere Blair een voorname rol – de eerste drie komen we later weer tegen op de Westminster Assemblée, die zij als gecommitteerden van Schotland bijwoonden. Hun namen staan onder de officiële documenten van die vergadering.

Koning Karel moest buigen: de Generale Assemblée van Glasgow werd door hem erkend. Aan de eisen van de Covenanters werd, door middel van wat als het Verdrag van Westminster uit 1641 bekend staat, voldaan.

3.4. Verzet

Intussen werd ook in Engeland verzet tegen de machtsaanmatiging en de religieuze voorkeur van de koning aangetekend. De hofpartij week al verder af van de leer en praktijk van de Reformatie.

In het parlement hadden de Presbyterianen de meerderheid verkregen. In *The Grand Remonstrance* (de grote remonstrantie), een in die tijd ook in Nederland nogal eens gebruikte term, werd het voorstel gedaan om een generale synode te laten bijeenkomen van afgevaardigden uit de Engelse, Schotse en andere kerken, om zich te beraden over alles wat de vrede en een goede kerkregering zou kunnen dienen. Deze synode zou dan aan het

parlement moeten rapporteren. Dat was november 1641.

Maar de koning gaf geen toestemming!

Daarop besloot het parlement om over deze aangelegenheid een wet uit te vaardigen zonder koninklijke goedkeuring.

Datzelfde lichaam nam ook het besluit om de bisschoppen uit het Hogerhuis te verwijderen. Dat vond plaats op 5 februari 1642. De koning gaf schoorvoetend daartoe toestemming.

Toch kwam het tot een openlijke oorlog tussen koning en parlement. Begin augustus 1642 brak de 'English Civil War' (de Engelse burgeroorlog) uit.

Het parlement had intussen zijn eigen zittingen voor permanent verklaard. Zo ontstond de naam 'Het Lange Parlement', omdat het aanbleef van 3 november 1640 tot 20 april 1653, toen het door Oliver Cromwell werd ontbonden.

Het schafte op 10 september 1642 het episcopaat in principe af. De betreffende wet zou op 5 november 1643 in werking treden, en ordinantiën om een en ander uit te voeren werden uitgevaardigd respectievelijk op 9 oktober en 10 november van het jaar 1646.

3.5. Internationaal Verbond

Het Engelse parlement zocht al spoedig de steun van de Schotten, die in meerderheid op de hand ervan waren.

Men stuurde in augustus 1643 een viertal gecommiteerden uit het parlement en twee leden van de inmiddels begonnen Westminster Assemblée naar Schotland om daar bij de Staten en de Generale Assemblée om hulp te vragen.

Nu hadden de Schotten er zelf ook belang bij dat er een nauwe samenwerking tussen hen en de Engelse Puriteinen kwam. Immers, zou de koning de strijd in Engeland winnen, dan zou hij niet aarzelen direct daarna ook Schotland aan zijn wil te onderwerpen.

Het was echter zo dat de Engelsen een burgerlijke of politieke overeenkomst wilden maken, terwijl men in Schotland stelde dat een religieus verbond moest worden aangegaan als voorwaarde voor een politieke en eventueel militaire samenwerking. De reden daarvoor lag in het feit dat de koning zijn bevoegdheden had overschreden en zichzelf de macht had aangematigd om zich ook met religieuze en kerkelijke zaken in te laten.

Daarop werd Alexander Henderson – die voor de derde maal tot moderator van de Generale Assemblée was aangewezen – verzocht om een document op te stellen. Hij had het zo'n jaar of vijf geleden ook zo verdienstelijk gedaan!

Het resultaat was wat bekend staat als de *Solemn League and Covenant*, letterlijk vertaald: 'plechtige verbintenis en verbond', en we vertalen meteen ook de rest van de titel: '...voor de reformatie en verdediging van de religie, de eer en het geluk van de koning, en de vrede en veiligheid van de drie koninkrijken van Schotland, Engeland en Ierland.' Plechtig beloofde

men erin de gereformeerde religie in Schotland in leer, eredienst, tucht en kerkregering te zullen bewaren, en de religie in Engeland en Ierland in dezelfde opzichten tot reformatie te brengen volgens het Woord van God en naar het voorbeeld van de beste gereformeerde kerken.

Het episcopaat werd afgeschaft. De rechten en privileges van de respectieve parlementen werden geëerbiedigd, de vrijheden van de koninkrijken verdedigd, de persoon en het gezag van de koning in de bewaring van de ware religie en de vrijheden van de koninkrijken gerespecteerd en verdedigd; men zou allen die de reformatie zouden tegenstaan, koning en volk en ook de drie koninkrijken van elkaar willen scheiden, publiek laten oordelen en straffen, vrede en gerechtigheid tussen de koninkrijken handhaven, allen die dit verbond ondertekenden bijstaan en verdedigen, en er zelf levenslang trouw aan blijven. Dat alles werd voor het aangezicht van God gedaan.

Spoedig daarna werd dit verbond in de drie koninkrijken geratificeerd. Ierland blijft buiten onze gezichtskring. Maar in Engeland tekenden de leden van het Lagerhuis en die van de Westminster Assemblée het document op 29 september 1643 in de St. Margaret's kerk, dichtbij de bekende Westminster Abbey. De leden van het Hogerhuis tekenden op 15 oktober. In Schotland plaatsten twee dagen eerder de edelen, onder wie leden van de Privy Council, hun handtekening in een plechtige samenkomst te Edinburgh. De kerkelijke ondertekening daar werd gevolgd door de aanwijzing van een aantal gecommiteerden naar de vergadering van theologen die intussen in Westminster was begonnen.

Daarmee zijn we al dichtbij het verhaal over de Westminster Geloofsbelijdenis en de begeleidende catechismussen gekomen. Maar eer we daaraan beginnen moeten ter completering nog enkele feiten worden genoemd.

Het zijn deze:

Op 29 november werd een verdrag van een meer militair karakter gesloten. Schotland zou een leger beschikbaar stellen, dat later door Engeland zou worden betaald. In de maand januari hielp dat leger, onder generaal Leslie, bij het verslaan van de koning op Engels grondgebied, namelijk bij Marston Moor.

Na de beslissende slag van Naseby in 1645 verkoelde de belangstelling van de Engelse parlementariërs voor de *Solemn League and Covenant*.

Gezegd kan dus worden dat het negatieve doel bereikt werd: het royalisme en episcopalisme werd verslagen; maar het positieve doel werd niet bereikt: het scheppen van eenheid op kerkelijk gebied door de aanvaarding van het presbyteriaanse stelsel van kerkregering en de handhaving of opnieuw-aanvaarding van de gereformeerde leer. Dat laatste hing trouwens ook heel nauw samen met het lot dat de geschriften van Westminster in de respectieve erbij betrokken landen hebben ondergaan.

4. Westminster

4.1 Samenstelling

Zoals gezegd bestond de meerderheid van het Engelse Lange Parlement uit Presbyterianen. Daarom was het niet moeilijk om kort na de opening ervan, op 15 oktober 1642, tot het besluit te komen om een vergadering van theologen, een Assembly of Divines, samen te roepen. Maar dat werd door de koning niet goedgekeurd.

Vandaar dat op 12 juni 1643 een tweede besluit volgde, nu in eigen verantwoordelijkheid genomen. Op 1 juli moest er zo'n bijeenkomst beginnen met het oog op de gewenste nadere reformatie van de kerk ten aanzien van haar liturgie, tucht en kerkregering, en bovendien om een nauwere band te scheppen met de kerken in Schotland en op het continent. Gezien de verhouding tussen kerk en staat diende de vergadering een advies uit te brengen aan het parlement, dat de voorrechten van de kroon tijdens het conflict met de koning uitoefende. Vandaar ook de titel van de eerste editie van de Confessie, *Humble Advice* (nederig advies).

De Schotten ontvingen – zoals we ook al gezien hebben – van de kant van het Engelse parlement en de puriteinse predikanten de uitnodiging om enkele afgevaardigden als 'treaty commissioners' (gecommitteerden krachtens het gesloten verdrag) naar de Westminster Assemblée te zenden. Deze uitnodiging werd aanvaard, en gezonden werden Alexander Henderson en Robert Douglas van Edinburgh, Samuel Rutherford van St. Andrews, en Robert Baillie van Glasgow als theologen, met de ouderlingen John Earl van Cassilis, John Lord Mailand, later graaf van Lauderdale, en Sir Archibald Johnston van Waristown, en verder Henry Robrough, Adoniram Byfield en John Wallis als scriba's. Enkele van deze namen zijn we al eerder tegengekomen.

Vooral de theologen onder hen hebben een groot aandeel in de werkzaamheden gehad, hoewel zij niet gezien werden als leden met stemrecht. De bedoeling was dat de vergadering verder uit ongeveer 150 leden zou bestaan, waaronder dertig 'lay assessors': geen theologen, maar leden van het parlement.

Alle partijen werden uitgenodigd: Episcopalen, Erastianen, Independenten en Presbyterianen.

Eerstgenoemden zijn, op een enkele uitzondering na, niet gekomen. Ze waren bang voor het dreigement dat door de koning werd geuit, dat de deelnemers alle kerkelijke rechten zouden verliezen. Van de Erastianen waren er twee aanwezig. Van de Independenten vijf, later twaalf. Meestal werden de zittingen door 60 tot 80 leden bijgewoond. Dat was ruim genoeg voor het op 40 gestelde quorum. Onder de benoemden bevonden zich geen Arminianen, Pelagianen of Antinominianen. Alle Engelsen waren door het parlement aangewezen. De Schotten werden gezonden door de Generale Assemblée met instemming van de Staten. Ook de kerken in Noord-Amerika, toen New England geheten, waren uitgenodigd om een drietal afge-

vaardigden te zenden, maar niemand van hen stak de oceaan over. De gereformeerde kerken in België, Frankrijk, Zwitserland en Nederland kregen brieven, die door hen allen gunstig werden beantwoord.

4.2. Eerste deel

De opening vond plaats op zaterdag 1 juli 1643 in de Westminster Abbey, en dat in aanwezigheid van de leden van beide huizen van het Engelse parlement, en verder een grote menigte. Dr. William Twisse van Newbury, die tot prolocutor (voorzitter) werd aangewezen, hield een preek over Johannes 14 : 18; „Ik zal u niet als wezen achterlaten. Ik kom tot u”.

Later werd Charles Herle van Winwick prolocutor. Dr. Cornelius Burges van Waterford en John White van Dorchester – met als opvolger van de laatste Herbert Palmer van Ashwel – waren de assessoren.

De eerste eigenlijke zitting werd gehouden in de kapel van Hendrik de Zevende. Maar eind september werd het daar te koud en verhuisde men naar de Jerusalem Chamber in de Deanery van de Westminster Abbey waar vuur kon worden aangelegd.

Op de eerste zitting werd aan alle aanwezigen een eed afgenomen, die daarna elke maandagmorgen weer voorgelezen werd. Ze luidde: „Voor het aangezicht van God Almachtig beloof en zweer ik in alle ernst dat ik in deze Assemblée, waarvan ik lid ben, niets zal verdedigen ten aanzien van de leer dan wat ik geloof ten volle in overeenstemming te zijn met het Woord van God, en ten aanzien van de tucht wat het meest strekt tot eer van God en de vrede en welvaart van zijn kerk dient.”

In totaal zijn er 1163 zittingen gehouden. De vergadering duurde immers niet minder dan vijf jaar, zes maanden en eenentwintig dagen. Normale zittingen werden gehouden tot 22 februari 1649. Daarna werd de vergadering formeel ontbonden, om te worden omgezet in een 'standing committee' (een permanente commissie) voor de examinatie en bevestiging van aanstaande predikanten, die elke donderdag vergaderde. Maar toen Oliver Cromwell het parlement op 25 maart 1652 ontbond, kwam er tegelijkertijd een einde aan allerlei instellingen die haar bestaan aan het parlement te danken hadden, ook aan deze.

Men maakte ter Assemblée lange dagen, van negen en een half uur, en dit van maandag tot en met vrijdag – waarna soms nog commissievergaderingen volgden.

De eerste tien weken heeft men zich beziggehouden met een revisie van de *Negenendertig Artikelen*, de geloofsbelijdenis van de Kerk van Engeland. Men had er vijftien gedaan, compleet met Schriftbewijzen, en verder met weinig veranderingen erin aangebracht, toen het werk eraan op instigatie van het parlement op 12 november moest worden gestaakt, omdat dit wenste dat men eerst met de dringende zaak van de kerkregering zou beginnen, waarna dan een confessie voor de drie koninkrijken moest worden opgesteld naar de *Solemn League and Covenant* – die laatste woorden bevatten een vingerwijzing!

En zo werden als eerste documenten een *Directory of Ordinations* en voorstellen inzake de kerkregering gereedgemaakt. Maar de Schotten konden deze niet goedkeuren, en ze spraken het parlement niet aan. Dat laatste aanvaardde wel een *Practical Directory of Church Government*, die vooral het werk van Henderson was.

Over de kerkregering – niet dus over de leer of de liturgie – zijn ter Westminster de meeste discussies gehouden. Men spreekt zelfs van ‘The Grand Debate’ van dertig dagen tussen de Presbyterianen en de vijf Independenten inzake het ‘goddelijke recht van de presbytery’.

Zelfs onder de Presbyterianen waren er verschillen. Er waren er die het schema van James Ussher – van de *Ierse Artikelen* – wilden volgen, waarbij de presbyters als kerkregeerders onder supervisie van een bisschop als ‘eerste onder zijns gelijken’ kwamen te staan. Een andere groep baseerde de presbyteriaanse vorm van kerkregering op het menselijke recht en op de overeenstemming met Gods Woord, maar met mogelijkheid van wijziging al naar de vereisten van het kerkelijk leven. Terwijl weer anderen – in de lijn van Melville – het grondden op een goddelijk recht „zoals dat duidelijk is ingesteld of geboden wordt in het Nieuwe Testament als de enige norm en onveranderlijke vorm van kerkinrichting”. De laatste groep werd gevormd door de Schotten en vijf anderen. Met uitzondering van een paar punten kwamen zij als overwinnaars uit het debat tevoorschijn.

Vóór de aanvaarding van een *Book of Discipline* verlieten de Independenten en de Erastianen de vergadering.

Resultaat van dit deel van haar werkzaamheden was dat het Engelse parlement de presbyteriaanse kerkinrichting aanvaardde, en op 29 juni 1647 afkondigde.

Na de kerkregering was de liturgie aan de beurt. Een *Directory for Public Worship* werd met beide betrokken landen parlementair aanvaard in februari van het jaar 1645. Het meeste werk hieraan was door de Schotten gedaan op basis van Knox’ liturgie, het *Book of Common Order*.

4.3. Confessioneel werk

De Westminster Assemblée is echter het meest bekend geworden door haar confessionele arbeid. Op 20 augustus 1644 werd een commissie benoemd voor de opstelling van een geloofsbelijdenis. Ze bestond uit de Schotten en negen Engelsen. Enkele weken later, op 4 september, werd ze met tien leden uitgebreid. De vraag of men voorlopig moest volstaan met een revisie van de *Negenendertig Artikelen* werd ontkennend beantwoord. Een geheel nieuwe belijdenis moest worden ontworpen. Later is de hele vergadering in drie sub-commissies gesplitst, waarover de diverse onderwerpen werden verdeeld. In de loop van het jaar 1646 kwamen de eerste negentien hoofdstukken klaar, die aan het parlement werden voorgelegd.

Op de 752e zitting – 4 december 1646 – kwam het geheel van wat nu de *Westminster Confessie* heet, in 33 hoofdstukken, gereed. Dit nadat men dus twee jaar en drie maanden ermee beziggeweest was, zij het met diverse

onderbrekingen voor de besprekingen over de catechismussen en de kwestie van de kerkelijke discipline.

Het Lagerhuis vroeg echter om de toevoeging van Schriftbewijzen. Binnen een week werden deze gegeven, op 29 april 1647. De tekst van de *Confessie* werd in de maand mei van dat jaar gepubliceerd. De bespreking ervan in het Lagerhuis duurde van 19 mei tot 22 maart van het volgende jaar. Het Hogerhuis kwam op 3 juni 1648 ermee gereed.

In Schotland werd de *Confessie* op 28 juli 1647 door de Generale Assemblée aanvaard. Men maakte echter wel een belangrijke reserve ten aanzien van hoofdstuk 31 paragraaf 2. Men sprak uit dat deze alleen van toepassing zou zijn waar de kerken nog niet goed georganiseerd zijn ten aanzien van de kerkregering. En verder, als de overheid geen toestemming geeft voor het houden van synodes, hebben georganiseerde kerken, na remonstrantie aan het adres van de overheid, het recht en de vrijheid om een synode samen te roepen. Men was in Schotland namelijk erg bang voor een eventuele terugkeer van het erastianisme:

Het Schotse parlement ratificeerde de belijdenis, inclusief de door de kerk gemaakte reserve, op 7 februari 1649. Daarmee was de *Schotse Confessie* van 1560 door de *Westminster Geloofsbelijdenis* vervangen.

In Engeland werd deze reserve niet overgenomen. Daar won het erastianisme weer iets aan invloed. Wel schrapte men er de hoofdstukken 30 en 31, van hoofdstuk 20 paragraaf 4, en van hoofdstuk 24 de paragrafen 5 en 6, en 4 gedeeltelijk. Maar de *Westminster Confessie*, die daarmee een staatskerkelijke belijdenis geworden was, kreeg in Engeland vrijwel geen betekenis doordat Oliver Cromwell met zijn Independenten in het jaar 1648 alle Presbyterianen uit het parlement verwijderde.

Het grote plan om in het Verenigd Koninkrijk tot één uniforme geloofsbelijdenis te komen was helaas tot mislukking gedoemd. De genadeslag werd eraan gegeven toen in 1660 de Stuarts op de troon hersteld werden en daarmee het episcopalisme weer werd ingevoerd. Voor de Kerk van Engeland is de *Westminster Confessie* dus slechts een historisch document – zoals trouwens de officiële belijdenis van de *Negenendertig Artikelen* dat voor het overgrote merendeel van de Anglicanen helaas ook is!

Voor de Engelse Presbyterianen bleef de *Westminster Confessie* echter geldig dank zij het zogenaamde Rompparlement van 1660, en – na nieuwe onderdrukking tijdens de Stuarts – op grond van de Tolerantiewet uit 1689 van Willem van Oranje – in Nederland stadhouders Willem de Derde – die met zijn vrouw Mary voor Schotland zijn koninklijke sanctie gaf in het jaar 1690.

Om het beeld iets meer compleet te maken vermelden wij nog dat de Congregationalisten de *Westminster Belijdenis* in 1658 hebben overgenomen in een gereviseerde vorm, samen met de *Savoy-Declaration* – zo genoemd naar het Savoy-paleis in Londen – die andere gedachten over de verhouding tussen de plaatselijke gemeenten heeft vastgelegd. De Engelse Regular Baptists deden in 1688 hetzelfde, maar dan met wijzigingen op het punt van de leer over de kerk en de sacramenten.

Door de kerken in Ierland en de Presbyterianen in New England werd deze *Confessie* eveneens aanvaard, zij het dat de laatstgenoemden eveneens enkele, later te noemen, drastische wijzigingen op bepaalde punten hebben aangebracht. Door de zendingsactiviteiten van de Amerikaanse Presbyterianen en Congregationalisten is ze verder over de wereld verbreid. Zodat hier en daar met enige trots te lezen valt dat zij de meest bekende en aanvaarde is van alle gereformeerde belijdenisschriften.

4.4. *Werk voor de catechese*

Over de beide catechismussen kunnen we kort zijn.

De *Grote Catechismus* en de *Kleine Catechismus* zijn ongeveer tegelijkertijd met de *Confessie* opgesteld en besproken.

De *Grote* was – zonder Schriftbewijzen – op 25 oktober 1647 gereed. De Schriftbewijzen werden er in april 1648 aan toegevoegd.

De *Kleine* was precies een maand later klaar.

Zij zijn voornamelijk het werk van Dr. Anthony Tuckney van Cambridge.

De *Larger Catechism* was voor ‘catechismusprediking’ bestemd, de *Shorter Catechism* voor onderwijs aan kinderen.

Merkwaardig is dat de *Apostolische Geloofsbelijdenis* – catechetische stof bij uitnemendheid, zoals door allerlei catechismussen wordt bewezen – niet in de tekst wordt genoemd en uitgelegd, maar dat ze wel aan de *Shorter Catechism* als een soort Appendix is toegevoegd, zelfs voorzien van een kanttekening bij de woorden „neergedaald in de hel”, en samen met de Tien Geboden en het Gebed des Heren.

In Schotland aanvaardde de Generale Assemblée de *Grote Catechismus* op 20 juli 1648, en de *Kleine* acht dagen later. Het Schotse parlement keurde beide op 7 februari 1649 goed.

4.5. *Nog een enkel punt*

Na 9 november 1647 waren er geen Schotten meer ter vergadering aanwezig. Maar hun adviezen zijn intussen van groot belang geweest voor de bereikte resultaten.

Opzettelijk is aansluiting gezocht bij de confessionele ontwikkeling die in het Verenigd Koninkrijk al aan de gang was. De overeenkomst met de *Ierse Artikelen* is wel heel sterk.

We hebben al vermeld dat die in 1615 door de synode van Dublin aanvaard waren en door koning Jacobus goedgekeurd. Maar tijdens het bewind van Karel de Eerste werden de *Anglicaanse Artikelen* in 1635 officieel voor Ierland van kracht, waarmee de *Ierse Artikelen* terzijde geschoven waren.

Verschillende leden van de Westminster Assemblée hadden Nederland bezocht. De invloed van de Nederlandse theologie is dan ook merkbaar. Er is een duidelijke overeenkomst met de *Dordtse Leerregels* op te merken. De winst van de strijd tegen het remonstrantisme is in de confessionele geschriften van Westminster verwerkt. Dat was geen wonder, want ook in

Engeland werd immers verzet aangetekend tegen de calvinistische leer over verkiezing en verwerping, en vonden de Remonstranten hun volgelingen of verwanten – daar en in de hele Engelssprekende wereld echter Arminianen genoemd.

Een andere bron van beïnvloeding was de gereformeerde omwerking van de *Negenendertig Artikelen* in de geest van *Lambeth* en de *Ierse Artikelen*.

Dit alles voorzover het betreft de leer der Schriften zoals die werd vastgelegd in de belijdenis en de beide catechismussen.

Kerkrechtelijk is de invloed van de Schotse gecommitteerden wel heel sterk en groot geweest.

Nog eens: het is jammer dat het gestelde doel: één presbyteriaanse confessie en dezelfde catechismussen in heel het Verenigd Koninkrijk, niet werd bereikt.

Toch, in de *Act of Approving* door de Assembly van Edinburgh, 27 juli 1664, aangenomen, werd onder meer gesteld: de *Westminster Confessie* vereist onze waardering omdat zij een document is ter bewaring van de gereformeerde religie en ter afwijzing van allerlei dwaalleer.

Zeker, als Gereformeerden in Nederland of daaruit oorspronkelijk afkomstig hebben wij vanuit onze Geloofsbelijdenis en Catechismus soms op onderdelen ernstige bedenkingen. Hier en daar dringt zich het puritanisme heel sterk op, bijvoorbeeld in het overnemen van enkele verboden graden- van-verwantschap uit het Oude Testament, en in de minutieuze behandeling van de Tien Geboden, met name van het vierde gebod. Wij kunnen dit nu niet uitwerken, omdat dit boek niet bedoeld is als een commentaar.

Maar wij zien de calvinistische Schriftuurlijke predestinatieleer als het telkens terugkerende thema, en de gereformeerde verbondstheologie – zij het helaas ook in een weergave die hier en daar vragen opwekt – als materiaal dat duidelijk is verwerkt.

En daarom kunnen wij de woorden van bovengenoemde *Act* van harte onderschrijven. Men heeft in het Verenigd Koninkrijk met volle inzet gestreden – en geleden – voor de bewaring van het gereformeerde geloof. Dat verdient niet alleen onze historische belangstelling en waardering, maar ook het meelevens met alle kerken die – waar ook ter wereld – ook vandaag willen staan voor dit belijden!

Men ga het alles trouwens zelf na bij het lezen van de hierna volgende vertaling.

5. Amerika

Wie een Amerikaanse uitgave van de Westminster confessionele geschriften inziert zal tot de ontdekking komen dat de tekst hier en daar wel wat anders luidt dan ze in de Schotse uitgaven staat.

Dit betekent allereerst dat de Presbyterianen in 'de nieuwe wereld' deze geschriften voor hun kerkelijke leven hebben aanvaard. Maar ze deden het

aanstonds al met uitzondering van de uitspraken over de overheid die erin voorkomen.

Na de beëindiging van de Amerikaanse Vrijheidsoorlog heeft men er echter meer werk van gemaakt. De Verenigde Synode van Philadelphia en New York benoemde op 28 mei 1787 een commissie die het aanbrengen van wijzigingen in enkele hoofdstukken moest voorbereiden. Dit in verband met de nieuwe en andere verhouding tussen kerk en staat in Noord-Amerika.

Het betrof de slotparagraaf van hoofdstuk 20, paragraaf 3 van hoofdstuk 23 en 1 en 2 van hoofdstuk 31.

Precies een jaar later werd de zo gereviseerde *Westminster Confessie* door de Verenigde Synode van Philadelphia aanvaard voor The Presbyterian Church in the United States of America.

De volgende dag werden de beide catechismussen eveneens aanvaard, met een klein amendement in de *Grote Catechismus*, waarin in het antwoord op vraag 109 de woorden „het tolereren van een valse religie” zijn weggelaten, aangezien dat niet gezien werd als behorend tot de taak van de overheid.

In onze vertaling hebben wij deze Amerikaanse revisie op de betreffende plaatsen apart vermeld.

Alles werd vervolgens opgenomen in een officiële uitgave: *The Constitution of the Presbyterian Church in the United States of America, containing the Confession of Faith, the Catechisms, the Government and Discipline, and the Directory of the Worship of God, ratified and adopted by the Synod of New York and Philadelphia, May 28, 1788*. Gemakshalve heeft men alles dus maar op één datum gezet!

In het jaar 1792 werd opdracht gegeven om een nieuwe uitgave met Schriftbewijzen te verzorgen. Deze werd ter Assemblée van 1794 aangenomen.

Het presbyteriaanse leven in de Verenigde Staten is sindsdien aan allerlei splitsingen en herenigingen onderhevig geweest. In dit kader kunnen we niet nagaan of en in hoeverre iedere kerk die zich Presbyterian noemt de Westminster geschriften al dan niet integraal heeft gehandhaafd.

Wel worde vermeld dat de Presbyteriaanse Kerk in het zuiden van de Verenigde Staten in het jaar 1842 twee artikelen aan de *Westminster Geloofsbelijdenis* heeft toegevoegd, namelijk Artikel 34 over de Heilige Geest, en Artikel 35 over Gods liefde en de zending. De Kerk in het noorden nam deze artikelen over in 1903.

Verder: de Presbyteriaanse Kerken in Korea (Kosin), waarmee De Gereformeerde Kerken in Nederland en The Free Reformed Churches of Australia een zusterkerk-relatie hebben, namen de ‘Amerikaanse revisie’ over, en voegden daaraan in 1983 de zojuist genoemde artikelen 34 en 35 toe.

6. Vertalingen

In de loop der jaren zijn er heel wat vertalingen verschenen, vooral van de *Westminster Confessie*.

Een Latijnse vertaling van alle drie de geschriften kwam uit in 1656. Ze was gemaakt door 'G.D.'. Achter deze initialen zoeken sommigen G. Dillingham van het Emanuel College te Cambridge. Anderen denken aan George Dupont, eveneens van Cambridge.

Een Duitse vertaling van de Confessie verscheen al in 1648! In 1847 werd een nieuwe, nu ook van de beide catechismussen, gepubliceerd. Ook gaf de Presbyterian Board te Philadelphia er een uit.

De *Korte Catechismus* kwam in 1660 in het Grieks en Latijn te Londen uit. Later verscheen een nieuwe Griekse vertaling te Edinburgh in het jaar 1854.

Dezelfde catechismus werd in 1689 in het Hebreeuws overgezet, en nog eens in 1854.

Ook zijn er vertalingen gemaakt in het Syrisch, Arabisch, modern Grieks, Portugees, Wels en andere talen.

Op enkele Nederlandse vertalingen werden wij geattendeerd door een artikel van G. Roos in het Réformatorisch Dagblad van 1 juni 1985 en door documentatie ons verstrekt door de heer H. Natzijsl te Houten.

In 1732 verscheen bij Harmannus Spoormaker en Lourens Groenewout, Boekverkopers te Groningen, een boekje dat de titel droeg: *Groote en Kleyne Catechismus der Kerken Christi in Engeland, Schotland; en Yrland. 't Samen gesteld door de E.E. vergadering der Godt-geleerden tot West-Munster. Uyt de Oorspronkelijke Copye in onse Nederduytsche Tale getrouwelijk overgeset*. De naam van de vertaler wordt niet vermeld.

In het jaar 1752 volgde *De Kleine Catechismus der kerken Jesu Christi in Engelandt Schotlandt en Yrlandt. Met de uitgedrukte getuygenissen van de H. Schriftuur verryket door Jan Rod en Overgezien en Uitgegeven door Alexander Comrie, Scoto Brittannus A.L.M. Philosophiae Doctor en Predicant tot Woubrugge. Te Groningen By Laurens Groenewolt, Drukker en Boekverkooper in de Swane-straat, in de Atlas. 1752*.

Dezelfde Comrie heeft ook een boekje uitgegeven onder de titel *De Leer der Waarheid, die naar de Godzaligheid is, gegrond op de Heilige Schriftuur, volgens den leiddraad van den kleinen Catechismus der Westmunstersche Godgeleerden, voorgesteld door Isaac Chauncy, S.S. Theol. Doctor. Uit het Engelsch in het Nederduitsch overgebracht en met eenige veranderingen, zoo van uitlatingen als bijvoeging, om als een tegengift te strekken tegen de dwalingen der Antinomianen aan de eene zijde, en die der Neonomianen aan de andere zijde*. Wij zagen fotocopies van de derde druk uit het jaar 1891, maar de „Opdracht aan mijne zeer geliefde en waarde gemeente van Woubrugge” is gedateerd 25 november 1756.

Bijna twee eeuwen na het verschijnen van de eerste druk van dit boek publiceerde *De Saambinder* in de jaren 1935 en 1936 een Nederlandse vertaling van de *Westminster Geloofsbelijdenis*, vermoedelijk van de hand van ds. G.H. Kersten.

Vanaf 1936 volgde in hetzelfde blad een vertaling van de beide catechismussen, een soort herdruk-in-afleveringen van het boekje uit 1732.

Datzelfde boekje beleefde in 1945 een heruitgave – evenals in *De Saambinder* in een wat modernere spelling, althans vergeleken bij die van het begin der achttiende eeuw. De titelpagina heeft de volgende tekst: *Groote en Kleine Catechismus van Christus Kerk in Engeland, Schotland, Ierland, samengesteld door de Eerw. Vergadering der Godgeleerden in Westmunster uit de oorspronkelijke copie in onze Nederduitsche taal getrouwelijk overgezét (A° 1732), vermeerderd met inhoud en Zestien Gronden des Geloofs opgesteld door J. Owen – T. Goodwin – S. Marshall en andere Engelsche Godgeleerden (1654). Opnieuw uitgegeven door H. Bas, Alblasserdam October 1945, Drukkerij 'De Alblasserwaard', Bleskensgraaf.*

Een merkwaardigheid die wij apart willen vermelden is dat het boekje uit 1732 zegt dat het is „Uitgegeven, naa Kerkenordering deser Landen”. Het werk van Chauncy-Comrie uit 1891 – en datzelfde zal ook wel gelden van de eerste druk – wordt geïntroduceerd als *Uitgegeven volgens Kerkeordering, na voorgaande visitatie en approbatie der Eerwaarde Classis van Leiden en Neder-Rhijnland*. Daarbij komt nog dat Comrie in zijn uitgave van 1752 in zijn *Aan den Godvruchtigen Lezer* schreef: „De Heidelbergse Catechismus is voor lange jaren by de Kerken van Engelandt als een kostelyke kleinnoodie aangenomen, de Westmunster Catechismus is ook van de Nederlandtsche kerke over lange jaeren aangenoomen en geaprobeert.” En in zijn *Aan den Lezer* van zijn werk *De Leer der Waarheid* – gedateerd „den 24 Nov. 1756” – schreef hij dat, terwijl zijn collega en medestander dominee N. Holtius van Koudekerk (Z.H.) iets zou publiceren over een deel van de Heidelbergse Catechismus, hijzelf zich wilde bepalen „tot den Catechismus van Westmunster, als zijnde eerst de kleine, daarna de groote, mij van der jeugd af ingeboezemd als een voorbeeld der gezonde leer, boven en behalven den Heidelbergschen, welke ik houd voor een allerkostelijkst pand, en waarvan ik mijns wetens in geen een punt verschil”.

Dat met name Comrie belangstelling had voor de Westmunster geschriften zal te danken zijn aan het feit dat hij in het jaar 1706 geboren werd te Perth in Schotland, vanwaar hij in 1727 naar Rotterdam vertrok. Maar dit neemt niet weg dat wij uit het bovengenoemde kunnen opmaken – trouwens, we weten het ook uit andere bronnen – dat de Kerken, bijvoorbeeld in de classicale vergadering, de vinger op de pols van de verschenen en te verschijnen literatuur hielden: ze gaven soms hun goedkeuring aan de uitgave van bepaalde boeken, zelfs werd wel eens een opdracht tot het schrijven en uitgeven verstrekt. Ten aanzien van de Westminster geschriften kunnen we dan ook concluderen dat – hoewel ze door de Nederlandse Kerken niet werden overgenomen als officiële confessionele documenten in de zin van 'formulieren van eenheid' – ze soms formeel geaprobeerd werden en daarmee als gereformeerd erkend, min of meer kerkelijk uitgegeven („volgens Kerkeordering” zal de betekenis hebben van: naar een ordelijk genomen kerkelijk besluit), en – wat heel belangrijk is – ook gebruikt.

Het is dan ook geen wonder dat al enkele eeuwen geleden Nederlandse vertalingen van de Westminster geschriften in omloop waren.

ONZE VERTALING

1 De tekst die aan onze vertaling ten grondslag ligt is die welke voorkomt in *The Subordinate Standards and Other Authoritative Documents of the Free Church of Scotland, Published by authority of the General Assembly* in de uitgave van 1973.

Deze komt overeen met de aparte uitgaven die de drukkers, William Blackwood & Sons Ltd, Edinburgh and London, 1957, hebben verzorgd naar een opdracht van de General Assembly van The Church of Scotland van het jaar 1904. De tekst daarvan berust op het oorspronkelijke manuscript van de hand van Dr. Cornelius Burges, een van de assessoren van de Westminster Assemblée, uit 1646.

2 We hebben geprobeerd de 'sfeer' van die tekst zo goed mogelijk te bewaren.

Dat was ook noodzakelijk omdat:

- a. diverse termen uit de zeventiende eeuw bezwaarlijk in hedendaags Nederlands kunnen worden overgezet zonder verlies aan inhoud en waarde;
- b. de zinnen in de oorspronkelijke tekst vaak volgepropt zijn met allerlei woorden en bijzinnen, die bedoeld zijn om te preciseren.

Door een en ander klinkt de vertaling hier en daar mogelijk wat 'ouderwets'.

We troosten onszelf met de opmerking in *Encyclopaedia Britannica*, Volume 6, Chicago etc., 1964, bladzij 294a, die in vertaling luidt: „Alle drie de documenten zijn opmerkelijke theologische werken, helder, precies, en waardig van toon.”

3 Af en toe moest 'vrij' vertaald worden. Zo bijvoorbeeld in hoofdstuk 1 van de *Confessie*, waar in paragraaf 10 de uitdrukking 'private spirits' bij 'letterlijke' vertaling onbegrijpelijk zou zijn.

'Letterlijk' te vertalen is ook niet mogelijk waar de Nederlandse uitdrukkingen of termen iets anders luiden. Als voorbeeld noemen wij 'actual sins' als tegengestelde van 'original corruption' in hoofdstuk 6 paragraaf 4. Wij spreken dan van 'dagelijkse zonde'.

Iets dergelijks is het geval met 'truly and properly sin' in hoofdstuk 6 paragraaf 5. Vooral het woord 'properly' kan hier niet 'letterlijk' worden vertaald. Het is dan ook omschreven.

4 In hele of gedeeltelijke citaten en in de terminologie is aansluiting gezocht aan de vertaling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, Amsterdam 1977, en aan de - nieuwe - tekst van de *Drie Formulieren van Enig-*

heid zoals deze is vastgesteld door de Generale Synode (Arnhem 1981) van De Gereformeerde Kerken in Nederland.

5 Zoals uit het in „Ter Inleiding” gegeven verhaal blijkt zijn de Schriftbewijzen officieel vastgesteld. Wij hebben dan ook niet geaarzeld ze in onze vertaling volledig op te nemen. Het had trouwens niet anders gemogen!

Het is zelfs heel nuttig om de Westminster geschriften bij de hand te hebben en van de Schriftbewijzen gebruik te maken wanneer een bepaald gedeelte van bijvoorbeeld de *Nederlandse Geloofsbelijdenis* of van de *Dordtse Leerregels* wordt besproken ter studievereniging. Vooral in de *Westminster Confessie* kan het daarmee overeenkomende hoofdstuk – en zodoende de daar vermelde Schriftuurlijke fundering – doorgaans vrij gemakkelijk gevonden worden. Daarbij kan de „Inhoudsopgave” – die wij in vertaling hebben opgenomen – goede diensten verrichten.

6 Een enkel Schriftbewijs is in onze weergave iets anders dan in de oorspronkelijke Engelse tekst. De oorzaak daarvan ligt in het feit dat op een enkel punt de versindeling in de Engelse Bijbelvertalingen iets verschilt van die in de Nederlandse vertalingen.

7 Veel dank is de vertaler schuldig aan zijn vriend, Dr. M.J. Arntzen, die het hele manuscript met grote nauwkeurigheid heeft doorgenomen en veel nuttige adviezen gegeven heeft.

8 Deze vertaling is verzorgd op verzoek van de Deputaten voor Betrekkingen met Buitenlandse Kerken, benoemd door de Generale Synode Arnhem 1981 van de Gereformeerde Kerken in Nederland, welk verzoek gecontinueerd werd door hun opvolgers benoemd door de Generale Synode Heemse 1984-1985 – dit ook met het oog op het groeiende aantal contacten en banden met kerken van presbyteriaanse signatuur.

Genoemde deputaten dragen echter geen enkele verantwoordelijkheid voor de inhoud en de kwaliteit van de vertaling, of voor de inleiding ervan.

DE GELOOFSBELIJDENIS

zoals deze werd overeengekomen door de vergadering der Godgeleerden te Westminster,
met bijstand van de gecommiteerden van de Kerk van Schotland,
als onderdeel van de bij verbond vastgelegde uniformiteit in godsdienst
tussen de kerken van Christus in de Koninkrijken van Schotland, Engeland
en Ierland.

Goedgekeurd door de Generale Assemblée van 1647,
en geratificeerd en rechtsgeldig gemaakt bij door het parlement aangenomen
wetten van 1649 en 1690, als de publieke en erkende belijdenis van de
Kerk in Schotland,

met verwijzing naar
de bewijzen uit de Schrift

Oorspronkelijke titel:

THE CONFESSION OF FAITH;

agreed upon by

The Assembly of Divines

at Westminster,

with the

Assistance of Commissioners

from the

Church of Scotland,

as a part of the covenanted uniformity in religion

betwixt the churches of Christ in the kingdoms

of Scotland, England, and Ireland.

Approved by the General Assembly 1647, and ratified and established

by Acts of Parliament 1649 and 1690, as the publick and avowed

CONFESSION OF THE CHURCH OF SCOTLAND,

with references to the

Proofs from the Scripture.

Inhoud

1. De heilige Schrift, 33
2. God en de heilige Drieëenheid, 36
3. Gods eeuwige besluit, 38
4. De schepping, 39
5. De voorzienigheid, 40
6. De val van de mens, de zonde en de straf daarover, 42
7. Gods verbond met de mens, 43
8. Christus de Middelaar, 45
9. De vrije wil, 47
10. De krachtdadige roeping, 48
11. De rechtvaardiging, 49
12. De aanneming tot kinderen, 51
13. De heiliging, 51
14. Het zaligmakend geloof, 52
15. Het berouw ten leven, 53
16. De goede werken, 54
17. De volharding der heiligen, 56
18. De zekerheid van genade en zaligheid, 57
19. De wet van God, 58
20. De Christelijke vrijheid en de vrijheid van geweten, 60
21. De eredienst en de sabbat, 62
22. Wettige eden en geloften, 64
23. De burgerlijke overheid, 66
24. Het huwelijk en de echtscheiding, 67
25. De kerk, 69
26. De gemeenschap der heiligen, 70
27. De sacramenten, 71
28. De doop, 72
29. Het avondmaal des Heren, 73
30. De kerkelijke censuur, 75
31. Synodes en concilies, 76
32. De staat van de mens na de dood, en de opstanding der doden, 77
33. Het laatste oordeel, 78

34. De Heilige Geest, 80
35. Gods liefde en de zending, 81

DE GELOOFSBELIJDENIS

zoals deze werd overeengekomen door de vergadering der Godgeleerden te Westminster, getoetst en goedgekeurd in het jaar 1647 door de Generale Assemblée van de Kerk van Schotland; en geratificeerd bij door het parlement aangenomen wetten van 1649 en 1690.

1 *De heilige Schrift*

1 Hoewel het licht der natuur en de werken van schepping en voorzienigheid de goedheid, wijsheid en kracht van God in zoverre duidelijk tonen dat zij de mensen alle verontschuldiging ontnemen ¹, zijn deze toch niet voldoende om die kennis over God en over zijn wil te geven die tot behoud nodig is ². Daarom heeft het de HERE behaagd om vele malen en op vele wijzen zich te openbaren en zijn wil aan zijn kerk bekend te maken ³. En daarna heeft Hij, om de waarheid beter te laten bewaren en verbreiden, en ook voor de verdere fundering en vertroosting van de kerk tegen het bederf van het vlees en de kwaadwilligheid van Satan en van de wereld, die wil in zijn geheel op schrift laten stellen ⁴. Dat maakt de heilige Schrift allernoodzakelijkst ⁵, omdat de wegen die God vroeger ging om zijn wil aan zijn volk bekend te maken nu hebben opgehouden te bestaan ⁶.

1 Romeinen 2 : 14, 15; 1 : 19, 20; Psalm 19 : 2-4; Romeinen 1 : 32 met 2 : 1.

2 1 Korintiërs 1 : 21; 2 : 13, 14. 3 Hebreëen 1 : 1. 4 Spreuken 22 : 19-21; Lucas 1 : 3, 4; Romeinen 15 : 4; Matteüs 4 : 4, 7, 10; Jesaja 8 : 19, 20. 5 2 Timoteüs 3 : 15; 2 Petrus 1 : 19.

6 Hebreëen 1 : 1, 2.

2 Onder de naam heilige Schrift, of het geschreven Woord van God, zijn nu alle boeken van het Oude en het Nieuwe Testament begrepen. Zij zijn de volgende:

Het Oude Testament:

Genesis	2 Kronieken	Daniël
Exodus	Ezra	Hosea
Leviticus	Nehemia	Joël
Numeri	Ester	Amos
Deuteronomium	Job	Obadja
Jozua	Psalmen	Jona
Richteren	Spreuken	Micha
Ruth	Prediker	Nahum
1 Samuël	Hooglied	Habakuk
2 Samuël	Jesaja	Sefanja
1 Koningen	Jeremia	Haggai
2 Koningen	Klaagliederen	Zacharia
1 Kronieken	Ezechiël	Maleachi

Het Nieuwe Testament:

De Evangelien	Galaten	De brieven van:
naar:	Efeziërs	Jakobus
Matteüs	Filippenzen	Petrus I
Marcus	Kolossenzen	Petrus II
Lucas	Tessalonicenzen I	Johannes I
Johannes	Tessalonicenzen II	Johannes II
De Handelingen der	Timoteüs I	Johannes III
Apostelen	Timoteüs II	Judas
Paulus' brieven aan (de):	Titus	De Openbaring aan
Romeinen	Filemon	Johannes
Korintiërs I	De brief aan	
Korintiërs II	de Hebreëen	

Al deze boeken zijn gegeven door inspiratie van Godswege als een regel voor geloof en leven ¹.

¹ Lucas 16 : 29, 31; Efeziërs 2 : 20; Openbaring 22 : 18, 19; 2 Timoteüs 3 : 16.

3 De boeken die gewoonlijk de Apocriefen worden genoemd maken geen deel uit van de canon van de Schrift, omdat ze niet Goddelijk geïnspireerd zijn. En daarom hebben ze ook geen gezag in Gods kerk, en dienen ze niet anders te worden goedgekeurd of gebruikt dan andere menselijke geschriften ¹.

¹ Lucas 24 : 27, 44; Romeinen 3 : 2; 2 Petrus 1 : 21.

4 Het gezag dat de heilige Schrift heeft en waarom ze moet worden geloofd en gehoorzaamd rust niet op het getuigenis van de een of andere mens of van een kerk, maar geheel en al op God – die de Waarheid Zelf is –, haar Auteur. Daarom dient ze te worden aanvaard omdat ze het Woord van God is ¹.

1 2 Petrus 1 : 19, 21; 2 Timoteüs 3 : 16; 1 Johannes 5 : 9; 1 Tessalonicenzen 2 : 13.

5 Het getuigenis van de kerk kan ons bewegen en leiden tot een eerbiedige hoogachting voor de heilige Schrift ¹; en het hemelse van haar inhoud, de kracht van haar leer, de majesteit van haar stijl, de onderlinge overeenstemming van al haar delen, de strekking van het geheel – namelijk om alle eer aan God te geven –, de volledige openbaring die zij geeft van de enige weg tot zaligheid voor de mens, haar vele andere onvergelykelijke uitmuntende eigenschappen, en haar absolute volmaaktheid, het zijn allemaal gronden waarmee zij overvloedig bewijst dat ze het Woord van God is. Niettemin komt onze volle overtuiging en zekerheid van de onfeilbare waarheid en haar goddelijk gezag van het innerlijke werk van de Heilige Geest, die getuigenis geeft in onze harten door en met het Woord ².

1 Timoteüs 3 : 15. 2 1 Johannes 2 : 20, 27; Johannes 16 : 13, 14; 1 Korintiërs 2 : 10-12; Jesaja 59 : 21.

6 De hele raad van God betreffende alle dingen die nodig zijn voor zijn eigen heerlijkheid, voor het heil, het geloof en het leven van de mens, is óf uitdrukkelijk in de Schrift opgetekend, óf kan per goede en noodzakelijke gevolgtrekking uit de Schrift worden afgeleid. Niets mag ooit daaraan toegevoegd worden, hetzij door nieuwe openbaring van de Geest of door menselijke overleveringen ¹. Toch erkennen wij dat de innerlijke verlichting door de Geest van God noodzakelijk is voor het zaligmakende verstaan van zulke dingen als in het Woord worden geopenbaard ². En ook dat er bepaalde omstandigheden zijn wat betreft de eredienst en de kerkregering die aan menselijke handelingen en groeperingen gemeen zijn, en daarom door het licht der natuur en door Christelijk beleid moeten worden geordend, naar de algemene regels van het Woord, die te allen tijde in acht genomen moeten worden ³.

1 2 Timoteüs 3 : 15-17; Galaten 1 : 8, 9; 2 Tessalonicenzen 2 : 2. 2 Johannes 6 : 45; 1 Korintiërs 2 : 9-12. 3 1 Korintiërs 11 : 13, 14; 14 : 26, 40.

7 In de Schrift zijn alle dingen niet even duidelijk op zichzelf, en ook niet even helder voor iedereen ¹. Toch worden die zaken die voor ons heil nodig gekend, geloofd en in acht genomen moeten worden op de een of andere plaats in de Schrift ons zo duidelijk voorgehouden en opengelegd, dat niet alleen een geleerde maar ook een ongeleerde met gepaste gebruikmaking van de normale middelen tot een voldoende verstaan ervan kan komen ².

1 2 Petrus 3 : 16. 2 Psalm 119 : 105, 130.

8 Het Oude Testament in het Hebreeuws – wat de moedertaal van het oude volk van God was – en het Nieuwe Testament in het Grieks – de taal die in de tijd waarin het geschreven werd onder de volken algemeen bekend was – zijn onmiddellijk door God geïnspireerd en door zijn bijzondere zorg en voorzienigheid zuiver bewaard door alle eeuwen heen, en zijn daarom authentiek ¹. In alle religieuze geschillen moet de kerk zich uiteindelijk daarop beroepen ². Maar omdat deze oorspronkelijke talen niet bekend zijn aan heel het volk van God, dat recht heeft op de Schriften en er belang bij heeft, en het gebod heeft ontvangen om, in de vreze Gods ze te lezen en te onderzoeken ³, moeten ze in de landstaal van elk volk waartoe ze komen worden vertaald ⁴, opdat die allen, doordat het Woord van God rijkelijk in hen woont, Hem op een Hem welgevallige manier vereren ⁵, en door volharding en de vertroosting der Schriften hoop mogen hebben ⁶.

1 *Matteüs 5 : 18.* 2 *Jesaja 8 : 20; Handelingen 15 : 15; Johannes 5 : 39, 46.*

3 *Johannes 5 : 39.* 4 *1 Korintiërs 14 : 6, 9, 11, 12, 24, 27, 28.* 5 *Kolossenzen 3 : 16.*

6 *Romeinen 15 : 4.*

9 De onfeilbare regel voor Schriftuitleg is de Schrift zelf. En daarom, wanneer er zich een kwestie voordoet inzake de ware en volle betekenis van de een of andere Schriftplaats – die niet veelvoudig is, maar slechts één enkele – moet men die opsporen en leren kennen met behulp van andere plaatsen die meer duidelijk spreken ¹.

1 *2 Petrus 1 : 20, 21; Handelingen 15 : 15, 16.*

10 De Opperste Rechter, door wie alle religieuze geschillen moeten worden beslecht, en alle besluiten van concilies, meningen van kerkvaders, leringen van mensen en beweerde openbaringen aan particuliere personen beoordeeld moeten worden, en in wiens oordeel wij dienen te berusten, kan niemand anders zijn dan de Heilige Geest die in de Schrift spreekt ¹.

1 *Matteüs 22 : 29, 31; Efeziërs 2 : 20 met Handelingen 28 : 25.*

2 *God en de heilige Drieëenheid*

1 Er is maar één enige ¹ levende en ware God ², die oneindig is in wezen en volmaaktheid ³, geheel en al geest ⁴, onzichtbaar ⁵, zonder lichaam, delen ⁶ of zwakheden ⁷, onveranderlijk ⁸, onmetelijk ⁹, eeuwig ¹⁰, onbegrijpelijk ¹¹, almachtig ¹², volkomen wijs ¹³, allerheiligst ¹⁴, geheel en al vrij ¹⁵, geheel volmaakt ¹⁶, die alle dingen werkt naar de raad van zijn onverander-

lijke en allerrechtvaardigste wil ¹⁷, tot zijn eigen eer ¹⁸; vol liefde ¹⁹, genade, barmhartigheid, lankmoedigheid, overvloedig in goedertierenheid en trouw, die ongerechtigheid, overtreding en zonde vergeeft ²⁰, een Beloner van hen die Hem ijverig zoeken ²¹, en daarbij allerrechtvaardigst en vreselijk in zijn oordelen ²², die alle zonde haat ²³, en de schuldige zeker niet onschuldig houdt ²⁴.

1 Deuteronomium 6 : 4; 1 Korintiërs 8 : 4, 6. 2 1 Tessalonicenzen 1 : 9; Jeremia 10 : 10.
3 Job 11 : 7-9; 26 : 14. 4 Johannes 4 : 24. 5 1 Timoteüs 1 : 17.
6 Deuteronomium 4 : 15, 16; Johannes 4 : 24; Lucas 24 : 39. 7 Handelingen 14 : 11, 15.
8 Jakobus 1 : 17; Maleachi 3 : 6. 9 1 Koningen 8 : 27; Jeremia 23 : 23, 24.
10 Psalm 90 : 2; 1 Timoteüs 1 : 17. 11 Psalm 145 : 3. 12 Genesis 17 : 1;
Openbaring 4 : 8. 13 Romeinen 16 : 27. 14 Jesaja 6 : 3; Openbaring 4 : 8.
15 Psalm 115 : 3. 16 Exodus 3 : 14. 17 Efeziërs 1 : 11. 18 Spreuken 16 : 4;
Romeinen 11 : 36. 19 1 Johannes 4 : 8, 16. 20 Exodus 34 : 6, 7.
21 Hebreëen 11 : 6. 22 Nehemia 9 : 32, 33. 23 Psalm 5 : 6, 7. 24 Nehemia 1 : 2, 3;
Exodus 34 : 7.

2 God heeft alle leven ¹, heerlijkheid ², goedheid ³ en zaligheid ⁴ in en van Zichzelf. Hij is alleen in en tot Zichzelf zelfgenoegzaam. Hij heeft niets nodig van enig schepsel dat Hij gemaakt heeft ⁵. Hij ontleent geen enkele heerlijkheid aan hen ⁶. Maar Hij toont slechts zijn eigen heerlijkheid duidelijk in hen, door hen, tot hen en over hen: Hij is de enige bron van alle bestaan, uit wie, door wie en tot wie alle dingen zijn ⁷. En Hij heeft de hoogste soevereiniteit over hen, om door hen, voor hen, en over hen te doen al wat Hem behaagt ⁸. Alle dingen liggen open en ontbloot voor zijn ogen ⁹. Zijn kennis is oneindig, onfeilbaar en onafhankelijk van het schepsel ¹⁰; zodat niets voor Hem toevallig of onzeker is ¹¹. Hij is volkomen heilig in al zijn raadslagen, werken en bevelen ¹². Aan Hem komt van engelen, mensen en elk ander schepsel alle aanbidding, dienst of gehoorzaamheid toe, die Hij naar zijn welbehagen van hen vraagt ¹³.

1 Johannes 5 : 26. 2 Handelingen 7 : 2. 3 Psalm 119 : 68. 4 1 Timoteüs 6 : 15;
Romeinen 9 : 5. 5 Handelingen 17 : 24, 25. 6 Job 22 : 2, 3. 7 Romeinen 11 : 36.
8 Openbaring 4 : 11; 1 Timoteüs 6 : 15; Daniël 4 : 25, 35. 9 Hebreëen 4 : 13.
10 Romeinen 11 : 33, 34; Psalm 147 : 5. 11 Handelingen 15 : 17, 18; Ezechiël 11 : 5.
12 Psalm 145 : 17; Romeinen 7 : 12. 13 Openbaring 5 : 12-14.

3 In de eenheid van de Godheid zijn er drie Personen, van één wezen, macht en eeuwigheid: God de Vader, God de Zoon, en God de Heilige Geest ¹. De Vader is uit niemand, noch geboren, noch uitgaande van iemand. De Zoon is van eeuwigheid uit de Vader geboren ². De Heilige Geest gaat van eeuwigheid van de Vader en de Zoon uit ³.

1 1 Johannes 5 : 6b; Matteüs 3 : 16, 17; 28 : 19a; 2 Korintiërs 13 : 13. 2 Johannes 1 : 14, 18.
3 Johannes 15 : 26; Galaten 4 : 6.

3 *Gods eeuwige besluit*

1 Van alle eeuwigheid heeft God, naar de volkomen wijze en heilige raad van zijn eigen wil, in vrijheid en onveranderlijk verordineerd alles wat er ooit gebeurt ¹. Maar dan zo dat daardoor noch God de Auteur van de zonde is ², noch dat de wil van de schepselen geweld wordt aangedaan, noch dat de vrijheid of mogelijkheid van tweede oorzaken wordt weggenomen – maar dat deze zelfs eerder door Hem worden geschapen ³.

1 *Efeziërs 1 : 11; Romeinen 11 : 33; Hebreëën 6 : 17; Romeinen 9 : 15, 18.*

2 *Jakobus 1 : 13, 17; 1 Johannes 1 : 5. 3 Handelingen 2 : 23; Matteüs 17 : 12; Handelingen 4 : 27, 28; Johannes 19 : 11; Spreuken 16 : 33.*

2 Hoewel God alles weet wat er kan of zou kunnen gebeuren onder alle mogelijke omstandigheden ¹, toch heeft Hij niets verordend omdat Hij het als toekomstig voorzag of als zou het gebeuren als gevolg van zulke omstandigheden ².

1 *Handelingen 15 : 17c, 18; 1 Samuël 23 : 11, 12; Matteüs 11 : 21, 23.*

2 *Romeinen 9 : 11, 13, 16, 18.*

3 Door het besluit van God zijn, ter betoning van zijn heerlijkheid, sommige mensen en engelen ¹ voorbestemd tot het eeuwige leven en anderen voorbeschikt tot de eeuwige dood ².

1 *1 Timoteüs 5 : 21; Matteüs 25 : 41. 2 Romeinen 9 : 22, 23; Efeziërs 1 : 5, 6; Spreuken 16 : 4.*

4 Deze engelen en mensen, zo voorbestemd en voorbeschikt, zijn elk afzonderlijk en onveranderlijk aangewezen, en hun aantal is zo vast en definitief, dat het noch vermeerderd noch verminderd kan worden ¹.

1 *2 Timoteüs 2 : 19; Johannes 13 : 18.*

5 Diegenen uit de mensheid die zijn voorbestemd tot het leven, heeft God, vóór de grondlegging der wereld, naar zijn eeuwig en onveranderlijk voornemen en naar de verborgen raad en het welbehagen van zijn wil, in Christus uitverkoren tot eeuwige heerlijkheid ¹, alleen uit vrije genade en liefde, zonder enig vooruitzien van geloof, goede werken of volharding in een van hen of iets anders in de schepping, als voorwaarden of oorzaken die Hem ertoe zouden hebben bewogen ²; en dit alles tot lof van zijn heerlijke genade ³.

1 *Efeziërs 1 : 4, 9, 11; Romeinen 8 : 30; 2 Timoteüs 1 : 9; 1 Tessalonicenzen 5 : 9.*

2 *Romeinen 9 : 11, 13, 16; Efeziërs 1 : 4, 9. 3 Efeziërs 1 : 6, 12.*

6 Zoals God de uitverkorenen tot heerlijkheid heeft beschikt, zo ook heeft Hij, krachtens het eeuwige en volstrekt vrije voornemen van zijn wil, alle middelen die daartoe leiden voorbeschikt ¹. Waarom dan ook degenen die uitverkoren zijn, in Adam als zij zijn gevallen, door Christus worden verlost ², door zijn Geest, die te gelegener tijd werkt, krachtdadig tot geloof in Christus worden geroepen, gerechtvaardigd, aangenomen, geheiligd ³, en in zijn kracht door geloof tot zaligheid worden bewaard ⁴. Niemand anders wordt door Christus verlost, krachtdadig geroepen, gerechtvaardigd, aangenomen, geheiligd en zaliggemaakt dan alleen de uitverkorenen ⁵.

1 1 Petrus 1 : 1, 2; Efeziërs 1 : 4, 5; 2 : 10; 2 Tessalonicenzen 2 : 13.

2 1 Tessalonicenzen 5 : 9, 10; Titus 2 : 14. 3 Romeinen 8 : 30; Efeziërs 1 : 5; 2 Tessalonicenzen 2 : 13. 4 1 Petrus 1 : 5. 5 Johannes 17 : 9; Romeinen 8 : 28-39; Johannes 6 : 64, 65; 10 : 26; 8 : 47; 1 Johannes 2 : 19.

7 Wat het overige deel van de mensheid aangaat heeft het God behaagd, naar de onnaspeurlijke raad van zijn wil, waardoor Hij al naar het Hem behaagt genade verleent of onthoudt, en dit tot eer van de soevereine macht die Hij over zijn schepselen heeft, hen voorbij te gaan en te bestemmen tot oneer en toorn over hun zonden, of tot lof van zijn heerlijke gerechtigheid ¹.

1 Matteüs 11 : 25, 26; Romeinen 9 : 17, 18, 21, 22; 2 Timoteüs 2 : 19, 20; Judas : 4; 1 Petrus 2 : 7b, 8.

8 De leer van dit zeer diepe mysterie van de voorbeschikking moet met speciale voorzichtigheid en zorgvuldigheid gehanteerd worden ¹, zodat de mensen die luisteren naar de wil Gods zoals die in zijn Woord is geopenbaard en daaraan gehoorzaamheid bewijzen, uit de vastheid van hun krachtdadige roeping verzekerd worden van hun eeuwige verkiezing ². En zo zal deze leer stof opleveren voor lof, eerbied en bewondering van God ³, en voor nederigheid, ijver en rijke vertroosting voor allen die het evangelie oprecht gehoorzamen ⁴.

1 Romeinen 9 : 20; 11 : 33; Deuteronomium 29 : 29. 2 2 Petrus 1 : 10. 3 Efeziërs 1 : 6; Romeinen 11 : 33. 4 Romeinen 11 : 5, 6, 20; 2 Petrus 1 : 10; Romeinen 8 : 33; Lucas 10 : 20.

4 De schepping

1 Het heeft God de Vader, Zoon en Heilige Geest ¹ behaagd, ter betoning van de heerlijkheid van zijn eeuwige macht, wijsheid en goedheid ², om in den beginne de wereld en alles wat daarin is, hetzij het zichtbaar is of

onzichtbaar, te scheppen of uit niets te maken, en dat in de tijd van zes dagen, en alles zeer goed ³.

1 *Hebreeën 1 : 2; Johannes 1 : 2, 3; Genesis 1 : 2; Job 26 : 13; 33 : 4.* 2 *Romeinen 1 : 20; Jeremia 10 : 12; Psalm 104 : 24; 33 : 5, 6.* 3 (*Genesis 1*); *Hebreeën 11 : 3; Kolossenzen 1 : 16; Handelingen 17 : 24.*

2 Nadat God alle andere schepselen had gemaakt, schiep Hij de mens, man en vrouw ¹, met redelijke en onsterfelijke zielen ², begiftigd met kennis, gerechtigheid en ware heiligheid, naar zijn eigen beeld ³. Zij hadden de wet van God in hun harten geschreven ⁴, en de kracht om die te vervullen ⁵, maar tegelijk ook de mogelijkheid om haar te overtreden, overgelaten als zij waren aan de vrijheid van hun wil die voor verandering vatbaar was ⁶. Behalve deze wet die in hun harten was geschreven ontvingen zij een gebod om niet te eten van de boom van kennis van goed en kwaad ⁷. Zolang zij zich daaraan hielden waren zij gelukkig in hun gemeenschap met God en hadden zij heerschappij over de schepselen ⁸.

1 *Genesis 1 : 27.* 2 *Genesis 2 : 7 met Prediker 12 : 7 en Lucas 23 : 43 en Matteüs 10 : 28.*
3 *Genesis 1 : 26; Kolossenzen 3 : 10; Efeze 4 : 24.* 4 *Romeinen 2 : 14, 15.*
5 *Prediker 7 : 29.* 6 *Genesis 3 : 6; Prediker 7 : 29.* 7 *Genesis 2 : 17; 3 : 8-11, 23.*
8 *Genesis 1 : 26, 28.*

5 *De voorzienigheid*

1 God, de grote Schepper van alle dingen, onderhoudt ¹, leidt, bestuurt en regeert alle schepselen, handelingen en dingen ², van de grootste tot de kleinste ³, door zijn volkomen wijze en heilige voorzienigheid ⁴, naar zijn onfeilbare voorkennis ⁵ en de vrije en onveranderlijke raad van zijn wil ⁶, tot lof van de heerlijkheid van zijn wijsheid, macht, gerechtigheid, goedheid en genade ⁷.

1 *Hebreeën 1 : 3.* 2 *Daniël 4 : 34, 35; Psalm 135 : 6, Handelingen 17 : 25, 26, 28; Job 38, 39, 40, 41.* 3 *Matteüs 10 : 29-31.* 4 *Spreuken 15 : 3; Psalm 104 : 24; 145 : 17.*
5 *Handelingen 15 : 18; Psalm 94 : 8-11.* 6 *Efeziërs 1 : 11; Psalm 33 : 10, 11.*
7 *Jesaja 63 : 14; Efeziërs 3 : 10; Romeinen 9 : 17; Genesis 45 : 7; Psalm 145 : 7.*

2 Hoewel, gezien de voorkennis van God en zijn besluit als eerste oorzaak, alle dingen onveranderlijk en onfeilbaar plaatsvinden ¹, toch bestuurt Hij, door dezelfde voorzienigheid, deze zo dat ze gebeuren naar de natuur van de tweede oorzaken, hetzij ze noodzakelijkerwijs of vrij, dan wel bij geval gebeuren ².

1 *Handelingen 2 : 23.* 2 *Genesis 8 : 22; Jeremia 31 : 35, Exodus 21 : 13 met Deuteronomium 19 : 5; 1 Koningen 22 : 28, 34; Jesaja 10 : 6, 7.*

3 In zijn gewone voorzienigheid maakt God gebruik van middelen ¹. Toch is Hij vrij om zonder ², boven ³, en zelfs tegen haar in ⁴ te werken, naar zijn welbehagen.

1 *Handelingen 27 : 31, 44; Jesaja 55 : 10, 11; Hosea 2 : 20, 21.* 2 *Hosea 1 : 7; Matteüs 4 : 4; Job 34 : 10.* 3 *Romeinen 4 : 19-21.* 4 *2 Koningen 6 : 6; Daniël 3 : 27.*

4 De almachtige kracht, de onnaspeurlijke wijsheid en oneindige goedheid van God betonen zich in zijn voorzienigheid zover, dat deze zich zelfs uitstrekt tot de eerste zondeval en tot alle andere zonden van engelen en mensen ¹, en dit niet door toelating zonder meer ², maar door een die gepaard gaat met een volkomen wijze en krachtige beteugeling ³ en besturing en regering ervan, op andere manier en in allerlei vorm. Zodat het alles leidt tot de heilige doeleinden die Hij Zichzelf gesteld heeft ⁴. Maar dit alles dan toch zo dat het zondige karakter ervan alleen uit het schepsel voortkomt en niet uit God. Hij, die volkomen heilig en rechtvaardig is, is niet de Auteur van de zonde, en kan dit niet zijn noch haar goedkeuren ⁵.

1 *Romeinen 11 : 32-34; 2 Samuël 24 : 1 met 1 Kronieken 21 : 1; 1 Koningen 22 : 21c, 22, 23; 1 Kronieken 10 : 4, 13, 14; 2 Samuël 16 : 10; Handelingen 2 : 23; 4 : 27, 28.* 2 *Handelingen 14 : 16.* 3 *Psalm 76 : 11, 2 Koningen 19 : 28.* 4 *Genesis 50 : 20; Jesaja 10 : 6, 7, 12.* 5 *Jakobus 1 : 13, 14, 17; 1 Johannes 2 : 16; Psalm 50 : 21.*

5 De volkomen wijze, rechtvaardige en genadige God laat vaak zijn eigen kinderen voor een tijd over aan allerlei verzoeken en aan de verdorvenheid van hun hart. Dit doet Hij om hen te kastijden voor de zonden die zij vroeger begaan hebben, of om de verborgen kracht van de verdorvenheid en arglistigheid van hun hart voor hen bloot te leggen, zodat ze zich verootmoedigen ¹; en om hen op te trekken tot een sterker en meer voortdurend zich van Hem voor hun ondersteuning afhankelijk weten, en om hen meer waakzaam te maken tegen alle toekomstige gelegenheden om te zondigen, en verder voor allerlei rechtvaardige en heilige doeleinden ².

1 *2 Kronieken 32 : 25, 26, 31; 2 Samuël 24 : 1.* 2 *2 Korintiërs 12 : 7-9; Psalm 73; 77 : 2, 11, 13; Marcus 14 : 66-72 met Johannes 21 : 15-17.*

6 Wat betreft die slechte en goddeloze mensen die God als een rechtvaardig Rechter, om hun eerder bedreven zonden, verblindt en verhardt ¹, hun onthoudt Hij niet alleen zijn genade, waardoor hun verstand verlicht had kunnen zijn en Hij in hun hart had gewerkt ²; maar soms ontnemt Hij hun ook de gaven die zij hadden ³, en Hij stelt hen bloot aan dingen die van dien aard zijn dat hun verdorvenheid hen aangrijpt als een goede gelegenheid om hen te doen zondigen ⁴. En met dat al geeft Hij hen over aan hun eigen lusten, aan de verzoeken van de wereld en de macht van Satan ⁵. Waardoor het gebeurt dat zij zelfs onder de middelen die God gebruikt om de harten van anderen te verzachten zich verharderen ⁶.

1 Romeinen 1 : 24, 26, 28; 11 : 7, 8. 2 Deuteronomium 29 : 4.
3 Matteüs 13 : 12; 25 : 29. 4 Deuteronomium 2 : 30; 2 Koningen 8 : 12, 13.
5 Psalm 81 : 12, 13; 2 Tessalonicenzen 2 : 10-12. 6 Exodus 7 : 3 met 8 : 15, 32;
2 Korintiërs 2 : 15, 16; Jesaja 8 : 14; 1 Petrus 2 : 7, 8; Jesaja 6 : 9, 10
met Handelingen 28 : 26, 27.

7 Zoals de voorzienigheid Gods in het algemeen tot alle schepselen reikt, zo draagt ze, op een heel speciale manier, zorg voor zijn kerk, en doet ze alle dingen haar ten goede medewerken ¹.

1 1 Timoteüs 4 : 10; Amos 9 : 8, 9; Romeinen 8 : 28; Jesaja 43 : 3-5, 14.

6 *De val van de mens, de zonde en de straf daarover*

1 Onze eerste voorouders, door de listigheid en verzoeking van Satan verleid, zondigden door te eten van de verboden vrucht ¹. Het behaagde God, naar zijn wijze en heilige raad, om deze zonde van hen toe te laten, met het voornemen om haar tot zijn eigen eer te schikken ².

1 Genesis 3 : 13; 2 Korintiërs 11 : 3. 2 Romeinen 11 : 32.

2 Door deze zonde vielen ze uit hun oorspronkelijke gerechtigheid en uit de gemeenschap met God ¹, en zo werden ze dood door zonde ², en geheel en al bezoedeld in alle vermogens en delen van ziel en lichaam ³.

1 Genesis 3 : 6-8; Prediker 7 : 29; Romeinen 3 : 23. 2 Genesis 2 : 17; Efeziërs 2 : 1.
3 Titus 1 : 15; Genesis 6 : 5; Jeremia 17 : 9; Romeinen 3 : 10-18.

3 Aangezien zij de wortel waren waaruit de hele mensheid is voortgekomen, werd de schuld van deze zonde toegerekend ¹ aan heel het nageslacht dat door normale voortplanting uit hen voortkwam ², zoals ook dezelfde dood door zonde en de verdorven natuur aan dat nageslacht werden overgedragen.

1 Genesis 1 : 27, 28 en 2 : 16, 17, en Handelingen 17 : 26 met Romeinen 5 : 12, 15-19 en 1 Korintiërs 15 : 21, 22, 49. 2 Psalm 51 : 7; Genesis 5 : 3; Job 14 : 4; 15 : 14.

4 Uit deze erfelijke verdorvenheid, waardoor wij totaal onbekwaam en onmachtig zijn, en tegenstanders van alle goeds geworden ¹, en tot alle boosheid volkomen geneigd ², komen alle dagelijkse overtredingen voort ³.

1 Romeinen 5 : 6; 8 : 7; 7 : 18; Kolossenzen 1 : 21. 2 Genesis 6 : 5; 8 : 21, Romeinen 3 : 10-12. 3 Jakobus 1 : 14, 15; Efeziërs 2 : 2, 3; Matteüs 15 : 19.

5 Deze verdorvenheid van onze natuur blijft, in dit leven, ook in de mensen die wedergeboren zijn ¹. En hoewel ze door Christus vergeven en gedood wordt, toch zijn beide, zichzelf en alle aandriften die eruit voortkomen, werkelijk zonde, en worden ze terecht zo genoemd ².

1 1 Johannes 1 : 8, 10; Romeinen 7 : 14, 17, 18, 23; Jakobus 3 : 2; Spreuken 20 : 9; Prediker 7 : 20. 2 Romeinen 7 : 5, 7, 8, 25; Galaten 5 : 17.

6 Alle zonde, beide die ons is aangeboren en de zonde die wij doen, als overtredingen van de rechtvaardige wet van God en daartegen bedreven ¹, laadt naar haar natuur schuld op de zondaar ², waardoor hij de toorn van God ³ en de vloek van de wet ⁴ moet ondergaan, en aan de dood wordt onderworpen ⁵, met daarbij nog alle ellenden van een geestelijk ⁶, tijdelijk ⁷ en eeuwig ⁸ karakter.

1 1 Johannes 3 : 4. 2 Romeinen 2 : 15; 3 : 9, 19. 3 Efeziërs 2 : 3.
4 Galaten 3 : 10. 5 Romeinen 6 : 23. 6 Efeziërs 4 : 18. 7 Romeinen 8 : 20; Klaagliederen 3 : 39. 8 Matteüs 25 : 41; 2 Tessalonicenzen 1 : 9.

7 Gods verbond met de mens

1 De afstand tussen God en het schepsel is zo groot dat, hoewel de met rede begaafde schepselen aan Hem als hun Schepper gehoorzaamheid schuldig zijn, zij toch nooit iets van Hem als zegen en beloning zouden kunnen genieten als Hij Zich niet van zijn kant vrijwillig tot hen neerboog. Het heeft Hem behaagd dit tot uitdrukking te brengen door middel van een verbond ¹.

1 Jesaja 40 : 13-17; Job 9 : 32, 33; 1 Samuël 2 : 25; Psalm 113 : 5, 6; 100 : 2, 3; Job 22 : 2, 3; 35 : 7, 8; Lucas 17 : 10; Handelingen 17 : 24, 25.

2 Het eerste verbond dat met de mens gemaakt werd was een verbond van werken ¹, waarin aan Adam het leven werd beloofd, en in hem aan zijn nageslacht ², onder voorwaarde van volmaakte en persoonlijke gehoorzaamheid ³.

1 Galaten 3 : 12. 2 Romeinen 10 : 5; 5 : 12-20. 3 Genesis 2 : 17; Galaten 3 : 10.

3 Toen de mens door zijn val zich ongeschikt gemaakt had voor het leven dat krachtens dat verbond zou worden ontvangen, heeft het de HERE behaagd een tweede verbond te maken ¹. Dit wordt gewoonlijk het verbond der genade genoemd. Daarmee biedt Hij uit vrije genade aan zonda-

ren leven en zaligheid door Jezus Christus, terwijl Hij van hen geloof in Hem vereist, opdat zij behouden worden ². En Hij belooft zijn Heilige Geest te geven aan allen die tot het leven verordineerd zijn, zodat Deze hen gewillig maakt en in staat stelt om te geloven ³.

1 Galaten 3 : 21; Romeinen 8 : 3; 3 : 20, 21; Genesis 3 : 15; Jesaja 42 : 6.

2 Marcus 16 : 15, 16; Johannes 3 : 16; Romeinen 10 : 6, 9; Galaten 3 : 11.

3 Ezechiël 36 : 26, 27; Johannes 6 : 44, 45.

4 Dit genadeverbond wordt in de Schrift vaak aangediend onder de naam van een Testament, en dat dan met betrekking tot de dood van Jezus Christus als Erflater, en tot de eeuwige erfenis die, met alles wat daarbij hoort, daarin is vermaakt ¹.

1 Hebreëen 9 : 15-17; 7 : 22; Lucas 22 : 20; 1 Korintiërs 11 : 25.

5 De bediening van dit verbond verschilde in de tijd van de wet van die uit de tijd van het evangelie ¹. Onder de wet werd het bediend door beloften, profetieën, offeranden, de besnijdenis, het paaslam, en andere typen en bepalingen die aan het volk der Joden waren overgeleverd, en die allen voorafgegeven aankondigingen waren van de komst van Christus ². Ze waren voor die tijd, door de werking van de Geest, voldoende en krachtig om de uitverkorenen te onderwijzen en op te bouwen in het geloof in de beloofde Messias ³, door wie zij volle vergeving van zonden hadden en eeuwige zaligheid. Dit wordt genoemd: het Oude Testament ⁴.

1 2 Korintiërs 3 : 6-9. 2 (Hebreëen 8,9,10); Romeinen 4 : 11; Kolossenzen 2 : 11, 12;

1 Korintiërs 5 : 7. 3 1 Korintiërs 10 : 1-4; Hebreëen 11 : 13; Johannes 8 : 56.

4 Galaten 3 : 7-9, 14.

6 Onder het evangelie, nu Christus Zich heeft vertoond als het wezen ¹ van het verbond, zijn de verordeningen waarin dit verbond toegeëigd wordt: de prediking van het Woord en de bediening van de sacramenten van doop en avondmaal ². Hoewel die in aantal minder zijn en met grotere eenvoud en minder uiterlijke heerlijkheid bediend worden, wordt het verbond daarin in grotere volheid, klaarheid en geestelijke kracht uiteengezet ³, voor alle volken, beide Joden en heidenen ⁴. Het wordt het Nieuwe Testament genoemd ⁵. Daarom zijn er niet twee verbonden der genade die in wezen zouden verschillen, maar het is onder verschillende bedelingen één en hetzelfde verbond ⁶.

1 Kolossenzen 2 : 17. 2 Matteüs 28 : 19,20; 1 Korintiërs 11 : 23-25.

3 Hebreëen 12 : 22-27; Jeremia 31 : 33, 34. 4 Matteüs 28 : 19a; Efeziërs 2 : 15-19.

5 Lucas 22 : 20. 6 Galaten 3 : 14, 16; Handelingen 15 : 11; Romeinen 3 : 21-23, 30; Psalm 32 : 1 met Romeinen 4 : 3, 6, 16, 17, 23, 24; Hebreëen 13 : 8.

8 *Christus de Middelaar*

1 Het heeft God behaagd, in zijn eeuwig voornemen, om de Here Jezus, zijn eniggeboren Zoon, te verkiezen en te ordineren als Middelaar tussen God en mens ¹, de Profeet ², Priester ³ en Koning ⁴, het Hoofd en de Heiland van zijn kerk ⁵, de Erfgenaam van alle dingen ⁶, en de Rechter van de wereld ⁷. Hij gaf aan Hem van alle eeuwigheid een volk dat zijn nakomelingschap zou vormen ⁸, en dat in de tijd door Hem verlost, geroepen, gerechtvaardigd, geheiligd en verheerlijkt zou worden ⁹.

*1 Jesaja 42 : 1; 1 Petrus 1 : 19, 20; Johannes 3 : 16; 1 Timoteüs 2 : 5. 2 Handelingen 3 : 22.
3 Hebreëen 5 : 5, 6. 4 Psalm 2 : 6; Lucas 1 : 33. 5 Efeziërs 5 : 23.
6 Hebreëen 1 : 2. 7 Handelingen 17 : 31. 8 Johannes 17 : 6; Psalm 22 : 31;
Jesaja 53 : 10. 9 1 Timoteüs 2 : 6; Jesaja 55 : 4, 5; 1 Korintiërs 1 : 30.*

2 De Zoon van God, de tweede Persoon in de Drieëenheid, die waarachtig en eeuwig God is, van hetzelfde wezen met de Vader en aan Hem gelijk, heeft, toen de volheid des tijds was aangebroken, de menselijke natuur aangenomen ¹, met al de echte eigenschappen en gemeenschappelijke zwakheden ervan, maar zonder zonde ². Hij werd ontvangen door de kracht van de Heilige Geest in de moederschoot van de maagd Maria, en is van haar wezen ³. Zodat twee volledige, volmaakte en onderscheiden naturen, de Goddelijke en de menselijke, onafscheidelijk werden samengevoegd in één Persoon, zonder verwisseling, samensmelting of vermenging ⁴. Deze Persoon is waarachtig God en waarachtig mens, toch één Christus, de enige Middelaar tussen God en mens ⁵.

*1 Johannes 1 : 1, 14; 1 Johannes 5 : 20; Filippenzen 2 : 6; Galaten 4 : 4.
2 Hebreëen 2 : 14, 16, 17; 4 : 15. 3 Lucas 1 : 27, 31, 35; Galaten 4 : 4. 4 Lucas 1 : 35;
Kolossenzen 2 : 9; Romeinen 9 : 5; 1 Petrus 3 : 18; 1 Timoteüs 3 : 16. 5 Romeinen 1 : 3, 4;
1 Timoteüs 2 : 5.*

3 De Here Jezus, die in zijn menselijke natuur zo met de Goddelijke verenigd werd, is geheiligd en met de Heilige Geest gezalfd niet met mate ¹. Hij heeft in Zich al de schatten van wijsheid en kennis ². Het behaagde de Vader dat in Hem de ganse volheid woning zou maken ³. En dit opdat Hij, heilig zonder schuld, zonder smet en vol van genade en waarheid ⁴, grondig toegerust zou zijn om het ambt van een Middelaar en Borg uit te oefenen ⁵. Hij matigde Zich dat ambt niet aan, maar werd daartoe geroepen door zijn Vader ⁶, die alle macht en rechtspraak in zijn hand legde en Hem het gebod gaf om het uit te oefenen ⁷.

*1 Psalm 45 : 8; Johannes 3 : 34. 2 Kolossenzen 2 : 3. 3 Kolossenzen 1 : 19.
4 Hebreëen 7 : 26; Johannes 1 : 14. 5 Handelingen 10 : 38; Hebreëen 12 : 24; 7 : 22.*

6 *Hebreeën 5 : 4,5. 7 Johannes 5 : 22,27; Matteüs 28 : 18; Handelingen 2 : 36.*

4 De Here Jezus heeft dit ambt geheel gewillig op Zich genomen ¹. Om het uit te oefenen werd Hij geboren onder de wet ². Hij heeft het volkomen vervuld ³. Hij verdroeg de smartelijkste kwellingen onmiddellijk in zijn ziel ⁴, en zeer pijnlijk lijden in zijn lichaam ⁵, is gekruisigd en gestorven ⁶, werd begraven, en verbleef onder de macht van de dood, maar zag toch geen ontbinding ⁷. Op de derde dag is Hij opgestaan uit de doden ⁸, met hetzelfde lichaam als waarin Hij had geleden ⁹. Daarmee is Hij ook opgevaren naar de hemel. En daar zit Hij aan de rechterhand van zijn Vader ¹⁰, en doet Hij voorbede ¹¹. En Hij zal wederkomen om aan het einde van de wereld mensen en engelen te oordelen ¹².

1 *Psalm 40 : 8, 9 met Hebreeën 10 : 5, 10; Johannes 10 : 18; Filippenzen 2 : 8.*

2 *Galaten 4 : 4. 3 Matteüs 3 : 15; 5 : 17. 4 Matteüs 26 : 37, 38; Lucas 22 : 44;*

Matteüs 27 : 46. 5 Matteüs 26,27. 6 Filippenzen 2 : 8.

7 *Handelingen 2 : 23, 24, 27; 13 : 37; Romeinen 6 : 9. 8 1 Korintiërs 15 : 3,4.*

9 *Johannes 20 : 25, 27. 10 Marcus 16 : 19. 11 Romeinen 8 : 34;*

Hebreeën 9 : 24; 7 : 25. 12 Romeinen 14 : 9, 10; Handelingen 1 : 11; 10 : 42;

Matteüs 13 : 40-42; Judas : 6; 2 Petrus 2 : 4.

5 Door zijn volmaakte gehoorzaamheid en Zelfofferande, die Hij door de eeuwige Geest eens aan God heeft geofferd, heeft de Here Jezus aan de gerechtigheid en zijn Vader volledige genoegdoening gegeven ¹, en niet alleen verzoening verworven maar ook een eeuwig erfdeel in het Koninkrijk der hemelen voor allen die de Vader Hem gegeven heeft ².

1 *Romeinen 5 : 19; Hebreeën 9 : 14, 16; 10 : 14; Efeziërs 5 : 2; Romeinen 3 : 25,26.*

2 *Daniël 9 : 24, 26; Kolossenzen 1 : 19, 20; Efeziërs 1 : 11, 14; Johannes 17 : 2;*

Hebreeën 9 : 12, 15.

6 Hoewel het werk der verlossing niet eerder in feite door Christus werd gedaan dan na zijn vleeswording, werden de kracht, de werking en de weldaden ervan toch meegedeeld aan de uitverkorenen van alle tijden achtereenvolgens van het begin der wereld, in en door die beloften, typen en offeranden waarin Hij geopenbaard werd en afgebeeld als het Zaad van de vrouw dat de slang de kop vermorzelen zou, en als het Lam dat geslacht is sedert de grondlegging der wereld, gisteren en heden dezelfde en tot in eeuwigheid ¹.

1 *Galaten 4 : 4, 5; Genesis 3 : 15; Openbaring 13 : 8; Hebreeën 13 : 8.*

7 In zijn werk als Middelaar handelt Christus naar beide naturen. Hij doet door elke natuur wat daaraan eigen is ¹. En toch, uit kracht van de eenheid van de Persoon, wordt wat aan de ene natuur eigen is in de Schrift soms toegeschreven aan de Persoon wanneer deze met de andere natuur wordt aangeduid ².

1 *Hebreeën 9 : 14; 1 Petrus 3 : 18. 2 Handelingen 20 : 28; Johannes 3 : 13; 1 Johannes 3 : 16.*

8 Aan allen voor wie Christus verlossing verworven heeft, geeft en deelt Hij deze zeker en krachtig mee ¹. Hij doet voorbede voor hen ². En openbaart aan hen, in en door het Woord, het geheimenis van de zaligheid ³. Hij overtuigt hen krachtdadig door zijn Geest om te geloven en te gehoorzamen. Hij regeert hun harten door zijn Woord en Geest ⁴. Overwint al hun vijanden door zijn almachtige kracht en wijsheid, op zulk een wijze en langs zulke wegen als het beste overeenkomen met zijn wondere en onna-speurlijke beschikking ⁵.

1 *Johannes 6 : 37, 39; 10 : 15, 16.* 2 *1 Johannes 2 : 1, 2; Romeinen 8 : 34.*
3 *Johannes 15 : 13, 15; Efeziërs 1 : 7-9; Johannes 17 : 6.* 4 *Johannes 14 : 16; Hebreëen 12 : 2;*
2 Korintiërs 4 : 13; Romeinen 8 : 9, 14; 15 : 18, 19; Johannes 17 : 17. 5 *Psalm 110 : 1;*
1 Korintiërs 15 : 25, 26; Maleachi 4 : 2, 3; Kolossenzen 2 : 15.

9 De vrije wil

1 God heeft de wil van de mens bekleed met zulk een natuurlijke vrijheid, dat deze noch gedwongen noch door een volstreekte natuurlijke oorzaak tot het doen van goed of kwaad wordt bestemd ¹.

1 *Matteüs 17 : 12; Jakobus 1 : 14; Deuteronomium 30 : 19.*

2 In de staat van onschuld had de mens de vrijheid en kracht om te willen en te doen wat goed is en Gode behaagt ¹, maar toch met de mogelijkheid van verandering, zodat hij daaruit kon vallen ².

1 *Prediker 7 : 29; Genesis 1 : 26.* 2 *Genesis 2 : 16, 17; 3 : 6.*

3 Door zijn val in een staat van zonde heeft de mens geheel en al het vermogen verloren om ook maar iets goeds te willen dat bij de zaligheid behoort ¹. Zodat een natuurlijk mens, die dus helemaal afkerig is van het goede ², en dood door zonde ³, niet in staat is in eigen kracht zich te bekeeren of zich daarop voor te bereiden ⁴.

1 *Romeinen 5 : 6; 8 : 7; Johannes 15 : 5.* 2 *Romeinen 3 : 10, 12.* 3 *Efeziërs 2 : 1, 5;*
Kolossenzen 2 : 13. 4 *Johannes 6 : 44, 65; Efeziërs 2 : 2-5; 1 Korintiërs 2 : 14; Titus 3 : 3-5.*

4 Wanneer God een zondaar tot bekering brengt en hem in de staat van genade overplaatst, bevrijdt Hij hem van zijn natuurlijke slavernij der zonde ¹. En door zijn genade alleen stelt Hij hem in staat om vrij te willen en te doen wat geestelijk goed is ². Maar dan toch zo dat hij, uit kracht van

de verdorvenheid die nog in hem overblijft, niet alleen niet volmaakt doet of wil wat goed is, maar ook wel wat kwaad is ³.

1 Kolossenzen 1 : 13; Johannes 8 : 34, 36. 2 Filippenzen 2 : 13; Romeinen 6 : 18, 22.
3 Galaten 5 : 17; Romeinen 7 : 15, 18, 19, 21, 23.

5 De wil van de mens wordt uitsluitend in de staat der heerlijkheid volmaakt en onveranderlijk vrijgemaakt om alleen het goede te doen ¹.

1 Efeziërs 4 : 13; Hebreëen 12 : 23; 1 Johannes 3 : 2; Judas : 24.

10 De krachtdadige roeping

1 Het behaagt God allen die Hij heeft voorbeschikt voor het leven, en die alleen, op de tijd die Hij heeft vastgesteld en goedgevonden, krachtdadig te roepen ¹, door zijn Woord en Geest ², uit de staat van zonde en dood waarin zij van nature verkeren, tot genade en zaligheid door Jezus Christus ³. Hij verlicht hun verstand om de dingen Gods geestelijk en tot hun heil te verstaan ⁴. Hij neemt het hart van steen bij hen weg en geeft hun een hart van vlees ⁵. Hij vernieuwt hun wil en richt die door zijn almachtige kracht op wat goed is ⁶. En trekt hen krachtdadig tot Jezus Christus ⁷. Maar dan zo dat zij toch geheel en al vrijwillig komen, doordat ze door zijn genade gewillig gemaakt zijn ⁸.

1 Romeinen 8 : 30; 11 : 7; Efeziërs 1 : 10, 11. 2 2 Tessalonicenzen 2 : 13, 14;
2 Korintiërs 3 : 3, 6. 3 Romeinen 8 : 2; Efeziërs 2 : 1-5; 2 Timoteüs 1 : 9, 10.
4 Handelingen 26 : 18; 1 Korintiërs 2 : 10, 12; Efeziërs 1 : 17, 18. 5 Ezechiël 36 : 27.
6 Ezechiël 11 : 19; Filippenzen 2 : 13; Deuteronomium 30 : 6; Ezechiël 36 : 26.
7 Efeziërs 1 : 19; Johannes 6 : 44, 45. 8 Hooglied 1 : 4; Psalm 110 : 3; Johannes 6 : 37;
Romeinen 6 : 16-18.

2 Deze krachtdadige roeping is een zaak van Gods vrije en speciale genade alleen, en komt beslist niet voort uit iets dat in de mens van tevoren gezien werd ¹. Die is daarin helemaal passief, totdat hij, tot leven gebracht en vernieuwd door de Heilige Geest ², daardoor in staat gesteld wordt om deze roeping te beantwoorden en de genade die hem erin geboden en meegedeeld wordt te omhelzen ³.

1 2 Timoteüs 1 : 9; Titus 3 : 4, 5; Efeziërs 2 : 4, 5, 8, 9; Romeinen 9 : 11.
2 1 Korintiërs 2 : 14; Romeinen 8 : 7; Efeziërs 2 : 5. 3 Johannes 6 : 37; Ezechiël 36 : 27;
Johannes 5 : 25.

3 Uitverkoren kinderen die in hun vroege jeugd sterven, worden wedergeboren en door Christus zalig gemaakt door middel van de Heilige Geest ¹, die werkt wanneer, waar en hoe het Hem behaagt ². Zo gebeurt het ook met alle andere uitverkoren personen die niet in staat zijn om de roeping door de bediening van het Woord te vernemen ³.

1 *Lucas 18 : 15, 16 en Handelingen 2 : 38, 39 en Johannes 3 : 3, 5 en 1 Johannes 5 : 12 en Romeinen 8:9 met elkaar vergeleken.* 2 *Johannes 3 : 8.* 3 *1 Johannes 5 : 12; Handelingen 4 : 12.*

4 Anderen, die niet zijn uitverkoren, kunnen wel worden geroepen door de bediening van het Woord ¹ en enkele algemene werkingen van de Geest ervaren ², maar ze komen toch nooit werkelijk tot Christus, en kunnen daarom niet behouden worden ³. Veel minder nog kunnen mensen die de Christelijke godsdienst niet belijden op welke andere manier ook behouden worden, ook al zijn zij nog zo ijverig om hun leven naar het licht der natuur en de wet van de godsdienst die zij belijden in te richten ⁴. Te beweren en vol te houden dat zij wel behouden kunnen worden is erg gevaarlijk en moet worden verafschuwd ⁵.

1 *Matteüs 22 : 14.* 2 *Matteüs 7 : 22; 13 : 20, 21; Hebreëen 6 : 4, 5.*
3 *Johannes 6 : 64-66; 8 : 24.* 4 *Handelingen 4 : 12; Johannes 14 : 6; Efeziërs 2 : 12; Johannes 4 : 22; 17 : 3.* 5 *2 Johannes : 9-11; 1 Korintiërs 16 : 22; Galaten 1 : 6-8.*

11 De rechtvaardiging

1 Degenen die God krachtdadig roept rechtvaardigt Hij ook uit vrije genade ¹. Hij doet dit niet door hun gerechtigheid in te gieten, maar door hun zonden te vergeven, en hen als personen als rechtvaardig te rekenen en te aanvaarden. En dit niet om iets dat in hen gewerkt zou zijn, of door hen gedaan, maar alleen om Christus' wil. Ook niet door het geloof zelf, de daad van het geloven, of een andere vorm van gehoorzaamheid aan het evangelie hun als hun gerechtigheid toe te rekenen, maar door de gehoorzaamheid en voldoening van Christus als de hunne te rekenen ², waar ze immers Hem en zijn gerechtigheid ontvangen en daarin door geloof rusten. Dat geloof hebben zij niet van zichzelf, maar het is een gave van God ³.

1 *Romeinen 8 : 30; 3 : 24.* 2 *Romeinen 4:5-8; 2 Korintiërs 5 : 19, 21; Romeinen 3 : 22, 24, 25, 27, 28; Titus 3 : 5, 7; Efeziërs 1 : 7; Jeremia 23 : 6; 1 Korintiërs 1 : 30, 31; Romeinen 5 : 17-19.* 3 *Handelingen 10 : 44; Galaten 2 : 16; Filippenzen 3 : 9; Handelingen 13 : 38, 39; Efeziërs 2 : 7, 8.*

2 Het geloof dat zo Christus en zijn gerechtigheid aanneemt en daarin rust, is het enige middel ter rechtvaardiging ¹. Toch staat het niet op zichzelf in de persoon die gerechtvaardigd is, maar het gaat altijd gepaard met alle andere heilzame genadegaven. Het is geen dood geloof, maar een geloof, door de liefde werkende ².

1 *Johannes 1 : 12; Romeinen 3 : 28; 5 : 1.* 2 *Jakobus 2 : 17, 22, 26; Galaten 5 : 6.*

3 Door zijn gehoorzaamheid en dood heeft Christus de schuld ten volle betaald voor allen die zo gerechtvaardigd worden. Hij heeft ten behoeve van hen de rechte, echte en volledige genoegdoening aan de gerechtigheid van zijn Vader verschaft ¹. En toch, aangezien Hij hun door de Vader gegeven was ², en zijn gehoorzaamheid en genoegdoening in de plaats van die van hen werd aanvaard ³ en beide vrijwillig, niet om iets dat in hen zou zijn, is hun rechtvaardiging een zaak van vrije genade alleen ⁴, zodat de strenge gerechtigheid van God en zijn rijke genade beide in de rechtvaardiging van zondaren zouden worden verheerlijkt ⁵.

1 *Romeinen 5 : 8-10, 19; 1 Timoteüs 2 : 5, 6; Hebreëen 10 : 10, 14; Daniël 9 : 24, 26; Jesaja 53 : 4-6, 10-12.* 2 *Romeinen 8 : 32.* 3 *2 Korintiërs 5 : 21; Matteüs 3 : 17; Efeziërs 5 : 2.* 4 *Romeinen 3 : 24; Efeziërs 1 : 7.* 5 *Romeinen 3 : 26; Efeziërs 2 : 7.*

4 Van alle eeuwigheid heeft God besloten al de uitverkorenen te rechtvaardigen ¹. En Christus is, in de volheid des tijds, voor hun zonden gestorven, en weer opgestaan voor hun rechtvaardiging ². Toch worden zij niet eerder gerechtvaardigd dan wanneer de Heilige Geest te zijner tijd Christus hun metterdaad toeïgert ³.

1 *Galaten 3 : 8; 1 Petrus 1 : 2, 19, 20; Romeinen 8 : 30.* 2 *Galaten 4 : 4; 1 Timoteüs 2 : 6; Romeinen 4 : 25.* 3 *Kolossenzen 1 : 21, 22; Galaten 2 : 16; Titus 3 : 4-7.*

5 God houdt niet op telkens weer de zonden van hen die gerechtvaardigd zijn te vergeven ¹. En hoewel zij nooit uit de staat van de rechtvaardiging kunnen vallen ², kunnen zij toch door hun zonden onder Gods vaderlijk ongenoegen komen te liggen. En het licht van zijn aangezicht valt niet eerder weer over hen dan dat zij zich verootmoedigen, hun zonden belijden, om vergeving vragen, en hun geloof en berouw vernieuwen ³.

1 *Matteüs 6 : 12; 1 Johannes 1 : 7, 9; 2 : 1, 2.* 2 *Lucas 22 : 32; Johannes 10 : 28; Hebreëen 10 : 14.* 3 *Psalm 89 : 32-34; 51 : 9-14; 32 : 5; Matteüs 26 : 75; 1 Korintiërs 11 : 30, 32; Lucas 1:20.*

6 De rechtvaardiging van gelovigen onder het Oude Testament was in alle opzichten een en dezelfde als de rechtvaardiging van gelovigen onder het Nieuwe Testament ¹.

1 *Galaten 3 : 9, 13, 14; Romeinen 4 : 22-24; Hebreëen 13 : 8.*

12 De aanneming tot kinderen

God verwaardigt Zich, in en om zijn enige Zoon Jezus Christus, om allen die gerechtvaardigd worden deelgenoten te maken in de genade van de aanneming tot kinderen ¹. Daarom worden zij opgenomen onder het getal van de kinderen van God en genieten zij de vrijheden en voorrechten daarvan ². Zijn naam wordt over hen uitgeroepen ³, en zij ontvangen de Geest van het zoonschap ⁴. Zij hebben toegang met vertrouwen tot de troon der genade ⁵. Zij zijn gerechtigd om te roepen: Abba, Vader ⁶. God ontfermt Zich over hen ⁷, beschermt hen ⁸, verzorgt hen ⁹, en kastijdt hen als een Vader ¹⁰. Toch worden ze nooit verstoten ¹¹, maar ze worden verze- geld tegen de dag der verlossing ¹², en beërven de beloften ¹³, als erfgenamen van een eeuwigdurend heil ¹⁴.

1 Efeziërs 1 : 5; Galaten 4 : 4, 5. 2 Romeinen 8 : 17; Johannes 1 : 12. 3 Jeremia 14 : 9; 2 Korintiërs 6 : 18; Openbaring 3 : 12. 4 Romeinen 8 : 15. 5 Efeziërs 3 : 12; Romeinen 5 : 2. 6 Galaten 4 : 6. 7 Psalm 103 : 13. 8 Spreuken 14 : 26. 9 Matteüs 6 : 30, 32; 1 Petrus 5 : 7. 10 Hebreëen 12 : 6. 11 Klaagliederen 3 : 31. 12 Efeziërs 4 : 30. 13 Hebreëen 6 : 12. 14 1 Petrus 1 : 3, 4; Hebreëen 1 : 14.

13 De heiliging

1 Zij die krachtdadig geroepen en wedergeboren zijn, en een nieuw hart en een nieuwe geest in zich geschapen kregen, worden verder waarachtig en persoonlijk geheiligd om de verdienste van de dood en opstanding van Christus ¹, door zijn Woord en Geest die in hen woont ². De heerschappij van het gehele lichaam der zonde wordt vernietigd ³, en de verscheidene lusten daarvan worden meer en meer verzwakt en gedood ⁴, en zijzelf worden almeer levend gemaakt en in alle heilzame genadegaven versterkt ⁵ om ware heiligheid in praktijk te brengen, zonder welke niemand de Here zien zal ⁶.

1 1 Korintiërs 6 : 11; Handelingen 20 : 32; Filippenzen 3 : 10; Romeinen 6 : 5, 6. 2 Johannes 17 : 17; Efeziërs 5 : 26; 2 Tessalonicenzen 2 : 13. 3 Romeinen 6 : 6, 14. 4 Galaten 5 : 24; Romeinen 8 : 13. 5 Kolossenzen 1 : 11; Efeziërs 3 : 16-19. 6 2 Korintiërs 7 : 1; Hebreëen 12 : 14.

2 Deze heiliging breidt zich uit over de hele mens ¹. En toch is ze in dit leven onvolmaakt. Er blijven nog bepaalde resten van verdorvenheid in elk deel van zijn leven ². Daaruit komt een voortdurende en onverzoenlijke strijd voort: het begeren van het vlees gaat in tegen de Geest en dat van de Geest tegen het vlees ³.

1 1 Tessalonicenzen 5 : 23.2 1 Johannes 1 : 10; Romeinen 7 : 18, 23; Filippenzen 3 : 12.

3 Galaten 5 : 17; 1 Petrus 2 : 11.

3 Hoewel in deze strijd de overblijvende verdorvenheid voor een tijd sterk de overhand kan hebben ¹, toch overwint het wedergeboren deel, dank zij de voortdurende voorziening van kracht door de heiligende Geest van Christus ². En zo nemen de heiligen toe in genade ³, en volmaken zij hun heiligheid in de vreeze Gods ⁴.

1 Romeinen 7 : 23. 2 Romeinen 6 : 14; 1 Johannes 5 : 4; Efeziërs 4 : 15, 16.

3 2 Petrus 3 : 18; 2 Korintiërs 3 : 18. 4 2 Korintiërs 7 : 1.

14 Het zaligmakend geloof

1 De genadegave van het geloof, waardoor de uitverkorenen in staat gesteld worden om te geloven tot behoud van hun ziel ¹, is het werk van de Geest van Christus in hun hart ², en wordt gewoonlijk gewerkt door de bediening van het Woord ³. Daardoor, en ook door de bediening van de sacramenten, en door gebed, wordt het ook vermeerderd en versterkt ⁴.

1 Hebreëën 10 : 39. 2 2 Korintiërs 4 : 13; Efeziërs 1 : 17-19; 2 : 8.

3 Romeinen 10 : 14, 17. 4 1 Petrus 2 : 2; Handelingen 20 : 32; Romeinen 4 : 11; Lucas 17 : 5; Romeinen 1 : 16, 17.

2 Door dit geloof houdt een Christen voor waarachtig alles wat in het Woord is geopenbaard, vanwege het gezag van God Zelf dat daarin spreekt ¹. Hij handelt op verschillende manieren in antwoord op wat elk afzonderlijk gedeelte bevat: ijverig brengt hij gehoorzaamheid op aan de geboden ², hij beeft voor de dreigementen ³, en omhelst Gods beloften voor dit en het toekomstige leven ⁴. Maar de voornaamste werken van het zaligmakende geloof zijn: het aanvaarden en ontvangen van Christus, en het rusten op Hem alleen voor de rechtvaardiging, heiliging en het eeuwige leven, uit kracht van het verbond der genade ⁵.

1 Johannes 4 : 42; 1 Tessalonicenzen 2 : 13; 1 Johannes 5 : 10; Handelingen 24 : 14.

2 Romeinen 16 : 26. 3 Jesaja 66 : 2. 4 Hebreëën 11 : 13; 1 Timoteüs 4 : 8.

5 Johannes 1 : 12; Handelingen 16 : 31, Galaten 2 : 20; Handelingen 15 : 11.

3 Dit geloof verschilt in graden: het is zwak of sterk ¹. Het kan vaak en op verschillende manieren aangevallen en verzwakt worden. Toch behaalt het de overwinning ². Het groeit in velen op tot een volle verzekering door Christus ³, Die zowel de Auteur en de Voleinder van ons geloof is ⁴.

1 *Hebreeën 5 : 13, 14; Romeinen 4 : 19, 20; Matteüs 6 : 30; 8 : 10.* 2 *Lucas 22 : 31, 32; Efeziërs 6 : 16; 1 Johannes 5 : 4, 5.* 3 *Hebreeën 6 : 11, 12; 10 : 22; Kolossenzen 2 : 2.*
4 *Hebreeën 12 : 2.*

15 *Het berouw ten leven*

1 Berouw ten leven is een genade door het evangelie gegeven ¹. De leer daarvan moet door elke dienaar van het evangelie worden gepredikt evengoed als die van het geloof in Christus ².

1 *Zacharia 12 : 10; Handelingen 11 : 18.* 2 *Lucas 24 : 47; Marcus 1 : 15, Handelingen 20 : 21.*

2 Bij zulk een berouw betreurt de zondaar – niet alleen om het uitzicht op wat hij te duchten heeft, maar ook omdat hij zich bewust is van het vuile en verfoeilijke karakter van zijn zonden, die immers tegen de heilige natuur van God en zijn rechtvaardige wet ingaan, en onder invloed van zijn barmhartigheid in Christus over wie boetvaardig zijn – zijn zonden en haat hij ze zo dat hij zich van al die zonden tot God bekeert ¹, met het voornemen en de inspanning om met Hem op al de paden van zijn geboden te wandelen ².

1 *Ezechiël 18 : 30, 31; 36 : 31; Jesaja 30 : 22; Psalm 51 : 6; Jeremia 31 : 18, 19; Joël 2 : 12, 13; Amos 5 : 15; Psalm 119 : 128; 2 Korintiërs 7 : 11.* 2 *Psalm 119 : 6, 59, 106; Lucas 1 : 6; 2 Koningen 23 : 25.*

3 Hoewel boetvaardigheid niet iets mag zijn waarop we vertrouwen als was het een soort genoegdoening voor onze zonden of een oorzaak voor de vergeving daarvan ¹ – die een daad is van Gods vrije genade in Christus ² – toch is ze zo zeer noodzakelijk voor alle zondaren, dat niemand zonder haar vergeving mag verwachten ³.

1 *Ezechiël 36 : 31, 32; 16 : 61-63.* 2 *Hosea 14 : 3, 5; Romeinen 3 : 24; Efeziërs 1 : 7.*
3 *Lucas 13 : 3, 5; Handelingen 17 : 30, 31.*

4 Zoals er geen enkele zonde is, hoe klein ook, die niet de verdoemenis verdient ¹, zo is er ook geen zonde zo groot dat ze verdoemenis zou brengen voor wie werkelijk berouw heeft ².

1 *Romeinen 6 : 23; 5 : 12; Matteüs 12 : 36.* 2 *Jesaja 55 : 7; Romeinen 8 : 1; Jesaja 1 : 16, 18.*

5 Men behoort zich niet tevreden te stellen met een boetvaardigheid in het algemeen, maar het is ieders plicht zich in het bijzonder ¹ in te spannen om boetvaardigheid te tonen over zijn persoonlijke zonden.

1 Psalm 19 : 14; Lucas 19 : 8; 1 Timoteüs 1 : 13, 15.

6 Zoals ieder mens verplicht is persoonlijk belijdenis van zijn zonden tegenover God te doen en te bidden om vergeving ervan ¹ – waarover hij, als hij ze vervolgens ook laat, genade zal vinden ² – zo dient wie zijn broeder of de kerk van Christus aanstoot gegeven heeft bereid te zijn om, door een persoonlijke of openbare belijdenis en verklaring van leedwezen over zijn zonde, zijn boetvaardigheid te tonen aan hen die gekrenkt zijn ³. En die laatsten moeten zich daarop met hem verzoenen en hem in liefde ontvangen ⁴.

*1 Psalm 51 : 6, 7, 9, 11, 16; 32 : 5, 6. 2 Spreuken 28 : 13; 1 Johannes 1 : 9.
3 Jakobus 5 : 16; Lucas 17 : 3, 4; Jozua 7 : 19; (Psalm 51). 4 2 Korintiërs 2 : 8.*

16 *De goede werken*

1 Goede werken zijn alleen zulke als God in zijn heilig Woord bevolen heeft ¹, en niet zulke die, zonder dat ze dit waarmerk dragen, door de mensen zijn verzonnen, uit blinde ijver of onder het een of andere voorwendsel van een goede bedoeling ².

*1 Micha 6 : 8; Romeinen 12 : 2; Hebreëen 13 : 21. 2 Matteüs 15 : 9; Jesaja 29 : 13;
1 Petrus 1 : 18; Romeinen 10 : 2; Johannes 16 : 2; 1 Samuël 15 : 21-23.*

2 Deze goede werken, gedaan in gehoorzaamheid aan Gods geboden, zijn de vruchten en bewijzen van een waar en levend geloof ¹. Daardoor betuigen gelovigen hun dankbaarheid ², versterken zij hun zekerheid ³, bouwen zij hun broeders op ⁴, strekken zij de belijdenis van het evangelie tot sie-raad ⁵, snoeren zij de mond van de tegenstanders ⁶, en verheerlijken zij God ⁷, wiens maaksel zij zijn in Christus Jezus, geschapen om goede werken te doen ⁸. Zodat zij als vrucht hun heiliging hebben en als einde het eeuwige leven ⁹.

*1 Jakobus 2 : 18, 22. 2 Psalm 116 : 12, 13; 1 Petrus 2 : 9. 3 1 Johannes 2 : 3, 5;
2 Petrus 1 : 5-10. 4 2 Korintiërs 9 : 2; Matteüs 5 : 16. 5 Titus 2 : 5, 9-12;
1 Timoteüs 6 : 1. 6 1 Petrus 2 : 15. 7 1 Petrus 2 : 12; Filippenzen 1 : 11;
Johannes 15 : 8. 8 Efeziërs 2 : 10. 9 Romeinen 6 : 22.*

3 Hun vermogen om goede werken te doen ligt beslist niet in henzelf,

maar is geheel en al uit de Heilige Geest ¹. En opdat zij daartoe in staat gesteld zullen worden, is, naast de genadegaven die zij al ontvangen hebben, een krachtige invloed door dezelfde Heilige Geest vereist om in hen te werken zowel het willen als het werken, om zijn welbehagen ². Maar dit betekent niet dat zij op grond hiervan nalatig mogen worden, alsof zij niet gehouden waren tot het vervullen van de een of andere plicht dan alleen op grond van een bijzondere aandrijving van de Geest. Maar zij dienen ijverig te zijn om de genade van God die in hen is aan te wakkeren ³.

1 *Johannes 15 : 4-6; Ezechiël 36 : 26, 27.* 2 *Filippenzen 2 : 13; 4 : 13; 2 Korintiërs 3 : 5.*
3 *Filippenzen 2 : 12; Hebrëeën 6 : 11, 12; 2 Petrus 1 : 3, 5, 10, 11; Jesaja 64 : 7;*
2 *Timoteüs 1 : 6; Handelingen 26 : 6, 7; Judas : 20, 21.*

4 Zij die in hun gehoorzaamheid de grootste hoogte die in dit leven mogelijk is bereiken, zijn nog zover af van het vermogen om meer te doen dan God vereist dat zij in veel van wat ze verplicht zijn te doen tekortschieten ¹.

1 *Lucas 17 : 10; Nehemia 13 : 22; Job 9 : 2, 3; Galaten 5 : 17.*

5 Zelfs met onze beste werken kunnen wij uit Gods hand geen vergeving van zonde of het eeuwige leven verdienen, gezien de grote onevenredigheid tussen die goede werken en de komende heerlijkheid, en gezien de oneindige afstand tussen ons en God, die we met onze goede werken geen enkele dienst kunnen bewijzen en aan wie we geen voldoening kunnen schenken van de schuld van onze eerder begane zonden ¹. Maar wanneer we alles gedaan hebben wat we kunnen, hebben we alleen onze plicht gedaan en zijn we onnutte slaven ². Want, wanneer ze goed zijn komen ze voort uit zijn Geest ³. En wanneer ze door ons gedaan worden zijn ze besmet en vermengd met zoveel zwakheid en onvolkomenheid dat zij de strengheid van Gods oordeel niet kunnen verdragen ⁴.

1 *Romeinen 3 : 20; 4 : 2, 4, 6; Efeziërs 2 : 8, 9; Titus 3 : 5-7; Romeinen 8 : 18; Psalm 16 : 2;*
Job 22 : 2, 3; 35 : 7, 8. 2 *Lucas 17 : 10.* 3 *Galaten 5 : 22, 23.* 4 *Jesaja 64 : 6;*
Galaten 5 : 17; Romeinen 7 : 15, 18; Psalm 143 : 2; 130 : 3.

6 En toch, ondanks dit alles, aangezien de gelovigen als personen dank zij Christus worden aangenomen, worden ook hun goede werken in Hem aanvaard ¹. Dit dan niet alsof zij in dit leven helemaal feilloos en onberispelijk in Gods ogen zouden zijn ². Maar zo dat Hij, hen in zijn Zoon aanziende, hen gaarne aanvaardt en beloont wat oprecht gedaan wordt, hoewel het gepaard gaat met veel zwakheden en onvolkomenheden ³.

1 *Efeziërs 1 : 6; 1 Petrus 2 : 5; Exodus 28 : 38; Genesis 4 : 4 met Hebrëeën 11 : 4.*
2 *Job 9 : 20; Psalm 143 : 2.* 3 *Hebrëeën 13 : 20, 21; 2 Korintiërs 8 : 12; Hebrëeën 6 : 10;*
Matteüs 25 : 21, 23.

7 Wat betreft werken die door onwedergeboren mensen worden gedaan, hoewel die, wat hun inhoud betreft, dingen kunnen zijn die God gebiedt, en nuttig zowel voor henzelf als voor anderen ¹, die zijn toch, aangezien ze

niet voortkomen uit een hart dat gereinigd is door geloof ², en niet op de juiste manier gedaan worden, namelijk in overeenstemming met het Woord, noch met het juiste doel, de verheerlijking van God ⁴, daarom zondig en ze kunnen God niet behagen of een mens geschikt maken om genade van God te ontvangen ⁵. Alhoewel, ze te verzuimen is een nog zwaardere zonde en God onaangenaam ⁶.

1 2 Koningen 10 : 30, 31; 1 Koningen 21 : 27, 29; Filippenzen 1 : 15, 16, 18. 2 Genesis 4 : 5 met Hebreëen 11 : 4, 6. 3 1 Korintiërs 13 : 3; Jesaja 1 : 12. 4 Matteüs 6 : 2, 5, 16.
5 Haggai 2 : 15; Titus 1 : 15; Amos 5 : 21, 22; Hosea 1 : 4; Romeinen 9 : 16; Titus 3 : 5.
6 Psalm 14 : 4; 36 : 4; Job 21 : 14, 15; Matteüs 25 : 41-43, 45; 23 : 23.

17 De volharding der heiligen

1 Degenen die God heeft aangenomen in zijn Geliefde, krachtdadig ge-roepen en geheiligd door zijn Geest, kunnen noch helemaal noch voorgoed uit de staat van genade vallen, maar zij zullen daarin zeker tot het einde toe volharden en eeuwig zalig worden ¹.

1 Filippenzen 1 : 6; 2 Petrus 1 : 10; Johannes 10 : 28, 29; 1 Johannes 3 : 9; 1 Petrus 1 : 5, 9.

2 Deze volharding der heiligen hangt niet af van hun eigen vrije wil, maar van de onveranderlijkheid van het besluit van verkiezing, die voortvloeit uit de genadige en onveranderlijke liefde van God de Vader ¹. Ze hangt af van de kracht van de verdienste en de voorbede van Jezus Christus ², van de Geest en van het zaad Gods die duurzaam in hen blijven ³, en van de natuur van het verbond der genade ⁴. Uit dit alles komt ook de zekerheid en onfeilbaarheid ervan voort ⁵.

1 2 Timoteüs 2 : 18, 19; Jeremia 31 : 3. 2 Hebreëen 10 : 10, 14; 13 : 20, 21; 9 : 12-15; Romeinen 8 : 33-39; Johannes 17 : 11, 24; Lucas 22 : 32; Hebreëen 7 : 25.
3 Johannes 14 : 16, 17; 1 Johannes 2 : 27; 3 : 9. 4 Jeremia 32 : 40. 5 Johannes 10 : 28; 2 Tessalonicenzen 3 : 3; 1 Johannes 2 : 19.

3 Toch kunnen zij, door de verzoeking van Satan en van de wereld, de heerschappij van de verdorvenheid die in hen blijft, en het verwaarlozen van de middelen die gegeven zijn voor hun behoud, in ernstige zonden vallen ¹, en voor een tijd daarin blijven ², waardoor zij het mishagen van God over zich halen ³, en zijn Heilige Geest bedroeven ⁴, en voor een goed deel verstoken raken van hun genadegaven en vertroosting ⁵, hun hart

verharden ⁶, hun geweten kwetsen ⁷, anderen pijn doen en aanstoot geven ⁸, en tijdelijke oordelen over zichzelf halen ⁹.

1 *Matteüs 26 : 70, 72, 74.* 2 *Psalm 51 (het opschrift) : 16.* 3 *Jesaja 54 : 5, 7, 9;*
2 *Samuël 11 : 27.* 4 *Efeziërs 4 : 30.* 5 *Psalm 51 : 10, 12, 14; Openbaring 2 : 4;*
Hooglied 5 : 2-4, 6. 6 *Jesaja 63 : 17; Marcus 6 : 52; 16 : 14.* 7 *Psalm 32 : 3, 4; 51 : 10.*
8 2 *Samuël 12 : 14.* 9 *Psalm 89 : 32, 33; 1 Korintiërs 11 : 32.*

18 *De zekerheid van genade en zaligheid*

1 Hypocrieten en andere onwedergeboren mensen kunnen zichzelf verzeft bedriegen met valse hoop en vleselijke inbeeldingen dat zij bij God in de gunst staan en in de staat van behoud verkeren ¹. Maar die hoop van hen zal vergaan ². Daartegenover mogen wie waarchtig in de Here Jezus geloven en Hem oprecht liefhebben en hun best doen om met een goed geweten voor Hem te wandelen zich in dit leven stellig ervan verzekerd weten dat zij in de staat van genade leven ³. Zij mogen roemen in de hoop op de heerlijkheid van God, welke hoop hen nooit beschaamd zal maken ⁴.

1 *Job 8 : 13, 14; Micha 3 : 11; Deuteronomium 29 : 19; Johannes 8 : 41.* 2 *Matteüs 7 : 22, 23.*
3 1 *Johannes 2 : 3; 3 : 14, 18, 19, 21, 24; 5 : 13.* 4 *Romeinen 5 : 2, 5.*

2 Deze zekerheid is geen zuiver veronderstelde en waarschijnlijke zelfverzekering, gegrond op een feilbare hoop ¹, maar een onfeilbare geloofszekerheid die gefundeerd is op de Goddelijke waarheid van de heilsbeloften ², het inwendige bewijs van die genadegaven waarover deze beloften zijn gegeven ³, het getuigenis van de Geest der aanneming die met onze geest getuigt dat wij kinderen Gods zijn ⁴, welke Geest het onderpand is van onze erfenis waardoor wij verzegeld zijn tegen de dag der verlossing ⁵.

1 *Hebreeën 6 : 11, 19.* 2 *Hebreeën 6 : 17, 18.* 3 2 *Petrus 1 : 4, 5, 10, 11; 1 Johannes 2 : 3;*
3 : 14, 2 *Korintiërs 1 : 12.* 4 *Romeinen 8 : 15, 16.* 5 *Efeziërs 1 : 13, 14; 4 : 30;*
2 *Korintiërs 1 : 21, 22.*

3 Deze onfeilbare zekerheid behoort niet zozeer tot het wezen van het geloof dat een ware gelovige niet soms lang moet wachten en op veel moeilijkheden stuit eer hij daaraan deel krijgt ¹. En toch, door de Geest in staat gesteld om de dingen die hem genadig door God gegeven worden te leren kennen, kan hij, zonder dat hij bijzondere openbaring ontvangt, als hij op de juiste wijze gebruik maakt van de gewone middelen, daartoe komen ². En daarom is het ieders plicht om zich te beijveren zijn roeping en verkiezing te bevestigen ³, zodat daardoor zijn hart al voller wordt van

vrede en vreugde in de Heilige Geest, liefde en dankbaarheid tot God, en een krachtig en vrolijk waarnemen van de plichten van gehoorzaamheid ⁴, die karakteristieke vruchten van deze zekerheid zijn. Zover is ze er vandaan om de mensen geneigd te maken te verslappen ⁵.

1 1 Johannes 5 : 13; Jesaja 50 : 10; Marcus 9 : 24; (Psalm 88; 77 : 1-13). 2 1 Korintiërs 2 : 12; 1 Johannes 4 : 13; Hebrreeën 6 : 11, 12; Efeziërs 3 : 17-19. 3 2 Petrus 1 : 10.
4 Romeinen 5 : 1, 2, 5; 14 : 17; 15 : 13; Efeziërs 1 : 3, 4; Psalm 4 : 7, 8; 119 : 32.
5 1 Johannes 2 : 1, 2; Romeinen 6 : 1, 2; Titus 2 : 11, 12, 14; 2 Korintiërs 7 : 1; Romeinen 8 : 1, 12; 1 Johannes 3 : 2, 3; Psalm 130 : 4; 1 Johannes 1 : 6, 7.

4 Het kan ware gelovigen overkomen dat de zekerheid van hun zaligheid op verschillende manieren wankelt, afneemt en onderbroken wordt. Bijvoorbeeld door nalatig te zijn haar te bewaren, door in een bijzondere zonde te vallen die het geweten kwetst en de Geest bedroeft; door een plotseling opkomende of een zware verzoeking, of doordat God het licht van zijn aangezicht terugneemt, en toelaat dat degenen die Hem vrezen in duisternis wandelen en geen licht hebben ¹. Toch zijn ze nooit helemaal verstoken van het zaad van God en het leven des geloofs, die liefde van Christus en de broeders, die oprechtheid van hart en dat plichtsgevoel, waaruit, door de werking van de Geest, deze zekerheid te zijner tijd weer levendgemaakt kan worden ², en waardoor zij intussen bewaard worden voor totale wanhoop ³.

1 Hooglied 5 : 2, 3, 6; Psalm 51 : 10, 12, 16; Efeziërs 4 : 30, 31; Psalm 77 : 1-10, en 11; Matteüs 26 : 69-72; Psalm 31 : 23; (Psalm 88); Jesaja 50 : 10. 2 1 Johannes 3 : 9; Lucas 22 : 32; Job 13 : 15; Psalm 73 : 15; 51 : 10, 14; Jesaja 1 : 10. 3 Micha 7 : 7-9; Jeremia 32 : 40; Jesaja 54 : 7-10; Psalm 22 : 2; (Psalm 88).

19 De wet van God

1 God gaf aan Adam een wet, als een verbond van werken, waarmee Hij hem en al zijn nageslacht verplicht heeft tot een persoonlijke, allesomvattende, grondige en gedurige gehoorzaamheid; het leven beloofde bij vervulling ervan, en met de dood dreigde bij de verbreking ervan. Hij bekleedde hem met de kracht en het vermogen om haar te houden ¹.

1 Genesis 1 : 26, 27; 2 : 17; Romeinen 2 : 14, 15; 10 : 5; 5 : 12, 19; Galaten 3 : 10, 12; Prediker 7 : 29; Job 28 : 28.

2 Na de val bleef deze wet de volmaakte regel voor gerechtigheid. Ze werd als zodanig door God op de berg Sinaï gegeven in tien geboden,

geschreven op twee tafelen ¹. De eerste vier geboden beschrijven onze plicht ten opzichte van God, de andere zes onze plicht ten opzichte van de mens ².

1 *Jakobus 1 : 25; 2 : 8, 10-12; Romeinen 13 : 8,9; Deuteronomium 5 : 32; 10 : 4; Exodus 34 : 1.* 2 *Matteüs 22 : 37-40.*

3 Het behaagde God om, behalve deze wet, die gewoonlijk de zedelijke wet genoemd wordt, aan het volk Israël als een minderjarige kerk, ceremoniële wetten te geven, die verscheidene zinnebeeldige bepalingen bevatten; die deels ten aanzien van de eredienst, Christus, zijn genadegaven, werken, zijn lijden en weldaden voorafschaduwden ¹; deels ook uitvoerige en uiteenlopende voorschriften van zedelijke plichten gaven ². Maar al deze ceremoniële wetten zijn nu onder het Nieuwe Testament ingetrokken ³.

1 (*Hebreeën 9*); *10 : 1; Galaten 4 : 1-3; Kolossenzen 2 : 17.* 2 *1 Korintiërs 5 : 7; 2 Korintiërs 6 : 17; Judas : 23.* 3 *Kolossenzen 2 : 14, 16, 17; Daniël 9 : 27; Efeziërs 2 : 15, 16.*

4 Hij gaf hun ook, als een staatkundig lichaam, allerlei rechtswetten, die samen met de staat van dat volk wegvielen, en nu niemand meer verplichten anders dan hun algemene billijkheid kan eisen ¹.

1 (*Exodus 21; 22 : 1-29*); *Genesis 49 : 10 met 1 Petrus 2 : 13, 14; Matteüs 5 : 17 met 38, 39; 1 Korintiërs 9 : 8-10.*

5 De zedelijke wet bindt voor altijd iedereen tot gehoorzaamheid eraan, zowel de gerechtvaardigden als anderen ¹. En dit niet alleen met betrekking tot haar inhoud, maar ook met het oog op het gezag van God, de Schepper, Die ze heeft uitgevaardigd ². En ook heeft Christus deze verplichting in het evangelie in het geheel niet opgeheven. Hij heeft ze eerder versterkt ³.

1 *Romeinen 13 : 8-10; Efeziërs 6 : 2; 1 Johannes 2 : 3, 4, 7, 8.* 2 *Jakobus 2 : 10, 11.* 3 *Matteüs 5 : 17-19; Jakobus 2 : 8; Romeinen 3 : 31.*

6 Hoewel de ware gelovigen niet onder de wet als een verbond van werken leven om daardoor gerechtvaardigd of verdoemd te worden ¹, toch is ze voor hen van veel nut, zoals ook voor anderen. Daarin namelijk dat ze, als een leefregel, hen over de wil van God en hun plicht inlicht en hen leidt en verplicht om ernaar te wandelen ². Ze legt ook de zondige bezoedeling van hun natuur, hart en leven bloot ³. Zodat zij, wanneer zij zichzelf aan de hand ervan beproeven, tot een diepere overtuiging van vernedering om en haat tegen de zonde kunnen komen ⁴, die samengaan met een helderder inzicht dat zij Christus en zijn volkomen gehoorzaamheid nodig hebben ⁵. Ze is evenzo nuttig voor de wedergeborenen om hun verdorvenheid in bedwang te houden doordat zij zonde verbiedt ⁶. En haar dreigementen dienen ertoe om te laten zien wat zelfs hun zonden verdienen, en welke smart zij daarom in dit leven kunnen verwachten, hoewel zij verlost zijn van de vloek waarmee de wet dreigt ⁷. De beloften ervan laten eveneens Gods welgevallen over hun gehoorzaamheid zien, en welke zegeningen zij

kunnen verwachten wanneer zij die opbrengen ⁸, hoewel die hun niet verschuldigd zijn op grond van de wet als een verbond van werken ⁹. Zoals trouwens 's mensen doen van het goede en het zich weerhouden van het kwade, omdat de wet tot het een aanspoort en van het ander afschrikt, evenmin een bewijs is dat hij onder de wet zou zijn, en niet onder de genade ¹⁰.

1 Romeinen 6 : 14; Galaten 2 : 16; 3 : 13; 4 : 4, 5; Handelingen 13 : 39; Romeinen 8 : 1.
2 Romeinen 7 : 12, 22, 25; Psalm 119 : 4-6; 1 Korintiërs 7 : 19; Galaten 5 : 14, 16, 18, 19-23.
3 Romeinen 7 : 7; 3 : 20. 4 Jakobus 1 : 23-25; Romeinen 7 : 9, 14, 24.
5 Galaten 3 : 24; Romeinen 7 : 24; 8 : 3, 4. 6 Jakobus 2 : 11; Psalm 119 : 101, 104, 128.
7 Ezra 9 : 13, 14; Psalm 89 : 31-35. 8 (Leviticus 26 : 1-14) met 2 Korintiërs 6 : 16; Efeziërs 6 : 2, 3; Psalm 37 : 11 met Matteüs 5 : 5; Psalm 19 : 12. 9 Galaten 2 : 16; Lucas 17 : 10. 10 Romeinen 6 : 12, 14; 1 Petrus 3 : 8-12 met Psalm 34 : 13-17; Hebreëen 12 : 28, 29.

7 De zojuist vermelde manieren waarop de wet gebruikt moet worden zijn niet in strijd met de genade van het evangelie, maar zijn in schone harmonie ermee ¹. Want de Geest van Christus bedwingt de wil van de mens en stelt hem ertoe in staat om gewillig en met vreugde te doen wat de wil van God, in de wet geopenbaard, eist dat gedaan moet worden ².

1 Galaten 3 : 21. 2 Ezechiël 26 : 27; Hebreëen 8 : 10 met Jeremia 31 : 33.

20 *De Christelijke vrijheid en vrijheid van geweten*

1 De vrijheid die Christus voor de gelovigen onder het evangelie heeft verworven, bestaat uit hun vrij-zijn van de zondesuld, de verdoemende toorn van God, de vloek van de zedelijke wet ¹, en uit hun verlossing van de tegenwoordige boze wereld, de slavernij van Satan, en de heerschappij van de zonde ², van het kwaad van bezoeken, de prikkel des doods, de overwinning van het graf, en eeuwige verdoemenis ³. En ook uit hun vrije toegang tot God ⁴ en de gehoorzaamheid die zij aan Hem opbrengen, en dat niet uit slaafse vrees maar uit kinderlijke liefde en een gewillig gemoed ⁵. Dit alles hadden ook de gelovigen onder de wet gemeen ⁶, maar onder het Nieuwe Testament is de vrijheid van de Christenen uitgebreid: zij zijn ook vrij van het juk van de ceremoniële wet waaraan de joodse kerk onderworpen was ⁷; ze hebben meer vrijmoedigheid in het naderen tot de troon der genade ⁸; en een vollere gemeenschap met de genadige Geest van God dan waaraan de gelovigen onder de wet gewoonlijk deel hadden ⁹.

1 Titus 2 : 14; 1 Tessalonicenzen 1 : 10; Galaten 3 : 13. 2 Galaten 1 : 4; Kolossenzen 1 : 13; Handelingen 26 : 18; Romeinen 6 : 14. 3 Romeinen 8 : 28; Psalm 119 : 71; 1 Korintiërs 15 : 54-57; Romeinen 8 : 1. 4 Romeinen 5 : 1, 2. 5 Romeinen 8 : 14, 15; 1 Johannes 4 : 18. 6 Galaten 3 : 9, 14. 7 Galaten 4 : 1-3, 6, 7, 5 : 1; Handelingen 15 : 10, 11. 8 Hebreëën 4 : 14, 16; 10 : 19-22. 9 Johannes 7 : 38, 39; 2 Korintiërs 3 : 13, 17, 18.

2 God alleen is Heer van hun geweten ¹, en heeft het vrijgehouden van de menselijke leringen en geboden die in zaken van geloof en eredienst ² in enig opzicht tegen zijn Woord ingaan of eraan toegevoegd zijn. Zodat zulke leringen te geloven of zulke geboden naar geweten te gehoorzamen verraad betekent aan de ware gewetensvrijheid ³. En het eisen van onvoorwaardelijk geloof en van een absolute en blinde gehoorzaamheid betekent de gewetensvrijheid te vernietigen en de rede eveneens ⁴.

1 Jakobus 4 : 12; Romeinen 14 : 4. 2 Handelingen 4 : 19; 5 : 29; 1 Korintiërs 7 : 23; Matteüs 23 : 8-10; 2 Korintiërs 1 : 24; Matteüs 15 : 9. 3 Kolossenzen 2 : 20, 22, 23; Galaten 1 : 10; 2 : 4, 5; 5 : 1. 4 Romeinen 10 : 17; 14 : 23; Jesaja 8 : 20; Handelingen 17 : 11; Johannes 4 : 22; Hosea 5 : 11; Openbaring 13 : 12, 16, 17; Jeremia 8 : 9.

3 Degenen die, onder de dekmantel van de christelijke vrijheid, een bepaalde zonde bedrijven, of zich aan de een of andere lust overgeven, vernietigen daarmee de zin en het doel die de christelijke vrijheid heeft. Zin en doel daarvan zijn immers dat wij, zonder vrees, uit de hand der vijanden verlost, de Here zouden dienen in heiligheid en gerechtigheid voor zijn aangezicht, al onze dagen ¹.

1 Galaten 5 : 13; 1 Petrus 2 : 16; 2 Petrus 2 : 19; Johannes 8 : 34; Lucas 1 : 74, 75.

4 En omdat de machten die God verordineerd heeft, en de vrijheid die Christus verworven heeft, niet door God bedoeld zijn om te vernietigen maar om over en weer elkaar te steunen en te bewaren, weerstaan degenen die onder de dekmantel van de christelijke vrijheid de een of andere wettige macht of de wettige uitoefening ervan tegenstaan, hetzij het een burgerlijke of een kerkelijke macht betreft, de ordinantie van God ¹. En zij die zulke meningen openbaarmaken of dergelijke praktijken verdedigen, zoals die tegen het licht der natuur ingaan of tegen de bekende beginselen van het Christendom betreffende het geloof, de eredienst of de levenswandel of tegen de kracht der Godzaligheid, dan wel wanneer het betreft zulke verkeerde meningen of praktijken die krachtens hun aard of door de manier waarop ze openbaargemaakt of verdedigd worden de uiterlijke vrede en orde die Christus in zijn kerk heeft gevestigd, dreigen te verstoren, zullen wettig ter verantwoording geroepen worden en aan de kerkelijke censuur ² en het strafrecht van de burgerlijke rechter worden onderworpen ³.

1 Matteüs 12 : 25; 1 Petrus 2 : 13, 14, 16 (Romeinen 13 : 1-8); Hebreëën 13 : 17.
2 Romeinen 1 : 32 met 1 Korintiërs 5 : 1, 5, 11, 13; 2 Johannes : 10, 11
en 2 Tessalonicenzen 3 : 14 en 1 Timoteüs 6 : 3-5 en Titus 1 : 10, 11, 13 en 3 : 10
met Matteüs 18 : 15-17; 1 Timoteüs 1 : 19, 20; Openbaring 2 : 2, 14, 15, 20; 3 : 9.
3 (Deuteronomium 13 : 6-12). Romeinen 13 : 3, 4 met 2 Johannes : 10, 11; Ezra 7 : 23, 25-28;

Openbaring 17 : 12, 16, 17; Nehemia 13 : 15, 17, 21, 22, 25, 30;
2 Koningen 23 : 5, 6, 9, 10, 21; 2 Kronieken 34 : 33; 15 : 12, 13, 16; Daniël 3 : 29;
1 Timoteüs 2 : 2; Jesaja 49 : 23; Zacharia 13 : 2, 3.

(De woorden „en het strafrecht van de burgerlijke rechter” met de daarbij behorende Schriftverwijzingen zijn weggelaten in de Amerikaanse revisie).

21 *De eredienst en de sabbat*

1 Het licht der natuur laat zien dat er een God is die heerschappij en soevereiniteit over allen heeft. Hij is goed en doet goed aan allen. En daarom moet men Hem vrezen, liefhebben, prijzen, aanroepen, vertrouwen en dienen met geheel het hart, met geheel de ziel en met geheel de kracht ¹. Maar de wijze van verering van de ware God die voor Hem aanvaardbaar is werd door Hemzelf ingesteld, en is zo aan zijn openbaarde wil gebonden dat Hij niet mag worden vereerd naar de denkbeelden en vindingen van mensen of de ingevingen van Satan, door middel van de een of andere zichtbare voorstelling of een andere manier die niet in de heilige Schrift is voorgeschreven ².

1 Romeinen 1 : 20; Handelingen 17 : 24; Psalm 119 : 68; Jeremia 10 : 7; Psalm 31 : 24; 18 : 4; Romeinen 10 : 12; Psalm 62 : 9; Jozua 24 : 14; Marcus 12 : 33. 2 Deuteronomium 12 : 32; Matteüs 15 : 9; Handelingen 17 : 25; Matteüs 4 : 9, 10 (Deuteronomium 4 : 15-20); Exodus 20 : 4-6; Kolossenzen 2 : 23.

2 Religieuze verering moet worden gegeven aan God, de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, en aan Hem alleen ¹. Niet aan engelen, heiligen of aan welk ander schepsel ook ². En sinds de zondeval niet zonder een Middelaar, noch door bemiddeling van een ander dan van Christus alleen ³.

1 Matteüs 4 : 10 met Johannes 5 : 23 en 2 Korintiërs 13 : 14. 2 Kolossenzen 2 : 18; Openbaring 19 : 10; Romeinen 1 : 25. 3 Johannes 14 : 6; 1 Timoteüs 2 : 5; Efeziërs 2 : 18; Kolossenzen 3 : 17.

3 Het gebed, met dankzegging, als één speciaal onderdeel van de eredienst ¹, wordt door God van alle mensen vereist ². En opdat het Hem welgevallig mag zijn, moet het worden gedaan in de naam van de Zoon ³ met de bijstand van zijn Geest ⁴, naar zijn wil ⁵, met verstand, eerbied, nederigheid, innigheid, geloof, liefde en volharding ⁶, en wanneer het hardop uitgesproken wordt in een bekende taal ⁷.

1 Filippenzen 4 : 6. 2 Psalm 65 : 3. 3 Johannes 14 : 13, 14; 1 Petrus 2 : 5.

4 Romeinen 8 : 26. 5 Johannes 5 : 14. 6 Psalm 47 : 8; Prediker 5 : 1, 2; Hebrëen 12 : 28; Genesis 18 : 27; Jakobus 5 : 16; 1 : 6, 7; Marcus 11 : 24; Matteüs 6 : 12, 14, 15; Kolossenzen 4 : 2; Efeziërs 6 : 18. 7 1 Korintiërs 14 : 14.

4 Er moet gebeden worden voor dingen die geoorloofd zijn ¹, en voor allerlei mensen die in leven zijn of hierna zullen leven ². Maar niet voor de doden ³, of voor degenen van wie bekend is dat zij de zonde tot de dood bedreven hebben ⁴.

1 (1 Johannes 5 : 14). 2 1 Timoteüs 2 : 1, 2; Johannes 17 : 20; 2 Samuël 7 : 29; Ruth 4 : 12.
3 2 Samuël 12 : 21-23 met Lucas 16 : 25, 26; Openbaring 14 : 13. 4 1 Johannes 5 : 16.

5 De lezing van de Schriften met Goddelijke vrees ¹, de gezonde prediking ² en het gewetensvol luisteren naar het Woord, in gehoorzaamheid aan God, met verstand, geloof en eerbied ³, het zingen van psalmen met dank in het hart ⁴, en ook de bediening van de sacramenten die door Christus zijn ingesteld op de bestemde tijd, en het waardig ontvangen ervan, het zijn allemaal delen van de normale eredienst aan God ⁵. Bovendien ook religieuze eden ⁶ en geloften ⁷, plechtig vasten ⁸ en bijzondere dankdiensten ⁹, die naar hun respectieve tijden en gelegenheden op heilige en Godvrezende manier gedaan en gehouden dienen te worden ¹⁰.

1 Handelingen 15 : 21; Openbaring 1 : 3. 2 2 Timoteüs 4 : 2. 3 Jakobus 1 : 22; Handelingen 10 : 33; Matteüs 13 : 19; Hebrëen 4 : 2; Jesaja 66 : 2. 4 Kolossenzen 3 : 16; Efeziërs 5 : 19; Jakobus 5 : 13. 5 Matteüs 28 : 19a (1 Korintiërs 11 : 23-29); Handelingen 2 : 42. 6 Deuteronomium 6 : 13 met Nehemia 10 : 29. 7 Jesaja 19 : 21 met Prediker 5 : 4, 5. 8 Joël 2 : 12; Ester 4 : 16; Matteüs 9 : 15; 1 Korintiërs 7 : 5.
9 (Psalm 107); Ester 9 : 22. 10 Hebrëen 12 : 28.

6 Noch het gebed noch welk ander deel van de eredienst ook is nu onder het evangelie gebonden aan, of meer Gode welgevallig door, de een of andere plaats waar ze gebeurt of waarheen ze gericht wordt ¹. Maar God moet overal ² vereerd worden in geest en waarheid ³, zowel in de afzonderlijke gezinnen ⁴, en dat dagelijks ⁵, en in het verborgene door ieder voor zichzelf ⁶, als ook meer plechtig in de openbare samenkomsten, die dan ook niet zorgeloos of moedwillig verzuimd of veronachtzaamd moeten worden, wanneer God door zijn Woord of voorzienigheid daartoe roept ⁷.

1 Johannes 4 : 21. 2 Maleachi 1 : 11; 1 Timoteüs 2 : 8. 3 Johannes 4 : 23, 24.
4 Jeremia 10 : 25; Deuteronomium 6 : 6, 7; Job 1 : 5; 2 Samuël 6 : 18, 20; 1 Petrus 3 : 7; Handelingen 10 : 2. 5 Matteüs 6 : 11. 6 Matteüs 6 : 6; Efeziërs 6 : 18.
7 Jesaja 56 : 6, 7; Hebrëen 10 : 25; Spreuken 1 : 20, 21, 24; 8 : 34; Handelingen 13 : 42; Lucas 4 : 16; Handelingen 2 : 42.

7 Zoals het in de natuurwet ligt dat, in het algemeen, een behoorlijke hoeveelheid tijd gereserveerd moet worden voor de verering van God, zo heeft Hij, in zijn Woord, door een stellig, zedelijk en altijd geldend gebod dat alle mensen in alle eeuwen bindt, één dag uit de zeven in het bijzonder als sabbat aangewezen, die dan ook aan Hem moet worden geheiligd ¹. Dat was van het begin van de wereld tot aan de opstanding van Christus de

laatste dag van de week. Maar vanaf Christus' opstanding is hij veranderd in de eerste dag van de week ¹. Deze wordt in de Schrift de Dag des Heren genoemd ², en moet als de Christelijke sabbat onderhouden worden tot aan het einde van de wereld ³.

1 Exodus 20 : 8, 10, 11; Jesaja 56 : 2, 4, 6, 7. 2 Genesis 2 : 2, 3; 1 Korintiërs 16 : 1, 2; Handelingen 20 : 7. 3 Openbaring 1 : 10. 4 Exodus 20 : 8, 10 met Matteüs 5 : 17, 18.

8 Deze sabbat wordt dan aan de Here geheiligd wanneer de mensen, na de verschuldigde voorbereiding van hun hart en nadat zij vóór die tijd hun dagelijkse aangelegenheden geregeld hebben, niet alleen de hele dag een heilige rust in acht nemen van hun werken, woorden en gedachten betreffende hun wereldlijke arbeid en ontspanning ¹, maar ook de hele tijd in beslag genomen worden door de openbare of persoonlijke oefeningen van hun verering van God, of ook door werken van noodzakelijkheid en barmhartigheid ².

1 Exodus 20 : 8; 16 : 23, 25, 26, 29, 30; 31 : 15-17; Jesaja 58 : 13; Nehemia 13 : 15-19, 21, 22. 2 Jesaja 58 : 13; Matteüs 12 : 1-13.

22 *Wettige eden en geloften*

1 Een wettige eed maakt deel uit van religieuze verering ¹, waarin bij een passende gelegenheid de persoon die zweert God plechtig tot getuige roept bij wat hij verklaart of belooft, en Hem vraagt hem te oordelen overeenkomstig de waarheid of de leugenachtigheid van wat hij zweert ².

1 Deuteronomium 10 : 20. 2 Exodus 20 : 7; Leviticus 19 : 12; 2 Korintiërs 1 : 23; 2 Kronieken 6 : 22, 23.

2 Alleen bij de naam van God behoren de mensen te zweren, en dan moet deze gebruikt worden met alle heilige vrees en eerbied ¹. Daarom is onnodig en overhaast zweren bij die heerlijke en ontzagwekkende naam, en alle zweren bij iets anders zondig en te verfoeien ². Toch is in zaken van belang en gewicht een eed toegestaan door het Woord van God onder het Nieuwe Testament even goed als onder het Oude ³. Daarom behoort een wettige eed, wanneer die met wettig gezag wordt geëist, in zulke aangelegenheden te worden afgelegd ⁴.

1 Deuteronomium 6 : 13. 2 Exodus 20 : 7; Jeremia 5 : 7; Matteüs 5 : 34, 37; Jakobus 5 : 12. 3 Hebreëen 6 : 16; 2 Korintiërs 1 : 23; Jesaja 65 : 16. 4 1 Koningen 8 : 31; Nehemia 13 : 25; Ezra 10 : 5.

3 Wie een eed zweert behoort het gewicht van zulk een plechtige handeling goed te overwegen, en daarin niets te verzekeren dan wat naar zijn volle overtuiging de waarheid is ¹. Ook mag men zich door een eed nergens toe verbinden dan tot wat goed en rechtvaardig is, en wat men gelooft zo te zijn, en tot datgene waartoe men in staat is en vast besloten om het uit te voeren ². Maar het is een zonde om een eed te weigeren die iets betreft dat goed en rechtvaardig is wanneer deze wordt opgelegd met wettig gezag ³.

1 *Exodus 20 : 7; Jeremia 4 : 2.* 2 *Genesis 24 : 2, 3, 5, 6, 8, 9.* 3 *Numeri 5 : 19, 21; Nehemia 5 : 12; Exodus 22 : 7-11.*

4 Een eed moet afgelegd worden in duidelijke bewoordingen van normale betekenis, zonder dubbelzinnigheid of innerlijk voorbehoud ¹. Ze kan niet tot zonde verplichten. Maar wanneer ze is afgelegd met betrekking tot iets dat niet zondig is, verplicht ze tot uitvoering, ook als men tot zijn schade gezworen heeft ². Ook mag ze niet geschonden worden als ze is afgelegd ten overstaan van ketters of ongelovigen ³.

1 *Jeremia 4 : 2; Psalm 24 : 4.* 2 *2 Samuël 25 : 22, 32-34; Psalm 15 : 4.*
3 *Ezechiël 17 : 16, 18, 19; Jozua 9 : 18, 19 met 2 Samuël 2 : 1.*

5 Een gelofte is van dezelfde aard als een eed die een belofte inhoudt, en dient te worden afgelegd met dezelfde religieuze zorgvuldigheid en even trouw te worden gehouden ¹.

1 *Jesaja 19 : 21; Prediker 5 : 4-6; Psalm 61 : 9; 66 : 13, 14.*

6 Ze moet niet afgelegd worden ten overstaan van een schepsel, maar van God alleen ¹. En om Hem welgevallig te zijn moet ze vrijwillig gedaan worden, uit geloof, en met het bewustzijn dat men de plicht heeft haar te houden, om zijn dankbaarheid voor ontvangen genade te uiten, of om te verkrijgen wat wij nodig hebben. Daarbij verbinden we ons te strikter tot noodzakelijke verplichtingen, of tot andere dingen, in zoverre en zolang als zij op gepaste manier daartoe bijdragen ².

1 *Psalm 76 : 12; Jeremia 44 : 25, 26.* 2 *Deuteronomium 23 : 21-23; Psalm 50 : 14; Genesis 28 : 20-22; 1 Samuël 1 : 11; Psalm 66 : 13, 14; Psalm 132 : 2-5.*

7 Niemand mag een gelofte afleggen om iets te doen dat in het Woord van God wordt verboden, of wat het uitvoeren van een verplichting die daarin geboden wordt zou verhinderen, of wat boven zijn macht uitgaat, en voor de uitvoering waarvan hij geen belofte of bekwaamheid van God heeft ontvangen ¹. In dit opzicht zijn paapse kloostergeloften betreffende een levenslang celibaat, de gelofte van vrijwillige armoede en gehoorzaamheid aan de regels van een bepaalde orde, zover ervandaan graden van hogere volmaaktheid te zijn dat ze niets anders zijn dan bijgelovige en zondige strikken waarin geen Christen zich mag laten vangen ².

1 *Handelingen 23 : 12, 14; Marcus 7 : 26; Numeri 30 : 5, 8, 12, 13.* 2 *Matteüs 19 : 11, 12; 1 Korintiërs 7 : 2, 9; Efeziërs 4 : 28; 1 Petrus 4 : 2; 1 Korintiërs 7 : 23.*

23 De burgerlijke overheid

1 God, de hoogste Here en Koning van de hele wereld, heeft burgerlijk overheden verordineerd, om onder Hem over de mensen te regeren, te zijn eigen eer en tot algemeen welzijn. En voor dat doel heeft Hij hen bekleed met de zwaarmacht, om de goeden te beschermen en te bemoedigen en de kwaaddoeners te straffen ¹.

1 Romeinen 13 : 1-4; 1 Petrus 2 : 13, 14.

2 Het is geoorloofd dat christenen een overheidsambt aanvaarden en uitoefenen, wanneer zij daartoe geroepen worden ¹. Zij moeten dan wel heel in het bijzonder vroomheid, recht en vrede handhaven in overeenstemming met de heilzame wetten van de staat ². En dus mogen zij, nu onder het Nieuwe Testament, daarvoor op wettige wijze oorlogvoeren als er daartoe rechtvaardige en noodzakelijke aanleiding bestaat ³.

1 Spreuken 8 : 15, 16; Romeinen 13 : 1, 2, 4. 2 Psalm 2 : 10-12; 1 Timoteüs 2 : 2; Psalm 82 : 3, 4; 2 Samuël 23 : 3; 1 Petrus 2 : 13. 3 Lucas 3 : 14; Romeinen 13 : 4; Matteüs 8 : 9, 10; Handelingen 10 : 1, 2; Openbaring 17 : 14, 16.

3 De burgerlijke overheid mag zich de bediening van het Woord en de sacramenten niet aanmatigen, noch de sleutelmacht van het Koninkrijk der hemelen ¹. Maar ze heeft de bevoegdheid en de plicht om ervoor te zorgen dat de eenheid en de vrede in de kerk wordt bewaard, dat de waarheid van God zuiver en ongerept gehouden wordt, dat elke lastering en ketterij wordt bedwongen, alle verderfelijke en verkeerde gebruiken in eredienst en kerkelijke discipline worden voorkomen of verbeterd, en alle instellingen van God op de juiste manier worden ingevoerd, bediend en onderhouden ². En om dit te beter te kunnen bewerkstelligen heeft zij macht om synodes bijeen te roepen, die bij te wonen, en ervoor te zorgen, dat wat daar verhandeld wordt in overeenstemming met Gods gedachten is ³.

1 2 Kronieken 26 : 18 met Matteüs 18 : 17 en 16 : 19; 1 Korintiërs 12 : 28, 29; Efeziërs 4 : 11, 12; 1 Korintiërs 4 : 1, 2; Romeinen 10 : 15; Hebreërs 5 : 4. 2 Jesaja 49 : 23; Psalm 122 : 9; Ezra 7 : 23, 25-28; Leviticus 24 : 16; Deuteronomium 13 : 5, 6, 12; 2 Koningen 18 : 4 (1 Kronieken 13 : 1-9; 2 Koningen 23 : 1-26); 2 Kronieken 34 : 33; 15 : 12, 13. 3 2 Kronieken 19 : 8-11 (2 Kronieken 29, 30); Matteüs 2 : 4, 5.

[In de Amerikaanse versie luidt paragraaf 3:

Burgerlijke overheden mogen zich de bediening van het Woord en de sacramenten niet aanmatigen (2 Kronieken 26 : 18), of de sleutelmacht in het Koninkrijk der hemelen (Matteüs 16 : 19; 1 Korintiërs 4 : 1, 2), of in het allerminst met geloofszaken zich bemoeien (Johannes 18 : 36; Maleachi 2 : 7; Handelingen 5 : 29). Toch is het de plicht van burgerlijke overheden

als pleegvaders om de kerk van onze gemeenschappelijke Here te beschermen zonder aan de een of andere denominatie boven anderen voorrang te geven, en dat op zo'n manier dat alle kerkelijke personen, wie ze ook zijn, de volledige en onbetwiste vrijheid hebben om ieder deel van hun gewijde functies uit te oefenen, zonder geweld of gevaar te duchten (Jesaja 49 : 23). En, aangezien Jezus Christus een vaste regering en discipline in zijn kerk heeft ingesteld, mag de wet van geen enkele staat zich met de uitoefening daarvan onder degenen die vrijwillig van de een of andere denominatie van Christenen lid zijn, naar hun eigen belijdenis en geloof, bemoeien, of die beletten dan wel hinderen (Psalm 105 : 15; Handelingen 18 : 14-16). Het behoort tot de plicht van de burgerlijke overheid om de personen en goede naam van al haar onderdanen op zo'n krachtige manier te beschermen dat aan niemand toegestaan wordt, ook niet onder de dekmantel van godsdienst of ongeloof, iemand anders, wie het ook is; een onwaardige behandeling, geweld, een belediging of onrecht aan te doen. En verder om ervoor te zorgen dat alle Godsdienstige en kerkelijke vergaderingen zonder overlast of ordeverstoring kunnen worden gehouden (2 Samuël 23 : 3; 1 Timoteüs 2 : 1; Romeinen 13 : 4).] (Zie ook blz. 82.)

4 Het is de plicht van het volk om voor de overheid te bidden ¹, om hun personen te eren ², belasting en andere verschuldigde dingen aan hen te betalen ³, hun wettige bevelen te gehoorzamen, en zich aan hun gezag om der wille van het geweten te onderwerpen ⁴. Ongeloof, of verschil in godsdienst maakt het rechtvaardige en wettige gezag van de overheid niet ongeldig, noch ontslaat dit het volk van de gehoorzaamheid die het haar schuldig is ⁵. Daarvan zijn kerkelijke ambtsdragers niet uitgezonderd ⁶. En nog veel minder heeft de paus enige rechtsbevoegdheid over haar in haar gebied of over een van haar onderdanen, en allerminst de macht om haar van haar waardigheid of van het leven te beroven, als hij oordeelt dat zij ketters zijn of onder welk ander voorwendsel ook ⁷.

1 1 Timoteüs 2 : 1, 2. 2 1 Petrus 2 : 17. 3 Romeinen 13 : 6, 7. 4 Romeinen 13 : 5; Titus 3 : 1. 5 1 Petrus 2 : 13, 14, 16. 6 Romeinen 13 : 1; 1 Koningen 2 : 35; Handelingen 25 : 9-11; 2 Petrus 2 : 1, 10, 11; Judas : 8-11. 7 2 Tessalonicenzen 2 : 4; Openbaring 13 : 15-17.

24 *Het huwelijk en de echtscheiding*

1 Een huwelijk moet worden gesloten tussen één man en één vrouw. Het is voor een man niet geoorloofd meer dan één vrouw te hebben, en voor

een vrouw om meer dan één echtgenoot tegelijkertijd te hebben ¹.

1 Genesis 2 : 24; Matteüs 19 : 5, 6; Spreuken 2 : 17.

2 Het huwelijk is ingesteld voor de wederzijdse hulp van man en vrouw ¹, voor de uitbreiding van de mensheid met wettige nakomelingen, en van de kerk met een heilig zaad ², en om onkuisheid te voorkomen ³.

1 Genesis 2 : 18. 2 Maleachi 2 : 15. 3 1 Korintiërs 7 : 2, 9.

3 Iedereen mag trouwen die in staat is om met goed verstand zijn toestemming te geven ¹. Maar Christenen zijn verplicht om alleen in de Here te trouwen ². En daartoe moeten degenen die de ware gereformeerde religie belijden niet trouwen met ongelovigen, papisten of andere afgodendienaars. Ook zullen Godvrezende mensen geen ongelijk span vormen door te trouwen met wie bekend staan als slecht in hun levenswandel of verfoeilijke ketterijen aanhangen ³.

1 Hebreëen 13 : 4; 1 Timoteüs 4 : 3; 1 Korintiërs 7 : 36-38; Genesis 24 : 57, 58.

2 1 Korintiërs 7 : 39. 3 Genesis 34 : 14; Exodus 34 : 16; Deuteronomium 7 : 3, 4;

1 Koningen 11 : 4; Nehemia 13 : 25-27; Maleachi 2 : 11, 12; 2 Korintiërs 6 : 14.

4 Een huwelijk behoort niet te worden gesloten binnen de graden van bloedverwantschap of verzwagering die in het Woord worden verboden ¹. Ook kunnen zulke bloedschendinge huwelijken nooit wettig gemaakt worden door een menselijke wet of door de toestemming van de partijen zodat deze personen zouden mogen samenleven als man en vrouw ². Een man mag niemand van de familie van zijn (gestorven) vrouw trouwen die in bloedverwantschap dichter tot hem staat dan hij in zijn eigen familie zou mogen trouwen, en een vrouw niet met iemand uit haar mans familie die dichter tot haar staat in bloedverwantschap dan zij in haar eigen familie zou mogen trouwen ³. (Zie ook blz. 82.)

1 (Leviticus 18). 1 Korintiërs 5 : 1; Amos 2 : 7. 2 Marcus 6 : 18; Leviticus 18 : 24-28.

3 Leviticus 20 : 19-21.

5 Overspel of ontucht gepleegd na het aangaan van een verloving en die wordt ontdekt vóór de trouwdag, geeft aan de onschuldige partij het recht om de verloving te verbreken ¹. In geval van overspel na de trouwdag is de onschuldige partij gerechtigd om echtscheiding aan te vragen ² en om nadat deze uitgesproken is iemand anders te trouwen, alsof de partij die overtreeden heeft dood was ³.

1 Matteüs 1 : 18-20. 2 Matteüs 5 : 31, 32. 3 Matteüs 19 : 9; Romeinen 7 : 2, 3.

6 Hoewel de verdorvenheid van de mens zo groot is dat hij geneigd is om naar argumenten te zoeken om op onrechtmatige manier te scheiden degenen die God in het huwelijk samengevoegd heeft, toch is er geen voldoende reden om de band van het huwelijk te verbreken dan bij overspel of zulke moedwillige verlating die op geen enkele manier door de kerk of door de burgerlijke overheid geheeld kan worden ¹. Daarbij moet een publieke en

ordelijke procedure in acht genomen worden, en de betreffende personen dienen niet aan eigen wil en vrijheid van handelen in eigen zaak te worden overgelaten ².

1 *Matteüs 19 : 8, 9; 1 Korintiërs 7 : 15; Matteüs 19 : 6.* 2 *Deuteronomium 24 : 1-4.*

25 De kerk

1 De katholieke of universele kerk, die onzichtbaar is, bestaat uit het volle aantal uitverkorenen, die tot één vergaderd werden, worden of zullen worden onder Christus haar Hoofd. Zij is zijn vrouw en zijn lichaam, vervuld met Hem, die alles in allen volmaakt ¹.

1 *Efeziërs 1 : 10, 22, 23; 5 : 23, 27, 32; Kolossenzen 1 : 18.*

2 De zichtbare kerk, die onder het evangelie eveneens katholiek of universeel is (niet tot één natie beperkt, zoals vroeger onder de wet), bestaat uit allen die over de hele wereld de ware godsdienst belijden ¹, samen met hun kinderen ². Zij is het Koninkrijk van de Here Jezus Christus ³, het huis en gezin van God ⁴. En buiten haar is er geen normale mogelijkheid om behouden te worden ⁵.

1 *1 Korintiërs 1 : 2; 12 : 12, 13; Psalm 2 : 8; Openbaring 7 : 9; Romeinen 15 : 9-12.*

2 *1 Korintiërs 7 : 14; Handelingen 2 : 39; Ezechiël 16 : 20, 21; Romeinen 11 : 16; Genesis 3 : 15; 17 : 7.* 3 *Matteüs 13 : 47; Jesaja 9 : 7.* 4 *Efeziërs 2 : 19; 3 : 15.* 5 *Handelingen 2 : 47.*

3 Aan deze katholieke, zichtbare kerk heeft Christus gegeven de evangeliebediening, de woorden Gods en zijn instellingen, voor de vergadering en volmaking van de heiligen in dit leven, tot aan het einde van de wereld. Door zijn tegenwoordigheid en door zijn Geest maakt Hij deze daartoe krachtig, naar zijn belofte ¹.

1 *1 Korintiërs 12 : 28; Efeziërs 4 : 11-13; Matteüs 28 : 19, 20; Jesaja 59 : 21.*

4 Deze katholieke kerk is soms meer soms minder zichtbaar geweest ¹. En afzonderlijke kerken, die leden ervan zijn, zijn meer of minder zuiver, al naardat de leer van het evangelie gepredikt en omhelsd wordt, de Goddelijke instellingen worden bediend en de openbare eredienst meer of minder zuiver in haar uitgeoefend wordt ².

1 *Romeinen 11 : 3, 4; Openbaring 12 : 6, 14.* 2 *(Openbaring 2 : 3) 1 Korintiërs 5 : 6, 7.*

5 De zuiverste kerken die er onder de hemel zijn staan nog bloot aan

verwarring en dwaling ¹. En sommige kerken zijn zo verbasterd dat ze geen kerken van Christus meer zijn maar synagogen van Satan ². Toch zal er altijd op aarde een kerk zijn die God overeenkomstig zijn wil zal vereren ³.

1 *1 Korintiërs 13 : 12 (Openbaring 2 : 3); Matteüs 13 : 24-30, 47.* 2 *Openbaring 18 : 2; Romeinen 11 : 18-22.* 3 *Matteüs 16 : 18; Psalm 72 : 17; 102 : 28; Matteüs 28 : 19, 20.*

6 Er is geen ander Hoofd van de kerk dan de Here Jezus Christus ¹. De paus van Rome kan dus in geen enkel opzicht het hoofd ervan zijn, maar hij is die antichrist, die mens der zonde en zoon des verderfs die zichzelf in de kerk tegen Christus verheft en tegen al wat God heet ². (Zie ook blz. 82.)

1 *Kolossenzen 1 : 18; Efeziërs 1 : 22.* 2 *Matteüs 23 : 8-10; 2 Tessalonicenzen 2 : 3, 4, 8, 9; Openbaring 13 : 6.*

26 *De gemeenschap der heiligen*

1 Alle heiligen die in Jezus Christus hun Hoofd verenigd zijn door zijn Geest en door het geloof, hebben gemeenschap met Hem in zijn genadegaven, lijden, dood, opstanding en heerlijkheid ¹. En, verenigd met elkaar in de liefde hebben zij deel aan elkaars talenten en gaven ². Zij zijn gebonden om zulke openbare en persoonlijke plichten te vervullen als bijdragen tot het wederkerige welzijn zowel van de inwendige als van de uitwendige mens ³.

1 *1 Johannes 1 : 3; Efeziërs 3 : 16-19; Johannes 1 : 16; Efeziërs 2 : 5, 6; Filippenzen 3 : 10; Romeinen 6 : 5, 6; 2 Timoteüs 2 : 12.* 2 *Efeziërs 4 : 15, 16; 1 Korintiërs 12 : 7; 3 : 21-23; Kolossenzen 2 : 19.* 3 *1 Tessalonicenzen 5 : 11, 14; Romeinen 1 : 11, 12, 14; 1 Johannes 3 : 16-18; Galaten 6 : 10.*

2 De heiligen zijn krachtens hun belijdenis verplicht om een heilige broederschap en gemeenschap in het vereren van God te onderhouden en zulke andere geestelijke diensten aan elkaar te bewijzen als tot hun wederkerige opbouw strekken ¹. Ze moeten elkaar ook in allerlei uiterlijke dingen ondersteunen, al naar hun verschillende vermogens en naardat nodig is. En deze gemeenschap moet, zoveel God daartoe gelegenheid geeft, worden uitgestrekt tot allen die waar dan ook de naam van de Here Jezus aanroepen ².

1 *Hebreeën 10 : 24, 25; Handelingen 2 : 42, 46; Jesaja 2 : 3; 1 Korintiërs 11 : 20.* 2 *Handelingen 2 : 44, 45; 1 Johannes 3 : 17; 2 Korintiërs 8, 9; Handelingen 11 : 29, 30.*

3 Deze gemeenschap, die de heiligen met Christus hebben, maakt hen op geen enkele manier deelgenoten aan het wezen van zijn Godheid, noch aan

Christus in enig opzicht gelijk ¹ – dit te beweren is Goddeloos en Godslasterlijk. Ook ontnemt hun gemeenschap als heiligen met elkaar niemand de aanspraak of het eigendomsrecht dat ieder van hen op zijn goederen of bezittingen heeft, of maakt ze inbreuk erop ².

1 Kolossenzen 1 : 18, 19; 1 Korintiërs 8 : 6; Jesaja 42 : 8; 1 Timoteüs 6 : 15, 16; Psalm 45 : 8 met Hebreëen 1 : 8, 9. 2 Exodus 20 : 15; Efeziërs 4 : 28; Handelingen 5 : 4.

27 De sacramenten

1 Sacramenten zijn heilige tekenen en zegels van het verbond der genade ¹, door God Zelf ingesteld ², om Christus en zijn weldaden duidelijk voor te stellen, en om ons deelhebben in Hem te bevestigen ³, en ook om een zichtbaar onderscheid te maken tussen wie tot de kerk behoren en de rest van de wereld ⁴. En op plechtige manier verbinden ze hen aan de dienst van God in Christus, naar zijn Woord ⁵.

*1 Romeinen 4 : 11; Genesis 17 : 7, 10. 2 Matteüs 28 : 19; 1 Korintiërs 11 : 23.
3 1 Korintiërs 10 : 16; 11 : 25, 26; Galaten 3 : 27. 4 Romeinen 15 : 8; Exodus 12 : 48; Genesis 34 : 14. 5 Romeinen 6 : 3, 4; 1 Korintiërs 10 : 16, 21.*

2 In elk sacrament is er een geestelijke relatie of sacramentele eenheid tussen het teken en de zaak die afgebeeld wordt. Daarvandaan komt het dat de namen en werkingen van het een aan het ander worden toegeschreven ¹.

1 Genesis 17 : 10; Matteüs 26 : 27, 28; Titus 3 : 5.

3 De genade die in of door de sacramenten wordt tentoongesteld, wordt, bij juist gebruik, niet door de een of andere kracht die in haar zou liggen geschonken. Ook hangt de kracht van een sacrament niet af van de vroomheid of intentie van hem die het bedient ¹, maar van het werk van de Geest ² en het instellingswoord. Dat laatste bevat, samen met een voorschrift dat tot het gebruik ervan machtigt, een belofte dat het ten goede komt aan wie het waard zijn het te ontvangen ³.

*1 Romeinen 2 : 28, 29; 1 Petrus 3 : 21. 2 Matteüs 3 : 11; 1 Korintiërs 12 : 13.
3 Matteüs 26 : 27, 28; 28 : 19, 20.*

4 In de bedeling van het evangelie zijn er maar twee sacramenten door Christus onze Here ingesteld, namelijk de doop en het avondmaal des Heren. Geen van deze beide mag door iemand anders worden bediend dan door een dienaar des Woords die wettig in het ambt gesteld is ¹.

1 *Matteüs 28 : 19a; 1 Korintiërs 11 : 20, 23; 4 : 1; Hebreëën 5 : 4.*

5 De sacramenten van het Oude Testament waren, met betrekking tot de geestelijke dingen die erdoor afgebeeld en tentoongesteld werden, in wezen dezelfde als die van het Nieuwe ¹.

1 *1 Korintiërs 10 : 1-4.*

28 De doop

1 De doop is een sacrament onder het Nieuwe Testament, dat door Jezus Christus is ingesteld ¹, niet alleen voor de plechtige opname van de dopeling in de zichtbare kerk ², maar ook om hem een teken en zegel van het genadeverbond te zijn ³, van zijn inlijving in Christus ⁴, wedergeboorte ⁵, vergeving van zonden ⁶, en van een zich aan God wijden door Jezus Christus om in nieuwheid des levens te wandelen ⁷. En dit sacrament moet, naar Christus' eigen voorschrift, in zijn kerk gehandhaafd worden tot aan het einde van de wereld ⁸.

1 *Matteüs 28 : 19a.* 2 *1 Korintiërs 12 : 13.* 3 *Romeinen 4 : 11 met Kolossenzen 2 : 11, 12.*
4 *Galaten 3 : 27; Romeinen 6 : 5.* 5 *Titus 3 : 5.* 6 *Marcus 1 : 4.* 7 *Romeinen 6 : 3, 4.*
8 *Matteüs 28 : 19, 20.*

2 Het uiterlijke element dat in dit sacrament gebruikt moet worden is water. Daarmee moet de dopeling gedoopt worden in de naam van de Vader, en van de Zoon, en van de Heilige Geest, door een evangeliedenaar die daartoe wettig geroepen is ¹.

1 *Matteüs 3 : 11; Johannes 1 : 33; Matteüs 28 : 19, 20.*

3 Onderdopeling van de dopeling in het water is niet noodzakelijk, maar de doop wordt op de juiste wijze bediend door het uitgieten of sprenkelen van water op de dopeling ¹.

1 *Hebreëën 9 : 10, 19-22; Handelingen 2 : 41; 16 : 33; Marcus 7 : 4.*

4 Niet alleen dienen te worden gedoopt wie metterdaad hun geloof in en hun gehoorzaamheid aan Christus belijden ¹, maar ook de kinderen van één of beide gelovige ouders ².

1 *Marcus 16 : 15, 16; Handelingen 8 : 37, 38.* 2 *Genesis 17 : 7, 9 met Galaten 3 : 9, 14 en Kolossenzen 2 : 11, 12 en Handelingen 2 : 38, 39 en Romeinen 4 : 11, 12; 1 Korintiërs 7 : 14; Matteüs 28 : 19; Marcus 10 : 13-16; Lucas 18 : 15.*

5 Hoewel het een zware zonde is om deze instelling te verachten en te verwaarlozen ¹, toch zijn de genade en de zaligheid niet zo onafscheidelijk eraan verbonden dat niemand wedergeboren of zalig kan worden zonder te zijn gedoopt ², of dat allen die gedoopt zijn zonder twijfel wedergeboren worden ³.

1 Lucas 7 : 30 met Exodus 4 : 24-26. 2 Romeinen 4 : 11;
Handelingen 10 : 2, 4, 22, 31, 45, 47.

6 De kracht van de doop is niet gebonden aan het tijdstip waarop hij wordt bediend ¹. Maar, bij een recht gebruik van deze instelling, wordt de beloofde genade niet alleen aangeboden maar echt toegeëigend en geschonken door de Heilige Geest aan diegenen – hetzij volwassenen of kinderen – voor wie naar de raad van Gods wil die genade geldt, en dat op de door Hem bestemde tijd ².

1 Johannes 3 : 5, 8. 2 Galaten, 3 : 27; Titus 3 : 5; Efeziërs 5 : 25, 26; Handelingen 2 : 33, 41.

7 Het sacrament van de doop moet maar één keer aan iemand bediend worden ¹.

1 Titus 3 : 5.

29 *Het avondmaal des Heren*

1 In de nacht waarin Hij verraden werd heeft onze Here Jezus het sacrament van zijn lichaam en bloed ingesteld, dat wij het avondmaal des Heren noemen. Het moet in de kerk onderhouden worden tot het einde van de wereld, ter voortdurende gedachtenis van zijn Zelf-offerande in zijn dood, voor de verzegeling van alle weldaden die daaruit voor de ware gelovigen voortkomen, voor hun geestelijke voeding en hun groei in Hem, om zich almeer betrokken te weten bij alle plichten die zij Hem verschuldigd zijn en die te vervullen, en als een band en onderpand van hun gemeenschap met Hem en met elkaar als leden van zijn mystieke lichaam ¹.

1 1 Korintiërs 11 : 23-26; 10 : 16, 17, 21; 12 : 13.

2 In dit sacrament wordt Christus niet aan zijn Vader geofferd. Ook wordt er beslist geen echte offerande gebracht voor de vergeving van de zonden van levenden en doden ¹. Maar het is slechts een herdenking van de ene offerande van Zichzelf, door Hem aan het kruis gebracht, eens voor

altijd, en een geestelijk offer van alle mogelijke lof aan God daarvoor gebracht ². Dat brengt met zich mee dat het paapse misoffer – zoals zij dat noemen – een afschuwelijke belediging is voor het ene en enige offer van Christus, de enige verzoening van al de zonden van de uitverkorenen ³.

1 Hebreëën 9 : 22, 25, 26, 28. 2 1 Korintiërs 11 : 24-26; Matteüs 26 : 26, 27.

3 Hebreëën 7 : 23, 24, 27; 10 : 11, 12, 14, 18.

3 De Here Jezus heeft in deze instelling aan zijn dienaren voorgeschreven om zijn instellingswoorden aan de mensen uit te leggen, te bidden, en de tekenen van brood en wijn te zegenen, en die daardoor van een algemeen tot een heilig gebruik af te zonderen; en om het brood te nemen en het te breken, de beker eveneens te nemen, en beide – terwijl zijzelf ook deelnemen – aan de deelnemenden uit te reiken ¹, maar niet aan degenen die dan niet in de gemeente aanwezig zijn ².

1 Matteüs 26 : 26-28 en Marcus 14 : 22-24 en Lucas 22 : 19, 20 en 1 Korintiërs 11 : 23-26.

2 Handelingen 20 : 7; 1 Korintiërs 11 : 20.

4 Privaatmissen, of het als enige ontvangen van dit sacrament door een priester of iemand anders ¹, en evenzo het ontzeggen van de beker aan het volk ², het vereren van de tekenen, die omhoog te heffen, of voor aanbidding rond te dragen en te bewaren voor het een of ander zogenaamd religieus gebruik – al die dingen gaan in tegen de natuur van dit sacrament en tegen de instelling van Christus ³.

1 1 Korintiërs 10 : 16. 2 Marcus 14 : 23; 1 Korintiërs 11 : 25-29. 3 Matteüs 15 : 9.

5 De uiterlijke tekenen van dit sacrament, afgezonderd tot het gebruik zoals dat door Christus is ingesteld, staan in zulk een betrekking tot Hem, de Gekruisigde, dat zij terecht, maar toch alleen naar de aard van de sacramenten, soms worden genoemd met de naam van de dingen die zij voorstellen, namelijk het lichaam en bloed van Christus ¹. Hoewel, in wezen en aard blijven ze toch echt en alleen brood en wijn, zoals ze vóór die tijd waren ².

1 Matteüs 26 : 26-28. 2 1 Korintiërs 11 : 26-28; Matteüs 26 : 29.

6 De leer die, bij consecratie door een priester of op andere manier, een verandering van de substantie van brood en wijn in de substantie van Christus' lichaam en bloed verdedigt (gewoonlijk transsubstantiatie genoemd) is niet alleen strijdig met de Schrift, maar ook met het gezond verstand en de rede. Ze vervalst de natuur van dit sacrament, en was en is een bron van veel bijgelovigheden, ja van grove afgoderijen ¹.

1 Handelingen 3 : 21; 1 Korintiërs 11 : 24-26; Lucas 24 : 6, 39.

7 Wanneer zij, die waardig zijn om het te ontvangen, uiterlijk de zichtbare elementen in dit sacrament gebruiken ¹, ontvangen ze tegelijkertijd en metterdaad ook innerlijk door het geloof, maar dat niet vleeselijk en lichamelijk, maar geestelijk, Christus, de Gekruisigde. En ze worden met Hem

en met alle weldaden van zijn dood gevoed. Christus' lichaam en bloed is dan wel niet lichamelijk of vleselijk in, met en onder de tekenen van brood en wijn aanwezig, maar ze zijn dat toch voor het geloof van wie aan deze instelling geloof hechten, even echt – hoewel dan geestelijk – als de elementen zelf er voor hun uiterlijke zintuigen zijn ².

1 1 Korintiërs 11 : 23. 2 1 Korintiërs 10 : 16.

8 Hoewel onwetende en slechte lieden de uiterlijke elementen van dit sacrament ontvangen, toch ontvangen zij niet wat erdoor afgebeeld wordt. Maar door hun onwaardig komen tot het avondmaal zijn zij schuldig aan het lichaam en bloed des Heren, tot hun eigen verdoemenis. Daarom zijn alle onwetenden en Goddeloze personen totaal ongeschikt om de gemeenschap met de Here te genieten, en zijn ze onwaardig om aan zijn tafel aan te zitten, en – zonder zwaar tegen Christus te zondigen – kunnen ze, zolang ze zo blijven, niet aan deze heilige verborgenheden deelnemen ¹, of ertoe toegelaten worden ².

1 1 Korintiërs 11 : 27-29; 2 Korintiërs 6 : 14-16. 2 1 Korintiërs 5 : 6, 7, 13;
2 Tessalonicenzen 3 : 6, 14, 15; Matteüs 7 : 6.

30 *De kerkelijke censuur*

1 Als Koning en Hoofd van zijn kerk heeft de Here Jezus het bestuur daarvan in handen gelegd van kerkelijke ambtsdragers. Dit bestuur verschilt van dat van de burgerlijke overheid ¹.

1 Jesaja 9 : 6, 7; 1 Timoteüs 5 : 17; 1 Tessalonicenzen 5 : 12; Handelingen 20 : 17, 18;
Hebreeën 13 : 7, 17, 24; 1 Korintiërs 12 : 28; Matteüs 28 : 18-20.

2 Aan deze ambtsdragers zijn de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen toevertrouwd. Uit kracht daarvan hebben zij de bevoegdheid om respectievelijk zonden toe te rekenen of kwijt te schelden, dat Koninkrijk te sluiten voor onboetvaardigen, beide door het Woord en de censuur, en het te openen voor boetvaardige zondaren, door de bediening van het evangelie en het ontslaan van de censuur, al naardat de gelegenheid vereist ¹.

1 Matteüs 16 : 19; 18 : 17, 18; Johannes 20 : 21-23; 2 Korintiërs 2 : 6-8.

3 Kerkelijke censuur is noodzakelijk om zondigende broeders te behouden en terug te winnen, en om anderen af te schrikken van het begaan van dergelijke zonden, voor het uitzuiveren van wat het hele deeg zou kunnen aantasten, voor de verdediging van de eer van Christus en de heilige belijdenis van het evangelie; en om de toorn van God te voorkomen, die terecht

op de kerk zou neerkomen als zij zou toelaten dat zijn verbond en de zegels daarvan door openbare en hardnekkige overtredens werden ontheiligd ¹.

1 (1 Korintiërs 5) 1 Timoteüs 5 : 20; Matteüs 7 : 6; 1 Timoteüs 1 : 20; (1 Korintiërs 11 : 27-34) met Judas : 23.

4 Om deze doeleinden beter te kunnen bereiken moeten de ambtsdragers van de kerk voortgaan met vermanen, afhouden van het sacrament van het avondmaal des Heren voor een tijd, en afsnijden van de gemeenschap der kerk, overeenkomstig de aard van het misdrijf en de schuld van de betrokken persoon ¹.

1 1 Tessalonicenzen 5 : 12; 2 Tessalonicenzen 3 : 6, 14, 15; 1 Korintiërs 5 : 4, 5, 13; Matteüs 18 : 17; Titus 3 : 10.

31 Synodes en concilies

1 Om de kerk beter te regeren en verder op te bouwen dienen er zulke vergaderingen te zijn als gewoonlijk synodes of concilies genoemd worden ¹.

1 Handelingen 15 : 2, 4, 6.

[In de Amerikaanse revisie is hier toegevoegd:

Het behoort tot de competentie van de opzieners en andere regeerders van de afzonderlijke kerken, krachtens hun ambt en de bevoegdheid die Christus heeft gegeven voor de opbouw, en niet voor de afbraak van de kerk, om zulke vergaderingen bijeen te roepen (Handelingen 15) en daarin zo vaak als ze menen dat dit goed is voor het welzijn van de kerk bijeen te komen (Handelingen 15 : 22, 23, 25).

Paragraaf 2 is daar vervallen. En de nummering van de volgende paragrafen aangepast (2-4).]

2 Evenals het aan de overheid wettig geoorloofd is om een synode van dienaren en andere bekwame personen bijeen te roepen, om hen te raadplegen en van hen advies te ontvangen over godsdienstzaken ¹, zo mogen – in geval de overheid een verklaarde vijand van de kerk is – de dienaren van Christus krachtens hun ambt, of samen met andere bekwame personen, daartoe door hun kerken gedelegeerd, in zulke vergaderingen bijeenkomen ².

1 Jesaja 49 : 23; 1 Timoteüs 2 : 1, 2 (2 Kronieken 19 : 8-11, 29, 30); Matteüs 2 : 4, 5; Spreuken 11 : 14. 2 Handelingen 15 : 2, 4, 22, 23, 25.

3 Het behoort tot de taak van synodes en concilies om op dienende wijze geloofsverschillen en gewetenszaken te beslechten, regels vast te stellen en richtlijnen te geven voor een betere ordening van de openbare eredienst en van de regering van Gods kerk; om klachten in ontvangst te nemen in geval van wanbeheer, en om die met gezag af te handelen. En deze besluiten en beslissingen dienen, als ze met het Woord van God in overeenstemming zijn, met eerbied en onderworpenheid ontvangen te worden, en dat niet alleen om hun overeenstemming met het Woord, maar ook om de bevoegdheid waarmee ze genomen zijn en die een verordening van God is in zijn Woord daartoe aangewezen ¹.

1 Handelingen 15 : 15, 19, 24, 27-31; 16 : 4; Matteüs 18 : 17-20.

4 Alle synodes of concilies sinds de dagen van de apostelen, hetzij algemene of particuliere, kunnen dwalen en velen hebben inderdaad gedwaald. Daarom mogen zij niet gemaakt worden tot regel voor geloof of praktijk, maar moeten ze worden gezien als een hulp in beide ¹.

1 Efeziërs 2 : 20; Handelingen 17 : 11; 1 Korintiërs 2 : 5; 2 Korintiërs 1 : 24.

5 Synodes en concilies dienen niets in behandeling te nemen of te besluiten dan alleen wat kerkelijk van aard is. Zij moeten zich niet met burgerlijke aangelegenheden inlaten, die immers de staat aangaan, tenzij dan door middel van een nederig verzoekschrift, in buitengewone gevallen, of als een advies in gewetensaangelegenheden als zij daartoe gevraagd worden door de burgerlijke overheid ¹.

1 Lucas 12 : 13, 14; Johannes 18 : 36.

32 *De staat van de mens na de dood, en de opstanding der doden*

1 Het lichaam van de mens keert na het sterven weer tot stof en ziet het verderf ¹. Maar zijn ziel – die noch sterft noch slaapt – die een onsterfelijke substantie heeft, keert onmiddellijk weer tot God die haar gegeven heeft ². De zielen van de rechtvaardigen, die dan in heiligheid volkomen gemaakt worden, worden in de hoogste hemelen ontvangen, waar zij het aangezicht van God in licht en heerlijkheid zullen aanschouwen en zullen wachten op de volle verlossing van hun lichaam ³. Maar de zielen van de bozen worden in de hel geworpen, waar zij in kwellingen en in de buiten-

ste duisternis bewaard blijven tot het oordeel van de grote dag ¹. Behalve deze twee plaatsen, waar de zielen verblijven, gescheiden van hun lichamen, erkent de Schrift geen andere.

1 *Genesis 3 : 19; Handelingen 13 : 36.* 2 *Lucas 23 : 43; Prediker 12 : 7.*
3 *Hebreeën 12 : 23; 2 Korintiërs 5 : 1, 6, 8; Filippenzen 1 : 23 met Handelingen 3 : 21*
en Efeziërs 4 : 10. 4 *Lucas 16 : 23, 24; Handelingen 1 : 25; Judas : 6, 7; 1 Petrus 3 : 19.*

2 Wie op de laatste dag levend bevonden worden zullen niet sterven, maar worden veranderd ¹. En alle doden zullen worden opgewekt met precies hetzelfde lichaam – en geen ander, hoewel met andere hoedanigheden. En deze zullen voor eeuwig met hun zielen worden herenigd ².

1 *1 Tessalonicenzen 4 : 17; 1 Korintiërs 15 : 51, 52.* 2 *Job 19 : 26, 27;*
1 Korintiërs 15 : 42, 44.

3 De lichamen van de onrechtvaardigen zullen door de kracht van Christus worden opgewekt tot oneer, en de lichamen van de rechtvaardigen, door zijn Geest, tot eer en aan zijn eigen verheerlijkt lichaam gelijkvormig gemaakt worden ¹.

1 *Handelingen 24 : 15; Johannes 5 : 28, 29; 1 Korintiërs 15 : 43; Filippenzen 3 : 21.*

33 *Het laatste oordeel*

1 God heeft een dag vastgesteld waarop Hij de wereld in rechtvaardigheid zal oordelen door Jezus Christus ¹, aan Wie alle macht en bevoegheid om te oordelen door de Vader gegeven is ². Op die dag zullen niet alleen de afvallige engelen worden geoordeeld ³, maar evenzo zullen ook alle mensen die op de aarde geleefd hebben voor de rechterstoel van Christus verschijnen om rekenschap af te leggen van hun gedachten, woorden en daden, en om te ontvangen naar wat zij in het lichaam hebben gedaan, hetzij goed hetzij kwaad ⁴.

1 *Handelingen 17 : 31.* 2 *Johannes 5 : 22, 27.* 3 *1 Korintiërs 6 : 3; Judas : 6;*
4 *2 Petrus 2 : 4.* 4 *2 Korintiërs 5 : 10; Prediker 12 : 14; Romeinen 2 : 16; 14 : 10, 12;*
Matteüs 12 : 36, 37.

2 Gods doel met het vaststellen van deze dag is de openbaring van de heerlijkheid van zijn genade in de eeuwige zaligheid van de uitverkorenen, en van zijn rechtvaardigheid in de verdoemenis van de verworpenen, die

boos en ongehoorzaam zijn. Want dan zullen de rechtvaardigen het eeuwige leven binnengaan en de volheid van vreugde en verkwikking ontvangen die van het aangezicht des Heren komt. Maar de bozen, die God niet kennen en het evangelie van Jezus Christus niet gehoorzamen, zullen in eeuwige kwellingen worden geworpen en gestraft worden met een eeuwigdurende verwijdering van voor het aangezicht van de Here en de heerlijkheid van zijn kracht.

*1 (Matteüs 25 : 31-46) Romeinen 2 : 5, 6; 9 : 22, 23; Matteüs 25 : 21; Handelingen 3 : 19;
2 Tessalonicenzen 1 : 7-10.*

3 Zoals Christus ons vast overtuigd zou willen hebben dat er een oordeelsdag zal zijn, beide om alle mensen af te houden van het zondigen en tot sterkere vertroosting van de Godvrezenden in hun tegenspoed ¹, zo wil Hij die dag voor mensen verborgen houden, zodat ze alle vleselijke zekerheden van zich afschudden en altijd waakzaam zullen zijn omdat zij niet weten op welk uur de Here zal komen, en ze altijd bereid zijn om te zeggen: Kom, Here Jezus, kom spoedig. Amen ².

1 2 Petrus 3 : 11, 14; 2 Korintiërs 5 : 10, 11; 2 Tessalonicenzen 1 : 5-7; Lucas 21 : 27, 28; Romeinen 8 : 23-25. 2 Matteüs 24 : 36, 42-44; Marcus 13 : 35-37; Lucas 12 : 35, 36; Openbaring 22 : 20.

De Presbyteriaanse Kerk van Korea (Kosin) heeft in 1983, in het voetspoor van Amerikaanse Presbyterianen, twee artikelen (zonder Schriftbewijzen) aan de Westminster Geloofsbelijdenis toegevoegd.

Ze zijn de volgende:

34 De Heilige Geest

1 De Heilige Geest is de derde Persoon in de Drieëenheid. Hij gaat uit van de Vader en de Zoon, is van hetzelfde wezen met Hen, aan Hen gelijk in macht en heerlijkheid. Wij moeten in Hem, samen met de Vader en de Zoon, geloven, Hem liefhebben, gehoorzamen, en Hem alle eeuwen door aanbidden.

2 Hij is de Here en Gever van het leven, alomtegenwoordig in de natuur, en de bron van alle goede gedachten, zuivere begeerten en heilige overleggingen onder de mensen. Door Hem werden de profeten bewogen om het Woord van God te spreken, en alle schrijvers van de Heilige Schriften geïnspireerd om Gods gedachten en wil onfeilbaar vast te leggen. De bedeling van het evangelie is in het bijzonder aan Hem toegewezen. Hij bereidt de weg ervoor, begeleidt het met zijn overtuigingskracht, en legt de boodschap ervan met klem op het verstand en geweten der mensen, zodat degenen die het genadige aanbod ervan verwerpen niet alleen geen enkele verontschuldiging kunnen aanvoeren, maar ook schuldig zijn aan de zonde van het weerstaan van de Heilige Geest.

3 De Heilige Geest, Die de Vader altijd bereid is te geven aan allen die Hem erom vragen, is de enige krachtdadige Bewerker van de toediening der verlossing. Hij overtuigt mensen van zonde, beweegt hen tot berouw, wederbaart hen door zijn genade, en overtuigt hen en stelt hen in staat om Jezus Christus door geloof te omhelzen. Hij verenigt alle gelovigen met Christus, woont in hen als hun Trooster en Heiligmaker, geeft hun de geest van de aanneming tot kinderen en van het gebed, en voert al de genadige taken uit waardoor zij worden geheiligd en verzegeld tot de dag der verlossing.

4 Door de inwoning van de Heilige Geest worden alle gelovigen, levend verenigd met Christus Die het Hoofd is, zo met elkaar verenigd in de kerk, die zijn lichaam is. Hij roept en zalft dienaren tot hun heilig ambt, bekwaamt alle andere ambtsdragers in de kerk voor hun speciale werk, en

verleent allerlei talenten en genadegaven aan haar leden. Hij geeft kracht aan het Woord en aan de verordeningen van het evangelie. Door Hem zal de kerk bewaard blijven, worden vermeerderd tot zij de aarde zal bedekken, worden gezuiverd, en tenslotte volmaakt heiliggemaakt voor Gods aangezicht.

35 *Gods liefde en de zending*

1 God, Die in zijn oneindige en volmaakte liefde in het verbond der genade door het Middelaarswerk en offer van de Here Jezus Christus heeft voorzien in een weg ten leven en ter zaligheid, die voldoende is en geschikt voor het hele menselijke geslacht dat verloren is, biedt deze zaligheid uit vrije genade aan alle mensen in het evangelie aan.

2 In het evangelie verkondigt God zijn liefde voor de wereld en zijn begeerte dat alle mensen behouden worden. Hij openbaart daarin volledig en duidelijk de enige weg ter zaligheid, belooft het eeuwige leven aan allen die oprecht berouw hebben en in Christus geloven, nodigt en beveelt allen de aangeboden ontferming te aanvaarden, en, het Woord vergezellend met zijn Geest, smeekt de mensen om zijn genadige nodiging aan te nemen.

3 Het is de plicht en het voorrecht van ieder die het evangelie hoort onmiddellijk de genadige voorzieningen ervan te aanvaarden. En zij die verdergaan in onboetvaardigheid en ongeloof laden een verzwaarde schuld op zich en vergaan door hun eigen schuld.

4 Omdat er geen andere weg ter zaligheid is dan die welke in het evangelie is geopenbaard, en aangezien in de van Godswege ingestelde en gebruikelijke weg der genade het geloof uit het horen van Gods Woord is, heeft Christus zijn kerk opgedragen de hele wereld in te gaan en al de volken tot zijn discipelen te maken. Daarom leven alle gelovigen onder de verplichting om de verordeningen van de dienst Gods te onderhouden, waar deze al zijn ingesteld, en door middel van hun gebeden, giften en persoonlijke inspanning bij te dragen aan de verbreiding van het Koninkrijk van Christus over de hele aarde.

Bij 23-3 (blz. 67):

Sommige Presbyteriaanse kerken verwerpen de bevoegdheid van de burgerlijke overheid om een controlerende macht uit te oefenen over kerkelijke vergaderingen, en om iemand om zijn religie te vervolgen.

Bij 24-4 (blz. 68):

Niet alle Presbyteriaanse kerken aanvaarden de laatste zin van deze paragraaf.

Bij 25-6 (blz. 70):

Deze paragraaf wordt niet door alle Presbyteriaanse kerken onderschreven. Zo bijvoorbeeld heeft de Evangelical Presbyterian Church of Ireland hier: 'Er is geen ander Hoofd van de kerk dan de Here Jezus Christus. De pretentie van wie ook maar dat hij Christus' plaatsvervanger en hoofd van de kerk zou zijn, is onschriftuurlijk, vindt nergens enige feitelijke rechtvaardiging, en is een wederrechtelijke aanmatiging en een onttering van de Here Jezus Christus'. De Presbyterian Church of Eastern Australia stelt – en dit geldt voor de hele Confessie, bijvoorbeeld ook voor de onderscheiding 'zichtbare en onzichtbare kerk' in de voorgaande paragrafen – dat ondertekening van de Confessie niet inhoudt een aanvaarden van het geschrift zelf of van de bewoordingen ervan alsof het een volmaakte en onfeilbare geloofsformulering zou zijn, maar dat men de leer van de Confessie onderschrijft.

DE GROTE CATECHISMUS

zoals deze werd overeengekomen door de vergadering der Godgeleerden te Westminster,
met bijstand van de gecommiteerden van de Kerk van Schotland,
als onderdeel van de bij verbond vastgelegde uniformiteit in Godsdienst
tussen de kerken van Christus in de Koninkrijken van Schotland, Engeland
en Ierland.

En goedgekeurd in het jaar 1648 door de Generale Assemblée van de Kerk
van Schotland, als leidraad voor de catechisatie van wie al enige vordering
gemaakt hebben in de kennis van de grondslagen van de Godsdienst
met verwijzing naar
de bewijzen uit de Schrift.

Oorspronkelijke titel:

THE LARGER CATECHISM,
agreed upon by
The Assembly of Divines
at Westminster,
with the
Assistance of Commissioners
from the
Church of Scotland,
as a part of the covenanted uniformity in religion
betwixt the churches of Christ in the kingdoms
of Scotland, England, and Ireland.
And approved Anno 1648, by the General Assembly of the Church of
Scotland,
to be a Directory for catechising such as have made some proficiency
in the Knowledge of the Grounds of Religion,
with references to the
Proofs from the Scripture.

DE GROTE CATECHISMUS

1 Vraag: Wat is het voornaamste en hoogste doel van het leven van de mens?

Antwoord: Het voornaamste en hoogste doel van het leven van de mens is de verheerlijking van God ¹ en het zich in Hem ten volle en eeuwig verheugen ¹.

1 Romeinen 11 : 36; 1 Korintiërs 10 : 31; 2 Psalm 73 : 24-28; Johannes 17 : 21-23.

2 Vraag: Hoe blijkt het dat er een God is?

Antwoord: Het ware licht der natuur in de mens en de werken van God laten duidelijk zien dat er een God is ¹. Maar alleen zijn Woord en Geest openbaren Hem voldoende en krachtig aan de mensen voor hun zaligheid ².

1 Romeinen 1 : 19,20; Psalm 19 : 2-4; Handelingen 17 : 28. 2 1 Korintiërs 2 : 9, 10; 2 Timoteüs 3 : 15-17; Jesaja 59 : 21.

3 Vraag: Wat is het Woord van God?

Antwoord: De heilige Schriften van het Oude en Nieuwe Testament zijn het Woord van God ¹, de enige regel voor geloof en gehoorzaamheid ².

1 2 Timoteüs 3 : 16; 2 Petrus 1 : 19-21. 2 Efeziërs 2 : 20; Openbaring 22 : 18, 19; Jesaja 8 : 20; Lucas 16 : 29, 31; Galaten 1 : 8, 9; 2 Timoteüs 3 : 15, 16.

4 Vraag: Hoe blijkt dat de Schriften het Woord van God zijn?

Antwoord: De Schriften betonen zichzelf als het Woord van God in hun majesteit ¹ en zuiverheid ², door de overeenstemming van alle delen ³, en de strekking van het geheel, namelijk om alle eer aan God te geven ⁴, door hun licht en kracht om zondaren te overtuigen en tot bekering te brengen, om gelovigen te troosten en op te bouwen tot zaligheid ⁵. Maar de Geest van God, die door en met de Schriften in het hart van de mens getuigt, is als Enige in staat om er ten volle van te overtuigen dat zij het waarachtige Woord van God zijn ⁶.

*1 Hosea 8 : 12; 1 Korintiërs 7 : 6, 7, 13; Psalm 119 : 18, 129. 2 Psalm 12 : 7; 119 : 140.
3 Handelingen 10 : 43; 24 : 22. 4 Romeinen 3 : 19, 27. 5 Handelingen 18 : 28; Hebreëen 4 : 12; Jakobus 1 : 18; Psalm 19 : 8-10; Romeinen 15 : 4; Handelingen 20 : 32.
6 Johannes 16 : 13, 14; 1 Johannes 2 : 20, 27; Johannes 20 : 31.*

5 Vraag: Wat leren de Schriften in hoofdzaak?

Antwoord: De Schriften leren in hoofdzaak wat de mens aangaande God moet geloven en wat God aan plichten van de mens vereist ¹.

1 2 Timoteüs 1 : 13.

Wat de mens aangaande God moet geloven

6 Vraag: Wat maken de Schriften over God bekend?

Antwoord: De Schriften maken bekend wat God is ¹, de Personen in de Godheid ², zijn besluiten ³, en de uitvoering van zijn besluiten ⁴.

1 Hebreëen 11 : 6. 2 1 Johannes 5 : 6b. 3 Handelingen 15 : 14, 15, 18.
4 Handelingen 4 : 27, 28.

7 Vraag: Wat is God?

Antwoord: God is een Geest ¹, in en van Zichzelf oneindig in wezen ², heerlijkheid ³, gelukzaligheid ⁴, en volmaaktheid ⁵, ten volle zelfgenoegzaam ⁶, eeuwig ⁷, onveranderlijk ⁸, onbegrijpelijk ⁹, alomtegenwoordig ¹⁰, almachtig ¹¹, alwetend ¹², ten hoogste wijs ¹³, ten hoogste heilig ¹⁴, ten hoogste rechtvaardig ¹⁵, ten hoogste barmhartig en genadig, lankmoedig en groot van goedertierenheid en trouw ¹⁶.

1 Johannes 4 : 24. 2 Exodus 3 : 14; Job 11 : 7-9. 3 Handelingen 7 : 2.
4 1 Timotëus 6 : 15. 5 Matteüs 5 : 48. 6 Genesis 17 : 1. 7 Psalm 90 : 2.
8 Maleachi 3 : 6; Jakobus 1 : 17. 9 1 Koningen 8 : 27. 10 Psalm 139 : 1-13.
11 Openbaring 4 : 8. 12 Hebreëen 4 : 13; Psalm 147 : 5. 13 Romeinen 16 : 27.
14 Jesaja 6 : 3; Openbaring 15 : 4. 15 Deuteronomium 32 : 4. 16 Exodus 34 : 6.

8 Vraag: Is er meer dan één God?

Antwoord: Er is maar één God, de levende en ware God ¹.

1 Deuteronomium 6 : 4; 1 Korinthiërs 8 : 4, 6; Jeremia 10 : 10.

9 Vraag: Hoeveel Personen zijn er in de Godheid?

Antwoord: Er zijn drie Personen in de Godheid, de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. En deze Drie zijn één ware, eeuwige God, dezelfde in wezen, aan elkaar gelijk in macht en heerlijkheid - hoewel onderscheiden door hun persoonlijke eigenschappen ¹.

1 1 Johannes 5 : 6b; Matteüs 3 : 16, 17, 28 : 19a; 2 Korintiërs 13 : 14; Johannes 10 : 30.

10 Vraag: Wat zijn de persoonlijke eigenschappen van de drie Personen in de Godheid?

Antwoord: Het is eigen aan de Vader om de Zoon te genereren ¹, en aan de Zoon om van de Vader gegeneerd te worden ², en aan de Heilige Geest om van alle eeuwigheid van de Vader en de Zoon uit te gaan ³.

1 Hebreëen 1 : 5, 6, 8. 2 Johannes 1 : 14, 18. 3 Johannes 15 : 26; Galaten 4 : 6.

11 Vraag: Hoe blijken de Zoon en de Heilige Geest God te zijn, gelijk aan de Vader?

Antwoord: De Schriften laten zien dat de Zoon en de Heilige Geest God zijn, gelijk aan de Vader, door Hun zulke namen ¹, eigenschappen ², werken ³ en verering ⁴ toe te kennen als alleen aan God eigen zijn.

1 Jesaja 6 : 3, 5, 8; Cf. Johannes 12 : 41 en Handelingen 28 : 25; 1 Johannes 5 : 20; Handelingen 5 : 3, 4. 2 Johannes 1 : 1; Jesaja 9 : 6; Johannes 2 : 24, 25; 1 Korintiërs 2 : 10, 11. 3 Kolossenzen 1 : 16; Genesis 1 : 2. 4 Matteüs 28 : 19a; 2 Korintiërs 13 : 13.

12 Vraag: Wat zijn de besluiten van God?

Antwoord: Gods besluiten zijn de wijze, vrije en heilige handelingen van de raad van zijn wil ¹, waarbij Hij, van alle eeuwigheid, tot zijn eigen eer, onveranderlijk heeft voorbeschikt alles wat er ooit gebeurt ², in het bijzonder met betrekking tot engelen en mensen.

1 Efeziërs 1 : 11; Romeinen 11 : 33; 9 : 14, 15, 18. 2 Efeziërs 1 : 4, 11; Romeinen 9 : 22, 23; Psalm 33 : 11.

13 Vraag: Wat heeft God in het bijzonder ten aanzien van engelen en mensen besloten?

Antwoord: Door een eeuwig en onveranderlijk besluit heeft God, uit zuivere liefde, tot lof van zijn heerlijke genade, die op zijn tijd openbaar zou worden, sommige engelen tot heerlijkheid verkoren ¹. En in Christus heeft Hij sommige mensen tot het eeuwige leven uitgekozen, en tot de middelen die daarheen leiden ². En eveneens naar zijn soevereine macht en de onnaspeurlijke raad van zijn wil - waarbij Hij zijn gunst geeft of onthoudt, al naar het Hem behaagt - is Hij de anderen voorbijgegaan en heeft Hij hen voorbeschikt tot oneer en toorn, om gestraft te worden voor hun zonde, tot lof van de heerlijkheid van zijn gerechtigheid ³.

1 1 Timoteüs 5 : 21. 2 Efeziërs 1 : 4-6; 2 Tessalonicenzen 2 : 13, 14. 3 Romeinen 9 : 17, 18, 21, 22; Matteüs 11 : 25, 26; 2 Timoteüs 2 : 20; Judas : 4; 1 Petrus 2 : 7b, 18.

14 Vraag: Hoe voert God zijn besluiten uit?

Antwoord: God voert zijn besluiten uit in de werken van schepping en voorzienigheid, naar zijn onfeilbare voorkennis en de vrije en onveranderlijke raad van zijn wil ¹.

1 Efeziërs 1 : 11.

15 Vraag: Wat is het scheppingswerk?

Antwoord: Het scheppingswerk is het werk waarbij God in den beginne, door het Woord van zijn kracht, uit niets de wereld en alles wat daarin is gemaakt heeft, voor Zichzelf, in de tijdsruimte van zes dagen en dat alles zeer goed ¹.

1 (Genesis 1) Hebreëen 11 : 3; Spreuken 16 : 4.

16 Vraag: Hoe schiep God de engelen?

Antwoord: God schiep alle engelen ¹ als geesten ², onsterfelijk ³, heilig ⁴, uitmuntend in kennis ⁵, machtig in kracht ⁶, om zijn bevelen uit te voeren en zijn naam te loven ⁷, maar met de mogelijkheid om te veranderen ⁸.

1 Kolossenzen 1 : 16. 2 Psalm 104 : 4. 3 Matteüs 22 : 30. 4 Matteüs 25 : 31.
5 2 Samuël 14 : 17; Matteüs 24 : 36. 6 2 Tessalonicenzen 1 : 7. 7 Psalm 103 : 20, 21.
8 2 Petrus 2 : 4.

17 Vraag: Hoe schiep God de mens?

Antwoord: Nadat God alle andere schepselen gemaakt had schiep Hij de mens, man en vrouw ¹. Hij formeerde het lichaam van de mens uit het stof der aarde ², en de vrouw uit een rib van de man ³, bekleedde hen met een levende, redelijke en onsterfelijke ziel ⁴, schiep hen naar zijn beeld ⁵, in kennis ⁶, gerechtigheid en heiligheid ⁷, met de wet van God in hun hart geschreven ⁸, en de kracht om die te vervullen ⁹, en met heerschappij over de schepselen ¹⁰, maar met de mogelijkheid om in zonde te vallen ¹¹.

1 Genesis 1 : 27. 2 Genesis 2 : 7. 3 Genesis 2 : 22. 4 Genesis 2 : 7 Cf. Job 35 : 11 ' en Prediker 12 : 7 en Matteüs 10 : 28 en Lucas 23 : 43. 5 Genesis 1 : 27.
6 Kolossenzen 3 : 10. 7 Efeziërs 4 : 24. 8 Romeinen 2 : 14, 15. 9 Prediker 7 : 29.
10 Genesis 1 : 28. 11 Genesis 3 : 6; Prediker 7 : 29.

18 Vraag: Wat zijn Gods voorzienigheidswerken?

Antwoord: Gods voorzienigheidswerken bestaan uit het op hoogst heilige ¹, wijze ² en krachtige manier onderhouden ³ en regeren ⁴ van al zijn schepselen, hen en al hun werkingen ⁵ te ordenen tot zijn eigen eer ⁶.

1 Psalm 145 : 17. 2 Psalm 104 : 24; Jesaja 28 : 29. 3 Hebreëen 1 : 3.
4 Psalm 103 : 19. 5 Matteüs 10 : 29-31; Genesis 45 : 7. 6 Romeinen 11 : 36;
Jesaja 63 : 14.

19 Vraag: Waaruit bestaat Gods voorzienigheid met betrekking tot de engelen?

Antwoord: God heeft door zijn voorzienigheid sommigen van de engelen toegelaten om moedwillig en onherstelbaar in zonde en vervloeking te vallen ¹, maar dan zo dat Hij deze en al hun zonden tot zijn eigen verheerlijking heeft ingeperkt en geschikt ². De anderen heeft Hij bevestigd in heiligheid en gelukzaligheid ³. Hij gebruikt hen allen ⁴, naar zijn welbehagen, in de dienst van de bediening van zijn macht, genade en gerechtigheid ⁵.

1 Judas : 6; 2 Petrus 2 : 4; Hebreëen 2 : 16; Johannes 8 : 44. 2 Job 1 : 12; Matteüs 8 : 31. 3 1 Timoteüs 5 : 21; Marcus 8 : 38; Hebreëen 12 : 22. 4 Psalm 104 : 4.
5 2 Koningen 19 : 35; Hebreëen 1 : 14.

20 Vraag: Wat was Gods voorzienigheid met betrekking tot de mens in de staat waarin hij was geschapen?

Antwoord: De voorzienigheid Gods ten aanzien van de mens in de staat waarin hij was geschapen bestond hieruit dat Hij hem in het paradijs

plaatste, hem de opdracht gaf om dat te bewerken, en de vrijheid om van de vruchten van de aarde te eten ¹; dat Hij de schepselen onder zijn heerschappij plaatste ² en het huwelijk als een hulp voor hem verordeneerde ³. Hij gaf hem gemeenschap met Zichzelf ⁴. Stelde de sabbat in ⁵, en ging een verbond van leven met hem aan, onder voorwaarde van persoonlijke, volmaakte en blijvende gehoorzaamheid ⁶. Daarvan was de boom des levens de waarborg ⁷. Maar Hij verbood hem om te eten van de boom van kennis van goed en kwaad, op straffe des doods ⁸.

1 Genesis 2 : 8, 15, 16. 2 Genesis 1 : 28. 3 Genesis 2 : 18. 4 Genesis 1 : 26-29; 3 : 8. 5 Genesis 2 : 3. 6 Galaten 3 : 12; Romeinen 10 : 5. 7 Genesis 2 : 9.
8 Genesis 2 : 17.

21 Vraag: Is de mens gebleven in de staat waarin God hem eerst had geschapen?

Antwoord: Onze eerste voorouders, overgelaten aan de vrijheid van hun wil, hebben, door de verleiding van Satan, het gebod van God overtreden door te eten van de verboden vrucht. Daardoor vielen zij uit de staat van onschuld waarin zij geschapen waren ¹.

1 Genesis 3 : 6-8, 13; Prediker 7 : 29; 2 Korintiërs 11 : 3.

22 Vraag: Is de hele mensheid met die eerste overtreding gevallen?

Antwoord: Het verbond was met Adam als publiek persoon gemaakt, niet voor hemzelf alleen, maar voor zijn nageslacht. De hele mensheid die uit hem door normale generatie ¹ is voortgekomen, zondigde in hem en viel met hem in die eerste overtreding ².

1 Handelingen 17 : 26. 2 Genesis 2 : 16, 17; Cf. Romeinen 5 : 12-20 en 1 Korintiërs 15 : 21, 22.

23 Vraag: In welke staat bracht de zondeval de mensheid?

Antwoord: De zondeval bracht de mensheid in een staat van zonde en ellende ¹.

1 Romeinen 5 : 12; 3 : 23.

24 Vraag: Wat is zonde?

Antwoord: Zonde is elk gemis aan onderwerping aan of overtreding van iedere wet die God heeft gegeven als levensregel voor de redelijke creatuur ¹.

1 1 Johannes 3 : 4; Galaten 3 : 10, 12.

25 Vraag: Waarin bestaat de zondigheid van de staat waarin de mens gevallen is?

Antwoord: De zondigheid van de staat waarin de mens gevallen is bestaat uit de schuld van Adams eerste zonde ¹, het gemis aan gerechtigheid waarin hij geschapen was, en uit de verdorvenheid van zijn natuur waardoor hij uiterst afkerig van, onbekwaam tot en vijandig is geworden tegen alles wat geestelijk goed is, en geheel en al geneigd tot alle kwaad, en dit zonder

35 Vraag: Hoe wordt het genadeverbond bediend onder het Nieuwe Testament?

Antwoord: Onder het Nieuwe Testament, toen Christus, het wezen ervan, vertoond werd, werd hetzelfde genadeverbond – en zo wordt het nog steeds – bediend in de prediking van het Woord ¹ en de bediening van de sacramenten van de doop ² en het avondmaal des Heren ³. Daarin wordt de genade en de zaligheid in grotere volheid, duidelijker bewijs en sterkere kracht aan alle volken uiteengezet ⁴.

1 Marcus 16 : 15. 2 Matteüs 28 : 19, 20. 3 1 Korintiërs 11 : 23-25.

4 2 Korintiërs 3 : 6-18; Hebreëen 8 : 6, 10, 11; Matteüs 28 : 19.

36 Vraag: Wie is de Middelaar van het genadeverbond?

Antwoord: De enige Middelaar van het genadeverbond is de Here Jezus Christus ¹. Hij, de eeuwige Zoon van God, van hetzelfde Wezen als de Vader en aan Hem gelijk ², werd in de volheid des tijds mens ³, en was, is, en blijft voor eeuwig God en mens, in twee geheel onderscheiden naturen, en toch één Persoon ⁴.

1 1 Timoteüs 2 : 5. 2 Johannes 1 : 1, 14; 10 : 30; Filippenzen 2 : 6. 3 Galaten 4 : 4.

4 Lucas 1 : 35; Romeinen 9 : 5; Kolossenzen 2 : 9; Hebreëen 7 : 24, 25.

37 Vraag: Hoe werd Christus, die de Zoon van God is, mens?

Antwoord: Christus, de Zoon van God, werd mens door een echt lichaam en een redelijke ziel aan te nemen ¹. Hij werd ontvangen door de kracht van de Heilige Geest in de moederschoot van de maagd Maria, is van haar wezen, uit haar geboren ², maar zonder zonde ³.

1 Johannes 1 : 14; Matteüs 26 : 38. 2 Lucas 1 : 27, 31, 35, 42; Galaten 4 : 4.

3 Hebreëen 4 : 15; 7 : 26.

38 Vraag: Waarom was het nodig dat de Middelaar God zou zijn?

Antwoord: Het was nodig dat de Middelaar God zou zijn om de menselijke natuur te ondersteunen en ervoor te bewaren dat ze zou bezwijken onder de oneindige toorn van God en de macht van de dood ¹, om waarde en kracht te geven aan zijn lijden, gehoorzaamheid en voorbede ², en om aan Gods gerechtigheid te voldoen ³, zijn gunst te verwerven ⁴, een eigen volk te kopen ⁵, hun zijn Geest te geven ⁶, al hun vijanden te verslaan ⁷, en hen naar de eeuwige zaligheid te brengen ⁸.

1 Handelingen 2 : 24, 25; Romeinen 1 : 4, Cf. Romeinen 4 : 25; Hebreëen 9 : 14.

2 Handelingen 20 : 28; Hebreëen 9 : 14; 7 : 25-28. 3 Romeinen 3 : 24-26.

4 Efeziërs 1 : 6; Matteüs 3 : 17. 5 Titus 2 : 13, 14. 6 Galaten 4 : 6.

7 Lucas 1 : 68, 69, 71, 74. 8 Hebreëen 5 : 8, 9; 9 : 11-15.

39 Vraag: Waarom was het nodig dat de Middelaar mens zou zijn?

Antwoord: Het was nodig dat de Middelaar mens zou zijn, om in onze natuur te kunnen verschijnen ¹, gehoorzaamheid aan de wet op te brengen ², te lijden en voor ons in onze natuur voorbede te doen ³, om medelijden te kunnen hebben met onze zwakheden ⁴, zodat wij het recht van

zonen zouden verkrijgen ⁵ en troost hebben, en met vrijmoedigheid zouden toe gaan tot de troon der genade ⁶.

1 *Hebreeën 2 : 16.* 2 *Galaten 4 : 4.* 3 *Hebreeën 2 : 14; 7 : 24, 25.* 4 *Hebreeën 4 : 15.*
5 *Galaten 4 : 5.* 6 *Hebreeën 4 : 16.*

40 *Vraag:* Waarom was het nodig dat de Middelaar God en mens in één Persoon zou zijn?

Antwoord: Het was nodig dat de Middelaar, die God en mens met elkaar moest verzoenen, Zelf beide God en mens zou zijn, en dat in één Persoon, opdat de werken die aan elk van die naturen eigen zijn door God voor ons zouden worden aanvaard ¹, en wij erop zouden vertrouwen als de werken van de hele Persoon ².

1 *Matteüs 1 : 21, 23; 3 : 17; Hebreeën 9 : 14.* 2 *1 Petrus 2 : 6.*

41 *Vraag:* Waarom werd onze Middelaar Jezus genoemd?

Antwoord: Onze Middelaar werd Jezus genoemd omdat Hij zijn volk verlost van hun zonden ¹.

1 *Matteüs 1 : 21.*

42 *Vraag:* Waarom werd onze Middelaar Christus genoemd?

Antwoord: Onze Middelaar werd Christus genoemd omdat Hij gezalfd werd met de Heilige Geest niet met mate ¹, en zo geheiligd en volledig toegerust met alle gezag en bekwaamheid ² om de ambten van profeet ³, priester ⁴, en koning van zijn kerk ⁵ uit te oefenen, beide in de staat van zijn vernedering en in de staat van zijn verhoging.

1 *Johannes 3 : 34; Psalm 45 : 8.* 2 *Johannes 6 : 27; Matteüs 28 : 18-20.*
3 *Handelingen 3 : 21, 22; Lucas 4 : 18, 21.* 4 *Hebreeën 5 : 5-7; 4 : 14, 15.*
5 *Psalm 2 : 6; Matteüs 21 : 5; Jesaja 9 : 6, 7; Filippenzen 2 : 8-11.*

43 *Vraag:* Hoe oefent Christus het ambt van profeet uit?

Antwoord: Christus oefent het ambt van profeet uit door aan de kerk ¹, in alle eeuwen, door middel van zijn Geest en Woord ², op verschillende manieren van bediening ³, de hele wil van God ⁴ te openbaren met betrekking tot alles wat haar opbouw en zaligheid dient ⁵.

1 *Johannes 1 : 18.* 2 *1 Petrus 1 : 10-12.* 3 *Hebreeën 1 : 1, 2.* 4 *Johannes 15 : 15.*
5 *Handelingen 20 : 32; Efeziërs 4 : 11-13; Johannes 20 : 31.*

44 *Vraag:* Hoe oefent Christus het ambt van priester uit?

Antwoord: Christus oefent het ambt van priester uit in het Zich eenmaal offeren als een vlekkeloze offerande aan God ¹ om een verzoening te zijn voor de zonden van zijn volk ², en ook door gedurig voor hen voorbede te doen ³.

1 *Hebreeën 9 : 14, 28.* 2 *Hebreeën 2 : 17.* 3 *Hebreeën 7 : 25.*

45 *Vraag:* Hoe oefent Christus het ambt van koning uit?

Antwoord: Christus oefent het ambt van koning uit door uit de wereld

ophouden ². Dit wordt gewoonlijk erfzonde genoemd. Daaruit komen alle dagelijkse overtredingen voort.

1 Romeinen 5 : 12, 19. 2 Romeinen 3 : 10-19; Efeziërs 2 : 1-3; Romeinen 5 : 6; 8 : 7, 8; Genesis 6 : 5. 3 Jakobus 1 : 14, 15; Matteüs 15 : 19.

26 *Vraag:* Hoe wordt de erfzonde van onze eerste voorouders op hun nageslacht overgedragen?

Antwoord: De erfzonde wordt van onze eerste voorouders overgedragen op hun nageslacht door natuurlijke generatie, zodat allen die uit hen voortkomen langs deze weg in zonde ontvangen en geboren worden ¹.

1 Psalm 51 : 7; Job 14 : 4; 15 : 14; Johannes 3 : 6.

27 *Vraag:* Welke ellende bracht de zondeval over de mensheid?

Antwoord: De zondeval bracht over de mensheid het verlies van gemeenschap met God ¹, zijn mishagen en vloek. Zodoende zijn wij van nature kinderen des toorns ², slaven van Satan ³, en met recht blootgesteld aan allerlei straffen, zowel in deze wereld als in de toekomstige ⁴.

1 Genesis 3 : 8, 10, 24. 2 Efeziërs 2 : 2, 3. 3 2 Timoteüs 2 : 26. 4 Genesis 2 : 17; Klaagliederen 3 : 39; Romeinen 6 : 23; Matteüs 25 : 41, 46; Judas : 7.

28 *Vraag:* Waarin bestaan de straffen over de zonde in deze wereld?

Antwoord: De straffen over de zonde in deze wereld zijn óf innerlijk, zoals blindheid van geest ¹, een gevoel van verworpen te zijn ², sterke zelfmisleiding ³, verharding des harten ⁴, gewetenswroeging ⁵, en onreine neigingen ⁶, óf ze zijn uiterlijk, zoals de vloek van God over de schepselen om onzentwil ⁷, en allerlei andere kwade dingen die ons overkomen wat betreft ons lichaam, onze naam, bezittingen, relaties en arbeid ⁸, afgezien nog van de dood zelf ⁹.

1 Efeziërs 4 : 18. 2 Romeinen 1 : 28. 3 2 Tessalonicenzen 2 : 11. 4 Romeinen 2 : 5. 5 Jesaja 33 : 14; Genesis 4 : 13; Matteüs 27 : 4. 6 Romeinen 1 : 26. 7 Genesis 3 : 17. 8 Deuteronomium 28 : 15-68. 9 Romeinen 6 : 21, 23.

29 *Vraag:* Waarin bestaan de straffen op de zonde in de toekomstige wereld?

Antwoord: De straffen op de zonde in de toekomstige wereld bestaan uit het eeuwig gescheiden zijn van de vertroostende tegenwoordigheid van God, en de allerpijnlijkste kwellingen in ziel en lichaam, zonder onderbreking, voor eeuwig, in het helse vuur ¹.

1 2 Tessalonicenzen 1 : 9; Marcus 9 : 43, 44, 46, 48; Lucas 16 : 24.

30 *Vraag:* Laat God de hele mensheid in de staat van zonde en ellende omkomen?

Antwoord: God laat niet alle mensen omkomen in de staat van zonde en ellende ¹, waarin ze gevallen zijn door het eerste verbond – gewoonlijk het verbond van werken genoemd – te verbreken ². Maar uit zuivere liefde en

barmhartigheid verlost Hij zijn uitverkorenen daaruit en brengt Hij hen in een staat van heil door het tweede verbond — gewoonlijk het verbond der genade genoemd ³.

1 1 Tessalonicenzen 5 : 9. 2 Galaten 3 : 10, 12. 3 Titus 3 : 4-7; Galaten 3 : 21; Romeinen 3 : 20-22.

31 *Vraag:* Met wie werd dat genadeverbond gemaakt?

Antwoord: Het genadeverbond werd gemaakt met Christus als de tweede Adam, en in Hem met al de uitverkorenen van zijn zaad ¹.

1 Galaten 3 : 16; (Romeinen 5 : 15-21); Jesaja 53 : 10, 11.

32 *Vraag:* Hoe wordt de genade van God openbaar gemaakt in het tweede verbond?

Antwoord: De genade van God wordt in het tweede verbond openbaar gemaakt doordat Hij uit vrije genade aan zondaars een Middelaar schenkt en biedt ¹, en het leven en zaligheid door Hem ². En doordat Hij, terwijl Hij geloof vergt als voorwaarde om aan deze gaven in Hem deel te krijgen ³, zijn Heilige Geest aan al zijn uitverkorenen belooft en geeft ⁴, om in hen dat geloof te werken ⁵, samen met alle andere zaligmakende genadegaven ⁶, en om hen in staat te stellen tot alle heilige gehoorzaamheid ⁷, als bewijs van de echtheid van hun geloof ⁸ en dankbaarheid aan God ⁹, en als de weg die Hij hun tot de zaligheid heeft aangewezen ¹⁰.

1 Genesis 3 : 15; Jesaja 42 : 6; Johannes 6 : 27. 2 1 Johannes 5 : 11, 12.

3 Johannes 3 : 16; 1 : 12. 4 Spreuken 1 : 23. 5 2 Korintiërs 4 : 13.

6 Galaten 5 : 22, 23. 7 Ezechiël 36 : 27. 8 Jakobus 2 : 18, 22.

9 2 Korintiërs 5 : 14, 15. 10 Efeziërs 2 : 10.

33 *Vraag:* Is het genadeverbond altijd op een en dezelfde manier bediend?

Antwoord: Het genadeverbond is niet altijd op dezelfde manier bediend, maar de bediening ervan onder het Oude Testament verschilde van die onder het Nieuwe ¹.

1 2 Korintiërs 3 : 6-9.

34 *Vraag:* Hoe werd het genadeverbond onder het Oude Testament bediend?

Antwoord: Het genadeverbond werd onder het Oude Testament bediend door beloften ¹, profetieën ², offeranden ³, de besnijdenis ⁴, het Pascha ⁵, en andere typen en instellingen, die alle Christus in zijn komst voorafbeeldden en voor die tijd voldoende waren om de uitverkorenen op te bouwen in het geloof in de beloofde Messias ⁶, door wie zij toen volledige vergeving van zonde en eeuwige zaligheid hadden ⁷.

1 Romeinen 15 : 8. 2 Handelingen 3 : 20, 24. 3 Hebreëen 10 : 1. 4 Romeinen 4 : 11.

5 1 Korintiërs 5 : 7. 6 (Hebreëen 8, 9, 10); Hebreëen 11 : 13. 7 Galaten 3 : 7-9, 14.

een volk tot Zich te roepen ¹, en hun ambtsdragers ², wetten ³ en censuren te geven, waardoor Hij hen zichtbaar regeert ⁴. En ook door zaligmakende genade aan zijn uitverkorenen te verlenen ⁵, hun gehoorzaamheid te belonen ⁶, en hen te straffen om hun zonden ⁷. Verder door hen onder al hun verzoeken en lijden te bewaren en te ondersteunen ⁸, door al hun vijanden in toom te houden en te overwinnen ⁹, en met kracht alle dingen tot zijn eigen verheerlijking ¹⁰ en hun welzijn ¹¹ te verordenen. En ook door wraak te nemen over de anderen die God niet kennen en het evangelie niet gehoorzamen ¹².

1 Handelingen 15 : 14-16; Jesaja 55 : 4, 5; Genesis 49 : 10; Psalm 110 : 3. 2 Efeziërs 4 : 11, 12; 1 Korintiërs 12 : 28. 3 Jesaja 33 : 22. 4 Matteüs 18 : 17, 18; 1 Korintiërs 5 : 4, 5. 5 Handelingen 5 : 31. 6 Openbaring 22 : 12; 2 : 10. 7 Openbaring 3 : 19. 8 Jesaja 63 : 9. 9 1 Korintiërs 15 : 25; Psalm 110. 10 Romeinen 14 : 10, 11. 11 Romeinen 8 : 28. 12 2 Tessalonicenzen 1 : 8, 9; Psalm 2 : 8, 9.

46 Vraag: Wat was de staat van Christus' vernedering?

Antwoord: De staat van Christus' vernedering was die nederige toestand waarin Hij Zich om onzentwil ontledigd heeft van zijn heerlijkheid, en de gestalte van een dienstknecht heeft aangenomen, in zijn ontvangenis en geboorte, leven, sterven, en na zijn sterven tot aan zijn opstanding ¹.

1 Filippenzen 2 : 6-8; Lucas 1 : 31; 2 Korintiërs 8 : 9; Handelingen 2 : 24.

47 Vraag: Hoe heeft Christus Zich vernederd in zijn ontvangenis en geboorte?

Antwoord: Christus heeft Zich vernederd in zijn ontvangenis en geboorte hierin dat, hoewel Hij van alle eeuwigheid af de Zoon van God is, in de boezem van de Vader, het Hem behaagde om in de volheid des tijds de Zoon des mensen te worden, geworden uit een vrouw van lage rang, en om uit haar geboren te worden. En dit terwijl er verscheidene omstandigheden waren van een meer dan normaal vernederend karakter ¹.

1 Johannes 1 : 14, 18; Galaten 4 : 4; Lucas 2 : 7.

48 Vraag: Hoe heeft Christus Zich in zijn leven vernederd?

Antwoord: Christus vernederde Zich in zijn leven door Zich aan de wet te onderwerpen ¹, die Hij volkomen vervulde ², en door in pijnlijke aanraking te komen met een onwaardige behandeling van de kant van de wereld ³, de verzoeken van Satan ⁴, en de zwakheden van zijn vlees, hetzij deze aan de natuur van de mens eigen zijn dan wel dat ze in het bijzonder zijn nederige toestand vergezelden ⁵.

1 Galaten 4 : 4. 2 Matteüs 5 : 17; Romeinen 5 : 19. 3 Psalm 22 : 7; Hebreëen 12 : 2, 3. 4 Matteüs 4 : 1-12; Lucas 4 : 13. 5 Hebreëen 2 : 17, 18; 4 : 15; Jesaja 52 : 13, 14.

49 Vraag: Hoe heeft Christus Zich in zijn sterven vernederd?

Antwoord: Christus vernederde Zich in zijn sterven doordat Hij, verraden door Judas ¹, verlaten door zijn discipelen ², veracht en verworpen door de wereld ³, veroordeeld door Pilatus en gefolterd door zijn vervol-

gers ⁴, ook in pijnlijke aanraking gekomen met de verschrikkingen van de dood en de machten van de duisternis, de zware last van Gods toorn voelde en droeg ⁵, zijn leven als een offer voor de zonde heeft afgelegd ⁶, door de pijnlijke, schandelijke en vervloekte dood aan het kruis te verduren ⁷.

1 Matteüs 27 : 4. 2 Matteüs 26 : 56. 3 Jesaja 53 : 2, 3. 4 Matteüs 27 : 26-50; Johannes 19 : 34. 5 Lucas 22 : 44; Matteüs 27 : 46. 6 Jesaja 53 : 10.
7 Filippenzen 2 : 8; Hebreëen 12 : 2; Galaten 3 : 13.

50 Vraag: Waarin bestond Christus' vernedering na zijn sterven?

Antwoord: Christus' vernedering na zijn sterven bestond hierin dat Hij begraven werd ¹, en in de staat van de doden bleef en onder de macht van de dood tot aan de derde dag ²; wat op een andere manier wordt uitgedrukt in de woorden 'neergedaald in de hel'.

1 1 Korintiërs 15 : 3, 4. 2 Psalm 16 : 10; Cf. Handelingen 2 : 24-27, 31; Romeinen 6 : 9; Matteüs 12 : 40.

51 Vraag: Wat was de staat van Christus' verhoging?

Antwoord: De staat van Christus' verhoging omvat zijn opstanding ¹, hemelvaart ², zijn zitten aan de rechterhand van de Vader ³, en zijn wederkomst om de wereld te oordelen ⁴.

1 1 Korintiërs 15 : 4. 2 Marcus 16 : 19. 3 Efeziërs 1 : 20.
4 Handelingen 1 : 11; 17 : 31.

52 Vraag: Hoe werd Christus verhoogd in zijn opstanding?

Antwoord: Christus werd verhoogd in zijn opstanding hierin dat Hij die geen ontbinding heeft gezien in de dood – naardien het niet mogelijk was, dat Hij door hem werd vastgehouden ¹ – en wiens lichaam, geheel hetzelfde als waarin Hij geleden heeft, met de wezenlijke eigenschappen ervan ² – maar zonder sterfelijkheid en andere algemene zwakheden die tot dit leven behoren – echt verenigd werd met zijn ziel ³, op de derde dag uit de doden opstond in eigen kracht ⁴, waardoor Hij verklaarde Gods Zoon te zijn ⁵, en voldoening te hebben verschaft aan de Goddelijke gerechtigheid ⁶, de dood te hebben overwonnen en hem die de macht daarover heeft ⁷, en de Here van levenden en doden te zijn ⁸. Dit alles deed Hij als een publiek Persoon ⁹, het Hoofd van zijn kerk ¹⁰, voor hun rechtvaardiging ¹¹, hun levendmaking in genade ¹², ondersteuning tegen hun vijanden ¹³, en om hen te verzekeren van hun opstanding uit de doden op de laatste dag ¹⁴.

1 Handelingen 2 : 24, 27. 2 Lucas 24 : 39. 3 Romeinen 6 : 9; Openbaring 1 : 18.
4 Johannes 10 : 18. 5 Romeinen 1 : 4. 6 Romeinen 8 : 34. 7 Hebreëen 2 : 14.
8 Romeinen 14 : 9. 9 1 Korintiërs 15 : 21, 22. 10 Efeziërs 1 : 20, 22, 23;
Kolossenzen 1 : 18. 11 Romeinen 4 : 25. 12 Efeziërs 2 : 1, 5, 6; Kolossenzen 2 : 12.
13 1 Korintiërs 15 : 25-27. 14 1 Korintiërs 15 : 20.

53 Vraag: Hoe werd Christus verhoogd in zijn hemelvaart?

Antwoord: Christus werd verhoogd in zijn hemelvaart hierin dat Hij, nadat Hij na zijn opstanding vaak verschenen was aan zijn apostelen en zich met hen had onderhouden, sprekende tot hen over al wat het Konink-

rijk Gods betreft ¹, en hun de opdracht had gegeven om het evangelie aan alle volken te prediken ², veertig dagen na zijn opstanding, in onze natuur en als ons Hoofd ³, triomferende over zijn vijanden ⁴, zichtbaar is opgevaren naar de hoogste hemelen, om daar gaven voor de mensen in ontvangst te nemen ⁵, onze genegenheden daarheen op te heffen ⁶, en een plaats voor ons te bereiden ⁷, waar Hijzelf is en zal blijven tot aan zijn tweede komst aan het einde van de wereld ⁸.

1 Handelingen 1 : 2, 3. 2 Matteüs 28 : 19, 20. 3 Hebreëen 6 : 20. 4 Efeziërs 4 : 8.
5 Handelingen 1 : 9-11; Efeziërs 4 : 10; Psalm 68 : 19. 6 Kolossenzen 3 : 1, 2.
7 Johannes 14 : 3. 8 Handelingen 3 : 21.

54 Vraag: Hoe is Christus verhoogd in zijn zitten aan de rechterhand van God?

Antwoord: Christus is verhoogd in zijn zitten aan de rechterhand van God hierin dat Hij als God en mens is bevorderd tot de hoogste begunstiging door God de Vader ¹, met de gehele volheid van vreugde ², heerlijkheid ³ en macht over alle dingen in hemel en op aarde ⁴; en dat Hij zijn kerk vergadert en beschermt, en al haar vijanden bedwingt; zijn dienaren en volk van geschenken en genadegaven voorziet ⁵, en voor hen voorbede doet ⁶.

1 Filippenzen 2 : 9. 2 Handelingen 2 : 28; Cf. Psalm 16 : 11. 3 Johannes 17 : 5.
4 Efeziërs 1 : 22; 1 Petrus 3 : 22. 5 Efeziërs 4 : 10-12; Psalm 110. 6 Romeinen 8 : 34.

55 Vraag: Hoe doet Christus voorbede?

Antwoord: Christus doet voorbede door in onze natuur voortdurend voor de Vader in de hemel te verschijnen ¹, met de verdienste van zijn gehoorzaamheid en offerande op aarde ², en door bekend te maken dat Hij wil dat deze aan alle gelovigen wordt toegerekend ³. Hij beantwoordt alle aanklachten die tegen hen worden ingediend ⁴, en zorgt voor gewetensrust ondanks hun dagelijks herhaalde falen ⁵, voor een met vrijmoedigheid mogen toegaan tot de troon der genade ⁶, en voor de aanvaarding van hun persoon ⁷ en dienst ⁸.

1 Hebreëen 9 : 12, 24. 2 Hebreëen 1 : 3. 3 Johannes 3 : 16; 17 : 9, 20, 24.
4 Romeinen 8 : 33, 34. 5 Romeinen 5 : 1, 2; 1 Johannes 2 : 1, 2. 6 Hebreëen 4 : 16.
7 Efeziërs 1 : 6. 8 1 Petrus 2 : 5.

56 Vraag: Hoe zal Christus verhoogd worden als Hij wederkomt om de wereld te oordelen?

Antwoord: Christus zal verhoogd worden als Hij wederkomt om de wereld te oordelen hierin dat Hij, die ten onrechte veroordeeld en verdoemd werd door slechte mensen ¹, op de laatste dag in grote macht zal wederkomen ², in de volle betoning van zijn eigen heerlijkheid en van die van zijn Vader, met al zijn heilige engelen ³, op een teken, bij het roepen van een aartsengel en op het geklank ener bazuin Gods ⁴, om de wereld in gerechtigheid te oordelen ⁵.

1 Handelingen 3 : 14, 15. 2 Matteüs 24 : 30. 3 Lucas 9 : 26; Matteüs 25 : 31.
4 1 Tessalonicenzen 4 : 16. 5 Handelingen 17 : 31.

57 Vraag: Welke weldaden heeft Christus door zijn optreden als Middelaar verworven?

Antwoord: Christus heeft door zijn optreden als Middelaar verlossing verworven ¹, samen met alle andere weldaden van het genadeverbond ².

1 Hebreëën 9 : 12. 2 2 Korintiërs 1 : 20.

58 Vraag: Hoe worden wij tot deelgenoten gemaakt in de weldaden die Christus heeft verworven?

Antwoord: Wij worden tot deelgenoten gemaakt in de weldaden die Christus verworven heeft doordat zij ons worden toegeëigend ¹, wat in het bijzonder het werk van God de Heilige Geest is ².

1 Johannes 1 : 11, 12. 2 Titus 3 : 5, 6.

59 Vraag: Wie worden er tot deelgenoten in de verlossing door Christus gemaakt?

Antwoord: De verlossing wordt toegekend en met kracht meegedeeld aan allen voor wie Christus haar heeft gekocht ¹, en die door de Heilige Geest te zijner tijd in staat gesteld worden in Christus overeenkomstig het evangelie te geloven ².

1 Efeziërs 1 : 13, 14; Johannes 6 : 37, 39; 10 : 15, 16. 2 Efeziërs 2 : 8; 2 Korintiërs 4 : 13.

60 Vraag: Kunnen zij die nooit het evangelie gehoord hebben en dus Jezus Christus niet kennen, ook niet in Hem geloven, behouden worden door overeenkomstig het licht der natuur te leven?

Antwoord: Wie nooit het evangelie gehoord hebben ¹, Jezus Christus niet kennen ², niet in Hem geloven, kunnen niet behouden worden ³, ook al zijn zij nog zo ijverig om hun leven in te richten in overeenstemming met het licht der natuur ⁴ of met de wetten van de godsdienst die zij belijden ⁵. Ook is de behoudenis in niemand anders dan in Christus alleen ⁶, die als Enige de Zaligmaker is van zijn lichaam, de kerk ⁷.

1 Romeinen 10 : 14. 2 2 Tessalonicenzen 1 : 8, 9; Efeziërs 2 : 12; Johannes 1 : 10-12.

3 Johannes 8 : 24; Marcus 16 : 16. 4 1 Korintiërs 1 : 20-24. 5 Johannes 4 : 22; Romeinen 9 : 31, 32; Filippenzen 3 : 4-9. 6 Handelingen 4 : 12. 7 Efeziërs 5 : 23.

61 Vraag: Worden allen, die het evangelie horen en in de kerk leven, behouden?

Antwoord: Niet allen die het evangelie horen en in de zichtbare kerk leven worden behouden, maar alleen wie ware leden van de onzichtbare kerk zijn ¹.

1 Johannes 12 : 38, 40; Romeinen 9 : 6; Matteüs 22 : 14; 7 : 21; Romeinen 11 : 7.

62 Vraag: Wat is de zichtbare kerk?

Antwoord: De zichtbare kerk is een gemeente die gevormd wordt door alle mensen die in alle eeuwen en op alle plaatsen van de wereld de ware godsdienst belijden ¹, met hun kinderen ².

1 1 Korintiërs 1 : 2; 12 : 13; Romeinen 15 : 9-12; Openbaring 7 : 9; Psalm 2 : 8; 22 : 28-32; 45 : 7; Matteüs 28 : 19-20; Jesaja 59 : 21. 2 1 Korintiërs 7 : 14; Handelingen 2 : 39; Romeinen 11 : 16; Genesis 17 : 7.

63 Vraag: Wat zijn de bijzondere voorrechten van de zichtbare kerk?

Antwoord: De zichtbare kerk bezit het voorrecht dat ze onder Gods bijzondere zorg en regering staat ¹. Ze wordt in alle eeuwen beschermd en onderhouden ondanks de tegenstand van alle vijanden ². Ze geniet de gemeenschap der heiligen, de gewone middelen der zaligheid ³. En ze biedt de genade door Christus aan al haar leden in de bediening van het evangelie, betuigende dat wie in Hem gelooft zalig zal worden ⁴, zonder iemand uit te sluiten die tot Hem komt ⁵.

1 Jesaja 4 : 5, 6; 1 Timoteüs 4 : 10. 2 Psalm 115; Jesaja 31 : 4, 5; Zacharia 12 : 2-4, 8, 9. 3 Handelingen 2 : 39, 42. 4 Psalm 147 : 19, 20; Romeinen 9 : 4; Efeziërs 4 : 11, 12; Marcus 16 : 15, 16. 5 Johannes 6 : 37.

64 Vraag: Wat is de onzichtbare kerk?

Antwoord: De onzichtbare kerk is het gehele aantal van de uitverkorenen die tot één vergaderd werden, worden of zullen worden onder Christus als Hoofd ¹.

1 Efeziërs 1 : 10, 22, 23; Johannes 10 : 16; 11 : 52.

65 Vraag: Welke speciale weldaden genieten de leden van de onzichtbare kerk door Christus?

Antwoord: De leden van de onzichtbare kerk genieten door Christus eenheid en gemeenschap met Hem in genade en heerlijkheid ¹.

1 Johannes 17 : 21; Efeziërs 2 : 5, 6; Johannes 17 : 24.

66 Vraag: Wat is die eenheid welke de uitverkorenen met Christus hebben?

Antwoord: De eenheid die de uitverkorenen met Christus hebben is het werk van Gods genade ¹, waardoor zij geestelijk en mystiek maar toch echt en onafscheidelijk aan Christus als hun Hoofd en Man verbonden worden ². Dit gebeurt in hun krachtdadige roeping ³.

1 Efeziërs 1 : 22; 2 : 6-8. 2 1 Korintiërs 6 : 17; Johannes 10 : 28; Efeziërs 5 : 23, 30. 3 1 Petrus 5 : 10; 1 Korintiërs 1 : 9.

67 Vraag: Wat is krachtdadige roeping?

Antwoord: Krachtdadige roeping is het werk van Gods almachtige kracht en genade ¹, waardoor Hij – uit vrije en bijzondere liefde voor zijn uitverkorenen, en op grond van niets in hen dat Hem ertoe zou bewegen ² –,

hen op de Hem aangename tijd nodigt en trekt tot Jezus Christus, door zijn Woord en Geest ³. Hij verlicht zaligmakend hun verstand ⁴, vernieuwt en beheerst krachtig hun wil ⁵, zodat zij – hoewel zij in zichzelf dood zijn in zonde – daardoor gewillig en in staat gemaakt worden om zijn roepstem in vrijheid te beantwoorden en de genade die daarin wordt geboden en gegeven te aanvaarden en omhelzen ⁶.

1 Johannes 5 : 25; Efeziërs 1 : 18-20; 2 Timoteüs 1 : 8, 9. 2 Titus 3 : 4, 5; Efeziërs 2 : 4, 5, 7-9; Romeinen 9 : 11. 3 2 Korintiërs 5 : 20. Cf. 2 Korintiërs 6 : 1, 2; Johannes 6 : 44; 2 Tessalonicenzen 2 : 13, 14. 4 Handelingen 26 : 18; 1 Korintiërs 2 : 10, 12. 5 Ezechiël 11 : 9; 36 : 26, 27; Johannes 6 : 45. 6 Efeziërs 2 : 5; Filippenzen 2 : 13; Deuteronomium 30 : 6.

68 Vraag: Worden alleen de uitverkorenen krachtdadig geroepen?

Antwoord: Alle uitverkorenen, en die alleen, worden krachtdadig geroepen ¹. Maar anderen kunnen – en vaak gebeurt dat metterdaad – uiterlijk door de bediening van het Woord ² geroepen worden, en enkele algemene werkingen van de Geest bezitten ³. Toch, om hun moedwillig verwaarlozen en verachten van de genade die hun aangeboden wordt, worden zij met recht in hun ongeloof gelaten, en komen zij nooit echt tot Jezus Christus ⁴.

1 Handelingen 13 : 48. 2 Matteüs 22 : 14. 3 Matteüs 7 : 22; 13 : 20, 21; Hebreëen 6 : 4-6. 4 Johannes 12 : 38-40; Handelingen 28 : 25-27; Johannes 6 : 64, 65; Psalm 81 : 12, 13.

69 Vraag: Wat is de genadige gemeenschap die de leden van de onzichtbare kerk met Christus hebben?

Antwoord: De genadige gemeenschap die de leden van de onzichtbare kerk met Christus hebben is hun deelhebben aan de verdienste van zijn Middelaarschap, in hun rechtvaardiging ¹, aanneming tot kinderen ², heiliging en wat verder in dit leven hun eenheid met Hem manifesteert ³.

1 Romeinen 8 : 30. 2 Efeziërs 1 : 5. 3 1 Korintiërs 1 : 30.

70 Vraag: Wat is rechtvaardiging?

Antwoord: Rechtvaardiging is een daad van Gods vrije genade aan zondaren gedaan ¹, waarin Hij al hun zonden vergeeft en hen als rechtvaardig voor Hem rekent ². En dat niet om iets dat in hen gewerkt zou zijn of door hen gedaan ³, maar alleen om de volmaakte gehoorzaamheid en volledige genoegdoening van Christus, die door God hun wordt toegerekend ⁴ en door geloof alleen wordt ontvangen ⁵.

1 Romeinen 3 : 22, 23, 25; 4 : 5. 2 2 Korintiërs 5 : 19, 21; Romeinen 3 : 22, 24, 25, 27, 28. 3 Titus 3 : 5, 7; Efeziërs 1 : 7. 4 Romeinen 5 : 17-19; 4 : 6-8. 5 Handelingen 10 : 43; Galaten 2 : 16; Filippenzen 3 : 9.

71 Vraag: Hoe is de rechtvaardiging een daad van Gods vrije genade?

Antwoord: Hoewel Christus door zijn gehoorzaamheid en dood een passende, echte en volledige voldoening aan Gods gerechtigheid gegeven heeft ten behoeve van hen die gerechtvaardigd worden ¹, toch is, in zoverre als

God de voldoening van een Borg aanvaardt die Hij van hen kon geveerd hebben, en Hij Zelf die Borg gaf, namelijk zijn eniggeboren Zoon ², en Hij hun diens gerechtigheid toerekent, en van hen niets voor hun rechtvaardiging vereist dan geloof ³ – wat ook al een gave van Hem is ⁴ –, hun rechtvaardiging voor hen een zaak van vrije genade ⁵.

1 Romeinen 5 : 8-10, 19. 2 1 Timoteüs 2 : 5, 6; Hebreëen 10 : 10; Matteüs 20 : 28;
Daniël 9 : 24, 26; Jesaja 53 : 4-6, 10-12; Hebreëen 7 : 22; Romeinen 8 : 32; 1 Petrus 1 : 18, 19.
3 2 Korintiërs 5 : 21. 4 Romeinen 3 : 24, 25; Efeziërs 2 : 8. 5 Efeziërs 1 : 7.

72 *Vraag:* Wat is rechtvaardigend geloof?

Antwoord: Rechtvaardigend geloof is een zaligmakende genade ¹, in het hart van een zondaar gewerkt door de Geest ² en het Woord van God ³, waardoor hij, overtuigd van zonde en ellende, en van het onvermogen van zichzelf en alle andere schepselen om hem uit zijn verloren toestand te verlossen ⁴, niet alleen met de waarheid van de evangeliebelofte instemt ⁵ maar de vergeving der zonden ontvangt en daarvoor rust op Christus en zijn gerechtigheid die daarin verklaard wordt ⁶, en om als voor God rechtvaardig ter zaligheid aangenomen en gerekend te worden ⁷.

1 Hebreëen 10 : 39. 2 2 Korintiërs 4 : 13; Efeziërs 1 : 17-19. 3 Romeinen 10 : 14, 17.
4 Handelingen 2 : 37; 16 : 30; Johannes 16 : 8, 9; Romeinen 5 : 6; Efeziërs 2 : 1;
Handelingen 4 : 12. 5 Efeziërs 1 : 13. 6 Johannes 1 : 12; Handelingen 16 : 31; 10 : 43.
7 Filippiëzen 3 : 9; Handelingen 15 : 11.

73 *Vraag:* Hoe rechtvaardigt het geloof een zondaar voor Gods aangezicht?

Antwoord: Het geloof rechtvaardigt een zondaar voor Gods aangezicht, niet om die andere genadegaven die het altijd vergezellen, of om goede werken, die de vruchten ervan zijn ¹, ook niet alsof de genadegave van het geloof, of een daad ervan, hem als rechtvaardiging zou worden toegerekend ², maar alleen omdat het een instrument is waardoor hij Christus en diens gerechtigheid ontvangt en zich toeëigent ³.

1 Galaten 3 : 11; Romeinen 3 : 28. 2 Romeinen 4 : 5. Cf. Romeinen 10 : 10.
3 Johannes 1 : 12; Filippiëzen 3 : 9; Galaten 2 : 16.

74 *Vraag:* Wat is aanneming tot kinderen?

Antwoord: Aanneming tot kinderen is een daad van Gods vrije genade ¹, in en om zijn enige Zoon Jezus Christus ², waarbij allen die gerechtvaardigd zijn worden opgenomen onder het getal van zijn kinderen ³. Zijn naam wordt hun gegeven ⁴, en de Geest van zijn Zoon ⁵. Zij leven onder zijn Vaderlijke zorg en beschikkingen ⁶. Zij krijgen toegang tot alle vrijheden en voorrechten van de zonen Gods, en worden gemaakt tot erfgenamen van alle beloften en mede-erfgenamen met Christus in heerlijkheid ⁷.

1 1 Johannes 3 : 1. 2 Efeziërs 1 : 5; Galaten 4 : 4, 5. 3 Johannes 1 : 12.
4 2 Korintiërs 6 : 18; Openbaring 3 : 12. 5 Galaten 4 : 6. 6 Psalm 103 : 13;
Spreuken 14 : 26; Matteüs 6 : 32. 7 Hebreëen 6 : 12; Romeinen 8 : 17.

75 Vraag: Wat is heiliging?

Antwoord: Heiliging is een werk van Gods genade, waardoor degenen die God, vóór de grondlegging der wereld, heeft uitverkoren om heilig te zijn, te zijner tijd, door de krachtige werking van zijn Geest ¹, terwijl Hij hun de dood en opstanding van Christus toerekent ², in hun hele menselijke bestaan naar het beeld van God worden vernieuwd ³. Het zaad van het berouw ten leven en alle andere zaligmakende genadegaven worden in hun hart gestrooid ⁴, en die genadegaven worden zo opgewekt, vermeerderd en versterkt ⁵, dat ze almeer de zonde doen afsterven en tot een nieuw leven doen opstaan ⁶.

1 Efeziërs 1 : 4; 1 Korintiërs 6 : 11; 2 Tessalonicenzen 2 : 13. 2 Romeinen 6 : 4-6.
3 Efeziërs 4 : 23, 24. 4 Handelingen 11 : 18; 1 Johannes 3 : 9. 5 Judas : 20;
Hebreeën 6 : 11-12; Efeziërs 3 : 16-19; Kolossenzen 1 : 10, 11. 6 Romeinen 6 : 4, 6, 14;
Galaten 5 : 24.

76 Vraag: Wat is berouw ten leven?

Antwoord: Berouw ten leven is een zaligmakende genadegave ¹, in het hart van een zondaar gewerkt door de Geest ² en het Woord van God ³, waarbij hij, doordat hij niet alleen het gevaar ⁴, maar ook de onreinheid en het afschuwelijke karakter van zijn zonden ⁵ ziet en zich goed bewust is, en verstaat dat God in Christus barmhartig is over wie berouw hebben ⁶, zo'n smart over zijn zonden heeft ⁷, en die haat ⁸ dat hij van die alle zich afwendt en tot God bekeert ⁹, en zich voorneemt en inspant om standvastig met Hem te wandelen op al de wegen van de nieuwe gehoorzaamheid ¹⁰.

1 2 Timoteüs 2 : 25. 2 Zacharia 12 : 10. 3 Handelingen 11 : 18, 20, 21.
4 Ezechiël 18 : 28, 30, 32; Lucas 15 : 17, 18; Hosea 2 : 5, 6. 5 Ezechiël 36 : 31;
Jesaja 30 : 22. 6 Joël 2 : 12, 13. 7 Jeremia 31 : 18, 19. 8 2 Korintiërs 7 : 11.
9 Handelingen 26 : 18; Ezechiël 14 : 6; 1 Koningen 8 : 47, 48. 10 Psalm 119 : 6, 59, 128;
Lucas 1 : 6; 2 Koningen 23 : 25.

77 Vraag: Waarin verschillen rechtvaardiging en heiliging van elkaar?

Antwoord: Hoewel de heiliging onlosmakelijk verbonden is met de rechtvaardiging ¹, toch verschillen zij hierin dat in de rechtvaardiging God de gerechtigheid van Christus toerekent ², en in de heiliging giet zijn Geest genade in de mens en stelt Hij hem in staat om die te gebruiken ³. In het eerstgenoemde wordt de zonde vergeven ⁴, in het andere wordt ze onderdrukt ⁵. Het ene bevrijdt alle gelovigen in gelijke mate van de wrekende toorn van God, en doet dat in dit leven volkomen, zodat ze nooit veroemd zullen worden ⁶. Het andere is niet voor allen gelijk ⁷, en in dit leven bij niemand volmaakt ⁸, maar ze groeit naar de volmaaktheid ⁹.

1 1 Korintiërs 6 : 11; 1 : 30. 2 Romeinen 4 : 6, 8. 3 Ezechiël 36 : 27.
4 Romeinen 3 : 24, 25. 5 Romeinen 6 : 6, 14. 6 Romeinen 8 : 33, 34.
7 1 Johannes 2 : 12, 14; Hebreeën 5 : 12-14. 8 1 Johannes 1 : 8, 10. 9 2 Korintiërs 7 : 1;
Filippenzen 3 : 12-14.

78 Vraag: Waar komt de onvolkomenheid van de heiliging bij de gelovigen vandaan?

Antwoord: De onvolkomenheid van de heiliging bij de gelovigen komt van de zoneresten die in hun hele bestaan in hen blijven, en van het voortdurende begeren van het vlees tegen de geest, waardoor zij vaak door verzoeken van hun stuk gebracht worden en in vele zonden vallen ¹, in al hun geestelijke diensten worden gehinderd ², en hun beste werken onvolkomen zijn en bevlekt in de ogen van God ³.

1 Romeinen 7 : 18, 23; Marcus 14 : 66-72; Galaten 2 : 11, 12. 2 Hebreëen 12 : 1.

3 Jesaja 64 : 6; Exodus 28 : 38.

79 Vraag: Zouden ware gelovigen, dank zij hun onvolkomenheid in de vele verzoeken en zonden waardoor ze overvallen worden, uit de staat van genade kunnen raken?

Antwoord: Dank zij de onveranderlijke liefde van God ¹, en zijn besluit en verbond om hun volharding te geven ², hun onafscheidelijke eenheid met Christus ³, diens voortdurende voorbede voor hen ⁴, en de Geest en het zaad van God dat in hen blijft ⁵, kunnen ware gelovigen noch totaal noch voorgoed uit de staat van genade raken ⁶, maar ze worden in de kracht van God door het geloof tot de zaligheid bewaard ⁷.

1 Jeremia 31 : 3. 2 2 Timoteüs 2 : 19; Hebreëen 13 : 20, 21; 2 Samuël 23 : 5.

3 1 Korintiërs 1 : 8, 9. 4 Hebreëen 7 : 25; Lucas 22 : 32. 5 1 Johannes 3 : 9;

2 : 27. 6 Jeremia 32 : 40; Johannes 10 : 28. 7 1 Petrus 1 : 5.

80 Vraag: Kunnen ware gelovigen er onfeilbaar van verzekerd worden dat zij in de staat van genade zijn en daarin zullen volharden tot de zaligheid?

Antwoord: Wie werkelijk in Christus geloven en ernaar streven om met een goed geweten voor Hem te wandelen ¹, kunnen, zonder een buitengewone openbaring, door een geloof dat gegrond is op de waarheid van Gods beloften, en doordat de Geest hen in staat stelt om in zichzelf die genadegaven te onderscheiden waarover de beloften des levens gegeven zijn ², en doordat Hij met hun geest getuigt dat zij kinderen van God zijn ³, onfeilbaar ervan verzekerd worden dat zij in staat van genade zijn en daarin zullen volharden tot de zaligheid ⁴.

1 1 Johannes 2 : 3. 2 1 Korintiërs 2 : 12; 1 Johannes 3 : 14, 18, 19, 21, 24; 4 : 13, 16;

Hebreëen 6 : 11, 12. 3 Romeinen 8 : 16. 4 1 Johannes 5 : 13.

81 Vraag: Zijn alle ware gelovigen er altijd van verzekerd dat ze op dat moment in de staat van genade zijn en zalig zullen worden?

Antwoord: Aangezien de verzekerdheid der genade en zaligheid niet tot het wezen van het geloof behoort ¹, kunnen ware gelovigen wel eens lang moeten wachten eer ze haar krijgen ². En nadat ze van haar genoten hebben kan zij verzwakt en onderbroken worden door veelvuldige beroeringen, zonden, verzoeken en het gevoel van verlatenheid ³. Toch worden ze

nooit zonder de aanwezigheid en steun van de Geest van God gelaten, die hen ervoor bewaart dat ze in uiterste wanhoop zouden vervallen ⁴.

1 Efeziërs 1 : 13. 2 Jesaja 50 : 10; Psalm 88. 3 (Psalm 77 : 1-13); Hooglied 5 : 2, 3, 6; Psalm 51 : 10, 14; 31 : 23; 22 : 2. 4 1 Johannes 3 : 9; Job 13 : 15; Psalm 73 : 15, 23; Jesaja 54 : 7-10.

82 Vraag: Wat is de gemeenschap in heerlijkheid die de leden van de onzichtbare kerk met Christus hebben?

Antwoord: De gemeenschap in heerlijkheid die de leden van de onzichtbare kerk met Christus hebben is er in dit leven ¹, onmiddellijk na het sterven ², en tenslotte volmaakt bij de opstanding en op de oordeelsdag ³.

1 2 Korintiërs 3 : 18. 2 Lucas 23 : 43. 3 1 Tessalonicenzen 4 : 17.

83 Vraag: Wat is de gemeenschap in heerlijkheid met Christus die de leden van de onzichtbare kerk in dit leven genieten?

Antwoord: Aan de leden van de onzichtbare kerk worden in dit leven de eerstelingen van de heerlijkheid met Christus meegedeeld, aangezien zij leden zijn van Hem die hun Hoofd is en zo in Hem deel hebben in de heerlijkheid die Hij ten volle bezit ¹. Als pand daarvan genieten zij het gevoel van Gods liefde ², gewetensrust, vreugde in de Heilige Geest, en hoop op de heerlijkheid ³. Daartegenover zijn het gevoel van Gods wrekende toorn, gewetenswroeging, en een bange verwachting van het oordeel voor de bozen het begin van de kwellingen die zij na hun sterven te verduren krijgen ⁴.

1 Efeziërs 2 : 5, 6. 2 Romeinen 5 : 5; Cf. 2 Korintiërs 1 : 22. 3 Romeinen 5 : 1, 2; 14 : 17. 4 Genesis 4 : 13; Matteüs 27 : 4; Hebrëeën 10 : 27; Romeinen 2 : 9; Marcus 9 : 44.

84 Vraag: Zullen alle mensen sterven?

Antwoord: Aangezien zij met de dood als het loon op de zonde bedreigd worden ¹, is het alle mensen beschikt eenmaal te sterven ², want allen hebben gezondigd ³.

1 Romeinen 6 : 23. 2 Hebrëeën 9 : 27. 3 Romeinen 5 : 12.

85 Vraag: De dood is dus het loon op de zonde. Maar waarom zijn de rechtvaardigen niet van de dood verlost, gezien het feit dat al hun zonden hun in Christus vergeven zijn?

Antwoord: De rechtvaardigen zullen van de dood zelf verlost worden op de laatste dag. En zelfs wanneer zij sterven worden ze verlost van de prikkel en vloek ervan ¹. Hoewel ze sterven, is het toch door Gods liefde ² dat zij volkomen van zonde en ellende verlost worden ³ en in staat gesteld om ook daarna gemeenschap met Christus te hebben in de heerlijkheid die zij dan zullen binnengaan ⁴.

1 1 Korintiërs 15 : 26, 55-57; Hebrëeën 2 : 15. 2 Jesaja 57 : 1, 2; 2 Koningen 22 : 20. 3 Openbaring 14 : 13; Efeziërs 5 : 27. 4 Lucas 23 : 43; Filippenzen 1 : 23.

86 Vraag: Wat is de gemeenschap met Christus in heerlijkheid, die de leden van de onzichtbare kerk onmiddellijk na hun sterven genieten?

Antwoord: De gemeenschap met Christus in heerlijkheid die de leden van de onzichtbare kerk onmiddellijk na hun sterven genieten bestaat hierin dat hun ziel dan volmaakt heilig ¹ in de hoogste hemelen wordt ontvangen ², waar zij het aangezicht van God in licht en heerlijkheid aanschouwen ³, wachten op de volledige verlossing van hun lichaam ⁴, dat zelfs in de dood met Christus verenigd blijft ⁵, en in het graf als in hun bed rust ⁶, totdat het op de laatste dag met de ziel herenigd wordt ⁷. Maar de ziel van de bozen wordt bij hun sterven in de hel geworpen, waar zij in kwellingen en buitenste duisternis blijft, en hun lichaam wordt in het graf bewaard als in een gevangenis, tot aan de opstanding en het oordeel van de grote dag ⁸.

1 Hebreëen 12 : 23. 2 2 Korintiërs 5 : 1, 6, 8; Filippenzen 1 : 23. Cf. Handelingen 3 : 21 en Efeziërs 4 : 10. 3 1 Johannes 3 : 2; 1 Korintiërs 13 : 12. 4 Romeinen 8 : 23; Psalm 16 : 9. 5 1 Tessalonicenken 4 : 14. 6 Jesaja 57 : 2. 7 Job 19 : 26, 27. 8 Lucas 16 : 23, 24; Handelingen 1 : 25; Judas : 6, 7.

87 Vraag: Wat moeten we geloven over de opstanding?

Antwoord: We moeten geloven dat er op de laatste dag een algemene opstanding van de doden zal zijn, beide van rechtvaardigen en onrechtvaardigen ¹. Zij die dan levend bevonden worden zullen in een ogenblik veranderd worden. En precies hetzelfde lichaam van de doden, dat in het graf werd gelegd, zal dan weer met de ziel voor altijd herenigd worden, en worden opgewekt door de kracht van Christus ². Het lichaam van de rechtvaardigen zal, door de Geest van Christus en dank zij zijn opstanding als hun Hoofd, met kracht worden opgewekt, geestelijk, onverderfelijk, en aan zijn verheerlijkt lichaam gelijkvormig worden ³. Het lichaam van de bozen zal door Hem als een beledigde Rechter in oneer worden opgewekt ⁴.

1 Handelingen 24 : 15. 2 1 Korintiërs 15 : 51-53; 1 Tessalonicenzen 4 : 15-17; Johannes 5 : 28, 29. 3 1 Korintiërs 15 : 21-23, 42-44; Filippenzen 3 : 21. 4 Johannes 5 : 27-29; Matteüs 25 : 33.

88 Vraag: Wat zal er onmiddellijk na de opstanding volgen?

Antwoord: Onmiddellijk na de opstanding zal volgen het algemene en definitieve oordeel over engelen en mensen ¹. Niemand weet dag en uur daarvan, zodat allen moeten waken en bidden en steeds gereed zijn voor de komst van de Here ².

1 2 Petrus 2 : 4; Judas : 6, 7, 14, 15; Matteüs 25 : 46. 2 Matteüs 24 : 36, 42, 44; Lucas 21 : 35, 36.

89 Vraag: Wat zal er op de oordeelsdag met de bozen gebeuren?

Antwoord: Op de oordeelsdag zullen de bozen aan Christus' linkerhand worden geplaatst. Ze zullen, op grond van duidelijke bewijsvoering en met totale schuldigverklaring door hun eigen geweten ², een vreselijk maar

rechtvaardig veroordelend vonnis tegen zich horen uitspreken ³. En op grond daarvan zullen zij vanuit de gunstrijke tegenwoordigheid van God en de heerlijke gemeenschap met Christus, zijn heiligen en al zijn heilige engelen, eeuwig in de hel geworpen worden, om daar te worden gestraft met onuitsprekelijke kwellingen, beide naar lichaam en ziel, samen met de duivel en diens engelen ⁴.

1 *Matteüs 25 : 33.* 2 *Romeinen 2 : 15, 16.* 3 *Matteüs 25 : 41-43.* 4 *Lucas 16 : 26;*
2 *Tessalonicenzen 1 : 8, 9.*

90 Vraag: Wat zal er op de oordeelsdag met de rechtvaardigen gebeuren?

Antwoord: Op de oordeelsdag zullen de rechtvaardigen tot Christus in de wolken worden opgenomen ¹, en aan zijn rechterhand worden geplaatst. Daar zullen zij publiek erkend en vrijgesproken worden ², samen met Hem de verworpen engelen en mensen oordelen ³, en in de hemel worden ontvangen ⁴. Daar zullen zij volledig en voor altijd van alle zonde en ellende verlost zijn ⁵, vervuld met ondenkbare vreugde ⁶, en volmaakt heilig en gelukkig beide naar lichaam en ziel, in het gezelschap van ontelbare heiligen en heilige engelen ⁷, maar in het bijzonder in het van aangezicht tot aangezicht zien en genieten van God de Vader, onze Here Jezus Christus en de Heilige Geest, tot in alle eeuwigheid ⁸. En dit is de volmaakte en volle gemeenschap die de leden van de onzichtbare kerk met Christus in heerlijkheid genieten bij de opstanding en op de oordeelsdag.

1 *1 Tessalonicenzen 4 : 17.* 2 *Matteüs 25 : 33; 10 : 32.* 3 *1 Korintiërs 6 : 2, 3.*
4 *Matteüs 25 : 34, 46.* 5 *Efeziërs 5 : 27; Openbaring 14 : 13.* 6 *Psalm 16 : 11.*
7 *Hebreeën 12 : 22, 23.* 8 *1 Johannes 3 : 2; 1 Korintiërs 13 : 12; 1 Tessalonicenzen 4 : 17, 18.*

We hebben gezien wat de Schrift ons in hoofdzaak leert te geloven over God. We gaan nu overwegen wat zij aan de mens als plicht oplegt.

91 Vraag: Wat is de plicht die God aan de mens oplegt?

Antwoord: De plicht die God aan de mens oplegt is gehoorzaamheid aan Gods geopenbaarde wil ¹.

1 *Romeinen 12 : 1, 2; Micha 6 : 8; 1 Samuël 15 : 22.*

92 Vraag: Wat heeft God eerst aan de mens bekendgemaakt als de regel voor zijn gehoorzaamheid?

Antwoord: De regel voor zijn gehoorzaamheid die aan Adam in de staat van de zondeloosheid, en in hem aan de hele mensheid, werd geopenbaard, was, naast het speciale gebod om niet te eten van de boom van kennis van goed en kwaad, de zedelijke wet ¹.

1 *Genesis 1 : 26, 27; Romeinen 2 : 14, 15; 10 : 5; Genesis 2 : 17.*

93 Vraag: Wat is de zedelijke wet?

Antwoord: De zedelijke wet is de bekendmaking van de wil van God aan de mensheid, die iedereen voorschrijft en verplicht tot een persoonlijke,

mensen ervan hebben, dit speciale nut dat zij hun laat zien hoeveel zij aan Christus te danken hebben doordat Hij haar vervulde en in hun plaats en voor hun welzijn de vloek ervan verduurde ⁴. Op die manier wil ze hen tot grotere dankbaarheid opwekken ⁵, en tot het uitdrukken daarvan in nog grotere nauwgezetheid om zich aan haar als regel voor hun gehoorzaamheid te onderwerpen ⁶.

1 Romeinen 6 : 14; 7 : 4, 6; Galaten 4 : 4, 5. 2 Romeinen 3 : 20. 3 Galaten 5 : 23; Romeinen 8 : 1. 4 Romeinen 7 : 24, 25; Galaten 3 : 13, 14; Romeinen 8 : 3, 4. 5 Lucas 1 : 68, 69, 74, 75; Kolossenzen 1 : 12-14. 6 Romeinen 7 : 22; 12 : 2; Titus 2 : 11-14.

98 Vraag: Waar is de zedelijke wet kort samengevat?

Antwoord: De zedelijke wet is kort samengevat in de Tien Geboden. Deze werden door de stem van God op de berg Sinai afgekondigd en door Hem op twee stenen tafelen geschreven ¹. Ze zijn opgetekend in Exodus 20. De eerste vier geboden gaan over onze plicht tegenover God, de andere zes over die tegenover de mens ².

1 Deuteronomium 10 : 4; Exodus 34 : 1-4. 2 Matteüs 22 : 37-40.

99 Vraag: Welke regels dienen in acht genomen te worden voor een goed verstaan van de Tien Geboden?

Antwoord: Voor een goed verstaan van de Tien Geboden moeten de volgende regels in acht genomen worden:

1. Dat de wet volmaakt is en iedereen verplicht om met inzet van zijn hele mens-zijn zich aan haar gerechtigheid gehoorzaam te onderwerpen, en om haar voor altijd totaal te gehoorzamen. En zo eist ze uiterste volmaaktheid in het vervullen van elke verplichting, en verbiedt ze zelfs de geringste maat van welke zonde ook ¹.
2. Dat ze geestelijk is, en zo het verstand, de wil, de genegenheid en alle andere krachten van de ziel betreft, zoals ook woorden, werken en gebaren ².
3. Dat een en hetzelfde, in diverse opzichten, vereist of verboden wordt in de verschillende geboden ³.
4. Dat waar een plicht wordt opgelegd het tegenovergestelde als zonde wordt verboden ⁴, en waar een zonde verboden wordt het tegenovergestelde als plicht wordt opgelegd ⁵. Evenzo waar een belofte wordt toegevoegd, het tegenovergestelde, het dreigement, is inbegrepen ⁶. En waar een dreigement toegevoegd wordt de belofte, als tegenovergestelde, is inbegrepen ⁷.
5. Dat wat God verbiedt nooit mag gedaan worden ⁸, wat Hij gebiedt altijd onze plicht is ⁹. En dat toch niet iedere bijzondere plicht te allen tijde gedaan moet worden ¹⁰.
6. Dat waar één bepaalde zonde of plicht wordt genoemd, alle andere van dezelfde aard verboden of geboden zijn, en samen daarmee alle gronden, middelen, gelegenheden en verschijnselen en het uitlokken ervan ¹¹.

volmaakte en voortdurende onderwerping en gehoorzaamheid eraan. Daarbij moet de hele mens worden ingezet, met alles wat hij is en heeft, naar ziel en lichaam. En de vervulling van al deze plichten moet gebeuren in de heilige gerechtigheid die hij aan God en mens schuldig is ². God heeft het leven beloofd bij vervulling ervan, en gedreigd met de dood bij de verzaking van die plicht ³.

1 Deuteronomium 5 : 1-3, 31, 33; Lucas 10 : 26, 27; Galaten 3 : 10; 1 Tessalonicenzen 5 : 23.

2 Lucas 1 : 75; Handelingen 24 : 16. 3 Romeinen 10 : 5; Galaten 3 : 10, 12.

94 Vraag: Heeft de zedelijke wet ook nut voor de mens sinds de zondeval?

Antwoord: Hoewel geen mens sinds de zondeval gerechtigheid en het leven kan verwerven door de zedelijke wet te houden ¹, heeft ze toch veel nut zowel voor alle mensen gemeenschappelijk als voor de onwedergeborenen of wedergeborenen afzonderlijk ².

1 Romeinen 8 : 3; Galaten 2 : 16. 2 1 Timoteüs 1 : 8.

95 Vraag: Welk nut heeft de zedelijke wet voor alle mensen?

Antwoord: Het nut van de zedelijke wet voor alle mensen bestaat hierin dat zij hen inlicht over de heilige natuur en wil van God ¹, en over hun plicht die hen bindt om ernaar te wandelen ². Ze overtuigt hen van hun onvermogen om haar te houden, en van de zondige bezoedeling van hun natuur, hart en leven ³. Ze vernedert hen door hun zonden en ellende aan hen te laten voelen ⁴. En helpt hen zo aan een helderder inzicht in het feit dat zij Christus nodig hebben ⁵ en de volkomenheid van diens gehoorzaamheid ⁶.

1 Leviticus 11 : 44, 45; 20 : 7, 8; Romeinen 7 : 12. 2 Micha 6 : 8; Jakobus 2 : 10, 11.

3 Psalm 19 : 12, 13; Romeinen 3 : 20; 7 : 7. 4 Romeinen 3 : 9, 23. 5 Galaten 3 : 21, 22.

6 Romeinen 10 : 4.

96 Vraag: Welk bijzonder nut heeft de zedelijke wet voor onwedergeborenen mensen?

Antwoord: Het nut van de zedelijke wet voor onwedergeborenen mensen is dat ze hun geweten kan wakker schudden en zij de komende toorn ontvluchten ¹, en om hen zo naar Christus te drijven ². Naar de andere kant, wanneer zij voortgaan in de staat en op de weg van de zonde, laat ze hen zonder verontschuldiging ³ en onder haar vloek ⁴.

1 1 Timoteüs 1 : 9, 10. 2 Galaten 3 : 24. 3 Romeinen 1 : 20. Cf. Romeinen 2 : 15.

4 Galaten 3 : 10.

97 Vraag: Welk speciaal nut heeft de zedelijke wet voor de wedergeborenen?

Antwoord: Hoewel de mensen die wedergeboren zijn en in Christus geloven van de zedelijke wet als een werkverbond bevrijd zijn ¹, zodat ze daardoor noch gerechtvaardigd ² noch veroordeeld ³ kunnen worden, toch heeft ze, behalve het algemene nut dat de wedergeborenen met alle andere

7. Dat we verplicht zijn, al naar het op onze weg ligt, om ernaar te streven dat wat aan onszelf verboden of geboden is door anderen wordt vermeden of gedaan, al naar het op hun weg ligt ¹².
8. Dat in wat aan anderen geboden is wij hun te hulp moeten komen, al naar het op onze weg ligt en onze roeping is ¹³. En dat we ervoor moeten oppassen dat wij niet met anderen meedoen in wat hun verboden is ¹⁴.

1 Psalm 19 : 8; Jakobus 2 : 10; Matteüs 5 : 21-48. 2 Romeinen 7 : 14; Deuteronomium 6 : 5; Cf. Matteüs 22 : 37-39. 3 Kolossenzen 3 : 5; Amos 8 : 5; Spreuken 1 : 19; 1 Timoteüs 6 : 10. 4 Jesaja 58 : 13; Deuteronomium 6 : 13; Cf. Matteüs 4 : 9, 10; 15 : 4-6. 5 Matteüs 5 : 21-24; Efeziërs 4 : 28. 6 Exodus 20 : 12. Cf. Spreuken 30 : 17. 7 Jeremia 18 : 7, 8; Exodus 20 : 7. Cf. Psalm 15 : 1, 4, 5 en 24 : 4, 5. 8 Job 13 : 7, 8; Romeinen 3 : 8; Job 36 : 21; Hebreëen 11 : 25. 9 Deuteronomium 4 : 8, 9. 10 Matteüs 12 : 7. 11 Matteüs 5 : 21, 22, 27, 28; 15 : 4-6; Hebreëen 10 : 24, 25; 1 Tessalonicenzen 5 : 22; Judas : 23; Galaten 5 : 26; Kolossenzen 3 : 21. 12 Exodus 20 : 10; Leviticus 19 : 17; Genesis 18 : 19; Jozua 24 : 15; Deuteronomium 6 : 6, 7. 13 2 Korintiërs 1 : 24. 14 1 Timoteüs 5 : 22; Efeziërs 5 : 11.

100 Vraag: Welke bijzondere dingen in de Tien Geboden hebben wij te overwegen?

Antwoord: Wij hebben in de Tien Geboden te overwegen de inleiding, de inhoud van de geboden zelf, en verschillende gronden die aan sommige geboden zijn toegevoegd om die meer kracht bij te zetten.

101 Vraag: Wat is de inleiding tot de Tien Geboden?

Antwoord: De inleiding tot de Tien Geboden is vervat in de woorden: „Ik ben de HERE, uw God, die U uit het land Egypte, uit het diensthuis, geleid heb.” ¹ Daarin betoont God zijn soevereiniteit als de HERE, de eeuwige, onveranderlijke en almachtige God ², die zijn bestaan in en van Zichzelf heeft ³ en al zijn woorden ⁴ en werken ⁵ ook laat bestaan. En dat Hij de God is die in de verbondsverhouding staat, zoals met Israël als vanouds zo ook met al zijn volk ⁶. En Die, zoals Hij hen uit de slavernij in Egypte leidde, ons van onze geestelijke slavernij bevrijdt ⁷. En dat we Hem alleen daarom als onze God moeten erkennen en al zijn geboden houden ⁸.

1 Exodus 20 : 2. 2 Jesaja 44 : 6. 3 Exodus 3 : 14. 4 Exodus 6 : 3. 5 Handelingen 17 : 24, 28. 6 Genesis 17 : 7. Cf. Romeinen 3 : 29. 7 Lucas 1 : 74, 75. 8 1 Petrus 1 : 15-18; Leviticus 18 : 30; 19 : 37.

102 Vraag: Wat is de hoofdinhoud van de vier geboden die onze plicht tegenover God omvatten?

Antwoord: De hoofdinhoud van de vier geboden die onze plicht tegenover God omvatten is dat wij de HERE onze God liefhebben met geheel ons hart, geheel onze ziel, met al onze krachten en met ons gehele verstand ¹.

1 Lucas 10 : 27.

103 Vraag: Wat is het eerste gebod?

Antwoord: Het eerste gebod is: „Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben.” ¹

1 Exodus 20 : 3.

104 Vraag: Wat zijn de plichten die het eerste gebod van ons vereist?

Antwoord: De plichten die het eerste gebod van ons vereist zijn dat we God kennen en erkennen als de enige ware God en als onze God ¹. En dat we Hem dienovereenkomstig aanbidden en verheerlijken ², in ons denken ³, overdenken ⁴, gedenken ⁵, hoogachten ⁶, eren ⁷, vereren ⁸, in onze keuze ⁹, ons liefhebben ¹⁰, begeren ¹¹, Hem vrezen ¹²; door Hem te geloven ¹³, te vertrouwen ¹⁴, op Hem te hopen ¹⁵, in Hem ons te verheugen ¹⁶ en te verblijden ¹⁷; door ijver voor Hem ¹⁸, Hem aan te roepen, en alle lof en dank aan Hem te brengen ¹⁹, alle gehoorzaamheid en onderwerping aan Hem met ons hele mens-zijn op te brengen ²⁰; te zorgen dat we Hem in alle dingen behagen ²¹, berouw te tonen wanneer we Hem in het een of ander hebben beledigd ²², en ootmoedig met Hem te wandelen ²³.

1 1 Kronieken 28 : 9; Deuteronomium 26 : 17; Jesaja 43 : 10; Jeremia 14 : 22.

2 Psalm 95 : 6, 7; Matteüs 4 : 10; Psalm 29 : 2. 3 Maleachi 3 : 16.

4 Psalm 63 : 7. 5 Prediker 12 : 1. 6 Psalm 71 : 19. 7 Maleachi 1 : 6.

8 Jesaja 45 : 23. 9 Jozua 24 : 15, 22. 10 Deuteronomium 6 : 5.

11 Psalm 73 : 25. 12 Jesaja 8 : 13. 13 Exodus 14 : 31. 14 Jesaja 26 : 4.

15 Psalm 130 : 7. 16 Psalm 37 : 4. 17 Psalm 32 : 11. 18 Romeinen 12 : 11.

Cf. Numeri 25 : 11. 19 Filippenzen 4 : 6. 20 Jeremia 7 : 23; Jakobus 4 : 7.

21 1 Johannes 3 : 22. 22 Jeremia 31 : 18; Psalm 119 : 136. 23 Micha 6 : 8.

105 Vraag: Welke zonden worden er in het eerste gebod verboden?

Antwoord: De zonden die in het eerste gebod verboden worden zijn: atheïsme, in het loochenen of niet hebben van een God ¹; afgoderij, in het hebben of vereren van meer dan één God of één naast dan wel in plaats van de ware God hebben of vereren ²; het niet hebben en erkennen als God en als onze God ³; het nalaten of verwaarlozen van iets dat we Hem verschuldigd zijn omdat het in zijn gebod geëist wordt ⁴, onwetendheid ⁵, vergeetachtigheid ⁶, misvattingen ⁷, verkeerde meningen ⁸, onwaardige en slechte gedachten over Hem ⁹; het vrijpostig en curieus onderzoeken van zijn geheimen ¹⁰ alle Goddeloosheid ¹¹, haat jegens God ¹², zelfliefde ¹³, het zoeken van zichzelf ¹⁴, en alle andere manieren van onmatig en buitensporig onze geest, wil of genegenheden zetten op andere dingen, en die geheel of deels van Hem aftrekken ¹⁵; ijdele lichtgelovigheid ¹⁶, ongelooft ¹⁷, ketterij ¹⁸,

verkeerd geloof ¹⁹, wantrouwen ²⁰, wanhoop ²¹, onverbeterlijkheid ²² en ongevoeligheid onder oordelen ²³, verharding van het hart ²⁴, trots ²⁵, verwaandheid ²⁶, vleselijke zekerheid ²⁷, God verzoeken ²⁸; het gebruiken van ongeoorloofde middelen ²⁹ en het vertrouwen op wettelijke middelen ³⁰, vleselijke verrukkingen en vreugde ³¹, verdorven, blinde en onbescheiden ijver ³², lauwheid ³³, en het dood-zijn in de dingen van God ³⁴, het ons van God vervreemden en van Hem afvallig worden ³⁵; het bidden tot, of religieuze verering geven aan heiligen, engelen of andere schepselen ³⁶; alle overeenkomsten met de duivel en het bij hem te rade gaan ³⁷, en het luisteren naar zijn ingevingen ³⁸; het laten heersen van mensen over ons geloof en geweten ³⁹, het geringschatten en verachten van God en zijn geboden ⁴⁰; het weerstaan en bedroeven van zijn Geest ⁴¹; ontevredenheid en ongeduld ten aanzien van zijn beschikkingen, Hem dwaas beschuldigen ten opzichte van de kwade dingen die Hij over ons laat komen ⁴²; en het toekennen van lof voor alle goed dat wij zijn, hebben of kunnen doen aan het lot ⁴³, afgoden ⁴⁴, onszelf ⁴⁵ of een ander schepsel ⁴⁶.

1 1 Psalm 14 : 1; Efeziërs 2 : 12. 2 Jeremia 2 : 27, 28. Cf. 1 Tessalonicenzen 1 : 9.
 3 Psalm 81 : 12. 4 Jesaja 43 : 22-24. 5 Jeremia 4 : 22; Hosea 4 : 1, 6.
 6 Jeremia 2 : 32. 7 Handelingen 17 : 23, 29. 8 Jesaja 40 : 18. 9 Psalm 50 : 21.
 10 Deuteronomium 29 : 29. 11 Titus 1 : 16; Hebreëën 12 : 16.
 12 Romeinen 1 : 30. 13 2 Timoteüs 3 : 2. 14 Filippenzen 2 : 22.
 15 1 Johannes 2 : 15, 16; 1 Samuël 2 : 29; Kolossenzen 3 : 2, 5. 16 1 Johannes 4 : 1.
 17 Hebreëën 3 : 12. 18 Galaten 5 : 20; Titus 3 : 10. 19 Handelingen 26 : 9.
 20 Psalm 78 : 22. 21 Genesis 4 : 13. 22 Jeremia 5 : 3.
 23 Jesaja 42 : 25. 24 Romeinen 2 : 5. 25 Jeremia 13 : 15. 26 Psalm 19 : 14.
 27 Zefanja 1 : 12. 28 Matteüs 4 : 7. 29 Romeinen 3 : 8. 30 Jeremia 17 : 5.
 31 2 Timoteüs 3 : 4. 32 Galaten 4 : 17; Johannes 16 : 2; Romeinen 10 : 2; Lucas 9 : 54, 55.
 33 Openbaring 3 : 16. 34 Openbaring 3 : 1. 35 Ezechiël 14 : 5; Jesaja 1 : 4, 5.
 36 Romeinen 10 : 13, 14; Hosea 4 : 12; Handelingen 10 : 25, 26; Openbaring 19 : 10;
 Matteüs 4 : 10; Kolossenzen 2 : 18; Romeinen 1 : 25. 37 Leviticus 20 : 6;
 1 Samuël 28 : 7, 11. Cf. 1 Kronieken 10 : 13, 14. 38 Handelingen 5 : 3.
 39 2 Korintiërs 1 : 24; Matteüs 23 : 9. 40 Deuteronomium 32 : 15; 2 Samuël 12 : 9;
 Spreuken 13 : 13. 41 Handelingen 7 : 51; Efeziërs 4 : 30. 42 Psalm 73 : 2, 3, 13-15, 22;
 Job 1 : 22. 43 1 Samuël 6 : 7-9. 44 Daniël 5 : 23. 45 Deuteronomium 8 : 17;
 Daniël 4 : 30. 46 Habakuk 1 : 16.

106 Vraag: Wat wordt ons speciaal geleerd door de woorden „voor mijn aangezicht” in het eerste gebod?

Antwoord: De woorden „voor mijn aangezicht” in het eerste gebod leren ons dat God, die alle dingen ziet, in het bijzonder let op de zonde van het hebben van een andere god, en er sterk misnoegd over is, zodat het een reden is om ons ervan te weerhouden en het te sterker te laten uitkomen als een hoogst onbeschaamde uitdaging ¹. En ze dienen ook om ons ertoe te brengen te doen wat we voor zijn dienst doen als deden we het direct onder zijn ogen ².

1 Ezechiël 8 : 5, 6-18; Psalm 44 : 21, 22. 2 1 Kronieken 28 : 9.

107 Vraag: Wat is het tweede gebod?

Antwoord: Het tweede gebod is: „Gij zult u geen gesneden beeld maken noch enige gestalte van wat boven in de hemel, noch van wat beneden op de aarde, noch van wat in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen; want Ik, de HERE, uw God, ben een naijverig God, die de ongerechtigheid der vaderen bezoek aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde geslacht van hen die Mij haten, en die barmhartigheid doe aan duizenden van hen die Mij liefhebben en mijn geboden onderhouden.”¹

1 Exodus 20 : 4-6.

108 Vraag: Wat zijn de plichten die in het tweede gebod vereist worden?

Antwoord: De plichten vereist in het tweede gebod zijn: het aanvaarden, inachtnemen en zuiver en ongerept bewaren van de eredienst en alle religieuze verordeningen zoals God ze in zijn Woord heeft ingesteld¹, in het bijzonder: gebed en dankzegging in de naam van Christus², de lezing, prediking en het horen van het Woord³, de bediening en het ontvangen van de sacramenten⁴, de kerkregering en kerkelijke tucht⁵, het predikambt en de onderhouding ervan⁶, godsdienstig vasten⁷, het zweren bij de naam van God⁸, en het doen van geloften aan Hem⁹; en ook het afkeuren, verfoeien en tegenstaan van alle valse dienst Gods¹⁰, en al naar het op iemands weg ligt en zijn roeping is, het wegdoen ervan met alle herinneringen aan afgoderij¹¹.

*1 Deuteronomium 32 : 46, 47; Matteüs 28 : 20; Handelingen 2 : 42; 1 Timoteüs 6 : 13, 14.
2 Filippenzen 4 : 6; Efeziërs 5 : 20. 3 Deuteronomium 17 : 18, 19; Handelingen 15 : 21;
2 Timoteüs 4 : 2; Jakobus 1 : 21, 22; Handelingen 10 : 33. 4 Matteüs 28 : 19a;
1 Korintiërs 11 : 23-30. 5 Matteüs 18 : 15-17; 16 : 19; 1 Korintiërs 5 : 12 : 28.
6 Efeziërs 4 : 11, 12; 1 Timoteüs 5 : 17, 18; 1 Korintiërs 9 : 7-15. 7 Joël 2 : 12, 13;
1 Korintiërs 7 : 5. 8 Deuteronomium 6 : 13. 9 Jesaja 19 : 21; Psalm 76 : 12.
10 Handelingen 17 : 16, 17; Psalm 16 : 4. 11 Deuteronomium 7 : 5; Jesaja 30 : 22.*

109 Vraag: Welke zonden worden in het tweede gebod verboden?

Antwoord: De zonden die in het tweede gebod verboden zijn: elk verzinnen¹, aanraden², bevelen³, gebruikmaken⁴ en op welke manier ook goedvinden van enige vorm van eredienst die niet door God Zelf is ingesteld⁵, het toelaten van een valse godsdienst⁶, het maken van iets dat God, hetzij wat alle drie Personen betreft of één van Hen, zou voorstellen, óf innerlijk in onze geest óf uiterlijk in de vorm van een beeld of gelijkenis van het een of andere schepsel⁷, alle verering daarvan⁸, of het vereren van God daarin en daardoor⁹, het maken van iets dat verzonnen goden zou voorstellen¹⁰, en alle verering daarvan of dienst eraan¹¹, alle bijgelovige verzinselen¹², die de eredienst aan God bederven¹³, iets eraan toevoegen of ervan afnemen¹⁴, hetzij we dat zelf hebben uitgedacht en ingesteld¹⁵ dan wel als traditie van anderen hebben overgenomen¹⁶, ook al is het dan onder het etiket van oudheid¹⁷, gewoonte¹⁸, vroomheid¹⁹, goede bedoeling of welk ander voorwendsel ook²⁰; verder: simonie²¹, heiligschennis²², alle verwaarlozing²³,

verachting ²⁴, hinderen ²⁵ en weerstaan van de eredienst en de verordeningen die God heeft ingesteld ²⁶.

[De woorden „het toelaten van een valse godsdienst” zijn in de Amerikaanse revisie weggelaten.]

1 Numeri 15 : 39. 2 Deuteronomium 13 : 6-8. 3 Hosea 5 : 11; Micha 6 : 16.
4 1 Kronieken 11 : 33; 12 : 33. 5 Deuteronomium 12 : 30-32.
6 Deuteronomium 13 : 6-12; Zacharia 13 : 2, 3; Openbaring 2 : 2, 14, 15, 20; 17 : 12, 16, 17.
7 Deuteronomium 4 : 15-19; Handelingen 17 : 29; Romeinen 1 : 21-23, 25.
8 Daniël 3 : 18; Galaten 4 : 8. 9 Exodus 32 : 5. 10 Exodus 32 : 8.
11 1 Koningen 18 : 26, 28; Jesaja 65 : 11. 12 Handelingen 17 : 22;
Kolossenzen 2 : 21-23. 13 Maleachi 1 : 7, 8, 14. 14 Deuteronomium 4 : 2.
15 Psalm 106 : 39. 16 Matteüs 15 : 9. 17 1 Petrus 1 : 18. 18 Jeremia 44 : 17.
19 Jesaja 65 : 3-5; Galaten 1 : 13, 14. 20 1 Samuël 13 : 11, 12; 15 : 21.
21 Handelingen 8 : 18. 22 Romeinen 2 : 22; Maleachi 3 : 8. 23 Exodus 4 : 24-26.
24 Matteüs 22 : 5; Maleachi 1 : 7, 13. 25 Matteüs 23 : 13. 26 Handelingen 13 : 44, 45;
1 Tessalonicenzen 2 : 15, 16.

110 Vraag: Welke gronden zijn er aan het tweede gebod toegevoegd om het kracht bij te zetten?

Antwoord: De gronden die aan het tweede gebod zijn toegevoegd om het kracht bij te zetten vervat in de woorden „Want Ik, de HERE, uw God, ben een naijverig God, die de ongerechtigheid der vaders bezoek aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde geslacht van hen die Mij haten, en die barmhartigheid doe aan duizenden van hen die Mij liefhebben en mijn geboden onderhouden.” ¹ Behalve Gods soevereiniteit en zijn eigendomsrechten over ons zijn ze dus: zijn brandende ijver ten aanzien van zijn eigen eredienst ³, en zijn zich wrekende verontwaardiging over alle valse eredienst als geestelijke hoererij ⁴. Hij rekent degenen die dit gebod breken tot haters van Hem en dreigt hen te straffen tot in verschillende geslachten ⁵. Maar Hij waardeert wie het in acht nemen als mensen die Hem liefhebben en zijn geboden onderhouden, en belooft hun barmhartigheid tot in vele geslachten ⁶.

1 Exodus 20 : 5, 6. 2 Psalm 45 : 12; Openbaring 15 : 3, 4. 3 Exodus 34 : 13, 14.
4 1 Korintiërs 10 : 20-22; Jeremia 7 : 18-20; Ezechiël 16 : 26-27; Deuteronomium 32 : 16-20.
5 Hosea 2 : 1-3. 6 Deuteronomium 5 : 29.

111 Vraag: Wat is het derde gebod?

Antwoord: Het derde gebod is: „Gij zult de naam van de HERE, uw God, niet ijdel gebruiken, want de HERE zal niet onschuldig houden wie zijn naam ijdel gebruikt.” ¹

1 Exodus 20 : 7.

112 Vraag: Wat wordt er geëist in het derde gebod?

Antwoord: Het derde gebod eist: dat de naam van God, zijn titels, eigenschappen ¹, verordeningen ², het Woord ³, de sacramenten ⁴, het gebed ⁵, eden ⁶, geloften ⁷, het werpen van het lot ⁸, zijn werken ⁹ en wat er nog meer is waardoor Hij Zichzelf bekendmaakt, op heilige en eerbiedige ma-

nier gebruikt worden in gedachten ¹⁰, overdenking ¹¹, spreken ¹² en schrijven ¹³; door een heilige belijdenis ¹⁴ en verantwoorde conversatie ¹⁵, tot eer van God ¹⁶ en het welzijn van onzelf ¹⁷ en van anderen ¹⁸.

1 *Matteüs* 6 : 9; *Deuteronomium* 28 : 58; *Psalm* 29 : 2; 68 : 5; *Openbaring* 15 : 3, 4.
2 *Maleachi* 1 : 14; *Prediker* 5 : 11. 3 *Psalm* 138 : 2. 4 1 *Korintiërs* 11 : 24, 25, 28, 29.
5 1 *Timoteüs* 2 : 8. 6 *Jeremia* 4 : 2. 7 *Prediker* 5 : 2, 4-6. 8 *Handelingen* 1 : 24, 26.
9 *Job* 36 : 24. 10 *Maleachi* 3 : 16. 11 *Psalm* 8. 12 *Kolossenzen* 3 : 17; *Psalm* 105 : 2, 5.
13 *Psalm* 102 : 19. 14 1 *Petrus* 3 : 15; *Micha* 4 : 5. 15 *Filippenzen* 1 : 27.
16 1 *Korintiërs* 10 : 31. 17 *Jeremia* 32 : 39. 18 1 *Petrus* 2 : 12.

113 *Vraag*: Welke zondén worden in het derde gebod verboden?

Antwoord: De zonden die in het derde gebod verboden worden zijn: het niet gebruiken van de naam van God zoals wordt vereist ¹, en het misbruik ervan door die naam te noemen op een onwetende ², onnodige ³, oneerbiedige, profane ⁴, bijgelovige ⁵ of slechte manier, of het gebruiken van zijn titels, eigenschappen ⁶, verordeningen ⁷, of werken ⁸ in lastertaal ⁹, meeneed ¹⁰; alle zondige vloeken ¹¹, eden ¹², geloften ¹³, loten ¹⁴; het schenden van onze eden en geloften als deze wettig gezworen of gedaan zijn ¹⁵, en het ons eraan houden als ze onwettige dingen betreffen ¹⁶; het murmureren en twisten tegen ¹⁷ of het curieus proberen in te dringen in Gods besluiten ¹⁸, het verkeerd toepassen van Gods besluiten ¹⁹ en voorzienig bestel ²⁰, of verkeerd uitleggen ²¹, verkeerd toepassen ²² dan wel verdraaien in enig opzicht van het Woord of een deel ervan ²³ voor profane grappen ²⁴, nieuwsgierige en nutteloze vragen, leeg gekibbel of voor het verdedigen van valse leringen ²⁵, het misbruiken ervan of van schepselen dan wel iets anders dat onder de naam van God begrepen is, in toverformules ²⁶ of zondige lusten en praktijken ²⁷. Verder het kwaadspreken ²⁸, bespotten ²⁹ en beschimpen ³⁰ of op de een of andere manier tegenstaan van Gods waarheid, genade en wegen ³¹; het afleggen van geloofsbelijdenis terwijl men huichelt, of voor boze doeleinden ³²; het zich daarvoor schamen ³³, of dat te schande maken door een wandel die niet ermee in overeenstemming is ³⁴, onwijs ³⁵, onvruchtbaar ³⁶ en ergelijk is ³⁷; of het ervan afvallig worden ³⁸.

1 *Maleachi* 2 : 2. 2 *Handelingen* 17 : 23. 3 *Spreuken* 30 : 9.
4 *Maleachi* 1 : 6, 7, 12; 3 : 14. 5 1 *Samuël* 4 : 3-5; *Jeremia* 7 : 4, 9, 10, 14, 31; *Kolossenzen* 2 : 20-22. 6 2 *Koningen* 18 : 30, 35; *Exodus* 5 : 2; *Psalm* 139 : 20.
7 *Psalm* 50 : 16, 17. 8 *Jesaja* 5 : 12. 9 2 *Koningen* 9 : 22; *Leviticus* 24 : 11.
10 *Zacharia* 5 : 4; 8 : 17. 11 1 *Samuël* 17 : 43; 2 *Samuël* 16 : 5.
12 *Jeremia* 5 : 7; 23 : 10. 13 *Deuteronomium* 23 : 18; *Handelingen* 23 : 12, 14.
14 *Ester* 3 : 17; 9 : 24; *Psalm* 22 : 19. 15 *Psalm* 24 : 4; *Ezechiël* 17 : 16, 18, 19.
16 *Marcus* 6 : 26; 1 *Samuël* 25 : 22, 32-34. 17 *Romeinen* 9 : 14, 19, 20.
18 *Deuteronomium* 29 : 29. 19 *Romeinen* 3 : 5, 7; 6 : 1, 2. 20 *Prediker* 8 : 11; 9 : 3; *Psalm* 39. 21 *Matteüs* 5 : 21-48. 22 *Ezechiël* 13 : 22. 23 2 *Petrus* 3 : 16; *Matteüs* 22 : 24-31. 24 *Jesaja* 22 : 13; *Jeremia* 23 : 34, 36, 38.
25 1 *Timoteüs* 1 : 4, 6, 7; 6 : 4, 5, 20; 2 *Timoteüs* 2 : 14; *Titus* 3 : 9.
26 *Deuteronomium* 18 : 10-14; *Handelingen* 19 : 13. 27 2 *Timoteüs* 4 : 3, 4; *Romeinen* 13 : 13, 14; 1 *Koningen* 21 : 9, 10; *Judas* : 4. 28 *Handelingen* 13 : 45; 1 *Johannes* 3 : 12. 29 *Psalm* 1 : 1; 2 *Petrus* 3 : 3. 30 1 *Petrus* 4 : 4.

31 *Handelingen 13 : 45, 46, 50; 4 : 18; 19 : 9; 1 Tessalonicenzen 2 : 16; Hebréeën 10 : 29.*
32 *2 Timoteüs 3 : 5; Matteüs 23 : 14; 6 : 1, 2, 5, 16. 33 Marcus 8 : 38.*
34 *Psalm 73 : 14, 15. 35 1 Korintiërs 6 : 5, 6; Efeziërs 5 : 15-17. 36 Jesaja 5 : 4;*
2 Petrus 1 : 8, 9. 37 Romeinen 2 : 23, 24. 38 Galaten 3 : 1, 3; Hebréeën 6 : 6.

114 Vraag: Welke gronden zijn er aan het derde gebod toegevoegd?

Antwoord: De gronden die aan het derde gebod toegevoegd zijn vinden we in de woorden „de HERE uw God” en „Want de HERE zal niet onschuldig houden wie zijn naam ijdel gebruikt.”¹ Omdat Hij de HERE en onze God is, mag zijn naam door ons niet worden ontheiligd of op de een of andere manier misbruikt². In het bijzonder omdat Hij er verre van is om de overtreders van dit gebod vrij te spreken en te sparen. Hij zal hen dan ook niet aan zijn rechtvaardig oordeel laten ontkomen³, hoewel velen van hen aan de censuur en straffen van mensen ontsnappen⁴.

1 Exodus 20 : 7. 2 Leviticus 19 : 12. 3 Ezechiël 36 : 21-23; Deuteronomium 28 : 58, 59, Zacharia 5 : 2-4. 4 1 Samuël 2 : 12, 17, 22, 24. Cf. 1 Samuël 3 : 3.

115 Vraag: Wat is het vierde gebod?

Antwoord: Het vierde gebod luidt: „Gedenk de sabbatdag, dat gij die heiligt; zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de sabbat van de HERE, uw God; dan zult gij geen werk doen, gij noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw vee, noch de vreemdeling die in uw steden woont. Want in zes dagen heeft de HERE de hemel en de aarde gemaakt, de zee en al wat daarin is, en Hij rustte op de zevende dag; daarom zegende de HERE de sabbatdag en heiligde Hij die.”¹

1 Exodus 20 : 8-11.

116 Vraag: Wat wordt er in het vierde gebod geëist?

Antwoord: Het vierde gebod eist van alle mensen de heiliging en wijding aan God van die bepaalde tijden die Hij in zijn Woord heeft voorgeschreven, in het bijzonder één hele dag in de zeven dagen. Dat was vanaf het begin van de wereld tot aan de opstanding van Christus de zevende dag, en is sinds die tijd de eerste dag van de week. En dat moet zo blijven tot aan het einde van de wereld. Het is de Christelijke sabbat¹, in het Nieuwe Testament „de dag des Heren” genoemd².

1 Deuteronomium 5 : 12-14; Genesis 2 : 2, 3; 1 Korintiërs 16 : 1, 2; Handelingen 20 : 7; Matteüs 5 : 17, 18; Jesaja 56 : 2, 4, 6, 7. 2 Openbaring 1 : 10.

117 Vraag: Hoe moet de sabbat of de dag des Heren geheiligd worden?

Antwoord: De sabbat of de dag des Heren moet geheiligd worden door heel de dag heilig te rusten¹, niet alleen van zulke werken die altijd zondig zijn, maar zelfs van de wereldlijke werkzaamheden en ontspanning die op andere dagen geoorloofd zijn². We moeten er onze lust in hebben om die hele tijd (behalve voorzover die door werken van noodzakelijkheid of barmhartigheid³ in beslag genomen wordt) te besteden aan openbare en persoonlijke beoefening van de verering van God⁴. En daarvoor moeten

we ons hart voorbereiden, en met zo'n overleg, ijver en matiging onze wereldlijke zaken afdoen en op geschikte wijze afwerken dat we te meer vrij en in goede conditie zijn voor de vervulling van de plichten van die dag ⁵.

1 Exodus 20 : 8, 10. 2 Exodus 16 : 25-28; Nehemia 13 : 15-22; Jeremia 17 : 21, 22.
3 Matteüs 12 : 1-13. 4 Jesaja 58 : 13; Lucas 4 : 16; Handelingen 20 : 7; 1 Korintiërs 16 : 1, 2;
Psalm 92 (opschrift: Een Psalm. Een lied voor de sabbatdag); Jesaja 66 : 23; Leviticus 23 : 3.
5 Exodus 20 : 8; Lucas 23 : 54, 56; Exodus 16 : 22, 25, 26, 29; Nehemia 13 : 19.

118 Vraag: Waarom is de opdracht om de sabbat te onderhouden meer speciaal gericht tot de gezinshoofden en andere vooraanstaande personen?

Antwoord: De opdracht om de sabbat te onderhouden is meer speciaal gericht tot de gezinshoofden en andere vooraanstaande personen, omdat zij verplicht zijn, niet alleen om zelf die dag te onderhouden, maar ook om erop toe te zien dat zij in acht genomen wordt door allen die onder hen staan; en omdat ze vaak geneigd zijn om hen te hinderen door hun eigen werkzaamheden ¹.

1 Exodus 20 : 10; Jozua 24 : 15; Nehemia 13 : 15, 17; Jeremia 17 : 20-22; Exodus 23 : 12.

119 Vraag: Welke zonden worden er in het vierde gebod verboden?

Antwoord: De zonden die in het vierde gebod verboden worden zijn: alle verzuim ten aanzien van de vereiste plichten ¹, alle zorgeloze, nalatige en nutteloze vervulling ervan of er moe van zijn ², alle ontheiliging van de dag door leegloperij en door te doen wat in zichzelf zondig is ³; en door alle onnodige werk, woorden en gedachten over onze wereldlijke werkzaamheden en ontspanning ⁴.

1 Ezechiël 22 : 26. 2 Handelingen 20 : 7, 9; Ezechiël 33 : 30-32; Amos 8 : 5; Maleachi 1 : 13. 3 Ezechiël 23 : 38. 4 Jeremia 17 : 24, 27; Jesaja 58 : 13.

120 Vraag: Wat zijn de gronden die aan het vierde gebod zijn toegevoegd om het kracht bij te zetten?

Antwoord: De gronden die aan het vierde gebod zijn toegevoegd om het kracht bij te zetten worden ontleend aan de billijkheid ervan, namelijk dat God ons zes van de zeven dagen voor eigen zaken geeft en slechts één dag voor Zichzelf reserveert. Dat vinden we in de woorden „Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen.” ¹ Verder worden ze ontleend aan het speciale eigendomsrecht over die dag dat God voor Zichzelf opeist: „de zevende dag is de sabbat van de HERE, uw God.” ² En aan het voorbeeld van God die „in zes dagen de hemel en de aarde gemaakt heeft, de zee en al wat daarin is, en Hij rustte op de zevende dag.” En ook aan de zegen die God op deze dag gelegd heeft niet maar in het heiligen ervan als de dag voor zijn dienst maar ook in zijn ordening ervan als een middel om ons te zegenen wanneer wij hem heiligen: „daarom zegende de HERE de sabbatdag en heiligde Hij die.” ³

1 Exodus 20 : 9. 2 Exodus 20 : 10. 3 Exodus 20 : 11.

121 Vraag: Waarom is het woord „gedenk” aan het begin van het vierde gebod geplaatst?

Antwoord: Het woord „gedenk” is aan het begin van het vierde gebod geplaatst ¹, deels om de grote weldaad van het gedenken ervan, doordat wij erdoor geholpen worden in onze voorbereiding om die dag te houden ² en om, als wij hem onderhouden, des te beter de hele rest van de geboden te gehoorzamen ³, en voortdurend de twee grote weldaden van schepping en verlossing dankbaar te gedenken, die immers een kort begrip van onze religie vormen ⁴; en deels omdat we het heel gemakkelijk vergeten ⁵, omdat er minder licht der natuur in ligt ⁶, en het toch onze natuurlijke vrijheid in dingen die op andere tijden volkomen wettig zijn inperkt ⁷, omdat het maar eens in de zeven dagen voorkomt en menige wereldlijke zakelijke aangelegenheid ertussen komt en al te vaak onze geest ervan aftrekt om eraan te denken of dat we ons ervoor klaarmaken of dat we die dag heiligen ⁸; en omdat Satan met zijn instrumenten hard aan het werk is om de heerlijkheid ervan uit te wissen, ja zelfs de herinnering eraan weg te nemen, en allerlei ongodsdienstigheden en Goddeloosheid in te voeren ⁹.

1 Exodus 20 : 8. 2 Exodus 16 : 23; Leviticus 23 : 54, 56. Cf. Marcus 15 : 42; Nehemia 13 : 19. 3 Psalm 92 (opschrift : Een Psalm. Een lied voor de sabbatdag.) Cf. : 14, 15; Ezechiël 20 : 12, 19, 20. 4 Genesis 2 : 2, 3; Psalm 118 : 22, 24. Cf. Handelingen 4 : 10, 11; Openbaring 1 : 10. 5 Ezechiël 22 : 26. 6 Nehemia 9 : 14. 7 Exodus 34 : 21. 8 Deuteronomium 5 : 14, 15; Amos 8 : 5. 9 Klaagliederen 1 : 7; Jeremia 17 : 21-23; Nehemia 12 : 15-23.

122 Vraag: Wat is de hoofdinhoud van de zes geboden die onze plicht tegenover onze medemens bevatten?

Antwoord: De hoofdinhoud van de zes geboden die onze plicht tegenover onze medemens bevatten is: onze naaste lief te hebben als onszelf ¹, en aan anderen te doen wat we willen dat zij ons doen ².

1 Matteüs 22 : 39. 2 Matteüs 7 : 12.

123 Vraag: Wat is het vijfde gebod?

Antwoord: Het vijfde gebod luidt: „Eer uw vader en uw moeder, opdat uw dagen verlengd worden in het land dat de HERE, uw God, u geven zal.” ¹

1 Exodus 20 : 12.

124 Vraag: Wie worden er in het vijfde gebod met „vader” en „moeder” bedoeld?

Antwoord: Met „vader” en „moeder” worden in het vijfde gebod bedoeld niet alleen de natuurlijke ouders ¹, maar alle meerderen in leeftijd ² en gaven ³; en in het bijzonder zij die, door Gods verordening, gezag over ons hebben, hetzij in de familiekring ⁴, in de kerk ⁵, of in de staat ⁶.

1 Spreuken 23 : 22, 25; Efeziërs 6 : 1, 2. 2 1 Timoteüs 5 : 1, 2. 3 Genesis 4 : 20-22; 45 : 8. 4 2 Koningen 5 : 13. 5 2 Koningen 2 : 12; 13 : 14; Galaten 4 : 19. 6 Jesaja 49 : 23.

125 Vraag: Waarom worden meerderen „vader” en „moeder” genoemd?
Antwoord: Meerderen worden „vader” en „moeder” genoemd om hen te onderwijzen in al de plichten die zij hebben tegenover wie onder hen geplaatst zijn, zoals natuurlijke ouders die hebben, om hun liefde en zorg te geven, al naar de verschillende verhoudingen zijn ¹; en om degenen die onder hen geplaatst zijn te brengen tot meer gewilligheid en opgeruimdheid in het vervullen van de plichten die zij ten aanzien van hun meerderen hebben, evenals ze die tegenover hun ouders hebben ².

*1 Efeziërs 6 : 4; 2 Korintiërs 12 : 14; 1 Tessalonicenzen 2 : 7, 8, 11; Numeri 11 : 11, 12.
2 1 Korintiërs 4 : 14-16; 2 Koningen 5 : 13.*

126 Vraag: Wat is de algemene strekking van het vijfde gebod?
Antwoord: De algemene strekking van het vijfde gebod is dat de verplichtingen die wij over en weer aan elkaar in onze verschillende relaties hebben als ondergeschikten, meerderen en gelijken, worden vervuld ¹.

1 Efeziërs 5 : 21; 1 Petrus 2¹ : 17; Romeinen 12 : 10.

127 Vraag: Wat is de eer die ondergeschikten aan hun meerderen verschuldigd zijn?

Antwoord: De eer die ondergeschikten aan hun meerderen verschuldigd zijn bestaat uit: alle schuldige eerbied opbrengen in ons hart ¹, in woord ² en gedrag ³, in gebed en dankzegging voor hen ⁴, in het navolgen van hun deugden en vriendelijkheid ⁵, gewillige gehoorzaamheid aan hun wettige bevelen en besluiten ⁶, de verschuldigde onderwerping aan hun bestraffingen ⁷, trouw aan hun persoon en gezag ⁸, de verdediging ⁹ en handhaving ervan, al naar hun respectieve rang en de aard van hun stand ¹⁰; geduld hebben met hun zwakheden en die in liefde bedekken ¹¹. Zo zullen zij tot eer zijn van hen persoonlijk en van hun bestuur ¹².

*1 Maleachi 1 : 6; Leviticus 19 : 3. 2 Spreuken 31 : 28; 1 Petrus 3 : 6.
3 Leviticus 19 : 32; 1 Koningen 2 : 19. 4 1 Timoteüs 2 : 1, 2. 5 Hebreëen 13 : 7; Filippenzen 3 : 17. 6 Efeziërs 6 : 1, 2, 5-7; 1 Petrus 2 : 13, 14; Romeinen 13 : 1-5; Hebreëen 13 : 17; Spreuken 4 : 3, 4; 23 : 22; Exodus 18 : 19, 24. 7 Hebreëen 12 : 9; 1 Petrus 2 : 18-20. 8 Titus 2 : 9, 10. 9 1 Samuël 26 : 15, 16; 2 Samuël 18 : 3; Ester 6 : 2. 10 Matteüs 22 : 21; Romeinen 13 : 6, 7; 1 Timoteüs 5 : 17, 18; Galaten 6 : 6; Genesis 45 : 11; 47 : 12. 11 1 Petrus 2 : 18; Spreuken 23 : 22; Genesis 9 : 23.
12 Psalm 127 : 3-5; Spreuken 31 : 23.*

128 Vraag: Wat zijn de zonden die ondergeschikten tegen hun meerderen kunnen bedrijven?

Antwoord: De zonden die ondergeschikten tegen hun meerderen kunnen bedrijven zijn: alle veronachtzaming van de plichten die hun opgelegd zijn ¹, alle afgunst ten aanzien van ², verachting van ³ en opstandigheid tegen ⁴ hun persoon ⁵ en stand ⁶ betreffende hun wettige besluiten ⁷, bevelen en tucht ⁸. Verder: hen vervloeken en bespotten ⁹, en alle weerspanning en aanstootgevend gedrag dat hen en hun bestuur schande en oneer aandoet ¹⁰.

1 Matteüs 15 : 4-6. 2 Numeri 11 : 28, 29. 3 1 Samuël 8 : 7; Jesaja 3 : 5.

4 2 Samuël 15 : 1-12. 5 Exodus 21 : 15. 6 1 Samuël 10 : 27. 7 1 Samuël 2 : 25.
8 Deuteronomium 21 : 18-21. 9 Spreuken 30 : 11, 17. 10 Spreuken 19 : 26.

129 Vraag: Wat wordt er van meerderen tegenover hun ondergeschikten vereist?

Antwoord: Van meerderen wordt, gezien de macht die zij van God hebben ontvangen en de verhouding waarin zij staan, vereist dat ze hun ondergeschikten liefhebben ¹, voor hen bidden ², en hen zegenen ³, hen onderwijzen ⁴, hen raadgeven, hen vermanen ⁵, terwijl ze bemoedigen ⁶, prijzen ⁷ en belonen degenen die goed doen ⁸, maar hun afkeuring laten weten aan ⁹ en berispen en bestraffen wie kwaad doen ¹⁰. Ze moeten hen beschermen ¹¹ en hen voorzien van alles wat voor ziel ¹² en lichaam ¹³ nodig is. En door een serieus, wijs, heilig en voorbeeldig gedrag God verheerlijken ¹⁴, zichzelf eer bereiden ¹⁵ en zo het gezag dat God hun opgelegd heeft handhaven ¹⁶.

1 Kolossenzen 3 : 19; Titus 2 : 4. 2 1 Samuël 12 : 23; Job 1 : 5. 3 1 Koningen 8 : 55, 56; Hebreëen 7 : 7; Genesis 49 : 28. 4 Deuteronomium 6 : 6, 7. 5 Efeziërs 6 : 4.
6 1 Petrus 3 : 7. 7 1 Petrus 2 : 14; Romeinen 13 : 8. 8 Ester 6 : 3.
9 Romeinen 13 : 3, 4. 10 Spreuken 29 : 15; 1 Petrus 2 : 14. 11 Job 29 : 12-17; Jesaja 1 : 10, 17. 12 Efeziërs 6 : 4. 13 1 Timoteüs 5 : 8. 14 1 Timoteüs 4 : 12; Titus 2 : 3-5. 15 1 Koningen 3 : 28. 16 Titus 2 : 15.

130 Vraag: Wat zijn de zonden die meerderen kunnen doen?

Antwoord: De zonden die meerderen kunnen doen zijn: behalve het veronachtzamen van de plichten die hun zijn opgelegd ¹, een buitensporig zoeken van zichzelf ², hun eigen glorie ³, gemak, belang of genoeg ⁴; dingen te bevelen die onwettig zijn ⁵, of die ondergeschikten niet kunnen opbrengen ⁶, hen te raden ⁷, aan te sporen tot ⁸ of te begunstigen in wat kwaad is ⁹; hen te ontraden, te ontmoedigen of afkeuring te uiten ten aanzien van wat goed is ¹⁰; hen op onbehoorlijke manier te straffen ¹¹, op zorgeloze wijze hen bloot te stellen of over te laten aan wat verkeerd is, aan verzoeking en gevaar ¹²; hen tot toorn te verwekken ¹³, of op de een of andere manier zichzelf te onteren of hun gezag te verkleinen door een onrechtvaardig, onverstandig, onbuigzaam of slap gedrag ¹⁴.

1 Ezechiël 34 : 2-4. 2 Filippenzen 2 : 21. 3 Johannes 5 : 44; 7 : 18.
4 Jesaja 56 : 10, 11; Deuteronomium 17 : 17. 5 Daniël 3 : 4-6; Handelingen 4 : 17, 18.
6 Exodus 5 : 10-18; Matteüs 23 : 2, 4. 7 Matteüs 14 : 8; Cf. Marcus 6 : 24.
8 2 Samuël 13 : 28. 9 1 Samuël 3 : 13. 10 Johannes 7 : 46-49; Kolossenzen 3 : 21; Exodus 5 : 17. 11 1 Petrus 2 : 18-20; Hebreëen 12 : 10; Deuteronomium 25 : 3.
12 Genesis 38 : 11, 26; Handelingen 18 : 17. 13 Efeziërs 6 : 4. 14 Genesis 9 : 21; 1 Koningen 12 : 13-16; 1 : 6; 1 Samuël 2 : 29-31.

131 Vraag: Wat zijn de plichten die gelijken tegenover elkaar hebben?

Antwoord: De plichten die gelijken tegenover elkaar hebben zijn: elkaars waardigheid en verdienstelijkheid te eerbiedigen ¹, door in eerbetoon elkaar tot voorbeeld te zijn ², en zich te verheugen in elkaars gaven en vooruitgang als was het alles van henzelf ³.

1 1 Petrus 2 : 17. 2 Romeinen 12 : 10. 3 Romeinen 12 : 15, 16; Filippenzen 2 : 3, 4.

132 Vraag: Wat zijn de zonden die gelijken elkaar kunnen aandoen?

Antwoord: De zonden die gelijken elkaar kunnen aandoen zijn: naast de veronachtzaming van de plichten die van hen vereist worden ¹, de onderwaardering van de verdienstelijkheid van de ander ², het hem zijn gaven misgunnen ³, het benijden van zijn vooruitgang en voorspoed ⁴, en de aanmatiging hoger te zijn dan de ander ⁵.

1 Romeinen 13 : 8. 2 2 Timoteüs 3 : 3. 3 Handelingen 7 : 9; Galaten 5 : 26.

4 Numeri 12 : 2; Ester 6 : 12, 13. 5 3 Johannes : 9; Lucas 22 : 24.

133 Vraag: Welke grond is er aan het vijfde gebod toegevoegd om het meer kracht te geven?

Antwoord: De grond die aan het vijfde gebod is toegevoegd is in deze woorden uitgedrukt: „Opdat uw dagen verlengd worden in het land dat de HERE, uw God, u geven zal.” ¹ Dat is een uitdrukkelijk gegeven belofte van een lang leven en van voorspoed voor zover dat zal dienen tot eer van God en hun eigen welzijn, voor alle mensen die dit gebod onderhouden ².

1 Exodus 20 : 12. 2 Deuteronomium 5 : 16; 1 Koningen 8 : 25; Efeziërs 6 : 2, 3.

134 Vraag: Hoe luidt het zesde gebod?

Antwoord: Het zesde gebod luidt: „Gij zult niet doodslaan.” ¹.

1 Exodus 20 : 13.

135 Vraag: Welke plichten worden er in het zesde gebod vereist?

Antwoord: De plichten die in het zesde gebod vereist worden zijn: alle zorgzame pogingen en eerlijke inspanningen om ons eigen leven ¹ en dat van anderen ² te beschermen door alle gedachten en bedoelingen te weerstaan ³, alle hartstochten te beteugelen ⁴ en alle gelegenheden ⁵, verzoekingen ⁶ en praktijken te vermijden die leiden tot een rechteloos nemen van iemands leven ⁷. Dit alles door een rechtvaardige verdediging ervan tegen alle geweld ⁸, een geduldig verdragen van de hand Gods ⁹, rust van gedachten ¹⁰, opgewektheid van geest ¹¹, een matig gebruik van eten ¹² en drinken ¹³, medicijnen ¹⁴, slaap ¹⁵, arbeid ¹⁶ en ontspanning ¹⁷. Ook door welwillende gedachten ¹⁸, liefde ¹⁹, medelijden ²⁰, zachtmoedigheid, tederheid en vriendelijkheid ²¹, vredelievend ²², zachtaardig en hoffelijk spreken en gedrag ²³; door verdraagzaamheid, bereidheid tot verzoening, het geduldig verdragen en vergeven van onrecht, kwaad met goed te vergelden ²⁴; door de bedroefden te troosten en te ondersteunen, en de onschuldigen te beschermen en te verdedigen ²⁵.

1 Efeziërs 5 : 28, 29. 2 1 Koningen 18 : 4. 3 Jeremia 26 : 15, 16;

Handelingen 23 : 12, 16, 17, 21, 27. 4 Efeziërs 4 : 26, 27. 5 2 Samuël 2 : 22;

Deuteronomium 22 : 8. 6 Matteüs 4 : 6, 7; Spreuken 1 : 10, 11, 15, 16.

7 1 Samuël 24 : 12; 26 : 9-11; Genesis 37 : 21, 22. 8 Psalm 82 : 4; Spreuken 24 : 11, 12;

1 Samuël 14 : 45. 9 Jakobus 5 : 7-11; Hebreëen 12 : 9. 10 1 Tessalonicenzen 4 : 11;

1 Petrus 3 : 3, 4; Psalm 37 : 8-11. 11 Spreuken 17 : 22. 12 Spreuken 25 : 16, 27.

13 1 Timoteüs 5 : 23. 14 Jesaja 38 : 21. 15 Psalm 127 : 2.

16 Prediker 5 : 12; 2 Tessalonicenzen 3 : 10, 12; Spreuken 16 : 26. 17 Prediker 3 : 4, 11.

18 1 Samuël 19 : 4, 5; 22 : 13, 14. 19 Romeinen 13 : 10. 20 Lucas 10 : 33, 34.
21 Kolossenzen 3 : 12, 13. 22 Jakobus 3 : 17. 23 1 Petrus 3 : 8-11; Spreuken 15 : 1;
Richteren 8 : 1-3. 24 Matteüs 5 : 24; Efeziërs 4 : 2, 32; Romeinen 12 : 7, 20, 21.
25 1 Tessalonicenzen 5 : 14; Job 31 : 19, 20; Matteüs 25 : 35, 36; Spreuken 31 : 8, 9.

136 Vraag: Welke zonden worden er in het zesde gebod verboden?

Antwoord: De zonden die in het zesde gebod verboden worden zijn: het nemen van ons eigen leven ¹ of dat van anderen ² behalve in geval van openbaar recht ³, een wettige oorlog ⁴, of noodzakelijke verdediging ⁵. Verder het verwaarlozen of onthouden van de wettige en nodige middelen om het leven in stand te houden ⁶; zondige boosheid ⁷, haat ⁸, afgunst ⁹, wraakzucht ¹⁰; alle buitensporige hartstochten ¹¹, ernstige bezorgdheid ¹², onmatig gebruik van eten en drinken ¹³, arbeid ¹⁴ en ontspanning ¹⁵; tartende woorden ¹⁶, onderdrukking ¹⁷, ruziezoeken ¹⁸, slaan, verwonden ¹⁹, en wat ook maar gaat in de richting van het vernietigen van iemands leven ²⁰.

1 Handelingen 16 : 28. 2 Genesis 9 : 6. 3 Numeri 35 : 31, 33. 4 Jeremia 48 : 10; Deuteronomium 20. 5 Exodus 22 : 2, 3. 6 Matteüs 25 : 42, 43; Jakobus 2 : 15, 16; Prediker 6 : 1, 2. 7 Matteüs 5 : 22. 8 1 Johannes 3 : 15; Leviticus 19 : 17.
9 Spreuken 14 : 30. 10 Romeinen 12 : 19. 11 Efeziërs 4 : 31. 12 Matteüs 6 : 31, 34.
13 Lucas 21 : 34; Romeinen 13 : 13. 14 Prediker 12 : 12; 2 : 22, 23.
15 Jesaja 5 : 12. 16 Spreuken 15 : 1; 12 : 18. 17 Ezechiël 18 : 18; Exodus 1 : 14.
18 Galaten 5 : 15; Spreuken 23 : 29. 19 Numeri 35 : 16-18, 21. 20 Exodus 21 : 18-36.

137 Vraag: Hoe luidt het zevende gebod?

Antwoord: Het zevende gebod luidt: „Gij zult niet echtbreken.” ¹

1 Exodus 20 : 14.

138 Vraag: Wat zijn de plichten die in het zevende gebod vereist worden?

Antwoord: De plichten die in het zevende gebod vereist worden zijn: reinheid naar lichaam, geest, genegenheid ¹, woorden ² en gedrag ³. En de bewaring ervan bij onszelf en anderen ⁴, waakzaamheid over onze ogen en alle zintuigen ⁵, zelfbeheersing ⁶, omgang met kuise mensen ⁷, bescheidenheid in kleding ⁸, trouwen voor wie de gave der onthouding niet hebben ⁹, liefde in het huwelijk ¹⁰ en het samenwonen als man en vrouw ¹¹; het ijverig werken in ons beroep ¹², het vermijden van alle onreine gelegenheden en het weerstaan van de verzoeken daarvan ¹³.

1 1 Tessalonicenzen 4 : 4; Job 31 : 1; 1 Korintiërs 7 : 34. 2 Kolossenzen 4 : 6.
3 1 Petrus 3 : 2. 4 1 Korintiërs 7 : 2, 35, 36. 5 Job 31 : 1. 6 Handelingen 24 : 24, 25.
7 Spreuken 2 : 16-20. 8 1 Timoteüs 2 : 9. 9 1 Korintiërs 7 : 2, 9.
10 Spreuken 5 : 19, 20. 11 1 Petrus 3 : 7. 12 Spreuken 31 : 11, 27, 28.
13 Spreuken 5 : 8; Genesis 39 : 8-10.

139 Vraag: Welke zonden worden er in het zevende gebod verboden?

Antwoord: De zonden die in het zevende gebod verboden worden zijn: behalve het verzaken van de plichten die vereist worden ¹, overspel, on-tucht ², verkrachting, bloedschande ³, sodomie en alle onnatuurlijke lusten ⁴, alle onreine voorstellingen, gedachten, bedoelingen en genegenhe-

den ⁵, alle verdorven of vuile gesprekken ⁶ of het luisteren ernaar ⁷; wellustige blikken ⁸, schaamteloos of lichtzinnig gedrag, onbehoorlijke kleding ⁹; het verbieden van wettige en het dispensatie verlenen voor het sluiten van onwettige huwelijken ¹⁰; het toestaan, toelaten of houden van bordelen en het bezoeken daarvan ¹¹; het zich verstrikken in geloften om ongetrouwd te blijven ¹², het al te lang uitstellen van de trouwdag ¹³, het hebben van meer dan één vrouw of man tegelijkertijd ¹⁴; onrechtmatige echtscheiding ¹⁵ of verlating ¹⁶, leegloperij, gulzigheid, dronkenschap ¹⁷, het zoeken van onrein gezelschap ¹⁸, liedjes, boeken, platen, dansen of toneelstukken met een wellustige tint ¹⁹, en elke andere prikkel tot onreinheid of onreine daden, hetzij bij onszelf of op anderen gericht ²⁰.

1 Spreuken 5 : 7. 2 Hebreëen 13 : 4; Galaten 5 : 19. 3 2 Samuël 13 : 14; 1 Korintiërs 5 : 1. 4 Romeinen 1 : 24, 26, 27; Leviticus 20 : 15, 16.
5 Matteüs 5 : 28; 15 : 19; Kolossenzen 3 : 5. 6 Efeziërs 5 : 3, 4; Spreuken 7 : 5, 21, 22.
7 Jesaja 3 : 16; 2 Petrus 2 : 14. 8 Spreuken 7 : 10, 13. 9 1 Timoteüs 4 : 3.
10 Leviticus 18 : 1-21; Marcus 6 : 18; Maleachi 2 : 11, 12. 11 1 Koningen 15 : 12;
2 Koningen 23 : 7; Deuteronomium 23 : 17, 18; Leviticus 19 : 29; Jeremia 5 : 7;
Spreuken 7 : 24-27. 12 Matteüs 19 : 10, 11. 13 1 Korintiërs 7 : 7-9;
Genesis 38 : 26. 14 Maleachi 2 : 14, 15; Matteüs 19 : 5. 15 Maleachi 2 : 16;
Matteüs 5 : 32. 16 1 Korintiërs 7 : 12, 13. 17 Ezechiël 16 : 49; Spreuken 23 : 30-33.
18 Genesis 39 : 10; Spreuken 5 : 8. 19 Efeziërs 5 : 4; Ezechiël 23 : 14-16;
Jesaja 23 : 15-17; 3 : 16; Marcus 6 : 22; Romeinen 13 : 13; 1 Petrus 4 : 3.
20 2 Koningen 9 : 30. Cf. Jeremia 4 : 30 en Ezechiël 23 : 40.

140 *Vraag:* Hoe luidt het achtste gebod?

Antwoord: Het achtste gebod luidt: „Gij zult niet stelen.” ¹

1 Exodus 20 : 15.

141 *Vraag:* Welke plichten worden er in het achtste gebod vereist?

Antwoord: De plichten die in het achtste gebod vereist worden zijn: waarachtigheid, betrouwbaarheid en rechtvaardigheid in onderlinge overeenkomsten en handel ¹, aan iedereen geven wat hem toekomt ², schadeloosstelling voor goederen die op onwettige wijze van de rechtmatige eigenaars zijn ontvreemd ³, aan anderen mild geven en lenen, al naar onze mogelijkheden en hun noden zijn ⁴; gematigdheid in onze oordelen, wensen en genegenheden wat betreft aardse goederen ⁵; goede zorg en ijver om te verwerven ⁶, te houden, gebruiken en te regelen de dingen die noodzakelijk en geriefelijk zijn voor het onderhoud van ons natuurlijke leven, en die in onze omstandigheden passen ⁷; het uitoefenen van een wettig beroep ⁸ en ijver in het vervullen ervan ⁹, zuinigheid ¹⁰, het vermijden van onnodige processen ¹¹, borgstellingen en dergelijke verplichtingen ¹²; en het streven om met alle rechtvaardige en wettige middelen de welvaart en materiële bezittingen zowel van anderen als van onszelf te verschaffen, te bewaren en te bevorderen ¹³.

1 Psalm 15 : 2, 4; Zacharia 7 : 4, 10; 8 : 16, 17. 2 Romeinen 13 : 7.
3 Leviticus 6 : 2-5. Cf. Lucas 19 : 8. 4 Lucas 6 : 30, 38; 1 Johannes 3 : 17;
Efeziërs 4 : 28; Galaten 6 : 10. 5 1 Timoteüs 6 : 6-9; Galaten 6 : 14.
6 1 Timoteüs 5 : 8. 7 Spreuken 27 : 23-27; Prediker 2 : 24; 3 : 12, 13;

1 Timoteüs 6 : 17, 18; Jesaja 38 : 1; Matteüs 11 : 8. 8 1 Korintiërs 7 : 20;
Genesis 2 : 15; 3 : 19. 9 Efeziërs 4 : 28; Spreuken 10 : 4. 10 Johannes 6 : 12;
Spreuken 21 : 20. 11 1 Korintiërs 6 : 1-9. 12 Spreuken 6 : 1-6; 11 : 15.
13 Leviticus 25 : 35; Deuteronomium 22 : 1-4; Exodus 23 : 4, 5; Genesis 47 : 14, 20;
Filippenzen 2 : 4; Matteüs 22 : 39.

142 Vraag: Welke zonden worden er in het achtste gebod verboden?

Antwoord: De zonden die in het achtste gebod verboden worden zijn: behalve het veronachtzamen van de plichten die vereist worden ¹, diefstal ², beroving ³, zieleverkoop ⁴, en het in ontvangst nemen van gestolen goederen ⁵, fraude ⁶, vals gewicht en maat ⁷, het verwijderen van markeringspunten ⁸, onrechtvaardigheid en ontrouw in overeenkomsten van man tot man ⁹, of in vertrouwenskwesties ¹⁰, onderdrukking ¹¹, afpersing ¹², woeker ¹³, omkoperij ¹⁴, het aanspannen van een rechtsgeding om iemand dwars te zitten ¹⁵, het zich onrechtmatig toeëigenen van land en ontvolking ervan ¹⁶, het monopoliseren van koopwaar om de prijs te verhogen ¹⁷, het uitoefenen van een onwettig beroep ¹⁸, elke andere onrechtmatige of zondige manier om van onze naaste te nemen of hem te onthouden wat van hem is, of om onszelf te verrijken ¹⁹, hebzucht ²⁰; het overmatig waarderen van en gehecht zijn aan aardse goederen ²¹, wantrouwige en overdreven zorg en ijver in het verkrijgen, houden en gebruiken ervan ²²; afgunst op de voorspoed van anderen ²³; en zo ook leegloperij ²⁴, verkwisting, het deelnemen aan kansspelen die immers veel geld kosten; en alle andere manieren waardoor wij behoorlijk schade doen aan onze eigen materiële bezittingen ²⁵, en onszelf beroven van het juiste gebruik en gerief van wat God ons daaraan heeft gegeven ²⁶.

1 1 Jakobus 2 : 15, 16; 1 Johannes 3 : 17. 2 Efeziërs 4 : 28. 3 Psalm 62 : 11.
4 1 Timoteüs 1 : 10. 5 Spreuken 29 : 24; Psalm 50 : 18. 6 1 Tessalonicenzen 4 : 6.
7 Spreuken 11 : 1; 20 : 10. 8 Deuteronomium 19 : 14; Spreuken 23 : 10. 9 Amos 8 : 5;
Psalm 37 : 21. 10 Lucas 16 : 10-12. 11 Ezechiël 22 : 29; Leviticus 25 : 17.
12 Matteüs 23 : 25; Ezechiël 22 : 12. 13 Psalm 15 : 5. 14 Job 15 : 34.
15 1 Korintiërs 6 : 6-8; Spreuken 3 : 29, 30. 16 Jesaja 5 : 8; Micha 2 : 2.
17 Spreuken 11 : 26. 18 Handelingen 19 : 19, 24, 25. 19 Job 20 : 19; Jakobus 5 : 4;
Spreuken 21 : 6. 20 Lucas 12 : 15. 21 1 Timoteüs 6 : 5; Kolossenzen 3 : 2;
Spreuken 23 : 5; Psalm 62 : 11. 22 Matteüs 6 : 25, 31, 34; Prediker 5 : 12.
23 Psalm 73 : 3; 37 : 1, 7. 24 2 Tessalonicenzen 3 : 11; Spreuken 18 : 9.
25 Spreuken 21 : 17; 23 : 20, 21; 28 : 19. 26 Prediker 4 : 8; 6 : 2; 1 Timoteüs 5 : 8.

143 Vraag: Hoe luidt het negende gebod?

Antwoord: Het negende gebod luidt: „Gij zult geen valse getuigenis spreken tegen uw naaste.” ¹

1 Exodus 20 : 16.

144 Vraag: Welke plichten worden er in het negende gebod vereist?

Antwoord: De plichten die in het negende gebod vereist worden zijn: het bewaren en bevorderen van de onderlinge trouw ¹, en van de goede naam van onze naaste en die van onszelf ², het opkomen voor de waarheid en daarvoor staan ³, en die van harte ⁴, oprecht ⁵, vrij ⁶, duidelijk ⁷ en volledig ⁸

spreken, en die alleen, in zaken van rechtspraak en recht ⁹, en in alle andere aangelegenheden ¹⁰; het hebben van een menslievende achting voor onze naasten ¹¹ door hun goede naam lief te hebben, die te wensen en ons erin te verheugen ¹², ons te bedroeven ¹³ over hun zwakheden, en die te bedekken ¹⁴; het openlijk erkennen van hun gaven en talenten ¹⁵, het verdedigen van hun onschuld ¹⁶, een bereidwillig aanvaarden van goede berichten over hen ¹⁷ en onwilligheid om slechte dingen over hen aan te horen ¹⁸; het ontmoedigen van verklikkers ¹⁹, vleiers ²⁰ en lasteraars ²¹; het liefhebben van en zorghebben voor onze eigen goede naam en die te verdedigen wanneer dat nodig is ²²; het houden van wettig gegeven beloften ²³, streven naar alles wat waar, eerlijk en aantrekkelijk is of wat goed bekend staat en dat in praktijk brengen ²⁴.

1 Zacharia 8 : 16. 2 3 Johannes : 12. 3 Spreuken 31 : 8, 9. 4 Psalm 15 : 2.
 5 2 Kronieken 19 : 9. 6 1 Samuël 19 : 4, 5. 7 Jozua 7 : 19. 8 2 Samuël 14 : 18-20.
 9 Leviticus 19 : 15; Spreuken 14 : 5, 25. 10 2 Korintiërs 1 : 17, 18; Efeziërs 4 : 25.
 11 Hebreëen 6 : 9; 1 Korintiërs 13 : 7. 12 Romeinen 1 : 8; 2 Johannes : 4; 3 Johannes : 3, 4.
 13 2 Korintiërs 2 : 4; 12 : 21. 14 Spreuken 17 : 9; 1 Petrus 4 : 8.
 15 1 Korintiërs 1 : 4, 5, 7; 2 Timoteüs 1 : 4, 5. 16 1 Samuël 22 : 14.
 17 1 Korintiërs 13 : 6, 7. 18 Psalm 15 : 3. 19 Spreuken 25 : 23.
 20 Spreuken 26 : 24, 25. 21 Psalm 101 : 5. 22 Spreuken 22 : 1; Johannes 8 : 49.
 23 Psalm 15 : 4. 24 Filippenzen 4 : 8.

145 *Vraag:* Welke zonden worden er in het negende gebod verboden?
Antwoord: De zonden die in het negende gebod verboden worden zijn: elk afbreuk doen aan de waarheid en de goede naam van onze naaste of aan die van onszelf ¹, in het bijzonder in de openbare rechtspleging ²; het geven van een vals getuigenis ³, het omkopen om een vals getuigenis te doen afleggen ⁴, het welbewust optreden en pleiten voor een slechte zaak, en daarbij de waarheid trotseren of omverwerpen ⁵, het doen van een onrechtvaardige uitspraak ⁶, kwaad goed noemen en goed kwaad; het belonen van de bozen naar het werk van de rechtvaardigen, en de rechtvaardigen naar het werk van de bozen ⁷; valsheid in geschrifte ⁸, het verhelen van de waarheid door ongepast te zwijgen in een rechtvaardige zaak ⁹ en ons stil te houden wanneer onrecht vraagt om door ons te worden berispt ¹⁰ of wanneer een klacht erover bij anderen moet worden ingediend ¹¹; het ontijdig spreken van de waarheid ¹², of dat kwaadwillig te doen met een boze bedoeling ¹³, of de waarheid te verdraaien tot een verkeerde interpretatie ¹⁴, of in twijfelachtige en dubbelzinnige uitdrukkingen tot afbreuk aan de waarheid of het recht ¹⁵; onwaarheid spreken ¹⁶, liegen ¹⁷, smaden ¹⁸, lasteren ¹⁹, iemand bekladden ²⁰, iets verklikken ²¹, roddelen ²², spotten ²³, smalen ²⁴, overrijd ²⁵, hardvochtig ²⁶ en partijdig straffen ²⁷, iemands bedoelingen, woorden en daden verkeerd uitleggen ²⁸; vleien ²⁹, opgeblazen bluffen ³⁰, te hoog of te laag van zichzelf of van anderen denken of spreken ³¹, de gaven en talenten, van God ontvangen, te loochenen ³², kleine fouten als groot voorstellen ³³; zonden verbergen, verontschuldigen of vergoelijken wanneer men geroepen is ze grif te belijden ³⁴; het onnodig blootleggen van iemands zwakheden ³⁵; valse geruchten verspreiden ³⁶, het aanhoren en be-

krachtigen van kwade berichten over iemand³⁷, en onze oren toestoppen voor een rechtvaardige verdediging van hem³⁸; wantrouwen³⁹; iemand diens welverdiende eer misgunnen of benijden⁴⁰, die proberen of begeren te benadelen⁴¹; plezier te hebben in iemands oneer en schande⁴²; spottende minachting⁴³, verdraasde bewondering⁴⁴, het breken van wettig gegeven beloften⁴⁵, het veronachtzamen van dingen die goed bekend staan⁴⁶ en dingen doen – of in elk geval ze zelf niet vermijden óf zoveel we kunnen in anderen verhinderen – die iemand een slechte naam bezorgen⁴⁷.

1 1 Samuël 17 : 28; 2 Samuël 16 : 3; 1 : 9, 10, 15, 16. 2 Leviticus 19 : 15; Habakuk 1 : 4. 3 Spreuken 19 : 5; 6 : 16, 19. 4 Handelingen 6 : 13. 5 Jeremia 9 : 3, 5; Handelingen 24 : 2, 5; Psalm 12 : 4, 5; 52 : 1-6. 6 Spreuken 17 : 15; 1 Koningen 21 : 9-14. 7 Jesaja 5 : 23. 8 Psalm 119 : 69; Lucas 19 : 8; 16 : 5-7. 9 Leviticus 5 : 1; Deuteronomium 13 : 8; Handelingen 5 : 3, 8, 9; 2 Timoteüs 4 : 16. 10 1 Koningen 1 : 6; Leviticus 19 : 17. 11 Jesaja 59 : 4. 12 Spreuken 29 : 11. 13 1 Samuël 22 : 9, 10; Cf. Psalm 52 : 1-7. 14 Psalm 56 : 6; Johannes 2 : 19; Cf. Matteüs 26 : 60, 61. 15 Genesis 3 : 5; 26 : 7, 9. 16 Jesaja 59 : 13. 17 Leviticus 19 : 11; Kolossenzen 3 : 9. 18 Psalm 50 : 20. 19 Psalm 15 : 3. 20 Jakobus 4 : 11; Jeremia 38 : 4. 21 Leviticus 19 : 16. 22 Romeinen 1 : 29, 20. 23 Genesis 21 : 9. Cf. Galaten 4 : 29. 24 1 Korintiërs 6 : 10. 25 Matteüs 7 : 1. 26 Handelingen 28 : 4. 27 Genesis 38 : 24; Romeinen 2 : 1. 28 Nehemia 6 : 6-8; Romeinen 3 : 8; Psalm 69 : 11; 1 Samuël 1 : 13-15; 2 Samuël 10 : 3. 29 Psalm 12 : 3, 4. 30 2 Timoteüs 3 : 2. 31 Lucas 18 : 9, 11; Romeinen 12:16; 1 Korintiërs 4 : 6; Handelingen 12 : 22; Exodus 4 : 10-14. 32 Job 27 : 5, 6; 4 : 6. 33 Matteüs 7 : 3-5. 34 Spreuken 28 : 13; 30 : 20; Genesis 3 : 12, 13; Jeremia 2 : 35; 2 Koningen 5 : 25; Genesis 4 : 9. 35 Genesis 9 : 22; Spreuken 25 : 9, 10. 36 Exodus 23 : 1. 37 Spreuken 29 : 12. 38 Handelingen 7 : 56, 57; Job 31 : 13, 14. 39 1 Korintiërs 13 : 5; 1 Timoteüs 6 : 4. 40 Numeri 11 : 29; Matteüs 21 : 15. 41 Ezra 4 : 12, 13. 42 Jeremia 48 : 27. 43 Psalm 33 : 15, 16, 21; Matteüs 27 : 28, 29. 44 Judas : 16; Handelingen 12 : 22. 45 Romeinen 1 : 31; 2 Timoteüs 3 : 3. 46 1 Samuël 2 : 24. 47 2 Samuël 13 : 12, 13; Spreuken 5 : 8, 9; 6 : 33.

146 Vraag: Hoe luidt het tiende gebod?

Antwoord: Het tiende gebod luidt: „Gij zult niet begeren uws naasten huis, gij zult niet begeren uws naasten vrouw, noch zijn dienstknecht, noch zijn dienstmaagd, noch zijn rund, noch zijn ezel, noch iets dat van u naaste is.”¹

1 Exodus 20 : 17.

147 Vraag: Welke plichten worden er in het tiende gebod vereist?

Antwoord: De plichten die in het tiende gebod vereist worden zijn: zulk een volle tevredenheid met ons eigen lot¹, en zulk een menslievende gesteldheid van de hele ziel ten aanzien van onze naaste, dat al onze innerlijke gevoelens en genegenheden wat hem betreft gericht zijn op de bevordering van al zijn belangen².

1 Hebreëen 13 : 5; 1 Timoteüs 6 : 6. 2 Job 31 : 29; Romeinen 12 : 15; Psalm 122 : 7-9; 1 Timoteüs 1 : 5; Ester 10 : 3; 1 Korintiërs 13 : 4-7.

148 Vraag: Welke zonden worden er in het tiende gebod verboden?

Antwoord: De zonden die in het tiende gebod verboden worden zijn: ontevredenheid met ons eigen bezit ¹, onze naaste zijn goed misgunnen ² of benijden ³. En ook alle onmatige gevoelens en genegheden ten opzichte van iets dat van hem is ⁴.

1 1 Koningen 21 : 4; Ester 5 : 13; 1 Korintiërs 10 : 10. 2 Galaten 5 : 26; Jakobus 3 : 14, 16.
3 Psalm 112 : 9, 10; Nebemia 2 : 10. 4 Romeinen 7 : 7, 8; 13 : 9; Kolossenzen 3 : 5;
Deuteronomium 5 : 21.

149 Vraag: Bestaat er wel iemand die in staat is de geboden van God volmaakt te onderhouden?

Antwoord: Geen mens is in staat, hetzij uit eigen kracht ¹ of door een genade die hij in dit leven heeft ontvangen, de geboden van God volmaakt te onderhouden ². Maar hij overtreedt ze dagelijks in gedachten ³, woorden en werken ⁴.

1 Jakobus 3 : 2; Johannes 1⁵ : 5; Romeinen 8 : 3. 2 Prediker 7 : 20; 1 Johannes 1 : 8, 10;
Galaten 5 : 17; Romeinen 7 : 18, 19. 3 Genesis 6 : 5; 8 : 21. 4 Romeinen 3 : 9-19;
Jakobus 3 : 2-13.

150 Vraag: Zijn alle overtredingen van de wet van God even afschuwelijk op zichzelf en in de ogen van God?

Antwoord: Niet alle overtredingen van de wet van God zijn even afschuwelijk, maar sommige zonden zijn op zichzelf doordat ze op verschillende manier erger gemaakt worden meer afschuwelijk in Gods ogen dan andere ¹.

1 Johannes 19 : 11; Ezechiël 8 : 6, 13, 15; 1 Johannes 5 : 16; Psalm 78 : 17, 32, 56.

151 Vraag: Hoe worden sommige zonden erger gemaakt en zo meer afschuwelijk dan andere?

Antwoord: Zonden worden op de volgende manier erger gemaakt:

1. Door de personen die ze begaan ¹: wanneer die van rijpere leeftijd zijn ², meer ervaring of genade hebben ³, boven anderen uitsteken door hun beroep ⁴, gaven ⁵, stand ⁶ of ambt ⁷, aan anderen leiding moeten geven ⁸, en hun voorbeeld gemakkelijk door anderen wordt gevolgd ⁹.
2. Vanwege de personen tegen wie ze worden begaan ¹⁰: als ze onmiddellijk tegen God begaan worden ¹¹, tegen zijn eigenschappen ¹² en verering ¹³; tegen Christus en zijn genade ¹⁴, tegen de Heilige Geest ¹⁵, diens getuigenis ¹⁶ en werkingen ¹⁷; tegen meerderen, mensen van hoge positie ¹⁸ en degenen met wie wij in een speciale relatie en verbintenis staan ¹⁹; tegen een van de heiligen ²⁰, in het bijzonder tegen zwakke broeders ²¹, hun zielen of die van iemand anders ²², en het goed dat alle mensen of velen met elkaar gemeen hebben ²³.
3. Door de natuur en hoedanigheid van de overtreding ²⁴: als ze begaan wordt tegen de uitdrukkelijke letter van de wet ²⁵, vele geboden tegelijk overtreden en veel zonden in zich bevatten ²⁶; als ze niet alleen in het hart bedacht worden, maar in woorden en daden naar buiten treden ²⁷, anderen aanstoot geven ²⁸, en geen genoegdoening toelaten ²⁹; als

ze worden begaan tegen krachten ³⁰, barmhartigheden ³¹, oordelen ³², het licht der natuur ³³, gewetensovertuiging ³⁴, openbare of geheime vermaning ³⁵, kerkelijke censuur ³⁶, burgerlijke straffen ³⁷; en tegen onze gebeden, bedoelingen, beloften ³⁸, geloften ³⁹, verbonden ⁴⁰ en verbintenissen met God of mensen ⁴¹; als ze opzettelijk gedaan worden ⁴², moedwillig ⁴³, met voorbedachten rade ⁴⁴, in onbeschaamdheid ⁴⁵, grootspraak ⁴⁶, boosaardigheid ⁴⁷, vaak gedaan worden ⁴⁸, met hardnekkigheid ⁴⁹, met een zeker genoegen ⁵⁰, voortdurend ⁵¹ of met terugval erin na getoond berouw ⁵².

4. Door omstandigheid van tijd ⁵³ en plaats ⁵⁴: indien ze worden begaan op de dag des Heren ⁵⁵ of op andere tijden voor de eredienst ⁵⁶, of onmiddellijk ervóór ⁵⁷, of erna ⁵⁸, of bij andere middelen die zijn gegeven om zulk wangedrag te voorkomen of te verhelpen ⁵⁹; indien begaan in het openbaar of in aanwezigheid van anderen die daardoor mogelijk worden uitgedaagd of besmet ⁶⁰.

1 Jeremia 2 : 8. 2 Job 32 : 7, 9; Prediker 4 : 13. 3 1 Koningen 11 : 4, 9.
 4 2 Samuël 12 : 14; 1 Korintiërs 5 : 1. 5 Jakobus 4 : 17; Lucas 12 : 47, 48.
 6 Jeremia 5 : 4, 5. 7 2 Samuël 12 : 7-9; Ezechiël 8 : 11, 12. 8 Romeinen 2 : 17-24.
 9 Galaten 2 : 11-14. 10 Matteüs 21 : 38, 39. 11 1 Samuël 2 : 25; Handelingen 5 : 4;
 Psalm 51 : 6. 12 Romeinen 2 : 4. 13 Maleachi 1 : 8, 14. 14 Hebreëen 2 : 2, 3; 12 : 25.
 15 Hebreëen 10 : 29; Matteüs 12 : 31, 32. 16 Efeziërs 4 : 30. 17 Hebreëen 6 : 4-6.
 18 Judas : 8; Numeri 12 : 8, 9; Jesaja 3 : 5. 19 Spreuken 30 : 17; 2 Korintiërs 12 : 15;
 Psalm 55 : 13-16. 20 Sefanja 2 : 8, 10, 11; Matteüs 18 : 6; 1 Korintiërs 6 : 8;
 Openbaring 17 : 6. 21 1 Korintiërs 8 : 11, 12; Romeinen 14 : 13, 15, 21. 22 Ezechiël 13 : 19;
 1 Korintiërs 8 : 12; Openbaring 18 : 12, 13; Matteüs 23 : 15. 23 1 Tessalonicenzen 2 : 15, 16;
 Jozua 22 : 20. 24 Spreuken 6 : 30-35. 25 Ezra 9 : 10-12; 1 Koningen 11 : 9, 10.
 26 Kolossenzen 3 : 5; 1 Timoteüs 6 : 10; Spreuken 5 : 8-12; 6 : 32, 33; Jozua 7 : 21.
 27 Jakobus 1 : 14, 15; Matteüs 5 : 22; Micha 2 : 1. 28 Matteüs 18 : 7; Romeinen 2 : 23, 24.
 29 Deuteronomium 22 : 22. Cf. 28, 29; Spreuken 6 : 32-35. 30 Matteüs 11 : 21-24;
 Johannes 15 : 22. 31 Jesaja 1 : 3; Deuteronomium 32 : 6. 32 Amos 4 : 8-11;
 Jeremia 5 : 3. 33 Romeinen 1 : 26, 27. 34 Romeinen 1 : 32; Daniël 5 : 22;
 Titus 3 : 10, 11. 35 Spreuken 29 : 1. 36 Titus 3 : 10; Matteüs 18 : 17.
 37 Spreuken 27 : 22; 23 : 35. 38 Psalm 78 : 34-37; Jeremia 2 : 20; 42 : 5, 6, 20, 21.
 39 Prediker 5 : 4-6; Spreuken 20 : 25. 40 Leviticus 26 : 25. 41 Spreuken 2 : 17;
 Ezechiël 17 : 18, 19. 42 Psalm 36 : 5. 43 Jeremia 6 : 16. 44 Numeri 15 : 30;
 Exodus 21 : 14. 45 Jeremia 3 : 3; Spreuken 7 : 13. 46 Psalm 52 : 1-3.
 47 3 Johannes : 10. 48 Numeri 14 : 22. 49 Zacharia 7 : 11, 12. 50 Spreuken 2 : 14.
 51 Jesaja 57 : 17. 52 Jeremia 34 : 8-11; 2 Petrus 2 : 20-22. 53 2 Koningen 5 : 26.
 54 Jeremia 7 : 10; Jesaja 26 : 10. 55 Ezechiël 23 : 37-39. 56 Jesaja 58 : 3-5;
 Numeri 25 : 6, 7. 57 1 Korintiërs 11 : 20, 21. 58 Jeremia 7 : 8-10; Spreuken 7 : 14, 15;
 Johannes 13 : 27, 30. 59 Ezra 9 : 13, 14. 60 2 Samuël 16 : 22; 1 Samuël 2 : 22-24.

152 Vraag: Wat verdient elke zonde uit de hand van God (te ontvangen)?
Antwoord: Elke zonde, zelfs de geringste, immers begaan tegen de soeveriniteit ¹, goedheid ² en heiligheid van God ³ en tegen zijn rechtvaardige wet ⁴, verdient zijn toorn en vloek ⁵ beide in dit leven ⁶ en in het toekomstige ⁷; en kan slechts gebouet worden door het bloed van Christus ⁸.

1 Jakobus 2 : 10, 11. 2 Exodus 20 : 1, 2. 3 Habakuk 1 : 3; Leviticus 10 : 3; 11 : 44, 45.
 4 1 Johannes 3 : 14; Romeinen 7 : 12. 5 Efeziërs 5 : 6; Galaten 3 : 10.

6 *Klaagliederen* 3 : 39; *Deuteronomium* 28 : 15-68. 7 *Matteüs* 25 : 41.
8 *Hebreeën* 9 : 22; 1 *Petrus* 1 : 18, 19.

153 Vraag: Wat eist God van ons om aan zijn toorn en vloek te ontkomen die over ons moeten komen om onze overtreding van de wet?

Antwoord: Om te ontkomen aan zijn toorn en vloek die wij verdiend hebben door ons overtreden van de wet eist Hij van ons berouw voor Hem en geloof in onze Here Jezus Christus ¹, en het ijverig gebruikmaken van de uiterlijke middelen waardoor Christus ons de weldaden van zijn Middelaarschap meedeelt ².

1 *Handelingen* 20 : 21; *Matteüs* 3 : 7, 8; *Lucas* 13 : 3, 5; *Handelingen* 16 : 30, 31; *Johannes* 3 : 16, 18. 2 *Spreuken* 2 : 1-5; 8 : 33-36.

154 Vraag: Wat zijn de uiterlijke middelen waarmee Christus ons de weldaden van zijn Middelaarschap meedeelt?

Antwoord: De uiterlijke en gewone middelen waarmee Christus aan zijn kerk de weldaden van zijn Middelaarschap meedeelt zijn: alles wat Hij heeft ingesteld, vooral het Woord, de sacramenten en het gebed. Het wordt alles voor de uitverkorenen krachtig gemaakt voor hun zaligheid ¹.

1 *Matteüs* 28 : 19, 20; *Handelingen* 2 : 42, 46, 47.

155 Vraag: Hoe wordt het Woord krachtig gemaakt tot zaligheid?

Antwoord: De Geest van God maakt het lezen, maar vooral de prediking van het Woord, tot een krachtig middel tot voorlichting ¹, overtuiging en veroetmoediging van zondaren ². Dat drijft hen uit zichzelf vandaan en trekt hen tot Christus ³. Het maakt hen aan zijn beeld gelijkvormig ⁴ en onderwerpt hen aan zijn wil ⁵. Het sterkt hen tegen verzoeken en verderfelijke dingen ⁶, bouwt hen op in genade ⁷, en bevestigt hun hart in heiligheid en vertroosting door geloof tot zaligheid ⁸.

1 *Nehemia* 8 : 8; *Handelingen* 26 : 18; *Psalm* 19 : 9. 2 1 *Korintiërs* 14 : 24, 25; 2 *Kronieken* 34 : 18, 19, 26-28. 3 *Handelingen* 2 : 37, 41; 8 : 27-39.
4 2 *Korintiërs* 3 : 18. 5 2 *Korintiërs* 10 : 4-6; *Romeinen* 6 : 17. 6 *Matteüs* 4 : 4, 7, 10; *Efeziërs* 6 : 16, 17; *Psalm* 19 : 12; 1 *Korintiërs* 10 : 11. 7 *Handelingen* 20 : 32; 2 *Timoteüs* 3 : 15-17. 8 *Romeinen* 16 : 25; 1 *Tessalonicenzen* 3 : 2, 10, 11, 13; *Romeinen* 15 : 4; 10 : 13-17; *Romeinen* 1 : 16.

156 Vraag: Moet het Woord van God door iedereen gelezen worden?

Antwoord: Niet iedereen mag het Woord in het openbaar aan de gemeente voorlezen ¹. Maar allerlei mensen zijn verplicht om het afzonderlijk voor zichzelf ² en met hun gezinnen ³ te lezen. Daarvoor moet de Heilige Schrift uit het oorspronkelijke in de landstalen worden vertaald ⁴.

1 *Deuteronomium* 31 : 9-13; *Nehemia* 8 : 2, 3; *Deuteronomium* 9 : 3-5.
2 *Deuteronomium* 17 : 19; *Openbaring* 1 : 3; *Johannes* 5 : 39; *Jesaja* 34 : 16.
3 *Deuteronomium* 6 : 6-9; *Genesis* 18 : 17, 19; *Psalm* 78 : 5-7.
4 1 *Korintiërs* 14 : 6, 9, 11, 12, 15, 16, 24, 27, 28.

157 Vraag: Hoe moet het Woord van God gelezen worden?

Antwoord: De Heilige Schrift moet gelezen worden met grote eerbied ¹ en met de vaste overtuiging dat ze het eigen Woord van God is ², en dat Hij alleen ons in staat kan stellen om haar te verstaan ³; en met de begeerte om de wil van God die daarin geopenbaard is ⁴ te kennen, te geloven en te gehoorzamen. Verder met ijver ⁵ en aandacht voor de inhoud en strekking ervan ⁶, met overdenking ⁷, toepassing ⁸, zelfverloochening ⁹ en gebed ¹⁰.

1 *Psalm 19 : 11; Nehemia 8 : 3-10; Exodus 24 : 7; 2 Kronieken 34 : 27; Jesaja 66 : 2.*

2 *2 Petrus 1 : 19-21. 3 Lucas 24 : 45; 2 Korintiërs 3 : 13-16.*

4 *Deuteronomium 17 : 19, 20. 5 Handelingen 17 : 11. 6 Handelingen 8 : 30, 34;*

Lucas 10 : 26-28. 7 Psalm 1 : 2; 119 : 97. 8 2 Kronieken 34 : 21.

9 *Spreuken 3 : 5; Deuteronomium 33 : 3. 10 Spreuken 2 : 1-6; Psalm 119 : 18;*

Nehemia 8 : 6, 8.

158 Vraag: Door wie moet het Woord van God gepredikt worden?

Antwoord: Het Woord van God moet alleen gepredikt worden door wie daarvoor voldoende gaven ontvangen hebben ¹, en ook behoorlijk zijn geëxamineerd en geroepen tot het ambt ².

1 *1 Timoteüs 3 : 2, 6; Efeziërs 4 : 8-11; Hosea 4 : 6; Maleachi 2 : 7; 2 Korintiërs 3 : 6.*

2 *Jeremia 14 : 15; Romeinen 10 : 15; Hebreëen 5 : 4; 1 Korintiërs 12 : 28, 29;*

1 Timoteüs 3 : 10; 4 : 4; 5 : 22.

159 Vraag: Hoe moet het Woord van God gepredikt worden door wie daartoe geroepen zijn?

Antwoord: Wie geroepen zijn om te arbeiden in de dienst des Woords moeten de gezonde leer prediken ¹, nauwgezet ², gelegen of ongelegen ³; duidelijk ⁴, niet met meeslepende woorden van wijsheid, maar met betoon van geest en kracht ⁵; trouw ⁶, met bekendmaking van de hele raad van God ⁷; wijs ⁸, met inrekeningbrenging van de behoeften en vermogens van hun hoorders ⁹; ijverig ¹⁰, met brandende liefde voor God ¹¹ en de zielen van zijn volk ¹²; oprecht ¹³, zich richtende op zijn verheerlijking ¹⁴ en de bekering van hun hoorders ¹⁵, en hun opbouw in het geloof ¹⁶ en zaligheid ¹⁷.

1 *Titus 2 : 1, 8. 2 Handelingen 18 : 25. 3 2 Timoteüs 4 : 2. 4 1 Korintiërs 14 : 19.*

5 *1 Korintiërs 2 : 4. 6 Jeremia 23 : 28; 1 Korintiërs 4 : 1, 2. 7 Handelingen 20 : 27.*

8 *Kolossenzen 1 : 28; 2 Timoteüs 2 : 15. 9 1 Korintiërs 3 : 2; Hebreëen 5 : 12-14;*

Lucas 12 : 42. 10 Handelingen 18 : 25. 11 2 Korintiërs 5 : 13, 14; Filippenzen 1 : 15-17.

12 *Kolossenzen 4 : 12; 2 Korintiërs 12 : 15. 13 2 Korintiërs 2 : 17; 4 : 2.*

14 *1 Tessalonicenzen 2 : 4-6; Johannes 7 : 18. 15 1 Korintiërs 9 : 19-22.*

16 *2 Korintiërs 12 : 19; Efeziërs 4 : 12.*

160 Vraag: Wat wordt er vereist van wie het Woord horen prediken?

Antwoord: Van hen die het Woord horen prediken wordt vereist, dat zij er aandacht aan geven met ijver ¹, goede voorbereiding ² en gebed ³, onderzoeken wat ze uit de Schrift horen ⁴; de waarheid ontvangen met geloof ⁵, liefde ⁶, zachtmoedigheid ⁷ en bereidwilligheid ⁸, als het Woord van God ⁹; het overdenken ¹⁰ en bespreken ¹¹; het in hun hart sluiten ¹²; en de vruchten ervan in hun leven voortbrengen ¹³.

1 Spreuken 8 : 34. 2 1 Petrus 2 : 1, 2; Lucas 8 : 18. 3 Psalm 119 : 18;
Ezeziërs 6 : 18, 19. 4 Handelingen 17 : 11. 5 Hebrëëen 4 : 2.
6 2 Tessalonicenzen 2 : 10. 7 Jakobus 1 : 21. 8 Handelingen 17 : 11.
9 1 Tessalonicenzen 2 : 13. 10 Lucas 9 : 44; Hebrëëen 2 : 1. 11 Lucas 24 : 14;
Deuteronomium 6 : 6, 7. 12 Spreuken 2 : 1; Psalm 119 : 11. 13 Lucas 8 : 15;
Jakobus 1 : 25.

161 Vraag: Hoe worden de sacramenten krachtige middelen tot zaligheid?

Antwoord: De sacramenten worden krachtige middelen tot zaligheid, niet door een kracht die in henzelf zou liggen, of door enige verdienste die wordt verkregen uit de vroomheid of intentie van degene door wie ze worden bediend, maar alleen door de werking van de Heilige Geest en de zegen van Christus, door Wie ze zijn ingesteld ¹.

1 1 Petrus 3 : 21; Handelingen 8 : 13, Cf. 23; 1 Korintiërs 3 : 6, 7; 12 : 13.

162 Vraag: Wat is één sacrament?

Antwoord: Een sacrament is een heilige verordening door Christus in zijn kerk ingesteld ¹ om af te beelden, te verzegelen en ten toon te stellen ², aan wie in het verbond der genade zijn ³, de weldaden van zijn Middelaarschap ⁴; en dat om hun geloof en alle andere genadegaven te sterken en te vermeerderen ⁵, hen tot gehoorzaamheid te verplichten ⁶; om van hun onderlinge liefde en gemeenschap getuigenis te geven en die te onderhouden ⁷; en om hen van degenen die buiten zijn te onderscheiden ⁸.

1 Genesis 17 : 7, 10; Exodus 12; Matteüs 28 : 19a; 26 : 26-28. 2 Romeinen 4 : 11;
1 Korintiërs 11 : 24, 25. 3 Romeinen 15 : 8; Exodus 12 : 48. 4 Handelingen 2 : 38;
1 Korintiërs 10 : 16. 5 Romeinen 4 : 11; Galaten 3 : 27. 6 Romeinen 6 : 3, 4;
1 Korintiërs 10 : 21. 7 Ezeziërs 4 : 2-5; 1 Korintiërs 12 : 13. 8 Ezeziërs 2 : 11, 12;
Genesis 34 : 14.

163 Vraag: Wat zijn de verschillende kanten die een sacrament heeft?

Antwoord: Een sacrament heeft twee verschillende kanten: de ene is het uiterlijke en waarneembare teken, naar Christus' eigen instelling gebruikt. De andere is een innerlijke en geestelijke genade die erdoor wordt afgebeeld ¹.

1 Matteüs 3 : 11; 1 Petrus 3 : 21; Romeinen 2 : 28, 29.

164 Vraag: Hoeveel sacramenten heeft Christus in zijn kerk onder het Nieuwe Testament ingesteld?

Antwoord: Onder het Nieuwe Testament heeft Christus in zijn kerk slechts twee sacramenten ingesteld, de doop en het avondmaal des Heren ¹.

1 Matteüs 28 : 19a; 1 Korintiërs 11 : 20, 23; Matteüs 26 : 26-28.

165 Vraag: Wat is de doop?

Antwoord: De doop is een sacrament van het Nieuwe Testament waarin Christus de afwassing met water in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest heeft verordend ¹, om een teken en zegel te zijn van de

inlijving in Hem ², van vergeving der zonden door zijn bloed ³, en van wedergeboorte door zijn Geest ⁴, van aanneming tot kinderen ⁵ en opstanding tot het eeuwige leven ⁶; en waardoor degenen die gedoopt worden plechtig worden toegelaten tot de zichtbare kerk ⁷ en een onverholen beleiden verplichting aangaan om geheel de Here toe te behoren en Hem alleen ⁸.

1 *Matteüs 28 : 19a.* 2 *Galaten 3 : 27.* 3 *Marcus 1 : 4; Openbaring 1 : 5.*
4 *Titus 3 : 5; Efeziërs 5 : 26.* 5 *Galaten 3 : 26, 27.* 6 *1 Korintiërs 15 : 29;*
Romeinen 6 : 5. 7 *1 Korintiërs 12 : 13.* 8 *Romeinen 6 : 4.*

166 Vraag: Aan wie moet de doop bediend worden?

Antwoord: De doop moet niet worden bediend aan mensen buiten de zichtbare kerk, die dus vreemd zijn aan het verbond van de belofte, voordat zij hun geloof in Christus belijden en hun gehoorzaamheid aan Hem ¹. Maar kinderen van ouders, hetzij dat ze beiden hun geloof in Christus en gehoorzaamheid aan Hem belijden, hetzij slechts één van hen dat doet, zijn in dat opzicht in het verbond, en dienen te worden gedoopt ².

1 *Handelingen 8 : 36, 37; 2 : 38.* 2 *Genesis 17 : 7, 9; Cf. Galaten 3 : 9, 14*
en Kolossenzen 2 : 11, 12 en Handelingen 2 : 38, 39 en Romeinen 4 : 11, 12;
1 Korintiërs 7 : 14; Matteüs 28 : 19a; Lucas 18 : 15, 16; Romeinen 11 : 16.

167 Vraag: Hoe moeten wij onze doop gebruiken?

Antwoord: De zo nodige maar veelal verwaarloosde plicht om onze doop te gebruiken moet door ons ons leven lang worden waargenomen, vooral in dagen van verzoeking, en wanneer we aanwezig zijn als hij aan anderen wordt bediend ¹. Het dient te gebeuren door een ernstig en dankbaar overdenken van de aard ervan, en van de bedoelingen waarmee Christus hem heeft ingesteld, van de voorrechten en weldaden die erdoor worden bewezen en verzegeld, en van de plechtige gelofte die wij erin deden ². Het dient te gebeuren door ons te laten verootmoedigen om onze zondige verontreiniging, ons tekortschieten tegenover en wandelen in strijd met de genade van de doop en onze verplichtingen ³. Door op te groeien tot de verzekerdheid van de vergeving der zonden en van alle andere zegeningen die ons verzegeld werden in dit sacrament ⁴. Door kracht te putten uit de dood en opstanding van Christus, in wiens gemeenschap wij door de doop werden ingelijfd, voor de doding van de zonde en levendmaking in genade ⁵. En door ernaar te streven om uit het geloof te leven ⁶, in heiligheid en gerechtigheid ⁷ als mensen die daarin hun eigen naam hebben prijsgegeven om die van Christus te dragen ⁸, en te wandelen in broederlijke liefde als door dezelfde Geest tot één lichaam gedoopt ⁹.

1 *Kolossenzen 2 : 11; Romeinen 6 : 4, 6, 11.* 2 *Romeinen 6 : 3-5.*
3 *1 Korintiërs 1 : 11-13; Romeinen 6 : 2, 3.* 4 *Romeinen 4 : 11, 12; 1 Petrus 3 : 21.*
5 *Romeinen 6 : 3-5.* 6 *Galaten 3 : 26, 27.* 7 *Romeinen 6 : 22.* 8 *Handelingen 2 : 38.*
9 *1 Korintiërs 12 : 13, 25-27.*

168 Vraag: Wat is het avondmaal des Heren?

Antwoord: Het avondmaal des Heren is een sacrament van het Nieuwe Testament ¹, waarin, doordat brood en wijn gegeven en ontvangen worden naar de instelling van Jezus Christus, zijn dood wordt verkondigd. Zij die op waardige wijze daaraan deelnemen worden gevoed met zijn lichaam en bloed tot hun geestelijke versterking en groei in genade ². Hun eenheid in de gemeenschap met Hem wordt bevestigd ³. Zij betuigen en vernieuwen hun dankbaarheid ⁴ en verbondenheid met God ⁵, en hun onderlinge liefde en gemeenschap als leden van hetzelfde mystieke lichaam ⁶.

1 Lucas 22 : 20. 2 Matteüs 26 : 26-28; 1 Korintiërs 11 : 23-26. 3 1 Korintiërs 10 : 16.

4 1 Korintiërs 11 : 24. 5 1 Korintiërs 10 : 14-16, 21. 6 1 Korintiërs 10 : 7.

169 Vraag: Hoe moeten brood en wijn in het avondmaal des Heren naar zijn voorschrift worden gegeven en ontvangen?

Antwoord: Christus heeft aan de dienaren van het Woord voorgeschreven dat zij in de bediening van het sacrament van het avondmaal des Heren brood en wijn van het gewone gebruik afzonderen door het instellingswoord, dankzegging en gebed. Ze moeten het brood nemen en breken en beide, brood en wijn, aan de deelnemers uitreiken. Dezen moeten, naar hetzelfde voorschrift, het brood nemen en eten, en de wijn drinken, in een dankbaar gedenken ervan dat het lichaam van Christus voor hen verbroken en gegeven werd en zijn bloed vergoten ¹.

1 1 Korintiërs 11 : 23, 24; Matteüs 26 : 26-28; Marcus 14 : 22-24; Lucas 22 : 19, 20.

170 Vraag: Hoe voeden zij die waardig deelnemen aan het avondmaal des Heren zich met Christus' lichaam en bloed?

Antwoord: Het lichaam en bloed van Christus zijn niet lichamelijk of vleselijk in, met of onder de tekenen van brood en wijn in het avondmaal des Heren aanwezig ¹. Toch zijn ze voor het geloof van de ontvangende geestelijk niet minder waarachtig en echt aanwezig dan de elementen zelf voor hun zintuigen aanwezig zijn ². Daarom voeden zij die waardig deelnemen aan het avondmaal des Heren zich daarin met het lichaam en bloed van Christus, niet op lichamelijke en vleselijke maar op geestelijke manier, en toch waarachtig en echt ³, zolang als zij door het geloof Christus en die gekruisigd en alle weldaden van zijn dood ontvangen en op zichzelf toepassen ⁴.

1 Handelingen 3 : 21. 2 Matteüs 26 : 26, 28. 3 1 Korintiërs 11 : 24-29.

4 1 Korintiërs 10 : 16.

171 Vraag: Hoe dienen zij die het sacrament van het avondmaal des Heren ontvangen zich voor te bereiden voordat ze daaraan komen deelnemen?

Antwoord: Zij die het sacrament van het avondmaal des Heren ontvangen, dienen voordat zij daaraan komen deelnemen zichzelf ertoe voor te bereiden door zichzelf te beproeven ¹ ten aanzien van hun in-Christus-zijn ², en betreffende hun zonden en noden ³, de waarachtigheid en de mate

van hun kennis ⁴, geloof ⁵, berouw ⁶, liefde voor God en de broeders ⁷, hun liefde voor alle mensen ⁸, en of zij wel vergeven degenen die hun iets hebben aangedaan ⁹; betreffende hun begeerte om Christus te volgen ¹⁰, en hun nieuwe gehoorzaamheid ¹¹. En ook door zich in deze genadegaven opnieuw te oefenen ¹² door ernstige meditatie ¹³ en vurig gebed ¹⁴.

1 1 Korintiërs 11 : 28. 2 2 Korintiërs 13 : 5. 3 1 Korintiërs 5 : 7. Cf. Exodus 12 : 15.
4 1 Korintiërs 11 : 29. 5 1 Korintiërs 13 : 5; Matteüs 26 : 28. 6 Zacharia 12 : 10;
1 Korintiërs 11 : 31. 7 1 Korintiërs 10 : 16, 17; Handelingen 2 : 46, 47.
8 1 Korintiërs 5 : 8; 11 : 18, 20. 9 Matteüs 5 : 23, 24. 10 Jesaja 55 : 1;
Johannes 7 : 37. 11 1 Korintiërs 5 : 7, 8. 12 1 Korintiërs 11 : 25, 26, 28;
Hebreeën 10 : 21, 22, 24; Psalm 26 : 6. 13 1 Korintiërs 11 : 24, 25.
14 2 Kronieken 30 : 18, 19; Matteüs 26 : 26.

172 Vraag: Mag iemand die eraan twijfelt of hij wel in Christus is, of zich onzeker voelt ten aanzien van de voorbereiding die hij verschuldigd is, wel naar het avondmaal des Heren komen?

Antwoord: Iemand die eraan twijfelt of hij wel in Christus is, of die zich onzeker voelt ten aanzien van de voorbereiding die hij ten aanzien van het avondmaal des Heren schuldig is, kan echt deelhebben aan Christus, hoewel hij er nog niet van verzekerd is ¹. In Gods ogen heeft hij die, indien hij een behoorlijk begrip heeft over de behoefte eraan ² en een oprechte begeerte om in Christus gevonden te worden ³ en de ongerechtigheid te mijden ⁴. In dat geval – omdat er beloften gegeven zijn en dit sacrament is ingesteld om zelfs zwakke en twijfelende christenen te helpen – ⁵ dient hij zijn ongelof te bewenen ⁶ en zich in te spannen om zijn twijfel weggenomen te zien worden ⁷. En zo doende mag en moet hij tot het avondmaal des Heren komen om verder gesterkt te worden ⁸.

1 Jesaja 50 : 10; 1 Johannes 5 : 13; Psalm 88; 77 : 1-12; Jona 2 : 4, 7. 2 Jesaja 54 : 7-10;
Matteüs 5 : 3, 4; Psalm 31 : 23; 73 : 13, 22, 23. 3 Filippenzen 3 : 8, 9;
Psalm 10 : 17; 42 : 2, 3, 6, 12. 4 2 Timoteüs 2 : 19; Jesaja 50 : 10; Psalm 66 : 18-20.
5 Jesaja 40 : 11, 29, 31; Matteüs 11 : 28; 12 : 20; 26 : 28. 6 Marcus 9 : 24.
7 Handelingen 2 : 37; 16 : 30. 8 Romeinen 4 : 11; 1 Korintiërs 11 : 28.

173 Vraag: Mag iemand die zijn geloof belijdt en begeert om naar het avondmaal des Heren te komen daarvan worden geweerd?

Antwoord: Wie ontwetend of aanstootgevend blijken te zijn, hoewel zij geloofsbelijdenis hebben afgelegd en naar het avondmaal des Heren begeren te komen, mogen en moeten van dat sacrament worden geweerd door de macht die Christus in zijn kerk heeft achtergelaten ¹ totdat zij onderwijs hebben ontvangen en bewijzen dat zij hun leven hebben gebeterd ².

1 1 Korintiërs 11 : 27-34. Cf. Matteüs 7 : 6 en 1 Korintiërs 5 en Judas : 23
en 1 Timoteüs 5 : 22. 2 2 Korintiërs 2 : 7.

174 Vraag: Wat wordt tijdens de bediening ervan vereist van wie het avondmaal des Heren ontvangen?

Antwoord: Van diegenen die het avondmaal des Heren ontvangen wordt tijdens de bediening ervan vereist dat zij met alle heilige eerbied en aandacht zich geheel en al aan God toevertrouwen in deze instelling ¹,

ijverig de sacramentele elementen en handelingen waarnemen ², opmerkzaam het lichaam des Heren onderscheiden ³, en met ontvankelijkheid zijn dood en lijden overdenken ⁴, en daardoor zichzelf tot een krachtig gebruik van de genadegaven daarvan opwekken ⁵, in het beoordelen van zichzelf ⁶ en het hebben van berouw over hun zonden ⁷, in een ernstig hongeren en dorsten naar Christus ⁸, zich gelovig met Hem voeden ⁹, zijn volheid ontvangen ¹⁰, vertrouwen stellen in zijn verdiensten ¹¹, zich verheugen in zijn liefde ¹², dankzeggen voor zijn genade ¹³; in het vernieuwen van hun verbond met God ¹⁴, en liefde tot alle heiligen ¹⁵.

1 *Leviticus* 10 : 3; *Hebreeën* 12 : 28; *Psalms* 5 : 8; 1 *Korintiërs* 11 : 17, 26, 27.

2 *Exodus* 24 : 8. Cf. *Matteüs* 26 : 28. 3 1 *Korintiërs* 11 : 29. 4 *Lucas* 22 : 19.

5 1 *Korintiërs* 11 : 26; 10 : 3-5, 11, 14. 6 1 *Korintiërs* 11 : 31. 7 *Zacharia* 12 : 10.

8 *Openbaring* 22 : 17. 9 *Johannes* 6 : 35. 10 *Johannes* 1 : 16. 11 *Filippenzen* 3 : 9.

12 *Psalms* 63 : 5, 6; 2 *Kronieken* 30 : 21. 13 *Psalms* 22 : 27. 14 *Jeremia* 50 : 5;

Psalms 50 : 5. 15 *Handelingen* 2 : 42.

175 Vraag: Wat is de plicht van Christenen nadat zij het sacrament van het avondmaal des Heren hebben ontvangen?

Antwoord: De plicht van Christenen nadat zij het avondmaal des Heren hebben ontvangen is: met ernst te overdenken hoe zij zich daarbij hebben gedragen en met welke vrucht ¹, of zij bezieling en troost hebben ontvangen; God ervoor te danken ², te vragen om de versterking daarvan ³, te waken tegen geestelijke instortingen ⁴, hun geloften te vervullen ⁵, en zichzelf aan te moedigen om vaak aan deze instelling deel te nemen ⁶. Maar wanneer zij geen momentele vrucht merken, dienen zij meer nauwgezet hun voorbereiding en houding ten aanzien van het sacrament te bezien ⁷. Indien zij in die beide opzichten zich voor God en hun geweten kunnen verantwoorden dienen zij te wachten op de goede tijd voor de vruchten ⁸. Maar als ze zien dat zij in enig opzicht gefaald hebben, moeten zij zich verootmoedigen ⁹, en voortaan met meer zorg en ijver eraan deelnemen ¹⁰.

1 *Psalms* 28 : 7; 85 : 9; 1 *Korintiërs* 11 : 17, 30, 31. 2 2 *Kronieken* 30 : 21-23, 25, 26;

Handelingen 2 : 42, 46, 47. 3 *Psalms* 36 : 11; *Hooglied* 3 : 4; 1 *Kronieken* 29 : 18.

4 1 *Korintiërs* 10 : 3-5, 12. 5 *Psalms* 50 : 14. 6 1 *Korintiërs* 11 : 25, 26;

Handelingen 2 : 42, 46. 7 *Hooglied* 5 : 1-6. 8 *Psalms* 123 : 1, 2; 42 : 6, 9; 43 : 3-5.

9 2 *Kronieken* 30 : 18, 19; *Jesaja* 1 : 16, 18. 10 2 *Korintiërs* 7 : 11; 1 *Kronieken* 15 : 12-14.

176 Vraag: Waarin komen de sacramenten van de doop en het avondmaal des Heren met elkaar overeen?

Antwoord: De sacramenten van de doop en het avondmaal des Heren komen hierin met elkaar overeen dat God de Auteur van beide is ¹. De geestelijke zijde van beide is Christus en zijn weldaden ². Beide zijn zegels van hetzelfde verbond ³, en moeten door dienaren van het evangelie en door niemand anders worden bediend ⁴. En ze moeten in de kerk van Christus worden gehandhaafd tot aan zijn tweede komst ⁵.

1 *Matteüs* 28 : 19a; 1 *Korintiërs* 11 : 23. 2 *Romeinen* 6 : 3, 4; 1 *Korintiërs* 10 : 16.

3 *Romeinen* 4 : 11. Cf. *Kolossenzen* 2 : 12; *Matteüs* 26 : 27, 28. 4 *Johannes* 1 : 33;

Matteüs 28 : 19a; 1 *Korintiërs* 11 : 23; 4 : 1; *Hebreeën* 5 : 4. 5 *Matteüs* 28 : 19, 20;

1 *Korintiërs* 11 : 26.

177 Vraag: Waarin verschillen de sacramenten van de doop en het avondmaal des Heren?

Antwoord: De sacramenten van de doop en het avondmaal des Heren verschillen hierin dat de doop maar éénmaal bediend moet worden, met water, om teken en zegel van onze wedergeboorte en inlijving in Christus te zijn ¹, en dit ook aan de kinderen ². Terwijl het avondmaal des Heren vaak bediend moet worden, met als elementen brood en wijn, om Christus als geestelijke spijze voor de ziel voor te stellen en toe te dienen ³, en voor onze toeneming en groei in Hem ⁴, en dit alleen aan hen die tot hun jaren gekomen zijn en zichzelf kunnen beproeven ⁵.

1 *Matteüs 3 : 11; Titus 3 : 5; Galaten 3 : 27.* 2 *Genesis 17 : 7, 9; Handelingen 2 : 38, 39; 1 Korintiërs 7 : 14.* 3 *1 Korintiërs 11 : 23-26.* 4 *1 Korintiërs 10 : 16.*
5 *1 Korintiërs 11 : 28, 29.*

178 Vraag: Wat is bidden?

Antwoord: Bidden is eep aan God bekendmaken van onze begeerten ¹, in de naam van Christus ² en onder bijstand van de Heilige Geest ³, met belijdenis van onze zonden ⁴ en dankbare erkenning van zijn barmhartigheden ⁵.

1 *Psalm 62 : 9.* 2 *Johannes 16 : 23.* 3 *Romeinen 8 : 26.* 4 *Psalm 32 : 5, 6; Daniël 9 : 4.* 5 *Filippenzen 4 : 6.*

179 Vraag: Moeten we alleen tot God bidden?

Antwoord: Alleen God is in staat om onze harten te doorzoeken ¹, onze gebeden te verhoren ², de zonden te vergeven ³, en alle begeerten te vervullen ⁴. In Hem alleen moeten we geloven ⁵, Hem alleen vereren in aanbidding ⁶. Het gebed, dat daarvan een speciaal onderdeel uitmaakt ⁷, moet door allen tot Hem alleen gericht worden ⁸ en tot niemand anders ⁹.

1 *1 Koningen 8 : 39; Handelingen 1 : 24; Romeinen 8 : 27.* 2 *Psalm 65 : 3.*
3 *Micha 7 : 18.* 4 *Psalm 145 : 18, 19.* 5 *Romeinen 10 : 14.* 6 *Matteüs 4 : 10.*
7 *1 Korintiërs 1 : 2.* 8 *Psalm 50 : 15.* 9 *Romeinen 10 : 14.*

180 Vraag: Wat is bidden in de naam van Christus?

Antwoord: Bidden in de naam van Christus is, in gehoorzaamheid aan zijn bevel en met vertrouwen op zijn beloften, om zijnentwil om barmhartigheid vragen ¹. En dat niet louter en alleen door zijn naam te noemen ², maar door onze vrijmoedigheid om te bidden, onze moed, kracht en hoop op verhoring van ons gebed aan Christus en zijn Middelaarschap te ontleenen.

1 *Johannes 14 : 13, 14; 16 : 24; Daniël 9 : 17.* 2 *Matteüs 7 : 21.* 3 *Hebreeën 4 : 14-16; 1 Johannes 5 : 13-15.*

181 Vraag: Waarom moeten wij in de naam van Christus bidden?

Antwoord: Omdat de zondigheid van de mens, en als gevolg daarvan de afstand tussen hem en God, zo groot is dat wij geen toegang tot voor zijn aangezicht hebben zonder een Middelaar ¹, en aangezien er niemand in de

hemel of op aarde is aangewezen of geschikt voor dat heerlijke werk dan Christus alleen ², moeten wij in geen andere naam bidden dan in die van Hem ³.

1 Johannes 14 : 6; Jesaja 59 : 2; Efeziërs 3 : 12. 2 Johannes 6 : 27; Hebreëen 7 : 25-27;
1 Timoteüs 2 : 5. 3 Kolossenzen 3 : 17; Hebreëen 13 : 15.

182 Vraag: Hoe helpt de Geest ons te bidden?

Antwoord: Omdat wij niet weten te bidden zoals het behoort, helpt de Geest ons in onze zwakheden door ons in staat te stellen te verstaan zowel voor wie, wat en hoe wij moeten bidden, en door in ons hart – hoewel niet bij iedereen en ook niet altijd in dezelfde mate – dat begrip, die genegenheden en genade te werken en te verlevendigen, die voor de rechte uitoefening van die plicht vereist zijn ¹.

1 Romeinen 8 : 26, 27; Psalm 10 : 17; Zacharia 12 : 10.

183 Vraag: Voor wie moeten wij bidden?

Antwoord: Wij moeten bidden voor de hele kerk van Christus op aarde ¹, voor overheden ² en dienaren ³, voor onszelf ⁴, onze broeders ⁵, ja, zelfs voor onze vijanden ⁶, en voor allerlei mensen die nu in leven zijn ⁷ of later zullen leven ⁸; maar niet voor de doden ⁹, noch voor hen van wie bekend is dat ze de zonde tot de dood bedreven hebben ¹⁰.

1 Efeziërs 6 : 18; Psalm 28 : 9. 2 1 Timoteüs 2 : 1, 2. 3 Kolossenzen 4 : 3.
4 Genesis 32 : 11. 5 Jakobus 5 : 16. 6 Matteüs 5 : 44. 7 1 Timoteüs 2 : 1, 2.
8 Johannes 17 : 20; 2 Samuël 7 : 29. 9 2 Samuël 12 : 21-23. 10 1 Johannes 5 : 16.

184 Vraag: Voor welke dingen moeten we bidden?

Antwoord: We moeten bidden voor alles wat tot heerlijkheid van God strekt ¹, voor de welvaart van de kerk ², en voor ons eigen welzijn ³ of dat van anderen ⁴. Maar niet voor iets dat tegen Gods wet is ⁵.

1 Matteüs 6 : 9. 2 Psalm 51 : 19; 122 : 6. 3 Matteüs 7 : 11. 4 Psalm 125 : 4.
5 1 Johannes 5 : 14.

185 Vraag: Hoe moeten wij bidden?

Antwoord: Wij moeten bidden met een eerbiedig begrip voor de majesteit van God ¹ en een diep gevoel van onze eigen onwaardigheid ², onze noden ³, en zonden ⁴; met een boetvaardig ⁵, dankbaar ⁶ en ruim hart ⁷; met verstand ⁸, geloof ⁹, oprechtheid ¹⁰, vurigheid ¹¹, liefde ¹² en volharding ¹³, alles van Hem verwachtende ¹⁴, met nederige onderwerping aan zijn wil ¹⁵.

1 Prediker 5 : 1. 2 Genesis 18 : 27; 32 : 10. 3 Lucas 15 : 17-19. 4 Lucas 18 : 13, 14.
5 Psalm 51 : 18. 6 Filippenzen 4 : 6. 7 1 Samuël 1 : 15; 2 : 1. 8 1 Korintiërs 14 : 15.
9 Marcus 11 : 24; Jakobus 1 : 6. 10 Psalm 145 : 18; 17 : 1. 11 Jakobus 5 : 16.
12 1 Timoteüs 2 : 8. 13 Efeziërs 6 : 18. 14 Micha 7 : 7. 15 Matteüs 26 : 39.

186 Vraag: Welke richtlijn heeft God ons gegeven met het oog op onze gebedsplicht?

Antwoord: Het hele Woord van God is nuttig om ons in onze gebedsplicht leiding te geven ¹. Maar de speciale richtlijn is het gebed dat onze Heiland Christus aan zijn discipelen geleerd heeft, gewoonlijk het 'Gebed des Heren' genoemd ².

1 Johannes 5 : 14. 2 Matteüs 6 : 9-13; Lucas 11 : 2-4.

187 Vraag: Hoe moet het Gebed des Heren gebruikt worden?

Antwoord: Het Gebed des Heren is niet alleen een richtlijn, een voorbeeld waarnaar wij onze gebeden moeten zeggen. Maar het mag ook worden gebruikt als een gebed zodat het gezegd wordt met verstand, geloof, eerbied en andere genadegaven die nodig zijn voor de rechte uitoefening van de gebedsplicht ¹.

1 Matteüs 6 : 9. Cf. Lucas 11 : 2;

188 Vraag: Uit hoeveel delen bestaat het Gebed des Heren?

Antwoord: Het Gebed des Heren bestaat uit drie delen: een inleiding, beden, en een slot.

189 Vraag: Wat leert de inleiding van het Gebed des Heren ons?

Antwoord: De inleiding van het Gebed des Heren – vervat in de woorden „Onze Vader die in de hemelen zijt” ¹ – leert ons om in ons bidden tot God te naderen met vertrouwen op zijn vaderlijke goedheid en ons deelhebben daaraan ², met eerbied en elke andere kinderlijke gezindheid ³, hemelse genegenheden ⁴ en het verschuldigde begrip van zijn soevereine kracht, majesteit en genadige neerbuigende liefde ⁵. Ook leert ze ons met en voor anderen te bidden ⁶.

1 Matteüs 6 : 9. 2 Lucas 11 : 13; Romeinen 8 : 15. 3 Jesaja 64 : 9. 4 Psalm 123 : 1; Klaagliederen 3 : 41. 5 Jesaja 63 : 15, 16; Nehemia 1 : 4-6. 6 Handelingen 12 : 5.

190 Vraag: Wat bidden wij in de eerste bede?

Antwoord: In de eerste bede – die luidt „Uw naam worde geheiligd” ¹ – bidden wij, met erkenning van de absolute onmacht en ongeschiktheid van onszelf en alle andere mensen om God op de rechte manier te eren ², dat God door zijn genade ons en anderen in staat wil stellen en genegen maken om te kennen, erkennen en hoogachten Hem ³ en zijn titels ⁴, eigenschappen ⁵, verordeningen, zijn Woord ⁶, zijn werken en hoe het Hem ook moge behagen om Zichzelf te openbaren ⁷; en om Hem te verheerlijken in gedachten, woorden ⁸ en daden ⁹. Verder dat Hij wil voorkomen of wegdoen atheïsme ¹⁰, onkunde ¹¹, afgoderij ¹², Goddeloosheid ¹³, en wat ook maar Hem onteert ¹⁴. En dat Hij, door zijn alles overheersende voorzienigheid, alle dingen tot zijn verheerlijking wil richten en schikken ¹⁵.

1 Matteüs 6 : 9. 2 2 Korintiërs 3 : 5; Psalm 51 : 16. 3 Psalm 67 : 3, 4. 4 Psalm 83 : 19. 5 Psalm 86:10-13, 15. 6 2 Tessalonicenzen 3 : 1;

*Psalm 147 : 19, 20; 138 : 1-3; 2 Korintiërs 2 : 14, 15. 7 Psalm 145; Psalm 8.
8 Psalm 103 : 1; 19 : 15. 9 Filippenzen 1 : 9-11. 10 Psalm 67 : 1-5.
11 Ezeziërs 1 : 17, 18. 12 Psalm 97 : 7. 13 Psalm 74 : 18, 22, 23.
14 2 Koningen 19 : 15, 16. 15 2 Kronieken 20 : 6, 10-12; Psalm 83; 140 : 5, 9.*

191 Vraag: Wat bidden wij in de tweede bede?

Antwoord: In de tweede bede – die luidt „Uw Koninkrijk kome”¹ – bidden wij, met erkenning dat wij en de hele mensheid van nature onder de heerschappij van de zonde en Satan verkeren², dat het rijk van de zonde en van Satan wordt vernietigd³, het evangelie overal ter wereld verkondigd⁴, de Joden geroepen⁵ en de volheid der heidenen wordt ingebracht⁶; de kerk wordt voorzien van alle evangeliedienaren en goede ordening⁷, gezuiverd van corruptie⁸, gesteund en in stand gehouden door de burgerlijke overheid⁹; dat de verordeningen van Christus op zuivere wijze worden beëindigd, en krachtig gemaakt om diegenen die nog in zonde leven tot bekeering te brengen en om hen die al bekeerd zijn te versterken, vertroosten en op te bouwen¹⁰. Verder dat Christus in onze harten hier moge regeren¹¹, en de tijd van zijn tweede komst, waarna wij voor altijd samen met Hem regeren, bespoedigen¹². En dat het Hem behagen moge het koningschap van zijn macht in heel de wereld zo uit te oefenen als op de beste manier tot dit alles¹³ zal leiden.

*1 Matteüs 6 : 10. 2 Ezeziërs 2 : 2, 3. 3 Psalm 68 : 2, 19; Openbaring 12 : 10, 11.
4 2 Tessalonicenzen 3 : 1. 5 Romeinen 10 : 1. 6 Johannes 17 : 9, 20;
Romeinen 11 : 25, 26; Psalm 67. 7 Matteüs 9 : 38; 2 Tessalonicenzen 3 : 1.
8 Maleachi 1 : 11; Sefanja 3 : 9. 9 1 Timoteüs 2 : 1, 2. 10 Handelingen 4 : 29, 30;
Ezeziërs 6 : 18-20; Romeinen 15 : 29, 30, 32; 2 Tessalonicenzen 1 : 11; 2 : 16, 17.
11 Ezeziërs 3 : 14-20. 12 Openbaring 22 : 20. 13 Jesaja 64 : 1, 2;
Openbaring 4 : 8-11.*

192 Vraag: Wat bidden wij in de derde bede?

Antwoord: In de derde bede – welke luidt „Uw wil geschiede, gelijk in de hemel alzo ook op de aarde”¹ – bidden wij, met erkenning dat wij en alle mensen van nature niet alleen totaal onmachtig en onwillig zijn om Gods wil te kennen en te doen², maar geneigd zijn om tegen zijn Woord te rebelleren, te klagen en te murmureren over zijn voorzienigheid³, en geheel en al geneigd om de wil van het vlees en van de duivel te doen⁴, dat God door zijn Geest van onszelf en van anderen wil wegnemen alle blindheid⁵, zwakheid⁶, ongeschiktheid⁷ en verdorvenheid des harten⁸. En dat Hij ons door zijn genade in staat en bereid wil maken om in alles zijn wil te kennen, te doen en ons daaraan te onderwerpen⁹, met dezelfde nederigheid¹⁰, opgewektheid¹¹, trouw¹², ijver¹³, vlijt¹⁴, oprechtheid¹⁵, en standvastigheid¹⁶ als de engelen in de hemel doen¹⁷.

*1 Matteüs 6 : 10. 2 Romeinen 7 : 8; Job 21 : 14; 1 Korintiërs 2 : 14. 3 Romeinen 8 : 7.
4 Exodus 17 : 7; Numeri 14 : 2. 5 Ezeziërs 2 : 2. 6 Ezeziërs 1 : 17, 18.
7 Ezeziërs 3 : 16. 8 Matteüs 26 : 40, 41. 9 Jeremia 31 : 18, 19.
10 Psalm 119 : 1, 8, 35, 36; Handelingen 21 : 14. 11 Micha 6 : 8.
12 Psalm 100 : 2; Job 1 : 21; 2 Samuël 15 : 25, 26. 13 Jesaja 38 : 3. 14 Psalm 119 : 4, 5.
15 Romeinen 12 : 11. 16 Psalm 119 : 80. 17 Psalm 119 : 112. 18 Jesaja 6 : 2, 3;
Psalm 103 : 20, 21; Matteüs 18 : 10.*

193 Vraag: Wat bidden wij in de vierde bede?

Antwoord: In de vierde bede – welke luidt „Geef ons heden ons dagelijks brood”¹ – erkennen wij dat wij in Adam en door onze eigen zonde alle recht op de uitwendige zegeningen in dit leven hebben verloren, en dat wij verdienen dat God ze ons helemaal ontnemt en dat ze bij het gebruiken ervan tot een vloek worden², en dat zij van zichzelf ons niet kunnen onderhouden³, en wij ze niet kunnen verdienen⁴ of door onze ijver kunnen verkrijgen⁵, maar geneigd zijn om ze te begeren⁶, te krijgen⁷ en te gebruiken op onwettige manier⁸. We bidden voor onszelf en voor anderen dat zowel zij en wij, met gebruikmaking van wettige middelen, van dag tot dag alles verwachtende van de voorzienigheid Gods, als een onverdiende gave van Hem en zoals zijn vaderlijke wijsheid dat het beste acht, een toereikend deel ervan mogen ontvangen⁹, en dat dit moege voortgaan en aan ons gezegend mag worden in ons heilig en geriefelijk gebruiken ervan¹⁰ en onze tevredenheid ermee¹¹. En ook dat we bewaard blijven voor alles wat ons tijdelijke onderhoud en onze welstand zou tegenstaan¹².

1 *Matteüs 6 : 11.* 2 *Genesis 2 : 17; 3 : 17; Romeinen 8 : 20, 22; Jeremia 5 : 25; Deuteronomium 28 : 15-69.* 3 *Deuteronomium 8 : 3.* 4 *Genesis 32 : 10.*
5 *Deuteronomium 8 : 17, 18.* 6 *Jeremia 6 : 13; Marcus 7 : 21, 22.* 7 *Hosea 12 : 7.*
8 *Jakobus 4 : 3.* 9 *Genesis 43 : 12-14; 28 : 20; Efeziërs 4 : 28; 2 Tessalonicenzen 3 : 11, 12; Filippenzen 4 : 6.* 10 *1 Timoteüs 4 : 3-5.* 11 *1 Timoteüs 6 : 6-8.* 12 *Spreuken 30 : 8, 9.*

194 Vraag: Wat bidden wij in de vijfde bede?

Antwoord: In de vijfde bede – die luidt „En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren”¹ –, erkennende dat wij en alle mensen schuldig staan zowel aan de erfzonde als aan de dagelijkse zonde, en dat wij daardoor schuldenaren zijn geworden ten aanzien van het recht van God, en dat noch wij noch een ander schepsel zelfs de geringste genoegdoening voor die schuld kunnen geven², bidden wij voor onszelf en anderen, dat God in zijn vrije genade, om de gehoorzaamheid en genoegdoening van Christus, die verstaan en toegeëigend wordt door geloof, ons moege ontslaan zowel van de schuld als van de straf van de zonde³ en ons in zijn Geliefde aannemen⁴, zijn gunst en genade over ons blijft uitstrekken⁵, onze dagelijkse tekortkomingen wil vergeven⁶, en met vrede en vreugde vervullen door ons dagelijks meer en meer de zekerheid van de vergeving te schenken⁷. Wij zullen temeer vrijmoedigheid hebben om die te vragen en aangemoedigd worden om die te verwachten wanneer wij dit getuigenis in onszelf hebben dat wij van harte anderen hun misdaden vergeven⁸.

1 *Matteüs 6 : 12.* 2 *Romeinen 3 : 9-22; Matteüs 18 : 24, 25; Psalm 130 : 3, 4.*
3 *Romeinen 3 : 24-26; Hebreëen 9 : 22.* 4 *Efeziërs 1 : 6, 7.* 5 *2 Petrus 1 : 2.*
6 *Hosea 14 : 2; Jeremia 14 : 7.* 7 *Romeinen 15 : 13; Psalm 51 : 8-11, 13.*
8 *Lucas 11 : 4; Matteüs 6 : 14, 15; 18 : 35.*

195 Vraag: Wat bidden wij in de zesde bede?

Antwoord: In de zesde bede – die luidt: „En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze”¹ – erkennen wij dat de hoogst wijze, recht-

vaardige en genadige God, om verschillende heilige en rechtvaardige redenen, de dingen zo kan schikken dat wij worden aangevallen, verslagen en voor een tijd gevangengenomen door verzoeken²; dat Satan³, de wereld⁴ en ons vlees klaarstaan om ons met kracht te verlokken en te verleiden⁵, dat wij, zelfs nadat ons onze zonden vergeven zijn, krachtens onze verdorvenheid⁶, zwakheid en gebrek aan waakzaamheid⁷ niet alleen onderhevig zijn aan verzoeken, en zo vrijpostig zijn, om onszelf daaraan bloot te stellen⁸, maar ook dat we zelf niet in staat en gewillig zijn om ze te weerstaan, ons eruit te herstellen en er lering uit te trekken⁹, en dat we waard zijn om in de macht ervan te worden gelaten¹⁰. We bidden hier dat God de wereld in alles wat erin is zo moge overheersen¹¹, het vlees beteugelen¹², Satan bedwingen¹³, alle dingen schikken¹⁴ alle genademiddelen geven en die zegenen¹⁵ en ons opwekken tot waakzaamheid in het gebruik ervan, dat wij en heel zijn volk door zijn voorzienigheid bewaard worden van de verzoeking om te zondigen¹⁶. Of, als we verzocht worden, dat we dan krachtig door zijn Geest worden gesteund en in staat gesteld om vast te staan in het uur der verzoeking¹⁷. En als we gevallen zijn, dat we weer eruit mogen opstaan en mogen herstellen¹⁸, en er een geheiligd nut van hebben en eruit geleerd hebben¹⁹. Dat onze heiliging en zaligheid moge worden volmaakt²⁰, Satan onder onze voeten worden getreden²¹, en wij ten volle worden bevrijd van zonde, verzoeking en alle kwaad, voor eeuwig²².

1 Matteüs 6 : 13. 2 2 Kronieken 32 : 31. 3 1 Kronieken 21 : 1. 4 Lucas 21 : 34; Marcus 4 : 19. 5 Jakobus 1 : 14. 6 Galaten 5 : 17. 7 Matteüs 26 : 41.
 8 Matteüs 26 : 69-72; Galaten 2 : 11-14; 2 Kronieken 18 : 3. Cf. 2 Kronieken 19 : 2.
 9 Romeinen 7 : 23, 24; 1 Kronieken 21 : 1-4; 2 Kronieken 16 : 7-10. 10 Psalm 81 : 12, 13.
 11 Johannes 17 : 15. 12 Psalm 51 : 11; 119 : 133. 13 2 Korintiërs 12 : 7, 8.
 14 1 Korintiërs 10 : 12, 13. 15 Hebrreeën 13 : 20, 21. 16 Matteüs 26 : 41; Psalm 19 : 14. 17 Efeziërs 3 : 14-17; 1 Tessalonicenzen 3 : 13; Judas : 24.
 18 Psalm 51 : 13. 19 1 Petrus 5 : 8-10. 20 2 Korintiërs 13 : 7, 9.
 21 Romeinen 16 : 20; Zacharia 3 : 2; Lucas 22 : 31, 32. 22 Johannes 17 : 15; 1 Tessalonicenzen 5 : 23.

196 Vraag: Wat leert het slot van het Gebed des Heren ons?

Antwoord: Het slot van het Gebed des Heren – dat luidt: „Want van U is het Koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid in der eeuwigheid, Amen”¹ – leert ons om onze gebeden met argumenten te versterken². Die moeten niet worden ontleend aan enige waardigheid in onszelf of in een ander schepsel, maar aan God³. Het leert ons ook om bij onze gebeden lofzeggingen te voegen⁴, en daarin aan God alleen eeuwige soevereiniteit, almacht en heerlijke uitnemendheid toe te schrijven⁵. Aangezien Hij in staat en bereid is om ons te helpen⁶, zijn wij door het geloof zo vrijmoedig om Hem met het oog daarop te smeken dat Hij onze gebeden wil verhoren⁷, en vertrouwen wij er rustig op dat Hij dat zal doen⁸. En, om van onze begeerte en zekerheid te getuigen, zeggen wij: Amen⁹.

1 Matteüs 6 : 13. 2 Romeinen 15 : 20. 3 Daniël 9 : 4-19. 4 Filippenzen 4 : 6.
 5 1 Kronieken 29 : 10-13. 6 Efeziërs 3 : 20, 21; Lucas 11 : 13. 7 2 Kronieken 20 : 6, 11.
 8 2 Kronieken 14 : 11. 9 1 Korintiërs 14 : 16; Openbaring 22 : 20, 21.

DE KLEINE CATECHISMUS

zoals deze werd overeengekomen door de vergadering der Godgeleerden te Westminster,
met bijstand van de gecommiteerden van de Kerk van Schotland,
als onderdeel van de bij verbond vastgelegde uniformiteit in godsdienst
tussen de kerken van Christus in de Koninkrijken van Schotland, Engeland
en Ierland.

En goedgekeurd in het jaar 1648 door de Generale Assemblée van de Kerk
van Schotland, als leidraad voor de catechisatie van wie nog niet zo ver
gevorderd zijn,
met verwijzing naar
de bewijzen uit de Schrift.

Oorspronkelijke titel:

THE SHORTER CATECHISM,
agreed upon by
The Assembly of Divines
at Westminster,
with the
Assistance of Commissioners
from the
Church of Scotland,
as a part of the covenanted uniformity in religion
betwixt the churches of Christ in the kingdoms
of Scotland, England, and Ireland.
And approved Anno 1648, by the General Assembly of the Church
of Scotland, to be a Directory for catechising such as
are of weaker Capacity
with references to the
Proofs from the Scripture.

DE KLEINE CATECHISMUS

1 *Vraag:* Wat is het voornaamste doel van het leven van de mens?

Antwoord: Het voornaamste doel van het leven van de mens is de verheerlijking van God ¹ en volle eeuwige vreugde in Hem te hebben ².

1 *1 Korintiërs 10 : 31; Romeinen 11 : 36.* 2 *Psalm 73 : 25-28.*

2 *Vraag:* Welke regel heeft God gegeven om ons leiding te geven in hoe wij Hem kunnen verheerlijken en vreugde in Hem hebben?

Antwoord: Het Woord van God, dat vervat is in de Schriften van het Oude en het Nieuwe Testament ¹, is de enige regel om ons leiding te geven in hoe wij Hem hebben te verheerlijken en vreugde in Hem mogen hebben ².

1 *2 Timoteüs 3 : 16; Efeziërs 2 : 20.* 2 *1 Johannes 1 : 3, 4.*

3 *Vraag:* Wat leren de Schriften in hoofdzaak?

Antwoord: De Schriften leren in hoofdzaak wat de mens aangaande God moet geloven en wat God aan plichten van de mens vereist ¹.

1 *2 Timoteüs 1 : 13; 3 : 16.*

4 *Vraag:* Wat is God?

Antwoord: God is een Geest ¹, oneindig ², eeuwig ³, en onveranderlijk ⁴, in zijn wezen ⁵, wijsheid ⁶, macht ⁷, heiligheid ⁸, rechtvaardigheid, goedertierenheid en trouw ⁹.

1 *Johannes 4 : 24.* 2 *Job 11 : 7-9.* 3 *Psalm 90 : 2.* 4 *Jakobus 1 : 17.*

5 *Exodus 3 : 14.* 6 *Psalm 147 : 5.* 7 *Openbaring 4 : 8.* 8 *Openbaring 15 : 4.*

9 *Exodus 34 : 6, 7.*

5 *Vraag:* Is er maar één God?

Antwoord: Er is maar één God, de levende en ware God ¹.

1 *Deuteronomium 6 : 4; Jeremia 10 : 10.*

6 *Vraag:* Hoeveel Personen zijn er in de Godheid?

Antwoord: Er zijn drie Personen in de Godheid, de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. En deze Drie zijn één God, Dezelfden in wezen, aan elkaar gelijk in macht en heerlijkheid ¹.

1 *1 Johannes 5 : 7; Matteüs 28 : 19.*

7 *Vraag:* Wat zijn de besluiten van God?

Antwoord: De besluiten van God zijn zijn eeuwige voornemens, naar de raad van zijn wil, waardoor Hij, tot zijn eigen verheerlijking, heeft voorbeschikt alles wat er ooit gebeurt ¹.

1 *Efeziërs 1 : 4, 11; Romeinen 9 : 22, 23.*

8 Vraag: Hoe voert God zijn besluiten uit?

Antwoord: God voert zijn besluiten uit in de werken van schepping en voorzienigheid.

9 Vraag: Wat is het scheppingswerk?

Antwoord: Het scheppingswerk is dat God door het Woord van zijn kracht alle dingen uit niets gemaakt heeft, in een tijdsruimte van zes dagen, en dat alles zeer goed ¹.

1 Genesis 1; Hebrreeën 11 : 3.

10 Vraag: Hoe schiep God de mens?

Antwoord: God schiep de mens man en vrouw, naar zijn beeld, in kennis, gerechtigheid en heiligheid, met heerschappij over de schepselen ¹.

1 Genesis 1 : 26-28; Kolossenzen 3 : 10; Efeziërs 4 : 24.

11 Vraag: Wat zijn Gods voorzienigheidswerken?

Antwoord: Gods voorzienigheidswerken bestaan uit het op hoogst heilige ¹, wijze ² en krachtige manier onderhouden ³ en regeren van al zijn schepselen en al hun handelingen ⁴.

1 Psalm 145 : 17. 2 Psalm 104 : 24; Jesaja 28 : 29. 3 Hebrreeën 1 : 3.

4 Psalm 103 : 19; Matteüs 10 : 29-31.

12 Vraag: Welke speciale daad van voorzienigheid heeft God verricht met betrekking tot de mens in de staat waarin hij was geschapen?

Antwoord: Toen God de mens geschapen had ging Hij een verbond van leven met hem aan, onder voorwaarde van volmaakte gehoorzaamheid. Hij verbood hem om te eten van de boom van kennis van goed en kwaad, op straffe des doods ¹.

1 Galaten 3 : 12; Genesis 2 : 17.

13 Vraag: Zijn onze eerste voorouders gebleven in de staat waarin zij waren geschapen?

Antwoord: Onze eerste voorouders, overgelaten aan de vrijheid van hun wil, vielen uit de staat waarin zij waren geschapen door tegen God te zondigen ¹.

1 Genesis 3 : 6-8, 13; Prediker 7 : 29.

14 Vraag: Wat is zonde?

Antwoord: Zonde is elk gemis aan onderwerping aan de wet van God of alle overtreding ervan ¹.

1 1 Johannes 3 : 4.

15 Vraag: Wat was de zonde waardoor onze eerste voorouders uit de staat vielen waarin zij waren geschapen?

Antwoord: De zonde waardoor onze eerste voorouders uit de staat vielen waarin zij waren geschapen, bestond uit hun eten van de verboden vrucht ¹.

1 Genesis 3 : 6, 12.

16 Vraag: Is de hele mensheid met Adams eerste overtreding gevallen?

Antwoord: Het verbond was met Adam gemaakt niet voor hemzelf alleen maar voor zijn nageslacht. De hele mensheid, die uit hem door normale generatie is voortgekomen, zondigde in hem, en viel in die eerste overtreding met hem ¹.

1 Genesis 2 : 16, 17; Romeinen 5 : 12; 1 Korintiërs 15 : 21, 22.

17 Vraag: In welke staat stortte de zondeval de mensheid?

Antwoord: De zondeval stortte de mensheid in een staat van zonde en ellende ¹.

1 Romeinen 5 : 12.

18 Vraag: Waarin bestaat de zondigheid van de staat waarin de mens gevallen is?

Antwoord: De zondigheid van de staat waarin de mens gevallen is bestaat uit de schuld van Adams eerste zonde, het gemis aan oorspronkelijke gerechtigheid, en uit de verdorvenheid van zijn hele natuur, die gewoonlijk erfzonde genoemd wordt: samen met alle dagelijkse overtredingen die daaruit voortkomen ¹.

1 Romeinen 5 : 12, 19; 5 : 10-20; Efeziërs 2 : 1-3; Jakobus 1 : 14, 15; Matteüs 15 : 19.

19 Vraag: Waarin bestaat de ellende van de staat waarin de mens gevallen is?

Antwoord: De hele mensheid heeft door haar val de gemeenschap met God verloren ¹, ligt onder zijn toorn en vloek ², en is zo blootgesteld aan alle ellenden van dit leven, aan de dood zelf, en voor eeuwig aan de pijnen van de hel ³.

1 Genesis 3 : 8, 10, 24. 2 Efeziërs 2 : 2, 3; Galaten 3 : 10. 3 Klaagliederen 3 : 39; Romeinen 6 : 23; Matteüs 25 : 41, 46.

20 Vraag: Heeft God de hele mensheid in de staat van zonde en ellende laten omkomen?

Antwoord: God heeft, uit louter welbehagen, van alle eeuwigheid sommigen tot het eeuwige leven uitverkoren ¹. Hij ging een verbond van genade met hen aan om hen uit de staat van zonde en ellende te verlossen en door een Verlosser hen in een staat van zaligheid over te brengen ².

1 Efeziërs 1 : 4. 2 Romeinen 3 : 20-22; Galaten 3 : 21, 22.

21 Vraag: Wie is de Verlosser van Gods uitverkorenen?

Antwoord: De enige Verlosser van Gods uitverkorenen is de Here Jezus Christus ¹, die de eeuwige Zoon van God is, en mens is geworden ². Hij was, is en blijft voor eeuwig God en mens, in twee geheel onderscheiden naturen en toch één Persoon ³.

1 1 Timoteüs 2 : 5, 6. 2 Johannes 1 : 14; Galaten 4 : 4. 3 Romeinen 9 : 5; Lucas 1 : 35; Kolossenzen 2 : 9; Hebreëen 7 : 24, 25.

22 Vraag: Hoe werd Christus, die de Zoon van God is, mens?

Antwoord: Christus, de Zoon van God, werd mens door een echt lichaam ¹ en een redelijke ziel aan te nemen ². Hij werd ontvangen door de kracht van de Heilige Geest in de moederschoot van de maagd Maria, en is uit haar geboren ³, maar zonder zonde ⁴.

1 Hebreëen 2 : 14, 16; 10 : 5. 2 Matteüs 26 : 38. 3 Lucas 1 : 27, 31, 35, 42; Galaten 4 : 4. 4 Hebreëen 4 : 15; 7 : 26.

23 Vraag: Welke ambten oefent Christus als onze Verlosser uit?

Antwoord: Als onze Verlosser oefent Christus de ambten van profeet, priester en koning uit, zowel in de staat der vernedering als in de staat der verhoging ¹.

1 Handelingen 3 : 21, 22; Hebreëen 12 : 25. Cf. 2 Korintiërs 13 : 3; Hebreëen 5 : 5-7; 7 : 25; Psalm 2 : 6; Jesaja 9 : 6, 7; Matteüs 21 : 5; Psalm 2 : 8-11.

24 Vraag: Hoe oefent Christus het ambt van profeet uit?

Antwoord: Christus oefent het ambt van profeet uit door aan ons, door middel van zijn Woord en Geest, de wil van God met betrekking tot onze zaligheid te openbaren ¹.

1 Johannes 1 : 18; 1 Petrus 1 : 10-12; Johannes 15 : 15; 20 : 31.

25 Vraag: Hoe oefent Christus het ambt van priester uit?

Antwoord: Christus oefent het ambt van priester uit door Zich eenmaal te offeren als een offerande om aan het Goddelijke recht voldoening te geven ¹ en ons met God te verzoenen ², en door gedurig voor ons voorbede te doen ³.

1 Hebreëen 9 : 14, 28. 2 Hebreëen 2 : 17. 3 Hebreëen 7 : 24, 25.

26 Vraag: Hoe oefent Christus het ambt van koning uit?

Antwoord: Christus oefent het ambt van koning uit door ons aan Zich te onderwerpen ¹, ons te regeren ² en te verdedigen ³, en al zijn en onze vijanden in toom te houden en te overwinnen ⁴.

1 Handelingen 15 : 14-16. 2 Jesaja 33 : 22. 3 Jesaja 32 : 1, 2. 4 1 Korintiërs 15 : 25; Psalm 110.

27 Vraag: Waarin bestond Christus' vernedering?

Antwoord: Christus' vernedering bestond hierin dat Hij werd geboren en wel in een nederige toestand ¹, onder de wet ², en dat Hij de ellenden van dit leven ³, de toorn van God ⁴ en de vloek van de kruisdood ⁵ onderging, dat Hij begraven werd ⁶, en voor een tijd onder de macht van de dood verkeerde ⁷.

1 Lucas 2 : 7. 2 Galaten 4 : 4. 3 Hebreëen 12 : 2, 3; Jesaja 53 : 2, 3. 4 Lucas 22 : 44; Matteüs 27 : 46. 5 Filippenzen 2 : 8. 6 1 Korintiërs 15 : 3, 4.
7 Handelingen 2 : 24-27, 31.

28 Vraag: Waarin bestaat Christus' verhoging?

Antwoord: Christus' verhoging bestaat uit zijn opstanding uit de doden op de derde dag ¹, uit zijn hemelvaart ², zijn zitten aan de rechterhand van God de Vader ³, en zijn komst op de laatste dag om de wereld te oordelen ⁴.

1 1 Korintiërs 15 : 4. 2 Marcus 16 : 19. 3 Efeziërs 1 : 20.
4 Handelingen 1 : 11; 17 : 31.

29 Vraag: Hoe worden wij tot deelgenoten gemaakt in de verlossing die Christus voor ons gekocht heeft?

Antwoord: Wij worden tot deelgenoten gemaakt in de verlossing die Christus voor ons gekocht heeft doordat deze ons met kracht wordt toegeëigend ¹ door zijn Heilige Geest ².

1 Johannes 1 : 11, 12. 2 Titus 3 : 5, 6.

30 Vraag: Hoe eigent de Geest ons de verlossing die door Christus gekocht is toe?

Antwoord: De Geest eigent ons de verlossing die door Christus gekocht is toe door geloof in ons te werken ¹ en daardoor ons met Christus te verenigen in onze krachtdadige roeping ².

1 Efeziërs 1 : 13, 14; Johannes 6 : 27, 30; Efeziërs 2 : 8. 2 Efeziërs 3 : 17; 1 Korintiërs 1 : 9.

31 Vraag: Wat is krachtdadige roeping?

Antwoord: Krachtdadige roeping is het werk van Gods Geest ¹ waardoor Hij ons overtuigt van onze zonde en ellende ², onze geest verlicht in de kennis van Christus ³, onze wil vernieuwt ⁴, en ons er zo toe brengt en in staat stelt om Jezus Christus te omhelzen, die ons genadig in het evangelie wordt aangeboden ⁵.

1 2 Timoteüs 1 : 9; 2 Tessalonicenzen 2 : 13, 14. 2 Handelingen 2 : 37.
3 Handelingen 26 : 18. 4 Ezechiël 36 : 26, 27. 5 Johannes 6 : 44, 45; Filippenzen 2 : 13.

32 Vraag: Aan welke weldaden krijgen zij die krachtdadig geroepen worden in dit leven deel?

Antwoord: Zij die krachtdadig geroepen worden krijgen in dit leven deel aan rechtvaardiging ¹, aanneming tot kinderen ² en heiliging ³, en de verschillende weldaden die in dit leven deze vergezellen of eruit voortvloeien ³.

1 Romeinen 8 : 30. 2 Efeziërs 1 : 5. 3 1 Korintiërs 1 : 26, 30.

33 Vraag: Wat is rechtvaardiging?

Antwoord: Rechtvaardiging is een daad van Gods vrije genade waarin Hij al onze zonden vergeeft ¹, en ons als rechtvaardig voor Hem erkent ², alleen om de gerechtigheid van Christus die ons wordt toegerekend ³, en die door geloof alleen wordt ontvangen ⁴.

1 Romeinen 3 : 24, 25; 4 : 6-8. 2 2 Korintiërs 5 : 19, 21. 3 Romeinen 5 : 17-19.

4 Galaten 2 : 6; Filippenzen 3 : 9.

34 Vraag: Wat is aanneming tot kinderen?

Antwoord: Aanneming tot kinderen is een daad van Gods vrije genade ¹, waardoor wij worden opgenomen onder het getal van de zonen van God en recht op al hun voorrechten ontvangen ².

1 1 Johannes 3 : 1. 2 Johannes 1 : 12; Romeinen 8 : 17.

35 Vraag: Wat is heiliging?

Antwoord: Heiliging is het werk van Gods vrije genade ¹ waardoor wij in ons hele menselijke bestaan worden vernieuwd naar het beeld van God ² en in staat gesteld om meer en meer de zonde af te sterven en voor de gerechtigheid te leven ³.

1 2 Tessalonicenzen 2 : 13. 2 Efeziërs 4 : 23, 24. 3 Romeinen 6 : 4, 6.

36 Vraag: Wat zijn de weldaden die in dit leven de rechtvaardiging, aanneming tot kinderen en heiliging vergezellen of eruit voortvloeien?

Antwoord: De weldaden die in dit leven de rechtvaardiging, aanneming tot kinderen en heiliging vergezellen of eruit voortvloeien zijn de zekerheid van Gods liefde, vrede in het geweten ¹, vreugde in de Heilige Geest ², een toenemen in genade ³, en volharding daarin tot het einde ⁴.

1 Romeinen 5 : 1, 2, 5. 2 Romeinen 14 : 17. 3 Spreuken 4 : 18. 4 1 Johannes 5 : 13;

1 Petrus 1 : 5.

37 Vraag: Welke weldaden ontvangen de gelovigen van Christus wanneer zij sterven?

Antwoord: De ziel van de gelovigen wordt bij hun sterven volmaakt heilig ¹ en gaat onmiddellijk over in heerlijkheid ². En hun lichaam, dat met Christus verenigd blijft ³, rust in het graf ⁴ tot de opstanding ⁵.

1 Hebreëën 12 : 23. 2 2 Korintiërs 5 : 1, 6, 8; Filippenzen 1 : 23; Lucas 23 : 43.

3 1 Tessalonicenzen 4 : 14. 4 Jesaja 57 : 2. 5 Job 19 : 26, 27.

38 *Vraag:* Welke weldaden ontvangen de gelovigen van Christus bij de opstanding?

Antwoord: Bij de opstanding, wanneer de gelovigen tot heerlijkheid worden opgewekt ¹, zullen zij publiek worden erkend en vrijgesproken op de oordeelsdag ², en volkomen zalig gemaakt in het genieten van de volle vreugde in God ³ tot in alle eeuwigheid ⁴.

1 1 Korintiërs 15 : 43. 2 Matteüs 25 : 23; 10 : 32. 3 1 Johannes 3 : 2;
1 Korintiërs 13 : 12. 4 1 Tessalonicenzen 4 : 17, 18.

39 *Vraag:* Wat is de plicht die God aan de mens oplegt?

Antwoord: De plicht die God aan de mens oplegt is gehoorzaamheid aan zijn geopenbaarde wil ¹.

1 Micha 6 : 8, 1 Samuël 15 : 22.

40 *Vraag:* Wat heeft God in het begin aan de mens bekendgemaakt als de regel voor zijn gehoorzaamheid?

Antwoord: De regel die God in het begin aan de mens voor zijn gehoorzaamheid bekendgemaakt heeft was de zedelijke wet ¹.

1 Romeinen 2 : 14, 15; 10 : 5.

41 *Vraag:* Waarin is de zedelijke wet kort samengevat?

Antwoord: De zedelijke wet is kort samengevat in de Tien Geboden ¹.

1 Deuteronomium 10 : 4.

42 *Vraag:* Wat is de samenvatting van de Tien Geboden?

Antwoord: De samenvatting van de Tien Geboden is: de HERE onze God liefhebben met geheel ons hart, geheel onze ziel, geheel onze kracht, en met geheel ons verstand; en onze naaste als onszelf ¹.

1 Matteüs 22 : 37-40.

43 *Vraag:* Wat is de inleiding tot de Tien Geboden?

Antwoord: De inleiding tot de Tien Geboden is vervat in de woorden „Ik ben de HERE, uw God, die U uit het land Egypte, uit het diensthuis, geleid heb.” ¹

1 Exodus 20 : 2.

44 *Vraag:* Wat leert de inleiding tot de Tien Geboden ons?

Antwoord: De inleiding tot de Tien Geboden leert ons dat, aangezien God de HERE is en onze God en Verlosser, wij daarom verplicht zijn al zijn geboden te onderhouden ¹.

1 Lucas 1 : 74, 75; 1 Petrus 1 : 15-19.

45 Vraag: Hoe luidt het eerste gebod?

Antwoord: Het eerste gebod luidt: „Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben.”¹

1 Exodus 20 : 3.

46 Vraag: Wat wordt in het eerste gebod geëist?

Antwoord: Het eerste gebod eist van ons dat wij God kennen en erkennen als de enige ware God en als onze God¹, en dat wij Hem in overeenstemming daarmee vereren en verheerlijken².

1 1 Kronieken 28 : 9; Deuteronomium 26 : 17. 2 Matteüs 4 : 10; Psalm 29 : 2.

47 Vraag: Wat wordt in het eerste gebod verboden?

Antwoord: Het eerste gebod verbiedt het loochenen¹ of niet vereren en verheerlijken van de ware God als God² en als onze God³; en het geven van die verering en verheerlijking, die Hem alleen toekomt, aan iets of iemand anders⁴.

1 Psalm 14 : 1. 2 Romeinen 1 : 21. 3 Psalm 81 : 11, 12. 4 Romeinen 1 : 25, 26.

48 Vraag: Wat wordt ons in het bijzonder geleerd door deze woorden „voor mijn aangezicht” in het eerste gebod?

Antwoord: De woorden „voor mijn aangezicht” in het eerste gebod leren ons dat God, die alle dingen ziet, let op de zonde van het hebben van een andere god en er sterk misnoegd over is¹.

1 Ezechiël 8 : 5-18.

49 Vraag: Hoe luidt het tweede gebod?

Antwoord: Het tweede gebod luidt: „Gij zult u geen gesneden beeld maken, noch enige gestalte van wat boven in de hemel, noch van wat beneden op de aarde, noch van wat in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen; want Ik, de HERE, uw God, ben een naijverig God, die de ongerechtigheid der vaders bezoek aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde geslacht van hen die Mij haten, en die barmhartigheid doe aan duizenden van hen die Mij liefhebben en mijn geboden onderhouden”¹.

1 Exodus 20 : 4-6.

50 Vraag: Wat wordt in het tweede gebod geëist?

Antwoord: Het tweede gebod eist het aanvaarden, inachtnemen en zuiver en ongerept bewaren van de eredienst en de religieuze verordeningen zoals God die in zijn Woord heeft ingesteld¹.

1 Deuteronomium 32 : 46; Matteüs 28 : 20; Handelingen 2 : 42.

51 Vraag: Wat wordt in het tweede gebod verboden?

Antwoord: Het tweede gebod verbiedt het vereren van God door middel van beelden ¹ of op welke manier ook die niet in zijn Woord is voorgescreven ².

1 Deuteronomium 4 : 15-19; Exodus 32 : 5, 8. 2 Deuteronomium 12 : 31, 32.

52 Vraag: Welke gronden zijn aan het tweede gebod toegevoegd?

Antwoord: De gronden die aan het tweede gebod zijn toegevoegd zijn: Gods soevereiniteit over ons ¹, zijn eigenaarsrechten op ons ², en zijn ijver ten aanzien van zijn eigen eredienst ³.

1 Psalm 95 : 2, 3, 6. 2 Psalm 45 : 12. 3 Exodus 34 : 13, 14.

53 Vraag: Hoe luidt het derde gebod?

Antwoord: Het derde gebod luidt: „Gij zult de naam van de HERE, uw God, niet ijdel gebruiken, want de HERE zal niet onschuldig houden wie zijn naam ijdel gebruikt” ¹.

1 Exodus 20 : 7.

54 Vraag: Wat wordt in het derde gebod geëist?

Antwoord: Het derde gebod eist een heilig en eerbiedig gebruiken van Gods namen ¹, titels ², eigenschappen ³, verordeningen ⁴, zijn Woord ⁵, en zijn werken ⁶.

1 Matteüs 6 : 9; Deuteronomium 28 : 58. 2 Psalm 68 : 5. 3 Openbaring 15 : 3, 4.
4 Maleachi 1 : 11, 14. 5 Psalm 138 : 1, 2. 6 Job 36 : 24.

55 Vraag: Wat wordt in het derde gebod verboden?

Antwoord: Het derde gebod verbiedt alle ontheiliging of misbruik van iets waardoor God Zichzelf openbaart ¹.

1 Maleachi 1 : 6, 7, 12; 2 : 2; 3 : 14.

56 Vraag: Welke grond is aan het derde gebod toegevoegd?

Antwoord: De grond die aan het derde gebod is toegevoegd is, dat hoewel de overtreders van dit gebod straf van menselijke kant kunnen ontvluchten de HERE onze God hen zijn rechtvaardig oordeel niet zal laten ontgaan ¹.

1 1 Samuël 2 : 12, 17, 22, 29; 3 : 13; Deuteronomium 28 : 58, 59.

57 Vraag: Hoe luidt het vierde gebod?

Antwoord: Het vierde gebod luidt: „Gedenk de sabbatdag, dat gij die heiligt; zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de sabbat van de HERE, uw God; dan zult gij geen werk doen, gij noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw vee, noch de vreemdeling die in uw steden woont. Want in zes dagen heeft de HERE de hemel en de aarde gemaakt, de zee en al wat daarin is, en Hij rustte op de zevende dag; daarom zegende de HERE de sabbatdag en heiligde Hij die” ¹.

1 Exodus 20 : 8-12.

58 Vraag: Wat wordt in het vierde gebod geëist?

Antwoord: Het vierde gebod eist de wijding aan God van die bepaalde tijden die Hij in zijn Woord heeft voorgeschreven; in het bijzonder één hele dag in de zeven dagen. Die moet een heilige sabbat voor Hem zijn ¹.

1 Deuteronomium 5 : 12-14.

59 Vraag: Welke dag uit de zeven heeft God voorgeschreven als de wekelijkse sabbat?

Antwoord: Van het begin van de wereld tot aan de opstanding van Christus heeft God de zevende dag van de week als wekelijkse sabbat voorgeschreven. Maar sinds die tijd is dat de eerste dag van de week, en ze moet dat blijven tot aan het einde van de wereld. Dit is de Christelijke sabbat ¹.

1 Genesis 2 : 2, 3; 1 Korintiërs 16 : 1, 2; Handelingen 20 : 7.

60 Vraag: Hoe moet de sabbat geheiligd worden?

Antwoord: De sabbat moet geheiligd worden door heel die dag heilig te rusten ¹, zelfs van de wereldlijke werkzaamheden en ontspanning die op andere dagen geoorloofd zijn ², en door die hele tijd te besteden aan openbare en private beoefening van de verering van God ³, behalve voorzover die door werken van noodzakelijkheid of barmhartigheid in beslag genomen wordt ⁴.

1 Exodus 20 : 8, 10; 16 : 25-28. 2 Nehemia 13 : 15-19, 21, 22. 3 Lucas 4 : 16; Handelingen 20 : 7; Psalm 92 (opschrift: Een Psalm. Een Lied voor de sabbatdag); Jesaja 66 : 23. 4 Matteüs 12 : 1-31.

61 Vraag: Wat wordt in het vierde gebod verboden?

Antwoord: Het vierde gebod verbiedt alle verzuim of zorgeloze vervulling van de vereiste plichten ¹ en de ontheiliging van de dag door leegloperij ² of door te doen wat in zichzelf zondig is ³, of door onnodige gedachten, woorden of werken over onze wereldlijke werkzaamheden en ontspanning ⁴.

1 Ezechiël 22 : 26; Amos 8 : 5; Maleachi 1 : 13. 2 Handelingen 20 : 7, 9. 3 Ezechiël 23 : 38. 4 Jeremia 17 : 24-26; Jesaja 58 : 13.

62 Vraag: Wat zijn de gronden die aan het vierde gebod zijn toegevoegd?

Antwoord: De gronden die aan het vierde gebod zijn toegevoegd zijn, dat God ons zes dagen van de week voor onze eigen zaken geeft ¹, het speciale eigendomsrecht dat God over de zevende dag voor Zichzelf opeist, zijn eigen voorbeeld, en het feit dat Hij de sabbatdag gezegend heeft ².

1 Exodus 20 : 9. 2 Exodus 20 : 11.

63 Vraag: Hoe luidt het vijfde gebod?

Antwoord: Het vijfde gebod luidt: „Eer uw vader en uw moeder, opdat uw dagen verlengd worden in het land dat de HERE, uw God, u geven zal” ¹.

1 Exodus 20 : 12.

64 Vraag: Wat wordt in het vijfde gebod geëist?

Antwoord: Het vijfde gebod eist het bewaren van de eer, het vervullen van de plichten die ieder mens heeft in zijn eigen stand en kring, als meerderen ¹, ondergeschikten ² of gelijken ³.

1 Efeziërs 5 : 21. 2 1 Petrus 2 : 17. 3 Romeinen 12 : 10.

65 Vraag: Wat wordt in het vijfde gebod verboden?

Antwoord: Het vijfde gebod verbiedt het veronachtzamen van of iets doen tegen de eer en de plicht die ieder in zijn eigen stand en kring heeft ¹.

1 Matteüs 15 : 4-6; Ezechiël 34 : 2-4; Romeinen 13 : 8.

66 Vraag: Welke grond is aan het vijfde gebod toegevoegd?

Antwoord: De grond die aan het vijfde gebod is toegevoegd is de belofte van een lang leven en van voorspoed (voor zover dat zal dienen tot eer van God en hun eigen welzijn) voor alle mensen die dit gebod onderhouden ¹.

1 Deuteronomium 5 : 16; Efeziërs 6 : 2, 3.

67 Vraag: Hoe luidt het zesde gebod?

Antwoord: Het zesde gebod luidt: „Gij zult niet doodslaan” ¹.

1 Exodus 20 : 13.

68 Vraag: Wat wordt in het zesde gebod geëist?

Antwoord: Het zesde gebod eist alle eerlijke inspanningen om ons eigen leven ¹ en dat van anderen ² te beschermen.

1 Efeziërs 5 : 28, 29. 2 1 Koningen 18 : 4.

69 Vraag: Wat wordt in het zesde gebod verboden?

Antwoord: Het zesde gebod verbiedt het nemen van ons eigen leven of dat van onze naaste op onrechtvaardige wijze, of wat daarheen leiden kan ¹.

1 Handelingen 16 : 28; Genesis 9 : 6.

70 Vraag: Hoe luidt het zevende gebod?

Antwoord: Het zevende gebod luidt: „Gij zult niet echtbreken” ¹.

1 Exodus 20 : 14.

71 Vraag: Wat wordt in het zevende gebod geëist?

Antwoord: Het zevende gebod eist het bewaren onze eigen reinheid en die van onze naaste, in ons hart, in ons spreken en in ons gedrag ¹.

1 1 Korintiërs 7 : 2-5, 34, 36; Kolossenzen 4 : 6; 1 Petrus 3 : 2.

72 Vraag: Wat wordt in het zevende gebod verboden?

Antwoord: Het zevende gebod verbiedt alle onreine gedachten, woorden en daden ¹.

1 Matteüs 15 : 19; 5 : 28; Efeziërs 5 : 3, 4.

73 Vraag: Hoe luidt het achtste gebod?

Antwoord: Het achtste gebod luidt: „Gij zult niet stelen” ¹.

¹ Exodus 20 : 15.

74 Vraag: Wat wordt in het achtste gebod geëist?

Antwoord: Het achtste gebod eist het bewaren en bevorderen van onze eigen welvaart en materiële bezittingen en die van anderen ¹.

¹ Genesis 30 : 30; 1 Timoteüs 5 : 8; Leviticus 25 : 35; Deuteronomium 22 : 1-5; Exodus 23 : 4, 5; Genesis 47 : 14, 20.

75 Vraag: Wat wordt in het achtste gebod verboden?

Antwoord: Het achtste gebod verbiedt alles wat op onrechtvaardige manier onze eigen welvaart of materiële bezittingen of die van onze naaste schaadt of kan schaden ¹.

¹ Spreuken 21 : 17; 23 : 20, 21; 28 : 19; Efeziërs 4 : 28.

76 Vraag: Hoe luidt het negende gebod?

Antwoord: Het negende gebod luidt: „Gij zult geen valse getuigenis spreken tegen uw naaste” ¹.

¹ Exodus 20 : 16.

77 Vraag: Wat wordt in het negende gebod geëist?

Antwoord: Het negende gebod eist het bewaren en bevorderen van de onderlinge trouw ¹ en van onze goede naam en die van onze naaste ², in het bijzonder in het afleggen van een getuigenis ³.

¹ Zacharia 8 : 16. ² 3 Johannes : 12. ³ Spreuken 14 : 5, 25.

78 Vraag: Wat wordt in het negende gebod verboden?

Antwoord: Het negende gebod verbiedt alles wat aan de waarheid afbreuk doet of onze eigen goede naam of die van onze naast schaadt ¹.

¹ 1 Samuël 17 : 28; Leviticus 19 : 16; Psalm 15 : 3.

79 Vraag: Hoe luidt het tiende gebod?

Antwoord: Het tiende gebod luidt: „Gij zult niet begeren uws naasten huis; gij zult niet begeren uws naasten vrouw, noch zijn dienstknecht, noch zijn dienstmaagd, noch zijn rund, noch zijn ezel, noch iets dat van uw naaste is” ¹.

¹ Exodus 20 : 17.

80 Vraag: Wat wordt in het tiende gebod geëist?

Antwoord: Het tiende gebod eist dat wij volledig tevreden zijn met ons lot ¹, en een rechte en menslievende geestesgesteldheid ten aanzien van onze naaste en alles wat van hem is ².

¹ Hebreëen 13 : 5; 1 Timoteüs 6 : 6. ² Job 31 : 29; Romeinen 12 : 15; 1 Timoteüs 1 : 5; 1 Korintiërs 13 : 4-7.

81 Vraag: Wat wordt in het tiende gebod verboden?

Antwoord: Het tiende gebod verbiedt alle ontevredenheid met ons eigen bezit ¹, dat we onze naaste zijn goed misgunnen of benijden ², en alle onmatige gevoelens en genegenheden ten opzichte van iets van dat van hem is ³.

1 1 Koningen 21 : 4; Ester 5 : 13; 1 Korintiërs 10 : 10. 2 Galaten 5 : 26; Jakobus 3 : 14, 16. 3 Romeinen 7 : 7, 8; 13 : 9; Deuteronomium 5 : 21.

82 Vraag: Bestaat er wel iemand die in staat is de geboden van God volmaakt te onderhouden?

Antwoord: Na de zondeval is geen mens in dit leven meer in staat om de geboden van God volmaakt te onderhouden ¹. Maar hij overtreedt ze dagelijks in gedachten, woorden en werken ².

1 Prediker 7 : 20; Johannes 1 : 8, 10; Galaten 5 : 17. 2 Genesis 6 : 5; 8 : 21; Romeinen 3 : 9-21; Jakobus 3 : 2-13.

83 Vraag: Zijn alle overtredingen van de wet even afschuwelijk?

Antwoord: Sommige zonden zijn op zichzelf en doordat ze op verschillende manieren erger gemaakt worden meer afschuwelijk in de ogen van God dan andere ¹.

1 Ezechiël 8 : 6, 13, 15; 1 Johannes 5 : 16; Psalm 78 : 17, 32, 56.

84 Vraag: Wat verdient elke zonde?

Antwoord: Elke zonde verdient Gods toorn en vloek, beide in dit leven en in het toekomstige ¹.

1 Efeziërs 5 : 6; Galaten 3 : 10; Klaagliederen 3 : 39; Matteüs 25 : 41.

85 Vraag: Wat eist God van ons om te ontkomen aan zijn toorn en vloek die over ons moeten komen om onze zonde?

Antwoord: Om te ontkomen aan zijn toorn en vloek die over ons moeten komen om onze zonde eist God van ons geloof in Jezus Christus, berouw ten leven ¹, met een ijverig gebruikmaken van alle uiterlijke middelen waardoor Christus ons de weldaden van de verlossing meedeelt ².

1 Handelingen 20 : 21. 2 Spreuken 2 : 1-5; 8 : 33-36; Jesaja 55 : 3.

86 Vraag: Wat is geloof in Jezus Christus?

Antwoord: Geloof in Jezus Christus is een zaligmakende genadegave ¹, waardoor we Hem, zoals Hij ons in het evangelie wordt geboden, ontvangen en op Hem alleen voor onze zaligheid rusten ².

1 Hebreëën 10 : 39. 2 Johannes 1 : 12; Jesaja 26 : 3, 4; Filippenzen 3 : 9; Galaten 2 : 16.

87 Vraag: Wat is berouw ten leven?

Antwoord: Berouw ten leven is een zaligmakende genadegave ¹ waardoor een zondaar, wanneer hij zich zijn zonden goed bewust is ² en hij verstaat dat God in Christus barmhartig is ³, met smart en afkeer van zijn zonde, daarvan zich bekeert tot God ⁴, met het vaste voornemen en de inspanning om in een nieuwe gehoorzaamheid te wandelen ⁵.

*1 Handelingen 11 : 18. 2 Handelingen 2 : 37, 38. 3 Joël 2 : 12; Jeremia 3 : 22.
4 Jeremia 31 : 18, 19; Ezechiël 36 : 31. 5 2 Korintiërs 7 : 11; Jesaja 1 : 16, 17.*

88 Vraag: Wat zijn de uiterlijke en gewone middelen waarmee Christus ons de weldaden van de verlossing meedeelt?

Antwoord: De uiterlijke en gewone middelen waarmee Christus ons de weldaden van de verlossing meedeelt zijn: alles wat Hij heeft ingesteld, vooral het Woord, de sacramenten en het gebed. Zij worden alle voor de uitverkorenen krachtig gemaakt voor hun zaligheid ¹.

1 Matteüs 28 : 19, 20; Handelingen 2 : 42, 46, 47.

89 Vraag: Hoe wordt het Woord krachtig gemaakt tot zaligheid?

Antwoord: De Geest van God maakt het lezen, maar vooral de prediking van het Woord tot een krachtig middel tot overtuiging en bekering van zondaren en tot hun opbouw in heiligheid en vertroosting door geloof tot zaligheid ¹.

*1 Nehemia 8 : 8; 1 Korintiërs 14 : 24, 25; Handelingen 26 : 18; Psalm 19 : 9;
Handelingen 20 : 32; Romeinen 15 : 4; 2 Timoteüs 3 : 15-17; Romeinen 10 : 13-17; 1 : 16.*

90 Vraag: Hoe moet het Woord van God worden gelezen en aangehoord om krachtig te worden tot zaligheid?

Antwoord: Opdat het Woord krachtig tot zaligheid moge worden, moeten wij er nauwkeurig aandacht aan geven ¹, met goede voorbereiding ² en gebed ³; het met geloof en liefde ontvangen ⁴, in ons hart sluiten ⁵, en in ons leven in praktijk brengen ⁶.

*1 Spreuken 8 : 34. 2 1 Petrus 2 : 1, 2. 3 Psalm 119 : 18. 4 Hebrreeën 4 : 2;
Tessalonicenzen 2 : 10. 5 Psalm 119 : 11. 6 Lucas 8 : 15; Jakobus 1 : 25.*

Vraag: Hoe worden de sacramenten krachtige middelen tot zaligheid?

Antwoord: De sacramenten worden krachtige middelen tot zaligheid, door een kracht die in henzelf zou liggen of in degene die ze bedient; maar alleen door de zegen van Christus ¹ en de werking van zijn Geest in hen, die ze in geloof ontvangen ².

1 1 Petrus 3 : 21; Matteüs 3 : 11; 1 Korintiërs 3 : 6, 7. 2 1 Korintiërs 12 : 13.

92 Vraag: Wat is een sacrament?

Antwoord: Een sacrament is een heilige verordening, door Christus ingesteld, waarin door middel van waarneembare tekenen, Christus en de weldaden van het nieuwe verbond worden gerepresenteerd, verzegeld en aan de gelovigen toebedeeld ¹.

1 Genesis 17 : 7, 10; Exodus 12; 1 Korintiërs 11 : 23, 26.

93 Vraag: Wat zijn de sacramenten van het Nieuwe Testament?

Antwoord: De sacramenten van het Nieuwe Testament zijn de doop ¹ en het avondmaal des Heren ².

1 Matteüs 28 : 19a. 2 Matteüs 26 : 26-28.

94 Vraag: Wat is de doop?

Antwoord: De doop is een sacrament waarin de afwassing met water in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest ¹ onze inlijving in Christus afbeeldt en verzegelt, en ons deelhebben aan de weldaden van het verbond der genade, en dat we de Here toebehoren ².

1 Matteüs 28 : 19^a. 2 Romeinen 6 : 4; Galaten 3 : 27.

95 Vraag: Aan wie moet de doop bediend worden?

Antwoord: De doop moet niet worden bediend aan mensen buiten de zichtbare kerk eer zij hun geloof in Christus en hun gehoorzaamheid aan Hem belijden ¹. Maar kinderen van de leden van de zichtbare kerk dienen te worden gedoopt ².

*1 Handelingen 8 : 36, 37; 2 : 38. 2 Handelingen 2 : 38, 39; Genesis 17 : 10.
Cf. Kolossenzen 2 : 11, 12; 1 Korintiërs 7 : 14.*

96 Vraag: Wat is het avondmaal des Heren?

Antwoord: Het avondmaal des Heren is een sacrament waarin, doordat brood en wijn gegeven en ontvangen worden naar de instelling van Christus, zijn dood verkondigd wordt. En degenen die het op waardige wijze, niet op een lichamelijke en vleselijke, maar door het geloof, ontvangen, worden gemaakt tot deelgenoten aan zijn lichaam en bloed, samen met al zijn weldaden, tot hun geestelijke versterking en groei in genade ¹.

1 1 Korintiërs 11 : 23-26; 10 : 16.

97 Vraag: Wat wordt er vereist voor een waardig ontvangen van het avondmaal des Heren?

Antwoord: Van wie waardig aan het avondmaal des Heren willen deelnemen wordt vereist dat zij zichzelf beproeven ten aanzien van hun kennis in het onderscheiden van het lichaam des Heren ¹, van hun geloof waarmee zij zich in Hem willen voeden ², van hun berouw ³, liefde ⁴ en nieuwe gehoorzaamheid ⁵; opdat zij, door onwaardig te komen, zichzelf geen oordeel eten en drinken ⁶.

*1 1 Korintiërs 11 : 28, 29. 2 2 Korintiërs 13 : 5. 3 1 Korintiërs 11 : 31.
4 1 Korintiërs 10 : 16, 17. 5 1 Korintiërs 5 : 7, 8. 6 1 Korintiërs 11 : 28, 29.*

98 Vraag: Wat is bidden?

Antwoord: Bidden is een aan God bekendmaken van onze begeerten ¹ naar dingen die met zijn wil overeenstemmen ², in de naam van Christus ³ met belijdenis van onze zonden ⁴ en dankbare erkenning van zijn barmhartigheid ⁵.

1 Psalm 62 : 9. 2 1 Johannes 5 : 14. 3 Johannes 16 : 23. 4 Psalm 32 : 5, 6;
Daniël 9 : 4. 5 Filippenzen 4 : 6.

99 Vraag: Welke richtlijn heeft God gegeven met het oog op ons bidden?

Antwoord: Het hele Woord van God is nuttig om ons in ons bidden leiding te geven ¹. Maar de bijzondere richtlijn is het gebed dat Christus aan zijn discipelen geleerd heeft, gewoonlijk 'het Gebed des Heren' genoemd ².

1 1 Johannes 5 : 14. 2 Matteüs 6 : 9-13. Cf. Lucas 11 : 2-4.

100 Vraag: Wat leert de inleiding van het Gebed des Heren ons?

Antwoord: De inleiding van het gebed des Heren – die luidt: „Onze Vader, die in de hemelen zijt” ¹ – leert ons om tot God te naderen met alle heilige eerbied en vertrouwen, als kinderen tot een Vader, die in staat en bereid is ons te helpen ². Ook leert ze ons met en voor anderen te bidden ³.

1 Matteüs 6 : 9. 2 Romeinen 8 : 15; Lucas 11 : 13. 3 Handelingen 12 : 5;
1 Timoteüs 2 : 1, 2.

101 Vraag: Wat bidden wij in de eerste bede?

Antwoord: In de eerste bede – die luidt: „Uw naam worde geheiligd” ¹ – bidden wij dat God ons en anderen in staat wil stellen om Hem te verheerlijken in alles waardoor Hij Zich openbaart ², en dat Hij alle dingen tot zijn verheerlijking wil schikken ³.

1 Matteüs 6 : 9. 2 Psalm 67 : 3, 4. 3 Psalm 83.

102 Vraag: Wat bidden wij in de tweede bede?

Antwoord: In de tweede bede – die luidt: „Uw Koninkrijk kome” ¹ – bidden wij dat het rijk van Satan wordt vernietigd ² en dat het Koninkrijk van genade wordt bevorderd ³, wijzelf en anderen daarin ingebracht en bewaard ⁴ en dat het Koninkrijk van heerlijkheid spoedig komt ⁵.

1 Matteüs 6 : 10. 2 Psalm 68 : 2, 19. 3 Openbaring 12 : 10, 11.
4 2 Tessalonicenzen 3 : 1; Romeinen 10 : 1; Johannes 17 : 9, 20. 5 Openbaring 22 : 20.

103 Vraag: Wat bidden wij in de derde bede?

Antwoord: In de derde bede – die luidt: „Uw wil geschiede, gelijk in de hemel alzo ook op de aarde” ¹ – bidden wij dat God ons door zijn genade in staat wil stellen en bereid maken om in alles zijn wil te kennen, te gehoorzamen en ons daaraan in alles te onderwerpen ², zoals de engelen in de hemel doen ³.

1 Matteüs 6 : 10. 2 Psalm 67; Psalm 119 : 36; Matteüs 26 : 39; 2 Samuël 15 : 25; Job 1 : 21.
3 Psalm 103 : 20, 21.

104 Vraag: Wat bidden wij in de vierde bede?

Antwoord: In de vierde bede – die luidt: „Geef ons heden ons dagelijks brood”¹ – bidden wij dat wij als een onverdiende gave van God een toereikend deel van de goede dingen van dit leven mogen ontvangen en samen daarmee zijn zegen genieten².

1 *Matteüs 6 : 11.* 2 *Sprenken 30 : 8, 9; Genesis 28 : 20; 1 Timoteüs 4 : 4, 5.*

105 Vraag: Wat bidden wij in de vijfde bede?

Antwoord: In de vijfde bede – die luidt: „En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren”¹ – bidden wij dat God, om Christus’ wil, al onze zonden genadig wil vergeven². We worden te sterker aangemoedigd dit te vragen omdat wij door zijn genade in staat gesteld zijn om anderen van harte vergeving te schenken³.

1 *Matteüs 6 : 12.* 2 *Psalm 51 : 2, 3, 8, 10; Daniël 9 : 17-19.* 3 *Lucas 11 : 4; Matteüs 18 : 35.*

106 Vraag: Wat bidden wij in de zesde bede?

Antwoord: In de zesde bede – die luidt: „En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze”¹ – bidden wij dat God ons voor de verzoeking om te zondigen wil bewaren², of ons wil helpen en verlossen wanneer wij verzocht worden³.

1 *Matteüs 6 : 13.* 2 *Matteüs 26 : 41.* 3 *2 Korintiërs 12 : 7, 8.*

107 Vraag: Wat leert het slot van het Gebed des Heren ons?

Antwoord: Het slot van het Gebed des Heren – dat luidt: „Want van U is het Koninkrijk, en de kracht, en de heerlijkheid in der eeuwigheid. Amen”¹ – leert ons om het vertrouwen in ons bidden alleen aan God te ontlenen², en om in onze gebeden Hem te prijzen, door aan Hem het Koninkrijk, de kracht en de heerlijkheid toe te schrijven³. En om van onze begeerte en zekerheid dat wij verhoord worden te getuigen, zeggen wij: Amen⁴.

1 *Matteüs 6 : 13.* 2 *Daniël 9 : 4, 7-9, 16-19.* 3 *1 Kronieken 29 : 10-13.*
4 *1 Korintiërs 14 : 16; Openbaring 22 : 20, 21.*

De Tien Geboden

Exodus 20

Toen sprak God al deze woorden: Ik ben de HERE, uw God, die u uit het land Egypte, uit het diensthuis geleid heb.

1. Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben.
2. Gij zult u geen gesneden beeld maken noch enige gestalte van wat boven in de hemel, noch van wat beneden op de aarde, noch van wat in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen; want Ik, de HERE, uw God, ben een naijverig God, die de ongerechtigheid der vaders bezoekt aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde geslacht van hen die Mij haten, en die barmhartigheid doet aan de zinnelijken van hen die Mij liefhebben en mijn geboden onderhouden.
3. Gij zult de naam van de HERE, uw God, niet ijdel gebruiken, want de HERE zal niet onschuldig houden wie zijn naam ijdel gebruikt.
4. Gedenk de sabbatdag, dat gij die heiligt; zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de sabbat van de HERE, uw God; dan zult gij geen werk doen, gij noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw vee, noch de vreemdeling die in uw steden woont. Want in zes dagen heeft de HERE de hemel en de aarde gemaakt, de zee en al wat daarin is, en Hij rustte op de zevende dag; daarom zegende de HERE de sabbatdag en heiligde Hij die.
5. Eer uw vader en uw moeder, opdat uw dagen verlengd worden in het land dat de HERE, uw God, u geven zal.
6. Gij zult niet doodslaan.
7. Gij zult niet echtbreken.
8. Gij zult niet stelen.
9. Gij zult geen valse getuigenis spreken tegen uw naaste.
10. Gij zult niet begeren uws naasten huis; gij zult niet begeren uws naasten vrouw, noch zijn dienstknecht, noch zijn dienstmaagd, noch zijn rund, noch zijn ezel, noch iets dat van uw naaste is.

Het Gebed des Heren

Matteüs 6

Onze Vader, die in de hemelen zijt,
uw naam worde geheiligd;
uw Koninkrijk kome;
uw wil geschiede,
gelijk in de hemel alzo ook op de aarde.
Geef ons heden ons dagelijks brood;
en vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren;
en leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze.
Want van U is het Koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid in der
eeuwigheid.
Amen.

De Apostolische Geloofsbelijdenis

Ik geloof in God de Vader, de Almachtige, Schepper van de hemel en de
aarde.
En in Jezus Christus, zijn eniggeboren Zoon, onze Here;
die ontvangen is van de Heilige Geest,
geboren uit de maagd Maria;
die geleden heeft onder Pontius Pilatus,
is gekruisigd, gestorven en begraven,
neergedaald in de hel¹;
op de derde dag opgestaan uit de doden;
opgevaren naar de hemel,
en zit aan de rechterhand van God, de almachtige Vader,
vandaar zal Hij komen om te oordelen de levenden en de doden.
Ik geloof in de Heilige Geest.
Ik geloof een heilige, algemene, christelijke kerk,
de gemeenschap der heiligen;
vergeving van de zonden;
opstanding van het vlees;
en een eeuwig leven.

1 d.w.z. Hij bleef in de staat van de doden en onder de macht van de dood tot de derde dag.

Naschrift

Van elke vraag, zowel in de Grote als in de Kleine Catechismus, wordt in het antwoord zoveel herhaald dat het elk antwoord tot een complete uitspraak of volzin maakt. Dat is gedaan met de bedoeling dat de leerling er nog verder nut van mag hebben zo vaak de gelegenheid zich voordoet om toe te nemen in kennis en vroomheid, zelfs buiten de catechisatiecursus om, laat staan tijdens het volgen daarvan.

En hoewel de inhoud van de leer in de samenvatting, die algemeen 'Apostolische Geloofsbelijdenis' genoemd wordt, in beide catechismussen volledig wordt uiteengezet, zodat er geen noodzaak was om die belijdenis zelf op te nemen, wordt ze hier toch toegevoegd, niet alsof ze door de apostelen zou zijn opgesteld, of – zoals de Tien Geboden en het Gebed des Heren – zou moeten worden beschouwd als canonieke Schrift (laat staan als een gebed, zoals onwetende mensen zo gemakkelijk daarvan, en ook van de Decaloog, maken), maar omdat ze een korte samenvatting van het christelijk geloof is, in overeenstemming met het Woord van God, en vanouds in de kerken van Christus aangenomen.

REGISTER

(Samengesteld door R.G. van der Veen te Groningen)

Genesis			
1	40,86,141	17 : 7	69,97,107
1 : 2	40,86	17 : 7,9	72,129,133
1 : 26	40,47	17 : 7,10	71,128,154
1 : 26,27	58,104	17 : 10	71,154
1 : 26-28	141	18 : 17,19	126
1 : 26-29	88	18 : 19	107
1 : 26,28	40	18 : 27	63,134
1 : 27	40,87(2x)	21 : 9	123
1 : 27,28	42	24 : 2,3,5,6,8,9	65
1 : 28	87,88	24 : 57,58	68
2 : 2,3	64,113, 115,149	26 : 7,9	123
2 : 3	88	28 : 20	137,156
2 : 7	40,87(2x)	28 : 20-22	65
2 : 8,15,16	88	30 : 30	151
2 : 9	88	32 : 10	134,137
2 : 15	121	32 : 11	134
2 : 16,17	42,47,88,142	34 : 14	68,71,128
2 : 17	40,42,43,58,88,89, 104,137,141	37 : 21,22	118
2 : 18	68,88	38 : 11,26	117
2 : 22	87	38 : 24	123
2 : 24	68	38 : 26	120
3 : 51	23	39 : 8-10	119
3 : 6	40,47,87	39 : 10	120
3 : 6-8	42,88	43 : 12-14	137
3 : 6-8,13	141	45 : 7	40,87
3 : 6,12	142	45 : 8	115
3 : 8	88	45 : 11	116
3 : 8-11,23	40	47 : 12	116
3 : 8,10,24	89,142	47 : 14,20	121,151
3 : 12,13	123	49 : 10	59,93
3 : 13	42	49 : 28	117
3 : 15	44,46,69,90	50 : 20	41
3 : 17	89,137		
3 : 19	78,121	Exodus	
4 : 4	55	1 : 14	119
4 : 5	56	3 : 14	37,85,107,140
4 : 9	123	4 : 10-14	123
4 : 13	89,102,109	4 : 24-26	73,111
4 : 20-22	115	5 : 2	112
5 : 3	42	5 : 10-18	117
6 : 5	42(2x),89,124,152	5 : 17	117
8 : 21	42,124,152	6 : 3	107
8 : 22	41	7 : 3	42
9 : 6	119,150	8 : 15,32	42
9 : 21	117	12	128,154
9 : 22	123	12 : 15	131
9 : 23	116	12 : 48	71,128
17 : 1	37,85	14 : 31	108
		16 : 22,25,26,29	114
		16 : 23	115

16 : 23,25,26,29,30 64
 16 : 25-28 114,149
 17 : 7 136
 18 : 19,24 116
 20 : 1,2 125
 20 : 2 107,146
 20 : 3 108,147
 20 : 46 62,110,147
 20 : 5,6 111
 20 : 7 64,65,107,111,113,148
 20 : 8 64,114,115
 20 : 8-11 113
 20 : 8-12 148
 20 : 8,10 64,114,149
 20 : 8,10,11 64
 20 : 9 114,149
 20 : 10 107,114(2x)
 20 : 11 114,149
 20 : 12 107,115,118,149
 20 : 13 118,150
 20 : 14 119,150
 20 : 15 71,120,151
 20 : 16 121,151
 20 : 17 123,151
 21 59
 21 : 13 41
 21 : 14 125
 21 : 15 117
 21 : 18-36 119
 22 : 1-29 59
 22 : 2,3 119
 22 : 7-11 65
 23 : 1 123
 23 : 4,5 121,151
 23 : 12 114
 24 : 7 127
 24 : 8 132
 28 : 38 55,101
 31 : 15-17 64
 32 : 5 111
 32 : 5,8 148
 32 : 8 111
 34 : 1 59
 34 : 14 106
 34 : 6 85
 34 : 6,7 37,140
 34 : 7 37
 34 : 13,14 111,148
 34 : 16 68
 34 : 21 115

Leviticus
 5 : 1 123
 6 : 25 120
 10 : 3 125,132

11 : 44,45 105,125
 18 68
 18 : 24-28 68
 18 : 30 107
 18 : 1-21 120
 19 : 3 116
 19 : 11 123
 19 : 12 64,113
 19 : 15 122,123
 19 : 16 123,151
 19 : 17 107,119,123
 19 : 29 120
 19 : 32 116
 19 : 37 107
 20 : 6 109
 20 : 7,8 105
 20 : 15,16 120
 20 : 19-21 68
 23 : 3 114
 23 : 54,56 115
 24 : 11 112
 24 : 16 66
 25 : 17 121
 25 : 35 121,151
 26 : 25 125
 26 : 1-14 60

Numeri

5 : 19,21 65
 11 : 11,12 116
 11 : 28,29 116
 11 : 29 123
 12 : 2 118
 12 : 8,9 125
 14 : 2 136
 14 : 22 125
 15 : 30 125
 15 : 39 111
 25 : 6,7 125
 25 : 11 108
 30 : 5,8,12,13 65
 35 : 16,18,21 119
 35 : 31,33 119

Deuteronomium

2 : 30 42
 4 : 2 111
 4 : 8,9 107
 4 : 15,16 37
 4 : 15-19 111,148
 4 : 15-20 62
 5 : 13,31,33 105
 5 : 12-14 113,149
 5 : 14,15 115
 5 : 16 118,150

5 : 21	124,152
5 : 29	111
5 : 32	59
6 : 4	37,85,140
6 : 5	107,108
6 : 6,7	63,107,117,128
6 : 69	126
6 : 13	63,64,107,110
7 : 3,4	68
7 : 5	110
8 : 3	137
8 : 17	109
8 : 17,18	137
9 : 35	126
10 : 4	59,106,146
10 : 20	64
12 : 30-32	111
12 : 31,32	148
12 : 32	62
13 : 5,6,12	66
13 : 68	111
13 : 6-12	61,111
13 : 8	123
17 : 17	117
17 : 18,19	110
17 : 19	126
17 : 19,20	127
18 : 10-14	112
19 : 5	41
19 : 14	121
20	119
21 : 18-21	117
22 : 14	121
22 : 15	151
22 : 8	118
22 : 22	125
22 : 28,29	125
23 : 17,18	120
23 : 18	112
23 : 21-23	65
24 : 14	69
25 : 3	117
26 : 17	108,147
28 : 15-68	89,126
28 : 58	112,148
28 : 58,59	113,148
28 : 15-69	137
29 : 4	42
29 : 19	57
29 : 29	39,109,112
30 : 6	48,98
30 : 19	47
31 : 9-13	126
32 : 4	85
32 : 6	125

32 : 15	109
32 : 16-20	111
32 : 46	147
32 : 46,47	110
33 : 3	127

Jozua

7 : 19	54,122
7 : 21	125
9 : 18,19	65
22 : 20	125
24 : 14	62
24 : 15	107,114
24 : 15,22	108

Richteren

8 : 13	119
--------	-----

Ruth

4 : 12	63
--------	----

1 Samuël

1 : 11	65
1 : 13-15	123
1 : 15	134
2 : 1	134
2 : 12,17,22,24	113
2 : 12,17,22,29	148
2 : 22-24	125
2 : 24	123
2 : 25	43,117,125
2 : 29	109
2 : 29-31	117
3 : 3	113
3 : 13	117,148
4 : 35	112
6 : 79	109
8 : 7	116
10 : 27	117
12 : 23	117
13 : 11,12	111
14 : 45	118
15 : 21	111
15 : 21-23	54
15 : 22	104,146
17 : 28	123,151
17 : 43	112
19 : 4,5	119,122
22 : 9,10	123
22 : 13,14	119
22 : 14	122
23 : 11,12	38
24 : 12	118
25 : 22,32-34	112
26 : 9-11	118

26 : 15,16 116
28 : 7,11 109

2 Samuël

1 : 9,10,15,16 123
2 : 1 65
2 : 22 118
6 : 18,20 63
7 : 29 63,134
10 : 3 123
11 : 27 57
12 : 7-9 125
12 : 9 109
12 : 14 57,125
12 : 21-23 63,134
13 : 12,13 123
13 : 14 120
13 : 28 117
14 : 17 87
14 : 18-20 122
15 : 1-12 117
15 : 25 155
15 : 25,26 136
16 : 3 123
16 : 5 112
16 : 10 41
16 : 22 125
18 : 3 116
23 : 3 66,67
23 : 5 101
24 : 1 41(2x)
25 : 22,32-34 65

1 Koningen

1 : 6 117,123
2 : 19 116
2 : 35 67
3 : 28 117
8 : 25 118
8 : 27 37,85
8 : 31 64
8 : 39 133
8 : 47,48 100
8 : 55,56 117
11 : 4 68
11 : 4,9 125
11 : 9,10 125
12 : 13,16 117
15 : 12 120
18 : 4 118,150
18 : 26,28 111
21 : 4 124,152
21 : 9,10 112
21 : 9-14 123
21 : 27,29 56

22 : 21c-23 41
22 : 28,34 41

2 Koningen

2 : 12 115
5 : 13 115,116
5 : 25 123
5 : 26 125
6 : 6 41
8 : 12,13 42
9 : 30 120
10 : 30,31 56
13 : 14 115
18 : 4 66
18 : 30,35 112
19 : 15,16 136
19 : 22 112
19 : 28 41
19 : 35 87
22 : 20 102
23 : 5,6,9,10,21 62
23 : 7 120
23 : 25 53,100
23 : 126 66

1 Kronieken

10 : 4,13,14 41
10 : 13,14 109
11 : 33 111
12 : 33 111
13 : 1-9 66
15 : 12-14 132
21 : 1 41,138
21 : 1-4 138
28 : 9 108,109,147
29 : 10-13 138,156
29 : 18 132

2 Kronieken

6 : 22,23 64
14 : 11 138
15 : 12,13 66
15 : 12,13,16 62
16 : 7-10 138
18 : 3 138
19 : 2 138
19 : 8-11 66
19 : 8-11,29,30 76
19 : 9 122
20 : 6,10-12 136
20 : 6,11 138
26 : 18 66(2x)
29 66
30 66
30 : 18,19 131,132

30 : 21	132	8 : 13,14	57
30 : 21-23,25,26	132	9 : 2,3	55
32 : 25,26,31	41	9 : 20	55
32 : 31	138	9 : 32,33	43
34 : 18,19,26-28	126	11 : 7-9	37,85,140
34 : 21	127	13 : 7,8	107
34 : 27	127	13 : 15	58,102
34 : 33	62,66	14 : 4	42,89
		15 : 14	42,89
Ezra		15 : 34	121
4 : 12,13	123	19 : 26,27	78,103,145
7 : 23,25-28	61,66	20 : 19	121
9 : 10-12	125	21 : 14	136
9 : 13,14	60,125	21 : 14,15	56
10 : 5	64	22 : 2,3	37,43,55
		26 : 13	40
Nehemia		26 : 14	37
1 : 2,3	37	27 : 5,6	123
1 : 4-6	135	28 : 28	58
2 : 10	124	29 : 12-17	117
5 : 12	65	31 : 1	119(2x)
6 : 6-8	123	31 : 13,14	123
8 : 2,3	126	31 : 19,20	119
8 : 3-10	127	31 : 29	123,151
8 : 6,8	127	32 : 7,9	125
8 : 8	126,153	33 : 4	40
9 : 14	115	34 : 10	41
9 : 32,33	37	35 : 7,8	43,55
10 : 29	63	35 : 11	87
12 : 15-23	115	36 : 21	107
13 : 15,17	114	36 : 24	112,148
13 : 15-22	114	38	40
13 : 15-19,21,22	64,149	39	40
13 : 19	114,115	40	40
13 : 22	55	41	40
13 : 25	64		
13 : 25-27	68	Psalmen	
		1 : 1	112
Ester		1 : 2	127
3 : 17	112	2 : 6	45,92,143
4 : 16	63	2 : 8	69,97
5 : 13	124,152	2 : 8,9	93
6 : 2	116	2 : 8-11	143
6 : 3	117	2 : 10-12	66
6 : 12,13	118	4 : 7,8	58
9 : 22	63	5 : 6,7	37
9 : 24	112	5 : 8	132
10 : 3	123	8	112,136
		10 : 17	131,134
Job		12 : 3,4	123
1 : 5	63,117	12 : 4,5	123
1 : 12	87	12 : 7	84
1 : 21	136,155	14 : 1	109,147
1 : 22	109	14 : 4	56
4 : 6	123	15 : 1,4,5	107

15 : 2	122	42 : 2,3,6,12	131
15 : 2,4	120	42 : 6,9	132
15 : 3	122,123,151	43 : 3-5	132
15 : 4	65,122	44 : 21,22	109
15 : 5	121	45 : 7	97
16 : 2	55	45 : 8	45,71,92
16 : 4	110	45 : 12	111,148
16 : 9	103	47 : 8	63
16 : 10	94	50 : 5	132
16 : 11	95,104	50 : 14	65,132
17 : 1	134	50 : 15	133
18 : 4	62	50 : 16,17	112
19 : 24	33,84	50 : 18	121
19 : 8	107	50 : 20	123
19 : 8-10	84	50 : 21	41,109
19 : 9	126,153	51	54
19 : 11	127	51 (het	
19 : 12	60,126	opschrift) : 16	57
19 : 12,13	105	51 : 2,3,8,10	156
19 : 14	54,109,138	51 : 6	53,125
19 : 15	136	51 : 6,7,9,11,16	54
22 : 2	58,102	51 : 7	42,89
22 : 7	93	51 : 8-11,13	137
22 : 19	112	51 : 9-14	50
22 : 27	132	51 : 10	57
22 : 28-32	97	51 : 10,12,14	57
22 : 31	45	51 : 10,12,16	58
24 : 4	65,112	51 : 10,14	58,102
24 : 4,5	107	51 : 11	138
26 : 6	131	51 : 13	138
28 : 7	132	51 : 16	135
28 : 9	134	51 : 18	134
29 : 2	108,112,147	51 : 19	134
31 : 23	58,102,131	52 : 13	125
31 : 24	62	52 : 16	123
32 : 1	44	52 : 17	123
32 : 3,4	57	55 : 13-16	125
32 : 5	50	56 : 6	123
32 : 5,6	54,133,155	61 : 9	65
32 : 11	108	62 : 9	62,133,155
33 : 5,6	40	62 : 11	121(2x)
33 : 10,11	40	63 : 5,6	132
33 : 11	86	63 : 7	108
33 : 15,16,21	123	65 : 3	62,133
34 : 13-17	60	66 : 13,14	65(2x)
36 : 4	56	66 : 18-20	131
36 : 5	125	67	136,155
36 : 11	132	67 : 15	136
37 : 1,7	121	67 : 3,4	135,155
37 : 4	108	68 : 2,19	136,155
37 : 8-11	118	68 : 5	112,148
37 : 11	60	68 : 19	95
37 : 21	121	69 : 11	123
39	112	71 : 19	108
40 : 8,9	46	72 : 17	70

73	41	107	63
73 : 2,3,13-15,22	109	110	93,95,143
73 : 3	121	110 : 1	47
73 : 13,22,23	131	110 : 3	48,93
73 : 14,15	113	112 : 9,10	124
73 : 15	58	113 : 5,6	43
73 : 15,23	102	115	97
73 : 24-28	84	115 : 3	37
73 : 25	108	116 : 12,13	54
73 : 25-28	140	118 : 22,24	115
74 : 18,22,23	136	119 : 1,8,3,36	136
76 : 11	41	119 : 4,5	136
76 : 12	65,110	119 : 4,5,6	60
77 : 1-11	58	119 : 6,59,106	53
77 : 1-12	131	119 : 6,59,128	100
77 : 1-13	58,102	119 : 11	128,153
77 : 2,11,13	41	119 : 18	127,128,153
78 : 57	126	119 : 18,129	84
78 : 17,32,56	124,152	119 : 32	58
78 : 22	109	119 : 36	155
78 : 34-37	125	119 : 68	37,62
81 : 11,12	147	119 : 69	123
81 : 12	109	119 : 71	61
81 : 12,13	42,98,138	119 : 80	136
82 : 3,4	66	119 : 97	127
82 : 4	118	119 : 101,104,	
83	136,155	128	60
83 : 19	135	119 : 105,130	35
85 : 9	132	119 : 112	136
86 : 10-13,15	135	119 : 128	53
88	58(3x),102,131	119 : 133	138
89 : 31-35	60	119 : 136	108
89 : 32,33	57	119 : 140	84
89 : 32-34	50	122 : 6	134
90 : 2	37,85,140	122 : 7-9	123
92 (opschr.)	114,115,149	122 : 9	66
92 : 14,15	115	123 : 1	135
94 : 8-11	40	123 : 1,2	132
95 : 2,3,6	148	125 : 4	134
95 : 6,7	108	127 : 2	118
97 : 7	136	127 : 3-5	116
100 : 2	136	130 : 3	55
100 : 2,3	43	130 : 3,4	137
101 : 5	122	130 : 4	58
102 : 19	112	130 : 7	108
102 : 28	70	132 : 2-5	65
103 : 1	136	135 : 6	40
103 : 13	51,99	138 : 1,2	148
103 : 19	87,141	138 : 1-3	136
103 : 20,21	87,136,155	138 : 2	112
104 : 4	87(2x)	139 : 1-13	85
104 : 24	40(2x),87,141	139 : 20	112
105 : 2,5	112	140 : 5,9	136
105 : 15	67	143 : 2	55(2x)
106 : 39	111	145	136

145 : 3 37
 145 : 7 40
 145 : 17 37,40,87,141
 145 : 18 134
 145 : 18,19 133
 147 : 5 37,85,140
 147 : 19,20 97,136

Spreuken

1 : 10,11,15,16 118
 1 : 19 107
 1 : 20,21,24 63
 1 : 23 90
 2 : 1 128
 2 : 1-5 126,152
 2 : 1-6 127
 2 : 14 125
 2 : 16-20 119
 2 : 17 68,125
 3 : 5 127
 3 : 29,30 121
 4 : 3,4 116
 4 : 18 145
 5 : 7 120
 5 : 8 119,120
 5 : 8,9 123
 5 : 8-12 125
 5 : 19,20 119
 6 : 16 121
 6 : 16,19 123
 6 : 30-35 125
 6 : 32,33 125
 6 : 32-35 125
 6 : 33 123
 7 : 5,21,22 120
 7 : 10,13 120
 7 : 13 125
 7 : 14,15 125
 7 : 24-27 120
 8 : 15,16 66
 8 : 33-36 126,152
 8 : 34 63,128,153
 10 : 4 121
 11 : 1 121
 11 : 14 76
 11 : 15 121
 11 : 26 121
 12 : 18 119
 13 : 13 109
 14 : 5,25 122,151
 14 : 26 51,99
 14 : 30 119
 15 : 1 119(2x)
 15 : 3 40
 16 : 4 37,38,86

16 : 26 118
 16 : 33 38
 17 : 9 122
 17 : 15 123
 17 : 22 118
 18 : 9 121
 19 : 5 123
 19 : 26 117
 20 : 9 43
 20 : 10 121
 20 : 25 125
 21 : 6 121
 21 : 17 121,151
 21 : 20 121
 22 : 1 122
 22 : 19-21 33
 23 : 5 121
 23 : 10 121
 23 : 20,21 121,151
 23 : 22 116(2x)
 23 : 22,25 115
 23 : 29 119
 23 : 30-33 120
 23 : 35 125
 24 : 11,12 118
 25 : 9,10 123
 25 : 16,27 118
 25 : 23 122
 26 : 24,25 122
 27 : 22 125
 27 : 23-27 120
 28 : 13 54,123
 28 : 19 121,151
 29 : 1 125
 29 : 11 123
 29 : 12 123
 29 : 15 117
 29 : 24 121
 30 : 8,9 137,156
 30 : 9 112
 30 : 11,17 117
 30 : 17 107,125
 30 : 20 123
 31 : 8,9 119,122
 31 : 11,27,28 119
 31 : 23 116
 31 : 28 116

Prediker

2 : 22,23 119
 2 : 24 120
 3 : 4,11 118
 3 : 12,13 120
 4 : 8 121
 4 : 13 125

5 : 1	134	19 : 21	63,65,110
5 : 1,2	63	22 : 13	112
5 : 2,4-6	112	23 : 15-17	120
5 : 4,5	63	26 : 3,4	152
5 : 4-6	65,125	26 : 4	108
5 : 11	112	26 : 10	125
5 : 12	118,121	28 : 29	87,141
6 : 1,2	119	29 : 13	54
6 : 2	121	30 : 22	53,100,110
7 : 20	43,124,152	31 : 4,5	97
7 : 29	40(2x),42,47,58,87(2x), 88,141	32 : 1,2	143
8 : 11	112	33 : 14	89
9 : 3	112	33 : 22	93,143
12 : 1	108	34 : 16	126
12 : 7	40,78,87	38 : 1	121
12 : 12	119	38 : 3	136
12 : 14	78	38 : 21	118
Hooglied		40 : 11,29,31	131
1 : 4	48	40 : 13-17	43
3 : 4	132	40 : 18	109
5 : 1-6	132	42 : 1	45
5 : 2-4,6	57	42 : 6	44,90
5 : 2,3,6	58,102	42 : 8	71
Jesaja		42 : 25	109
1 : 3	125	43 : 35,14	42
1 : 4,5	109	43 : 10	108
1 : 10	58	43 : 22-24	109
1 : 10,17	117	44 : 6	107
1 : 12	56	45 : 23	108
1 : 16,17	153	49 : 23	62,66,67,76;115
1 : 16,18	53,132	50 : 10	58(2x),102,131(2x)
2 : 3	70	52 : 13,14	93
3 : 5	116,125	53 : 2,3	94,144
3 : 16	120(2x)	53 : 4-6,10-12	50,99
4 : 5,6	97	53 : 10	45,94
5 : 4	113	53 : 10,11	90
5 : 8	121	54 : 5,7,9	57
5 : 12	112,119	54 : 7-10	58,102,131
5 : 23	123	55 : 1	131
6 : 2,3	136	55 : 3	152
6 : 3	37,85	55 : 4,5	45,93
6 : 3,5,8	86	55 : 7	53
6 : 9,10	42	55 : 10,11	41
8 : 13	108	56 : 2,4,6,7	64,113
8 : 14	42	56 : 6,7	63
8 : 19,20	33	56 : 10,11	117
8 : 20	36,61,84	57 : 1,2	102
9 : 6	86	57 : 2	103,145
9 : 6,7	75,92,143	57 : 17	125
9 : 7	69	58 : 3-5	125
10 : 6,7	41	58 : 13	64(2x),107,114(2x),149
10 : 6,7,12	41	59 : 2	134
		59 : 4	123
		59 : 13	123
		59 : 21	35,69,84,97

63 : 9 93
 63 : 14 40,87
 63 : 15,16 135
 63 : 17 57
 64 : 1,2 136
 64 : 6 55,101
 64 : 7 55
 64 : 9 135
 65 : 3-5 111
 65 : 11 111
 65 : 16 64
 66 : 2 52,63,127
 66 : 23 114,149

Jeremia

2 : 8 125
 2 : 20 125
 2 : 27,28 109
 2 : 32 109
 2 : 35 123
 3 : 3 125
 3 : 22 153
 4 : 2 65(2x),112
 4 : 22 109
 4 : 30 120
 5 : 3 109,125
 5 : 4,5 125
 5 : 7 64,112,120
 5 : 25 137
 6 : 13 137
 6 : 16 125
 7 : 4,9,10,14,31 112
 7 : 8-10 125
 7 : 10 125
 7 : 18-20 111
 7 : 23 108
 8 : 9 61
 9 : 3,5 123
 10 : 7 62
 10 : 10 37,85,140
 10 : 12 40
 10 : 25 63
 13 : 15 109
 14 : 7 137
 14 : 9 51
 14 : 15 127
 14 : 22 108
 17 : 5 109
 17 : 9 42
 17 : 20-22 114
 17 : 21,22 114
 17 : 21-23 115
 17 : 24-26 149
 17 : 24,27 114
 18 : 7,8 107

23 : 6 49
 23 : 10 112
 23 : 23,24 37
 23 : 28 127
 23 : 34,36,38 112
 26 : 15,16 118
 31 : 3 56,101
 31 : 18 108
 31 : 18,19 53,100,136,153
 31 : 33 60
 31 : 33,34 44
 31 : 35 41
 32 : 39 112
 32 : 40 56,58,101
 34 : 8-11 125
 38 : 4 123
 42 : 5,6,20,21 125
 44 : 17 111
 44 : 25,26 65
 48 : 10 119
 48 : 27 123
 50 : 5 132

Klaagliederen

1 : 7 115
 3 : 31 51
 3 : 39 43,89,126,142,152
 3 : 41 135

Ezechiël

8 : 6,13,15 124,152
 8 : 11,12 125
 8 : 5-18 109,147
 11 : 5 37
 11 : 9 98
 11 : 19 48
 13 : 19 125
 13 : 22 112
 14 : 5 109
 14 : 6 100
 16 : 20,21 69
 16 : 26,27 111
 16 : 49 120
 16 : 61-63 53
 17 : 16,18,19 65,112
 17 : 18,19 125
 18 : 18 119
 18 : 28,30,32 100
 18 : 30,31 53
 20 : 12,19,20 115
 22 : 12 121
 22 : 26 114,115,149
 22 : 29 121
 23 : 14-16 120
 23 : 37-39 125

23 : 38	114,149	8 : 5	107,114,115,121,149
23 : 40	120	9 : 8,9	42
26 : 27	60	Jona	
33 : 30-32	114	2 : 4,7	131
34 : 24	117,150		
36 : 27	48	Micha	
36 : 21-23	113	2 : 1	125
36 : 26	48	2 : 2	121
36 : 26,27	44,55,98,144	3 : 11	57
36 : 27	48,90,100	4 : 5	112
36 : 31	53,100,153	6 : 8	54,104,105,108,136,146
36 : 31,32	53	6 : 16	111
		7 : 7	134
		7 : 7-9	58
		7 : 18	133
Daniël			
3 : 4-6	117	Habakuk	
3 : 18	111	1 : 3	125
3 : 27	41	1 : 4	123
3 : 29	62	1 : 16	109
4 : 25,35	37		
4 : 30	109	Sefanja	
4 : 34,35	40	1 : 12	109
5 : 22	125	2 : 8,10,11	125
5 : 23	109	3 : 9	136
9 : 4	133,155		
9 : 4,7-9,16-19	156	Haggai	
9 : 17	133	2 : 15	56
9 : 17-19	156		
9 : 24,26	46,50,99	Zacharia	
9 : 27	59	3 : 2	138
9 : 4-19	138	5 : 2-4	113
		5 : 4	112
Hosea		7 : 4,10	120
1 : 4	56	7 : 11,12	125
1 : 7	41	8 : 16	122,151
2 : 1-3	111	8 : 16,17	120
2 : 5,6	100	8 : 17	112
2 : 20,21	41	12 : 24,8,9	97
4 : 1,6	109	12 : 10	53,100,131,132,134
4 : 6	127	13 : 2,3	62,111
4 : 12	109		
5 : 11	61,111	Maleachi	
8 : 12	84	1 : 6	108,116
12 : 7	137	1 : 6,7,12	112,148
14 : 2	137	1 : 7,8,14	111
14 : 3,5	53	1 : 7,13	111
		1 : 8,14	125
Joël		1 : 11	63,136
2 : 12	63,153	1 : 11,14	148
2 : 12,13	53,100,110	1 : 13	114,149
		1 : 14	112
Amos		2 : 2	112,148
2 : 7	68	2 : 7	66,127
4 : 8-11	125	2 : 11,12	68,120
5 : 15	53		
5 : 21,22	56		

2 : 14,15	120	6 : 12,14,15	63
2 : 15	68	6 : 13	138(2x),156(2x)
2 : 16	120	6 : 14,15	137
3 : 6	37,85	6 : 25,31,34	121
3 : 8	111	6 : 30	53
3 : 14	112,148	6 : 30,32	51
3 : 16	108,112	6 : 31,34	119
4 : 2,3	47	6 : 32	99
Matteis		7 : 1	123
1 : 18-20	68	7 : 3-5	123
1 : 21	92	7 : 6	75,76,131
1 : 21,23	92	7 : 11	134
2 : 4,5	66,76	7 : 12	115
3 : 7,8	126	7 : 21	96,133
3 : 11	71,72,128,133,153	7 : 22	49,98
3 : 15	46	7 : 22,23	57
3 : 16,17	37,85	8 : 9,10	66
3 : 17	50,91,92	8 : 10	53
4 : 1-12	93	8 : 31	87
4 : 4	41	9 : 15	63
4 : 4,7,10	33,126	9 : 38	136
4 : 6,7	118	10 : 28	40,87
4 : 7	109	10 : 29-31	40,87,141
4 : 9,10	62,107	10 : 32	104,146
4 : 10	62,108,109,133,147	11 : 8	121
5 : 3,4	131	11 : 21,23	38
5 : 5	60	11 : 21-24	125
5 : 16	54	11 : 25,26	39,86
5 : 17	46,59,93	11 : 28	131
5 : 17,18	64,113	12 : 1-13	64,114
5 : 17-19	59	12 : 7	107
5 : 18	36	12 : 20	131
5 : 21-24	107	12 : 25	61
5 : 21,22,27,28	107	12 : 31,32	125
5 : 22	119,125	12 : 36	53
5 : 23,24	131	12 : 36,37	78
5 : 24	119	12 : 40	94
5 : 28	120,150	12 : 1-31	149
5 : 31,32	68	13 : 12	42
5 : 32	120	13 : 19	63
5 : 34,37	64	13 : 20,21	49,98
5 : 38,39	59	13 : 24-30,47	70
5 : 44	134	13 : 40-42	46
5 : 48	85	13 : 47	69
5 : 21-48	107,112	14 : 8	117
6 : 1,2,5,16	113	15 : 46	107(2x),116,150
6 : 2,5,16	56	15 : 9	54,61,62,74,111
6 : 6	63	15 : 19	42,89,120,142,150
6 : 9	112,134,135(3x),148, 155(2x)	16 : 18	70
6 : 9-13	135(2x)	16 : 19	66(2x),75,110
6 : 10	136(2x),155(2x)	17 : 12	38,47
6 : 11	63,137,156	18 : 6	125
6 : 12	50,137,156	18 : 7	125
		18 : 10	136
		18 : 15-17	61,110

18 : 17 66,76,125
 18 : 17,18 75,93
 18 : 17-20 77
 18 : 24,25 137
 18 : 35 137,156
 19 : 5 120
 19 : 5,6 68
 19 : 6 69
 19 : 8,9 69
 19 : 9 68
 19 : 10,11 120
 19 : 11,12 65
 20 : 28 99
 21 : 5 92,143
 21 : 15 123
 21 : 38,39 125
 22 : 5 111
 22 : 14 49,96,98
 22 : 21 116
 22 : 24-31 112
 22 : 29,31 36
 22 : 30 87
 22 : 37-39 107
 22 : 37-40 59,106,146
 22 : 39 115,121
 23 : 2,4 117
 23 : 8-10 61,70
 23 : 9 109
 23 : 13 111
 23 : 14 113
 23 : 15 125
 23 : 23 56
 23 : 25 121
 24 : 30 95
 24 : 36 87
 24 : 36,42-44 79
 24 : 36,42,44 103
 25 : 21 79
 25 : 21,23 55
 25 : 23 146
 25 : 29 42
 25 : 31 87,95
 25 : 31-46 79
 25 : 33 103,104(2x)
 25 : 34,46 104
 25 : 35,36 119
 25 : 41 38,43,126,152
 25 : 41-43 104
 25 : 41-43,45 56
 25 : 41,46 89,142
 25 : 42,43 119
 25 : 46 103
 26 46
 26 : 26 131
 26 : 26,27 74

26 : 26-28 74(2x),128(2x),
 130(2x),154
 26 : 26,28 130
 26 : 27,28 71(2x),132
 26 : 28 131(2x),132
 26 : 29 74
 26 : 37,38 46
 26 : 38 91,143
 26 : 39 134,155
 26 : 40,41 136
 26 : 41 138(2x),156
 26 : 56 94
 26 : 60,61 123
 26 : 69-72 58,138
 26 : 70,72,74 57
 26 : 75 50
 27 46
 27 : 4 89,94,102
 27 : 28,29 123
 27 : 46 46,94,144
 27 : 26-50 94
 28 : 18 46
 28 : 19a 37,44,63,72(2x),85,
 86,110,128(2x),129(2x),
 132(2x),154(2x)
 28 : 19 71,72,91,140
 28 : 19,20 44,69,70,71,72(2x),91,
 95,97,126,132,153
 28 : 20 110,147

Marcus
 1 : 4 72,129
 1 : 15 53
 4 : 19 138
 6 : 18 68,120
 6 : 22 120
 6 : 24 117
 6 : 26 112
 6 : 52 57
 7 : 4 72
 7 : 21,22 137
 7 : 26 65
 8 : 38 87,113
 9 : 24 58,131
 9 : 43,44,46,48 89
 9 : 44 102
 10 : 13-16 72
 11 : 24 63,134
 12 : 33 62
 13 : 35-37 79
 14 : 22-24 74,130
 14 : 23 74
 14 : 66-72 41,101
 15 : 42 115
 16 : 14 57

16 : 15 91
 16 : 15,16 44,72,97
 16 : 16 96
 16 : 19 46,94,144

Lucas

1 : 3,4 33
 1 : 6 53,100
 1 : 20 50
 1 : 27,31,35 45
 1 : 27,31,35,42 91,143
 1 : 31 93
 1 : 33 45
 1 : 35 45,91,143
 1 : 68,69,71,74 91
 1 : 68,69,74,75 106
 1 : 74,75 61,107,146
 1 : 75 105
 2 : 7 93,144
 3 : 14 66
 4 : 13 93
 4 : 16 63,114,149
 4 : 18,21 92
 6 : 30,38 120
 7 : 30 73
 8 : 15 128,153
 8 : 18 128
 9 : 26 95
 9 : 44 128
 9 : 54,55 109
 10 : 20 39
 10 : 26,27 105
 10 : 26-28 127
 10 : 27 108
 10 : 33,34 119
 11 : 2 135
 11 : 2-4 135,155
 11 : 4 137,156
 11 : 13 135,138,155
 12 : 13,14 77
 12 : 15 121
 12 : 35,36 79
 12 : 42 127
 12 : 47,48 125
 13 : 3,5 53,126
 15 : 17,18 100
 15 : 17-19 134
 16 : 57 123
 16 : 10-12 121
 16 : 23,24 78,103
 16 : 24 89
 16 : 25,26 63
 16 : 26 104
 16 : 29,31 34,84
 17 : 3,4 54

17 : 5 52
 17 : 10 43,55(2x),60
 18 : 9,11 123
 18 : 13,14 134
 18 : 15 72
 18 : 15,16 49,129
 19 : 8 54,120,123
 21 : 27,28 79
 21 : 34 119,138
 21 : 35,36 103
 22 : 19 132
 22 : 19,20 74,130
 22 : 20 44(2x),130
 22 : 24 118
 22 : 31,32 53,138
 22 : 32 50,56,58,101
 22 : 44 46,94,144
 23 : 43 40,78,87,102(2x),145
 23 : 54,56 114
 24 : 6,39 74
 24 : 14 128
 24 : 27,44 34
 24 : 39 37,94
 24 : 45 127
 24 : 47 53

Johannes

1 : 1 86
 1 : 1,14 45,91
 1 : 2,3 40
 1 : 8,10 152
 1 : 10-12 96
 1 : 11,12 96,144
 1 : 12 50,51,52,90,99(3x),
 145,152
 1 : 14 45,91,143
 1 : 14,18 37,85,93
 1 : 16 70,132
 1 : 18 92,143
 1 : 33 72,132
 2 : 19 123
 2 : 24,25 86
 3 : 3,5 49
 3 : 5,8 73
 3 : 6 89
 3 : 8 49
 3 : 13 46
 3 : 16 44,45,90,95
 3 : 16,18 126
 3 : 34 45,92
 4 : 21 63
 4 : 22 49,61,96
 4 : 23,24 63
 4 : 24 37(2x),85,140
 4 : 42 52

5 : 14 63,135
 5 : 22,27 46,78
 5 : 23 62
 5 : 25 48,98
 5 : 26 37
 5 : 27-29 103
 5 : 28,29 78,103
 5 : 39 36,126
 5 : 39,46 36
 5 : 44 117
 6 : 12 121
 6 : 27 90,92,134
 6 : 27,30 144
 6 : 35 132
 6 : 37 48(2x),97
 6 : 37,39 47,96
 6 : 44 98
 6 : 44,45 44,48,144
 6 : 44,65 47
 6 : 45 35,98
 6 : 64,65 39,98
 6 : 64-66 49
 7 : 18 117,127
 7 : 37 131
 7 : 38,39 61
 7 : 46-49 117
 8 : 24 49,96
 8 : 34 61
 8 : 34,36 48
 8 : 41 57
 8 : 44 87
 8 : 47 39
 8 : 49 122
 8 : 56 44
 10 : 15,16 47,96
 10 : 16 97
 10 : 18 46,94
 10 : 26 39
 10 : 28 50,56,97,101
 10 : 28,29 56
 10 : 30 85,91
 11 : 52 97
 12 : 38-40 98
 12 : 38,40 96
 12 : 41 86
 13 : 18 38
 13 : 27,30 125
 14 : 3 95
 14 : 6 49,62,134
 14 : 13,14 62,133
 14 : 16 47
 14 : 16,17 56
 15 : 46 55
 15 : 5 47,124
 15 : 8 54

15 : 13,15 47
 15 : 15 92,143
 15 : 22 125
 15 : 26 37,85
 16 : 2 54,109
 16 : 8,9 99
 16 : 13,14 35,84
 16 : 23 133,155
 16 : 24 133
 17 : 2 46
 17 : 3 49
 17 : 5 95
 17 : 6 45,47
 17 : 9 39
 17 : 9,20 136,155
 17 : 9,20,24 95
 17 : 11,24 56
 17 : 15 138(2x)
 17 : 17 47,51
 17 : 20 63,134
 17 : 21 97
 17 : 21-23 84
 17 : 24 97
 18 : 36 66,77
 19 : 11 38,124
 19 : 34 94
 20 : 21-23 75
 20 : 25,27 46
 20 : 31 84,92,143
 21 : 15-17 41

Handelingen

1 : 2,3 95
 1 : 9-11 95
 1 : 11 46,94,144
 1 : 24 133
 1 : 24,26 112
 1 : 25 78,103
 2 : 23 38,41(2x)
 2 : 23,24,27 46
 2 : 24 93
 2 : 24,25 91
 2 : 24-27,31 94,144
 2 : 24,27 94
 2 : 28 95
 2 : 33,41 73
 2 : 36 46
 2 : 37 99,131,144
 2 : 37,38 153
 2 : 37,41 126
 2 : 38 128,129(2x),154
 2 : 38,39 49,72,129,133,154
 2 : 39 69,97
 2 : 39,42 97
 2 : 41 72

2 : 42	63(2x),110,132,147	13 : 39	60
2 : 42,46	70,132	13 : 42	63
2 : 42,46,47	126,132,153	13 : 44,45	111
2 : 44,45	70	13 : 45	112
2 : 46,47	131	13 : 45,46,50	113
2 : 47	69	13 : 48	98
3 : 14,15	95	14 : 11,15	37
3 : 19	79	14 : 16	41
3 : 20,24	90	15	76
3 : 21	74,78,95,103,130	15 : 2,4,6	76
3 : 21,22	92,143	15 : 2,4,22,23,25	76
3 : 22	45	15 : 10,11	61
4 : 10,11	115	15 : 11	44,52,99
4 : 12	49(2x),96,99	15 : 14-16	93,143
4 : 17,18	117	15 : 14,15,18	85
4 : 18	113	15 : 15	36
4 : 19	61	15 : 15,16	36
4 : 27,28	38,41,85	15 : 15,19,24,	
4 : 29,30	136	27-31	77
5 : 3	109	15 : 17,18	37
5 : 3,4	86	15 : 17c,18	38
5 : 3,8,9	123	15 : 18	40
5 : 4	71,125	15 : 21	63,110
5 : 29	61,66	15 : 22,23,25	76
5 : 31	93	16 : 4	77
6 : 13	123	16 : 28	119,150
7 : 2	37,85	16 : 30	99,131
7 : 9	118	16 : 30,31	126
7 : 51	109	16 : 31	52,99
7 : 56,57	123	16 : 33	72
8 : 13	128	17 : 11	61,77,127,128(2x)
8 : 18	111	17 : 16,17	110
8 : 23	128	17 : 22	111
8 : 30,34	127	17 : 23	112
8 : 36,37	129,154	17 : 23,29	109
8 : 37,38	72	17 : 24	40,62
8 : 27-39	126	17 : 24,25	37,43
10 : 1,2	66	17 : 24,28	107
10 : 2	63	17 : 25	62
10 : 2,4,22,		17 : 25,26,28	40
31,45,47	73	17 : 26	42,88
10 : 25,26	109	17 : 28	84
10 : 33	63,110	17 : 29	111
10 : 38	45	17 : 30,31	53
10 : 42	46	17 : 31	45,78,94,95,144
10 : 43	84,98,99	18 : 14-16	67
10 : 44	49	18 : 17	117
11 : 18	53,100,153	18 : 25	127(2x)
11 : 18,20,21	100	18 : 28	84
11 : 29,30	70	19 : 9	113
12 : 5	135,155	19 : 13	112
12 : 22	123(2x)	19 : 19,24,25	121
13 : 36	78	20 : 7	64,74,113,114,149(2x)
13 : 37	46	20 : 7,9	114,149
13 : 38,39	49	20 : 17,18	75

20 : 21	53,126,152	2 : 17-24	125
20 : 27	127	2 : 22	111
20 : 28	46,91	2 : 23,24	113,125
20 : 32	51,52,84,92,126,153	2 : 28,29	71,128
21 : 14	136	3 : 2	34
23 : 12,14	65,112	3 : 5,7	112
23 : 12,16,17, 21,27	118	3 : 8	107,109,123
24 : 2,5	123	3 : 9-19	124
24 : 14	52	3 : 9,19	43
24 : 15	78,103	3 : 9-21	152
24 : 16	105	3 : 9-22	137
24 : 22	84	3 : 9,23	105
24 : 24,25	119	3 : 10-12	42
25 : 9-11	67	3 : 10,12	47
26 : 6,7	55	3 : 10-18	42
26 : 9	109	3 : 10-19	89
26 : 18	48,61,98,100,126,144,153	3 : 19,27	84
27 : 31,44	41	3 : 20	55,60,105,106
28 : 4	123	3 : 20,21	44
28 : 25	36,86	3 : 20-22	90,142
28 : 25-27	98	3 : 21-23,30	44
28 : 26,27	42	3 : 22,23,25	98
		3 : 22,24,25, 27,28	49,98
Romeinen		3 : 23	42,88
1 : 3,4	45	3 : 24	49,50,53
1 : 4	91,94	3 : 24,25	99,100,145
1 : 8	122	3 : 24-26	91,137
1 : 11,12,14	70	3 : 25,26	46
1 : 16	126,153	3 : 26	50
1 : 16,17	52	3 : 28	50,99
1 : 19,20	33,84	3 : 29	107
1 : 20	40,62,105	3 : 31	59
1 : 21	147	4 : 2,4,6	55
1 : 21-23,25	111	4 : 3,6,16,17, 23,24	44
1 : 24,26,27	120	4 : 5	98,99
1 : 24,26,28	42	4 : 5-8	49
1 : 25	62,109	4 : 6-8	98,145
1 : 25,26	147	4 : 6,8	100
1 : 26	89	4 : 11	44,52,71,72,73,90, 128(2x),131,132
1 : 26,27	125	4 : 11,12	72,129(2x)
1 : 28	89	4 : 19,20	53
1 : 29,30	123	4 : 19-21	41
1 : 30	109	4 : 22-24	50
1 : 31	123	4 : 25	50,91,94
1 : 32	33,61,125	5 : 1	50
2 : 1	33,123	5 : 1,2	61,95,102
2 : 4	125	5 : 1,2,5	58,145
2 : 5	89,109	5 : 2	51
2 : 5,6	79	5 : 2,5	57
2 : 9	102	5 : 5	102
2 : 14,15	33,40,58,87,104,146	5 : 6	42,47,89,99
2 : 15	43,105	5 : 8-10,19	50,99
2 : 15,16	104		
2 : 16	78		

5: 10-20	142	8: 3,4	60,106
5: 12	53,88,102,142(2x)	8: 7	42,47,48,136
5: 12:20	43,88	8: 7,8	89
5: 12;15-19	42	8: 9	49
5: 12;19	58,89,142	8: 9,14	47
5: 15-21	90	8: 13	51
5: 17-19	49,98,145	8: 14,15	61
5: 19	46,93	8: 15	51,135,155
6: 1,2	58,112	8: 15,16	57
6: 2,3	129	8: 16	101
6: 3,4	71,72,128,132	8: 17	51;99,145
6: 3-5	129(2x)	8: 18	55
6: 4	129,154	8: 20	43
6: 4-6	100	8: 20,22	137
6: 4,6	145	8: 23	103
6: 4,6,11	129	8: 23-25	79
6: 4,6,14	100	8: 26	63,133
6: 5	72,129	8: 26,27	134
6: 5,6	51,70	8: 27	133
6: 6,14	51,100	8: 28	42,61,93
6: 9	46,94(2x)	8: 28-39	39
6: 12,14	60	8: 30	38,39,48,49,50,98,145
6: 14	52,60,61,106	8: 32	50,99
6: 17	126	8: 33	39
6: 16-18	48	8: 33,34	95,100
6: 18,22	48	8: 33-39	56
6: 21,23	89	8: 34	46,47,94,95
6: 22	54,129	9: 4	97
6: 23	43,53,89,102,142	9: 5	37,45,91,143
7: 2,3	68	9: 6	96
7: 4,6	106	9: 11	48,98
7: 5,7,8,25	43	9: 11,13,16	38
7: 7	60,105	9: 11,13,16,18	38
7: 7,8	124,152	9: 14,15,18	86
7: 8	136	9: 14,19,20	112
7: 9,14,24	60	9: 15,18	38
7: 12	37,105,125	9: 16	56
7: 12,22,25	60	9: 17	40
7: 14	107	9: 17,18,21,22	39,86
7: 14,17,18,23	43	9: 20	39
7: 15,18	55	9: 22,23	38,79,86,140
7: 15,18,19,		9: 31,32	96
21,23	48	10: 1	136,155
7: 18	42	10: 2	54,109
7: 18,19	124	10: 4	105
7: 18,23	52,101	10: 5	43,58,88,104,105,146
7: 22	106	10: 6,9	44
7: 23	52	10: 10	99
7: 23,24	138	10: 12	62
7: 24	60	10: 13,14	109
7: 24,25	106	10: 13-17	126,153
8: 1	53,60,61,106	10: 14	96,133(2x)
8: 1,12	58	10: 14,17	52,99
8: 2	48	10: 15	66,127
8: 3	44,105,124	10: 17	61

11 : 3,4	69
11 : 5,6,20	39
11 : 7	48,96
11 : 7,8	42
11 : 16	69,97,129
11 : 18-22	70
11 : 25,26	136
11 : 32	42
11 : 32-34	41
11 : 33	38,39(2x),86
11 : 33,34	37
11 : 36	37(2x),84,87,140
12 : 1,2	104
12 : 2	54,106
12 : 7,20,21	119
12 : 10	116,117,150
12 : 11	108,136
12 : 15	123,151
12 : 15,16	117
12 : 16	123
12 : 19	119
13 : 1	67
13 : 1,2,4	66
13 : 14	66
13 : 15	116
13 : 18	61
13 : 3,4	61,117
13 : 4	66,67
13 : 5	67
13 : 6,7	67,116
13 : 7	120
13 : 8	117,118,150
13 : 8,9	59
13 : 8-10	59
13 : 9	124,152
13 : 10	119
13 : 13	119,120
13 : 13,14	112
14 : 4	61
14 : 9	94
14 : 9,10	46
14 : 10,11	93
14 : 10,12	78
14 : 13,15,21	125
14 : 17	58,102,145
14 : 23	61
15 : 4	33,36,84,126,153
15 : 8	71,90,128
15 : 9-12	69,97
15 : 13	58,137
15 : 18,19	47
15 : 20	138
15 : 29,30,32	136
16 : 20	138
16 : 25	126

16 : 26	52
16 : 27	37,85

1 Korintiërs

1 : 2	69,97,133
1 : 4,5,7	122
1 : 8,9	101
1 : 9	97,144
1 : 11-13	129
1 : 20-24	96
1 : 21	33
1 : 26,30	145
1 : 30	45,98,100
1 : 30,31	49
2 : 4	127
2 : 5	77
2 : 9,10	84
2 : 9-12	35
2 : 10,11	86
2 : 10-12	35
2 : 10,12	48,98
2 : 12	58,101
2 : 13,14	33
2 : 14	47,48,136
3 : 2	127
3 : 6,7	128,153
3 : 21-23	70
4 : 1	72,132
4 : 1,2	66(2x),127
4 : 6	123
4 : 14-16	116
5	76,110,131
5 : 1	68,120,125
5 : 1,5,11,13	61
5 : 4,5	93
5 : 4,5,13	76
5 : 6,7	69
5 : 6,7,13	75
5 : 7	44,59,90,131
5 : 7,8	131,154
5 : 8	131
6 : 1-9	121
6 : 2,3	104
6 : 3	78
6 : 5,6	113
6 : 6-8	121
6 : 8	125
6 : 10	123
6 : 11	51,100(2x)
6 : 17	97
7 : 25,34,36	150
7 : 2,9	65,68,119
7 : 2,35,36	119
7 : 5	63,110
7 : 6,7,13	84

7 : 7-9	120	11 : 25-29	74
7 : 12,13	120	11 : 26	132(2x)
7 : 14	69,72,97,129,133,154	11 : 26-28	74
7 : 15	69	11 : 27-29	75
7 : 19	60	11 : 27-34	76,131
7 : 20	121	11 : 28	131(2x)
7 : 23	61,65	11 : 28,29	133,154(2x)
7 : 34	119	11 : 29	131,132
7 : 36-38	68	11 : 30,32	50
7 : 39	68	11 : 31	131,132,154
8 : 4,6	37,85	11 : 32	57
8 : 6	71	12 : 7	70
8 : 11,12	125	12 : 12,13	69
8 : 12	125	12 : 13	71,72,73,97,128(2x), 129,153
9 : 7-15	110	12 : 13,25-27	129
9 : 8-10	59	12 : 28	69,75,93,110
9 : 19-22	127	12 : 28,29	66,127
10 : 14	44,72	13 : 3	56
10 : 35,11,14	132	13 : 4,7	123,151
10 : 35,12	132	13 : 5	123,131
10 : 7	130	13 : 6,7	122
10 : 10	124,152	13 : 7	122
10 : 11	126	13 : 12	70,103,104,146
10 : 12,13	138	14 : 6,9,11,12,15, 16,24,27,28	126
10 : 14-16,21	130	14 : 6,9,11,12,24, 27,28	36
10 : 16	71,74,75,128,130(2x), 132,133,154	14 : 14	63
10 : 16,17	131,154	14 : 15	134
10 : 16,17,21	73	14 : 16	138,156
10 : 16,21	71	14 : 19	127
10 : 20-22	111	14 : 24,25	126,153
10 : 21	128	14 : 26,40	35
10 : 31	84,112,140	15 : 3,4	46,94,114
11 : 13,14	35	15 : 4	94,144
11 : 17,26,27	132	15 : 20	94
11 : 17,30,31	132	15 : 21,22	88,94,142
11 : 18,20	131	15 : 21-23,42-44	103
11 : 20	70,74	15 : 21,22,49	42
11 : 20,21	125	15 : 25	93,143
11 : 20,23	72,128	15 : 25,26	47
11 : 23	71,75,132(2x)	15 : 25-27	94
11 : 23,24	130	15 : 26,55-57	102
11 : 23-25	44,91	15 : 29	129
11 : 23-26	73,74,130,133,154	15 : 42,44	78
11 : 23-29	63	15 : 43	78,146
11 : 23-30	110	15 : 51,52	78
11 : 23,26	154	15 : 51-53	103
11 : 24	130	15 : 54-57	61
11 : 24,25	128,131	16 : 1,2	64,113,114,149
11 : 24-26	74(2x)	16 : 22	49
11 : 24-29	130		
11 : 24,25,28,29	112		
11 : 25	44		
11 : 25,26	71,132		
11 : 25,26,28	131		
		2 Korintiērs	
		1 : 12	57

1 : 17,18 122
 1 : 20 96
 1 : 21,22 57
 1 : 22 102
 1 : 23 64(2x)
 1 : 24 61,77,107,109
 2 : 4 122
 2 : 68 75
 2 : 7 131
 2 : 8 54
 2 : 14,15 136
 2 : 15,16 42
 2 : 17 127
 3 : 3,6 48
 3 : 5 55,135
 3 : 6 127
 3 : 6-9 44,90
 3 : 6-18 91
 3 : 13-16 127
 3 : 13,17,18 61
 3 : 18 52,102,126
 4 : 2 127
 4 : 13 47,52,90,96,99
 5 : 1,6,8 78,103,145
 5 : 10 78
 5 : 10,11 79
 5 : 13,14 127
 5 : 14,15 90
 5 : 19,21 49,98,145
 5 : 20 98
 5 : 21 50,99
 6 : 1,2 98
 6 : 14 68
 6 : 14-16 75
 6 : 16 60
 6 : 17 59
 6 : 18 51,99
 7 : 1 51,52,58,100
 7 : 11 53,100,132,153
 8 70
 8 : 9 93
 8 : 12 55
 9 70
 9 : 2 54
 10 : 46 126
 11 : 3 42,88
 12 : 7,8 138,156
 12 : 7-9 41
 12 : 14 116
 12 : 15 125,127
 12 : 19 127
 12 : 21 122
 13 : 3 143
 13 : 5 131,154
 13 : 7,9 138

13 : 13 37,86
 13 : 14 62,85

Galaten

1 : 4 61
 1 : 68 49
 1 : 8,9 35,84
 1 : 10 61
 1 : 13,14 111
 2 : 4,5 61
 2 : 6 145
 2 : 11,12 101
 2 : 11-14 125,138
 2 : 16 49,50,60(2x),98,99,
 105,152
 2 : 20 52
 3 : 1,3 113
 3 : 7,9,14 44,90
 3 : 8 50
 3 : 9,13,14 50
 3 : 9,14 61,72,129
 3 : 10 43(2x),105(2x),125,
 142,152
 3 : 10,12 58,88,90,105
 3 : 11 44,99
 3 : 12 43,88,141
 3 : 13 60,61,94
 3 : 13,14 106
 3 : 14,16 44
 3 : 16 90
 3 : 21 44,60,90
 3 : 21,22 105,142
 3 : 24 60,105
 3 : 26,27 129(2x)
 3 : 27 71,72,73,128,129,133,154
 4 : 13 59
 4 : 13,6,7 61
 4 : 4 45(2x),46,50,91(2x),92,
 93(2x),143(2x),144
 4 : 4,5 46,51,60,99,106
 4 : 5 92
 4 : 6 37,51,85,91,99
 4 : 8 111
 4 : 17 109
 4 : 19 115
 4 : 29 123
 5 : 1 61(2x)
 5 : 6 50
 5 : 13 61
 5 : 14,16,18-23 60
 5 : 15 119
 5 : 17 43,48,52,55(2x),124,
 138,152
 5 : 19 120
 5 : 20 109

5 : 22,23 55,90
 5 : 23 106
 5 : 24 51,100
 5 : 26 107,118,124,152
 6 : 6 116
 6 : 10 70,120
 6 : 14 120

Efeziērs

1 : 3,4 58
 1 : 4 100,142
 1 : 4,5 39
 1 : 4-6 86
 1 : 4,9 38
 1 : 4,9,11 38
 1 : 4,11 86,140
 1 : 5 39,51,98,99,145
 1 : 5,6 38
 1 : 6 39,55,91,95
 1 : 6,7 137
 1 : 6,12 38
 1 : 7 49,50,53,98,99
 1 : 7-9 47
 1 : 10,11 48
 1 : 10,22,23 69,97
 1 : 11 37,38,40,86(2x)
 1 : 11,14 46
 1 : 13 99,102
 1 : 13,14 57,96,144
 1 : 17,18 48,136(2x)
 1 : 17-19 52,99
 1 : 18-20 98
 1 : 19 48
 1 : 20 94,144
 1 : 20,22,23 94
 1 : 22 70,95,97
 2 : 1 42,99
 2 : 13 89,142
 2 : 15 48
 2 : 1,5 47
 2 : 1,5,6 94
 2 : 2 136
 2 : 2,3 42,89,136,142
 2 : 25 47
 2 : 3 43
 2 : 4,5,7,9 98
 2 : 4,5,8,9 48
 2 : 5 48,98
 2 : 5,6 70,97,102
 2 : 68 97
 2 : 7 50
 2 : 7,8 49
 2 : 8 52,96,99,144
 2 : 8,9 55
 2 : 10 39,54,90

2 : 11,12 128
 2 : 12 49,96,109
 2 : 15,16 59
 2 : 15-19 44
 2 : 18 62
 2 : 19 69
 2 : 20 34,36,77,84,140
 3 : 10 40
 3 : 12 51,134
 3 : 14-17 138
 3 : 14-20 136
 3 : 15 69
 3 : 16 136
 3 : 16-19 51,70,100
 3 : 17 144
 3 : 17-19 58
 3 : 20,21 138
 4 : 25 128
 4 : 2,32 119
 4 : 8 95
 4 : 8-11 127
 4 : 10 78,95,103
 4 : 10-12 95
 4 : 11,12 66,93,97,110
 4 : 11-13 69,92
 4 : 12 127
 4 : 13 48
 4 : 15,16 52,70
 4 : 18 43,89
 4 : 23,24 100,145
 4 : 24 40,87,141
 4 : 25 122
 4 : 26,27 118
 4 : 28 65,71,107,120,121(2x),
 137,151
 4 : 30 51,57(2x),109,125
 4 : 30,31 58
 4 : 31 119
 5 : 2 46,50
 5 : 3,4 120,150
 5 : 4 120
 5 : 6 125,152
 5 : 11 107
 5 : 15-17 113
 5 : 19 63
 5 : 20 110
 5 : 21 116,150
 5 : 23 45,96
 5 : 23,27,32 69
 5 : 23,30 97
 5 : 25,26 73
 5 : 26 51,129
 5 : 27 102,104
 5 : 28,29 118,150
 6 : 1,2 115

6: 1,2,57	116
6: 2	59
6: 2,3	60,118,150
6: 4	116,117(3x)
6: 16	53
6: 16,17	126
6: 18	63(2x),134(2x)
6: 18,19	128
6: 18-20	136

Filippenzen

1: 6	56
1: 9-11	136
1: 11	54
1: 15-17	127
1: 15,16,18	56
1: 23	78,102,103,145
1: 27	112
2: 3,4	117
2: 4	121
2: 6	45,91
2: 6-8	93
2: 8	46(2x),94,144
2: 8-11	92
2: 9	95
2: 12	55
2: 13	48(2x),55,98,144
2: 21	117
2: 22	109
3: 49	96
3: 8,9	131
3: 9	49,98,99(2x),132,145,152
3: 10	51,70
3: 12	52
3: 12-14	100
3: 17	116
3: 21	78,103
4: 6	62,108,110,133,134, 137,138,155
4: 8	122
4: 13	55

Kolosenzen

1: 10,11	100
1: 11	51
1: 12-14	106
1: 13	48,61
1: 16	40,86,87
1: 18	69,70,94
1: 18,19	71
1: 19	45
1: 19,20	46
1: 21	42
1: 21,22	50
1: 28	127

2: 2	53
2: 3	45
2: 9	45,91,143
2: 11	129
2: 11,12	44,72(2x),129,154
2: 12	94,132
2: 13	47
2: 14,16,17	59
2: 15	47
2: 17	44,59
2: 18	62,109
2: 19	70
2: 20-22	112
2: 20,22,23	61
2: 21-23	111
2: 23	62
3: 1,2	95
3: 2	121
3: 2,5	109
3: 5	107,120,124,125
3: 9	123
3: 10	40,87,141
3: 12,13	119
3: 16	36,63
3: 17	62,112,134
3: 19	117
3: 21	107,117
4: 2	63
4: 3	134
4: 6	119,150
4: 12	127

1. Thessalonicensen

1: 9	37,109
1: 10	61
2: 46	127
2: 7,8,11	116
2: 13	35,52,128
2: 15,16	111,125
2: 16	113
3: 2,10,11,13	126
3: 13	138
4: 4	119
4: 6	121
4: 11	118
4: 14	103,145
4: 15-17	103
4: 16	95
4: 17	78,102,104
4: 17,18	104,146
5: 9	38,90
5: 9,10	39
5: 11,14	70
5: 12	75,76
5: 14	119

5 : 22	107	4 : 12	117
5 : 23	52,105,138	5 : 1,2	115
2 Thessalonicensen		5 : 8	117,120,121,151
1 : 5,7	79	5 : 17	75
1 : 7	87	5 : 17,18	110,116
1 : 7-10	79	5 : 20	76
1 : 8,9	93,96,104	5 : 21	38,86,87
1 : 9	43,89	5 : 22	107,127,131
1 : 11	136	5 : 23	118
2 : 2	35	6 : 1	54
2 : 3,4,8,9	70	6 : 3,5	61
2 : 4	67	6 : 4	123
2 : 10	128,153	6 : 4,5,20	112
2 : 10-12	42	6 : 5	121
2 : 11	89	6 : 6	123,151
2 : 13	39(2x),51,100,145	6 : 6,8	137
2 : 13,14	48,86,98,144	6 : 6,9	120
2 : 16,17	136	6 : 10	107,125
3 : 1	135,136(2x),155	6 : 13,14	110
3 : 3	56	6 : 15	37(2x),85
3 : 6,14,15	75,76	6 : 15,16	71
3 : 10,12	118	6 : 17,18	121
3 : 11	121	2 Timoteüs	
3 : 11,12	137	1 : 4,5	122
3 : 14	61	1 : 6	55
1 Timoteüs		1 : 8,9	98
1 : 4,6,7	112	1 : 9	38,48,144
1 : 5	123,151	1 : 9,10	48
1 : 8	105	1 : 13	84,140
1 : 9,10	105	2 : 12	70
1 : 10	121	2 : 14	112
1 : 13,15	54	2 : 15	127
1 : 17	37(2x)	2 : 18,19	56
1 : 19,20	61	2 : 19	38,101,131
1 : 20	76	2 : 19,20	39
2 : 1	67	2 : 20	86
2 : 1,2	63,67,76,116,134(2x), 136,155	2 : 25	100
2 : 2	62,66	2 : 26	89
2 : 5	45(2x),62,91,134	3 : 2	109,123
2 : 5,6	50,99,143	3 : 3	118,123
2 : 6	45,50	3 : 4	109
2 : 8	63,112,134	3 : 5	113
2 : 9	119	3 : 15	33,35
3 : 2,6	127	3 : 15,16	84
3 : 10	127	3 : 15-17	35,84,126,153
3 : 16	45	3 : 16	34,35,84,140(2x)
4 : 3	68,120	4 : 2	63,110,127
4 : 3-5	137	4 : 3,4	112
4 : 4	127	4 : 16	123
4 : 4,5	156	Titus	
4 : 8	52	1 : 10,11,13	61
4 : 10	42,97	1 : 15	42,56
		1 : 16	109

2 : 1,8	127
2 : 35	117
2 : 4	117
2 : 5,9-12	54
2 : 9,10	116
2 : 11-14	106
2 : 11,12,14	58
2 : 13,14	91
2 : 14	39,61
2 : 15	117
3 : 1	67
3 : 35	47
3 : 4,5	48,98
3 : 47	50,90
3 : 5	56,71,72,73(2x),129,133
3 : 5,6	96,144
3 : 57	55
3 : 5,7	49,98
3 : 9	112
3 : 10	61,76,109,125
3 : 10,11	125

Hebreeën

1 : 1	33
1 : 1,2	33,92
1 : 2	40,45
1 : 3	40,87,95,141
1 : 5,6,8	85
1 : 8,9	71
1 : 14	51,87
2 : 1	128
2 : 2,3	125
2 : 14	92,94
2 : 14,16	143
2 : 14,16,17	45
2 : 15	102
2 : 16	87,92
2 : 17	92,143
2 : 17,18	93
3 : 12	109
4 : 2	63,128,153
4 : 12	84
4 : 13	37,85
4 : 14,15	92
4 : 14-16	133
4 : 14,16	61
4 : 15	45,91,92,93,143
4 : 16	92,95
5 : 4	66,72,127,132
5 : 4,5	46
5 : 5,6	45
5 : 57	92,143
5 : 8,9	91
5 : 12-14	100,127
5 : 13,14	53

6 : 4,5	49
6 : 46	98,125
6 : 6	113
6 : 9	122
6 : 10	55
6 : 11,12	53,55,58,100,101
6 : 11,19	57
6 : 12	51,99
6 : 16	64
6 : 17	38
6 : 17,18	57
6 : 20	95
7 : 7	117
7 : 22	44,45,99
7 : 23,24,27	74
7 : 24,25	91,92,143(2x)
7 : 25	46,56,92,101,143
7 : 25-27	134
7 : 25-28	91
7 : 26	45,91,143
8	44,90
8 : 6,10,11	91
8 : 10	60
9	44,59,90
9 : 10,19-22	72
9 : 11-15	91
9 : 12	96
9 : 12-15	56
9 : 12,15	46
9 : 12,24	95
9 : 14	46,91(2x),92
9 : 14,16	46
9 : 14,28	92,143
9 : 15-17	44
9 : 22	126,137
9 : 22,25,26,28	74
9 : 24	46
9 : 27	102
10	44,90
10 : 1	59,90
10 : 5	143
10 : 5,10	46
10 : 10	99
10 : 10,14	50,56
10 : 11,12,14,18	74
10 : 14	46,50
10 : 19-22	61
10 : 21,22,24	131
10 : 22	53
10 : 24,25	70,107
10 : 25	63
10 : 27	102
10 : 29	113,125
10 : 39	52,99,152
11 : 3	40,86,141

11 : 4 55
 11 : 4,6 56
 11 : 6 37,85
 11 : 13 44,52,90
 11 : 25 107
 12 : 1 101
 12 : 2 47,53,94
 12 : 2,3 93,144
 12 : 6 51
 12 : 9 116,118
 12 : 10 117
 12 : 14 51
 12 : 16 109
 12 : 22 87
 12 : 22,23 104
 12 : 22-27 44
 12 : 23 48,78,103,145
 12 : 24 45
 12 : 25 125,143
 12 : 28 63(2x),132
 12 : 28,29 60
 13 : 4 68,120
 13 : 5 123,151
 13 : 7 116
 13 : 7,17,24 75
 13 : 8 44,46,50
 13 : 15 134
 13 : 17 61,116
 13 : 20,21 55,56,101,138
 13 : 21 54

Jakobus

1 : 6 134
 1 : 6,7 63
 1 : 13,14,17 41
 1 : 13,17 38
 1 : 14 47,138
 1 : 14,15 42,89,125,142
 1 : 17 37,85,140
 1 : 18 84
 1 : 21 128
 1 : 21,22 110
 1 : 22 63
 1 : 23-25 60
 1 : 25 59,128,153
 2 : 8 59
 2 : 8,10-12 59
 2 : 10 107
 2 : 10,11 59,105,125
 2 : 11 60
 2 : 15,16 119,121
 2 : 17,22,26 50
 2 : 18,22 54,90
 3 : 2 43,124
 3 : 2-13 124

3 : 14,16 124,152
 3 : 17 119
 3 : 2-13 152
 4 : 3 137
 4 : 7 108
 4 : 11 123
 4 : 12 61
 4 : 17 125
 5 : 4 121
 5 : 7-11 118
 5 : 12 64
 5 : 13 63
 5 : 16 54,63,134(2x)

1 Petrus

1 : 1,2 39
 1 : 2,19,20 50
 1 : 3,4 51
 1 : 5 39,101,145
 1 : 5,9 56
 1 : 10-12 92,143
 1 : 15-18 107
 1 : 15-19 146
 1 : 18 54,111
 1 : 18,19 99,126
 1 : 19,20 45
 2 : 1,2 128,153
 2 : 2 52
 2 : 5 55,62,95
 2 : 6 92
 2 : 7,8 42
 2 : 7b,8 39
 2 : 7b,18 86
 2 : 9 54
 2 : 11 52
 2 : 12 54,112
 2 : 13 66
 2 : 13,14 59,66,116
 2 : 13,14,16 61,67
 2 : 14 117,(2x)
 2 : 15 54
 2 : 16 61
 2 : 17 67,116,117,150
 2 : 18 116
 2 : 18-20 116,117
 3 : 2 119,150
 3 : 3,4 118
 3 : 6 116
 3 : 7 63,117,119
 3 : 8-11 119
 3 : 8-12 60
 3 : 15 112
 3 : 18 45,46
 3 : 19 78
 3 : 21 71,128(2x),129,153

3 : 22	95	3 : 12	112
4 : 2	65	3 : 14	57,125
4 : 3	120	3 : 14,18,19,	
4 : 4	112	21,24	57,101
4 : 8	122	3 : 15	119
5 : 7	51	3 : 16	46
5 : 8-10	138	3 : 16-8	70
5 : 10	97	3 : 17	70,120,121
		3 : 22	108
2 Petrus		4 : 1	109
1 : 2	137	4 : 8,16	37
1 : 3,5,10,11	55	4 : 13	58
1 : 4,5,10,11	57	4 : 13,16	101
1 : 5-10	54	4 : 18	61
1 : 8,9	113	5 : 4	52
1 : 10	39(2x),56,58	5 : 4,5	53
1 : 19	33	5 : 6b	37,85(2x)
1 : 19-21	84,127	5 : 7	140
1 : 19,21	35	5 : 9	35
1 : 20,21	36	5 : 10	52
1 : 21	34	5 : 11,12	90
2 : 1,10,11	67	5 : 12	49(2x)
2 : 4	46,78,87(2x),103	5 : 13	57,58,101,131,145
2 : 14	120	5 : 13-15	133
2 : 19	61	5 : 14	63,134,155(2x)
2 : 20-22	125	5 : 16	63,124,134,152
3 : 3	112	5 : 20	45,86
3 : 11,14	79		
3 : 16	35,112	2 Johannes	
3 : 18	52	: 4	122
		: 9-11	49
1 Johannes		: 10,11	61(2x)
1 : 3	70		
1 : 3,4	140	3 Johannes	
1 : 5	38	: 3,4	122
1 : 6,7	58	: 9	118
1 : 7,9	50	: 10	125
1 : 8,10	43,100,124	: 12	122,151
1 : 9	54		
1 : 10	52	Judas	
2 : 1,2	47,50,58,95	: 4	39,86,112
2 : 3	57(2x),101	: 6	46,78,87
2 : 3,4,7,8	59	: 6,7	78,103
2 : 3,5	54	: 6,7,14,15	103
2 : 12,14	100	: 7	89
2 : 15,16	109	: 8	125
2 : 16	41	: 8-11	67
2 : 19	39,56	: 16	123
2 : 20,27	35,84	: 20	100
2 : 27	56,101	: 20,21	55
3 : 1	99,145	: 23	107,131
3 : 2	48,103,104,146	: 24	48,138
3 : 2,3	58		
3 : 4	43,88,141	Openbaring	
3 : 9	56(2x),58,100,101,102	1 : 3	63,126

1 : 5	129
1 : 10	64,113,115
1 : 18	94
2 : 2,14,15,20	61,111
2 : 3	69,70
2 : 4	57
2 : 10	93
3 : 1	109
3 : 9	61
3 : 12	51,99
3 : 16	109
3 : 19	93
4 : 8	37(2x),85,140
4 : 8-11	136
4 : 11	37
5 : 12-14	37
7 : 9	69,97
12 : 6,14	69
12 : 10,11	136,155
13 : 6	70
13 : 8	46
13 : 12,16,17	61
13 : 15-17	67
14 : 13	63,102,104
15 : 3,4	111,112,148
15 : 4	85,140
17 : 6	125
17 : 12,16,17	62,111
17 : 14,16	66
18 : 2	70
18 : 12,13	125
19 : 10	62,109
22 : 12	93
22 : 17	132
22 : 18,19	34,84
22 : 20	79,136,155
22 : 20,21	138,156